

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SELEFİLİK-VEHHABİLİK VE TÜRKİYE'DEKİ
FAALİYETLERİ

BEKİR ALTUN

2501120896

TEZ DANIŞMANI

PROF. DR. MEHMET DALKILIÇ

İSTANBUL 2015

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SELEFİLİK-VEHHABİLİK VE TÜRKİYE'DEKİ
FAALİYETLERİ

BEKİR ALTUN

2501120896

TEZ DANIŞMANI

PROF. DR. MEHMET DALKILIÇ

İSTANBUL 2015

TEZ ONAYI

SELEFİLİK-VEHHABİLİK VE TÜRKİYE'DEKİ

FAALİYETLERİ

BEKİR ALTUN

ÖZ

Selefilik-Vehhabilik, toplumu bid'atlerden temizlemek, sahih İslam'ı tekrar ihya etmek amacıyla Dir'iyye'de, Muhammed b. Abdülvehhab ve Muhammed b. Suud arasında 1744 yılında yapılan anlaşma neticesinde ortaya çıkmıştır. Muhammed b. Abdüvehhab'ın dinî konulardaki bid'at, cihad, iyiliği emretme gibi fikirleri, Necd bölgesinde yeni kurulan bu siyasî yapının faaliyetlerinin dayanak noktası haline gelmiştir. Osmanlı Devleti, I. Dünya Savaşı'ndan yenik ayrılması sonucu Hicaz bölgesinden çekilmek zorunda kalmış ve Arap Yarımadası, Vehhabîler'in kontrolü altına girmiştir. Bu tarihten itibaren Türkiye'de Selefi-Vehhabî doktrinlerin bir kısım etkisi görülse de davetçi Abdullah Yolcu'nun, 1986'da Türkiye'ye gelişine kadar Vehhabîlerin herhangi bir faaliyetinden bahsetmek mümkün değildir. Abdullah Yolcu Türkiye'deki faaliyetlerine 1992 yılında kurduğu Guraba Yayınevi'nde Vehhabî âlimlerinin eserlerini tercüme etmekle başlamıştır. 1992 yılından günümüze kadar Türkiye'de Vehhabî davetçilerin sayısı her geçen gün artmıştır. Bu davetçiler Türkiye genelinde yayınevleri, dernekler, Kur'an kursları ve medreseler açarak buralarda yaptıkları ders ve sohbetlerde Selefi-Vehhabî akidesini öğretmektedirler.

Anahtar Kelimeler: Selefilik, Vehhabilik, Muhammed b. Abdülvehhab, Abdullah Yolcu, tevhid, bid'at, şirk, cihad, davet, Türkiye.

SALAFISM-WAHHABISM AND THEIR ACTIVITIES

IN TURKEY

BEKIR ALTUN

ABSTRACT

Salafism-Wahhabism emerged as a result of the agreement in 1744 between Muhammad ibn Abd al-Wahhab and Muhammed ibn Saud in Diriyah in order to recreate Islam and prevent people from the bid'a. The ideas of Muhammad ibn Abd al-Wahhab with respect to religious issues such as bid'a, jihad, ordering of good deeds became the mainstay of the activities of this political structure at the region of Najd. The Ottoman Empire was defeated in First World War as a result had to stand back from Hijaz Region and Arabic Peninsula passed into the control of Wahhabi rule. From this date forward, although the effects of Salafi-Wahhabi doctrines are seen to some extent, it is not possible to talk about any kind of activity of Wahhabis until Propagandist Abdullah Yolcu's arrival to Turkey in 1986. Abdullah Yolcu started to his actions in Turkey by translating the books of Wahhabi Scholars in a publishing house named 'Guraba Yayinevi' established in 1992. From 1992 to present day, the number of Wahhabi propagandists has always increased day by day. These propagandists around Turkey are teaching the Salafi-Wahhabi persuasion by establishing publishing houses, foundations, Quran courses and madrasahs in which they organize religious lesson.

Keywords: Salafism, Wahhabism, Muhammed ibn Abd al-Wahhab, Abdullah Yolcu, tawhid, bid'a, shirk, jihad, da'wa, Turkey.

ÖNSÖZ

XVIII. yüzyılda dinî bir hareket olarak ortaya çıkan Vehhabîlik hareketi, 1744 yılında hareketin kurucusu Muhammed b. Abdülvehhab'ın Muhammed b. Suud ile Dir'iyye'de yaptıkları anlaşma sonucu, dinî-siyasî bir hareket halini almıştır. Bu tarihten itibaren Muhammed b. Abdülvehhab'ın fikirleri, kurulan Suud devletlerinin icraatları bakımından dayanak noktası olmuştur. Vehhabîlik, günümüzde Suudî Arabistan'ın resmî mezhebi konumundadır. 1970'li yıllardan sonra dünyaya açılan Suudî Arabistan, Vehhabîliği geniş coğrafyalara yaymak amacıyla Vehhabî davetçileri dünyanın birçok yerine göndererek buralarda taraftar elde etmişler ve etmektedirler. Selefilik-Vehhabîlik ve Türkiye'deki Faaliyetleri adını verdiğimiz bu çalışmada da Vehhabîliğin Türkiye'deki tarihçesi ve davet çalışmaları incelenmiştir. Daha önce Türkiye'de Vehhabî oluşumunu ve faaliyetlerini konu alan herhangi bir çalışma yapılmadığı için bu çalışma bu alanda bir ilk teşkil etmektedir. Çalışmanın bundan sonra Türkiye'deki Vehhabîler hakkında yapılacak olan çalışmalara ışık tutması temenni edilmektedir.

Çalışmamız, yapmış olduğumuz araştırmanın konusunun, amacının, kapsamının ve metodunun ele alındığı Giriş Bölümü ile beraber toplamda dört bölümden oluşmaktadır. Birinci Bölüm'de Vehhabîlik hareketinin teşekkül sürecini daha iyi anlamak amacıyla ortaya çıktığı coğrafyanın fizikî ve beşerî yapısı ortaya konulmuş ve akabinde Vehhabîlik hareketinin teşekkül süreci incelenmiştir. İkinci Bölüm'de Vehhabîliğin kurucusu olan Muhammed b. Abdülvehhab'ın hayatı, ilmî seyahatleri, fikirleri ve eserleri hakkında bilgiler verilmiştir. Son olarak Üçüncü Bölüm'de ise Vehhabîlik hareketinin günümüzdeki durumu üzerinde durulduktan sonra Vehhabîliğin Türkiye tarihçesi oluşturulmuş, akabinde Vehhabîliğin Türkiye'deki davet metodu ve faaliyetleri ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir.

Tez konusunun belirlenmesinden tamamlanmasına kadar geçen süre içerisinde, her türlü maddî ve manevî desteği ile beni yönlendiren, motive eden, her türlü desteğini üzerimde hissettiğim saygıdeğer hocam Prof. Dr. Mehmet Dalkılıç'a, çalışmanın tamamlanmasında ufuk açıcı yorumları ve katkılarından dolayı saygıdeğer hocalarım Prof. Dr. Halil İbrahim Bulut, Yrd. Doç. Dr. Âdem Arıkan ve değerli Arş.

Gör. Âdem Sezgin Uzun'a şükranlarımı sunmayı bir borç bilirim. Çalışmalarım esnasında, kaynaklarımın çoğunu temin ettiğim İSAM kütüphanesi ve eserleri temin etmeme yardımcı olan İSAM Kütüphanesi ve İSAV çalışanlarına, çalışmalarımı sürdürebilmem için gerekli araç ve gereçleri temin etmeme maddi kaynak sağlayan ÖYP Koordinatörlüğü çalışanlarına, dolayısı ile YÖK çalışanlarına, İ.Ü. İlahiyat Fakültesi Dekanı Mürteza Bedir'e ve yardımcılara, çalışmalarım da emeği geçen diğer bütün kurum ve kuruluşlara ayrı ayrı teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca çalışmalarımın başından sonuna kadar her türlü desteğini eksik etmeyen başta eşim Tuğba Altun olmak üzere burada isimlerini zikredemediğim bütün dostlarıma yardım ve desteklerinden dolayı teşekkür ederim.

Bekir ALTUN

11.12.2014

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
KISALTMALAR	xi

GİRİŞ

ARAŞTIRMANIN KONUSU, AMACI, KAPSAMI VE METODU

A. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE AMACI.....	2
1. Araştırmanın Konusu.....	2
2. Araştırmanın Amacı.....	3
B. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE METODU	3
1. Araştırmanın Kapsamı ve Kaynakları.....	3
2. Araştırmanın Metodu ve Karşılaşılan Zorluklar.....	6

BİRİNCİ BÖLÜM

18. YÜZYILDA ARAP YARIMADASI VE VEHHABİLİK HAREKETİNİN ORTAYA ÇIKIŞI

1.1. ARAP YARIMADASI'NIN COĞRAFÎ VE SOSYO-KÜLTÜREL YAPISI	8
1.1.1. Coğrafi Yapısı.....	8
1.1.2. Sosyo-Kültürel Yapısı	10
1.1.2.1. Hadarîler	10
1.1.2.2. Bedevîler.....	11
1.2. ARAP YARIMADASI'NIN SİYASÎ VE DİNÎ YAPISI.....	15
1.2.1. Siyasî Yapı.....	15
1.2.2. Dinî Yapı	18
1.3. VEHHABİLİK HAREKETİNİN ORTAYA ÇIKIŞI.....	20
1.3.1. Vehhabîlik Hareketinin Teşekkül Süreci.....	20

1.3.1.1.	Muhammed b. Abdülvehhab'ın Davet'e Başlaması.....	20
1.3.1.2.	Dir'iyye Anlaşması ve Yayılımcı Faaliyetler	23
1.3.2.	Osmanlı Devleti'nin Vehhabîlik Hareketine Yaklaşımı.....	26
1.3.2.1.	Vehhabîlerin Necd Dışına Çıkışı	26
1.3.2.2.	Vehhabîlerin Kerbela Saldırısı	29
1.3.2.3.	Vehhabîlerin Hicaz'a Yönelmeleri	30
1.3.2.4.	Vehhabîlerin Hicaz Bölgesini İşgali	33
1.3.2.5.	Osmanlı'nın I. Vehhabî Devletine Son Vermesi	35
1.4.	VEHHABİLİK HAREKETİNİN TARİHİ SEYRİ	38
1.4.1.	II. Vehhabî Devleti	38
1.4.2.	III. Vehhabî Devleti	41

İKİNCİ BÖLÜM

MUHAMMED B. ABDÜLVEHHAB'IN HAYATI VE FİKİRLERİ

2.1.	MUHAMMED B. ABDÜLVEHHAB'IN HAYATI VE İLMÎ FAALİYETLERİ	46
2.1.1.	Hayatı ve Ailesi	46
2.1.2.	İlmî Kişiliği.....	48
2.1.3.	İlmî Seyahatleri.....	49
2.1.3.1.	Mekke ve Medine Seyahatleri	49
2.1.3.2.	Basra Seyahati	53
2.1.3.3.	Ahsa Seyahati	54
2.1.4.	Muhammed b. Abdülvehhab'ın Daveti	55
2.1.5.	Muhammed b. Abdülvehhab'ın Uyeyne'ye Göç Etmesi.....	57
2.2.	MUHAMMED B. ABDÜLVEHHAB'IN FİKİRLERİ	60
2.2.1.	Tevhîd ve Şirk	62
2.2.1.1.	Tevhîd-i Rubûbiyye	63
2.2.1.2.	Tevhîd-i Ulûhiyye.....	65
2.2.1.3.	Tevhîd-i Esmâ ve Sıfat	66
2.2.2.	Bid'at	68

2.2.3. Şefaat ve Tevessül	72
2.2.4. Emri bi'l-Ma'rûf Nehyi ani'l-Münker	76
2.3. MUHAMMED B. ABDÜLVEHHAB'IN ESERLERİ	77
2.3.1. Muhammed b. Abdülvehhab'ın Eserleri	78
2.3.2. Muhammed b. Abdülvehhab'a Nispet Edilen Eserler	81

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

VEHHABÎLİK HAREKETİNİN TÜRKİYE'YE GEÇİŞİ VE TÜRKİYE'DEKİ FAALİYETLERİ

3.1. GÜNÜMÜZDE VEHHABÎLİK.....	83
3.1.1. Vehhabîliğin İsimlendirilmesi	83
3.1.1.1. Vehhabîlere Muhalifleri Tarafından Verilen İsimler.....	83
3.1.1.2. Vehhabîlik Mensuplarının Kullandıkları İsimler	85
3.1.2. Günümüzde Vehhabîlik.....	85
3.1.2.1. Suudî Selefîlik (Vehhabîlik).....	86
3.1.2.2. Cihadî Selefîlik	88
3.2. VEHHABÎLİĞİN TÜRKİYE'DEKİ TARİHÇESİ.....	92
3.2.1. Vehhabîliğin Türkiye'deki İlk Temsilcileri.....	93
3.2.2. 2002 Sonrası Türkiye'de Vehhabîlik.....	99
3.3. VEHHABÎLİĞİN TÜRKİYE'DEKİ DAVET METODU	101
3.3.1. Vehhabîlerin Türkiye'deki Davet Araçları.....	101
3.3.2. Vehhabîlerin Türkiye'deki Eğitim Sistemi.....	106
3.4. VEHHABÎLERİN TÜRKİYE'DEKİ FAALİYETLERİ	111
3.4.1. Yazılı Faaliyetleri (Kitap, Makale, Broşür, vd.).....	111
3.4.1.1. Akide ve Tevhid ile İlgili Eserler	112
3.4.1.2. Kur'an-ı Kerim ile İlgili Eserler	113
3.4.1.3. Sünnet ile İlgili Eserler	114
3.4.1.4. İbadet ile İlgili Eserler	115
3.4.1.5. Davet ve Menhec ile İlgili Eserler	116
3.4.1.6. Ahlak ve Terbiye ile İlgili Eserler	117

3.4.1.7. Sîret ile İlgili Eserler.....	118
3.4.2. Görsel Faaliyetleri	118
3.4.2.1. Derneklerin İnternet Siteleri	119
3.4.2.2. Kaynak Eser İnternet Siteleri.....	122
3.4.2.3. Diğer İnternet Siteleri	123
3.4.3. Dernek, Kur'an Kursu ve Medrese Faaliyetleri.....	124
3.4.3.1. Dernek ve Kur'an Kursu Faaliyetleri	124
3.4.3.2. Medrese Faaliyetleri	126
3.5. DEĞERLENDİRME	128
SONUÇ.....	131
KAYNAKÇA	134
EK-1.....	153
EK-2.....	161

KISALTMALAR

a.e.	Aynı eser
a.g.e.	Adı geçen eser
a.g.m.	Adı geçen makale
a.y.	Aynı yer
b.	İbni
bkz.	Bakınız
bs.	Baskı
c.	Cilt
çev.	Çeviren
derl.	Derleyen
DİA	Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
h.	Hicrî
haz.	Hazırlayan
H.z.	Hazreti
İŞİD	Irak-Şam İslam Devleti
İA	İslam Ansiklopedisi (MEB)
JASS	The Journal of Academic Social Science Studies
OTAM	Osmanlı Tarihi Araştırmaları ve Uygulama Merkezi Dergisi
s.	Sayfa
sdl.	Sadeleştiren
SETA	Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı
sy.	Sayı

t.y.	Tarih yok
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
thk.	Tahkik
trc.	Tercüme eden
tsh.	Tashih eden
TV	Televizyon
v.d.	Ve diğeri
vs.	Vesaire
y.y.	Yayın yok

GİRİŞ

ARAŞTIRMANIN KONUSU, AMACI, KAPSAMI VE METODU

A. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE AMACI

Vehhabîlik hareketinin faaliyetleri ve fikrî yapısı hakkında birçok çalışma yapılmıştır. Ancak günümüzde hangi bölgelerde faaliyet yürüttüğü hakkında çok fazla çalışma yoktur. Bu çalışmanın Türkiye'deki Vehhabîlerin faaliyetlerini ve çalışma metodunu ortaya koyması açısından, bu alandaki bir açığın kapanması amacıyla bir adım olması hedeflenmektedir.

1. Araştırmanın Konusu

Bu çalışmanın konusu Selefilik-Vehhabîlik ve Türkiye'deki Faaliyetleri olarak belirlenmiştir. Vehhabîlik hareketinin objektif bir şekilde ortaya konulabilmesi için öncelikli olarak hareketin ortaya çıktığı bölgenin coğrafî, siyasî, dinî ve sosyo-kültürel yapısının ayrıntılı bir şekilde incelenmesi gerekmektedir. Buna binaen hareketin kurucusu Muhammed b. Abdülvehhab'ın hayatı, eserleri, fikirleri ve faaliyetleri bu doğrultuda incelenmelidir. Daha sonra günümüzdeki durumu göz önünde bulundurularak, Türkiye'deki tarihçesi ve faaliyetleri ortaya konulmalıdır.

Bu çalışmada Vehhabîlik hareketinin ortaya çıktığı Arabistan Yarımadası'nın özellikle Necd bölgesinin coğrafî, siyasî, dinî ve soyo-kültürel yapısı ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Bu çerçevede hareketin oluşum ve gelişim süreci hakkında bilgiler verildi. Hareketin faaliyetlerinin daha iyi anlaşılabilmesi açısından hareketin kurucusu Muhammed b. Abdülvehhab'ın hayatı, fikirleri, faaliyetleri ve eserleri hakkındaki bilgiler ortaya konuldu.

Son olarak Vehhabîlik hareketinin günümüzdeki durumu hakkında bilgiler verilerek, Türkiye'ye geçişi, hareketin Türkiye tarihi ve Türkiye'deki faaliyetleri hakkında bilgiler verilmiştir. Hareketin Türkiye'deki kurucusu olan Abdullah Yolcu ile yapılan ve kayıt altına alınan mülakat ve Türkçe olarak telif ve tercüme edilmiş eserlerin tasnif edilmiş hali EK olarak sunulmuştur.

2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, Vehhabîlik hareketinin tarihini ve kurucusu Muhammed b. Abdülvehhab'ın fikirlerini eserleri doğrultusunda incelemek, Türkiye'ye geçişini, Türkiye'deki davet metodunu ve faaliyetlerini ortaya koymaktır. Vehhabîlik hareketinin Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları üzerindeki etkisini, söz konusu halkın Vehhabîlik fikirlerine bakışını, Vehhabîlerin davet yaparken hangi araçları kullandıklarını ve daha çok hangi alanlarda faaliyet yürüttüklerini ortaya koymak çalışmanın diğer amaçlarındandır.

B. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE METODU

1. Araştırmanın Kapsamı ve Kaynakları

Araştırmanın konusu Selefîlik-Vehhabîlik ve Türkiye'deki Faaliyetleri olarak sınırlandırılmıştır. Vehhabîlik hareketi mensuplarının kendilerini Selefiyye olarak adlandırmalarından dolayı çalışmanın isminde ve konusunda aynı zamanda Selefîlik kavramı da kullanılmıştır.

Bu çalışmada Vehhabîlik hareketinin sadece Türkiye'deki faaliyetleri değil, hareketin daha iyi anlaşılabilmesi için ortaya çıktığı coğrafya dinî, siyasî ve sosyo-kültürel açıdan incelenmiş ve hareketin kurucusunun hayatı ve eserleri doğrultusunda inanç yapısı ortaya konulmuştur.

Türkiye'de Vehhabîliğin tarihi ve inanç yapısı hakkında birçok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalardan Vehhabîliğin tarihi ve ortaya çıkışı ile ilgili en kapsamlı olanı, Zekeriya Kurşun'un genel olarak Osmanlı arşivleri ışığında yapmış olduğu "Necid ve Ahsa'da Osmanlı Hâkimiyeti: Vehhabî Hareketi ve Suud Devleti'nin Ortaya Çıkışı" adlı eseridir. Mehmet Ali Büyükkara'nın "İhvan'dan Cüheyman'a Suudî Arabistan ve Vehhabîlik" adlı eseri de Zekeriya Kurşun'nun Vehhabîliğin tarihini bırakmış olduğu yerden günümüze kadar olan kısmının devamı niteliğindedir. Bunların dışında Ahmet Vehbi Ecer'in Tarihte Vehhabî Hareketi ve Etkileri adlı eseri ve Selda Güner'in "Osmanlı Arabistan'ında Kıyam ve Tenkil: Vehhabî-Suudîler (1744-1819)" adlı eseri de Vehhabîlik ve inanç sistemi hakkında geniş bilgiler vermektedir.

Fatih M. Şeker'in "Osmanlılar ve Vehhabîlik: Hüseyin Kâzım Kadri'nin Vehhabîlik Risalesi" adlı eseri Yusuf Ziya Yörükân'ın "Vehhabîlik" adındaki makalesi, H. Ezber Bodur'un "Vehhabî Hareketi ve Küresel Terör" adlı makalesi de bu alandaki önemli çalışmalardandır. Ayrıca Rıfat Türkel tarafından "Vehhabîlik ve Arka Planı: Başlangıçtan II. Suûd Devleti'ne Kadar" adında ve Kerime Cesur tarafından "Vehhabî Hareketinin Ortaya Çıkışı ve Fıkıh Düşüncesinin Oluşumu" adında hazırlanan doktora çalışmaları; Nihat Şahin tarafından hazırlanan "Vehhabîlik'de Bid'at Anlayışı, Veysel Koç tarafından hazırlanan "Vehhabîlik ve Temel Prensipleri", Y. İskender Gözüberk tarafından hazırlanan "Arşiv Vesikaları Işığında İlk Vehhabî Devleti", Murat Akın tarafından hazırlanan "Vehhabîlikte Tevhid ve Şirk" gibi yüksek lisans tezleri de Vehhabîlik ile ilgili Türkiye'deki çalışmalardandır. Mehmet Ali Büyükkara'nın "11 Eylül'le Derinleşen Ayrılık: Suudî Selefîyye ve Cihadî Selefîyye" adlı makalesi son dönemlerdeki Vehhabîliğin durumu hakkında bilgi elde edebileceğimiz önemli bir çalışmadır. DİA ve İA'nın "Vehhabîlik" maddeleri Vehhabîlik hakkında genel bir bilgi elde edilmesi bakımından önemlidir.

Ahmet Cevdet Paşa'nın "Tarih-i Cevdet" ve "Ma'rûzât" adlı eserleri, Eyüp Sabri Paşa'nın "Tarih-i Vehhabîyan" ve "Mir'atü'l-Harameyn" adlı eserleri, Ömer Rıza Doğrul'un Sebülürreşad Mecmuası'ndaki "Vehhabîlik" adlı makalesi, Hüseyin Hüsnü'nün "Necd Kıtasının Ahval-i Umumiyesi" adlı eseri, Hüseyin Kâzım Kadri'nin "Vehhabîlik" adlı risalesi, Mütercim Asım Efendi'nin "Asım Tarihi" adlı eseri, Jean Raymond'un 1806 Tarihli Raporu (Ramazan Adıbelli tarafından 'Vehhabîlerin Ortaya Çıkışı' adıyla tercüme edilmiştir) 19. yüzyılda ve 20. yüzyılın başlarında telif edilmeleri nedeniyle Vehhabîlik hakkında bilgi sahibi olunabilecek ilk eserlerdendir. Bernard Lewis'in "Tarihte Araplar" adlı eseri, Henry Laoust'un "İslam'da Ayrılıkçı Görüşler" adlı eseri, Robert Montagne'nin "Çöl Medeniyeti" adlı eseri, Philip Khuri Hitti'nin "History of the Arabs" adlı eseri, Peskes Esther'in "18. Asırda Tasavvuf ve Vehhabîlik" adlı makalesi, H. S. B. Philby'nin "Arabian Jubilee" adlı eseri, William Montgomery Watt'ın "İslam Düşüncesinin Teşekkül Devri" adlı eseri de Araplar ve Vehhabîler hakkında bilgi elde edilebilecek kaynaklardır.

Bu çalışmanın objektifliğinin sağlanması adına Vehhabîlerin kendi telif etmiş oldukları eserler de vardır. Muhammed b. Abdülvehhab'ın eserleri hakkında ilgili

bölümlerde bilgiler verilecektir. Fakat Muhammed b. Abdülvehhab'ın “Keşfu's-Şubuhât, Kitabu't-Tevhid, Tefsiru Kelimeti't-Tevhid, el-Usûlü's-Selâse ve Edilletuhâ” gibi eserleri onun fikri yapısını özetleyen eserler olması hasebiyle burada zikretmek faydalı olacaktır. Ayrıca Vehhabî âlimleri Abdülaziz b. Bâz'ın “Muhammed b. Abdilvehhab Da'vetuhû ve Siretuhû” adlı eseri, Ahmed b. Hacer Âl-i Ebû Tâmi'nin “eş-Şeyh Muhammed b. Abdülvehhab” adlı eseri, Hüseyin Halef eş-Şeyh Haz'al'ın “Tarihü'l-Cezireti'l-Arabiyye fî Asri's-Şeyh Muhammed b. Abdülvehhab” adlı eseri, en-Nedevî'nin “Muhammed b. Abdülvehhab” adlı eseri, Muhammed b. Salih Useymîn'in “eş-Şeyh Muhammed b. Abdilvehhab Hayâtuhû ve Fikruh” adlı eseri, Abdülhalim el-Cündî'nin “el-İmam Muhammed b. Abdülvehhab: İntisaru'l-Menheci's-Selefi” adlı eseri, Hüseyin b. Gannam'ın “Tarihu Necd” adlı eseri Muhammed b. Abdülvehhab'ın hayatı, fikirleri ve eserleri hakkında bilgi elde edilebilecek önemli eserlerdendir. Bu eserlerin bir kısmı Türkçeye tercüme edilmiştir. Bu tercümelerin dışında Türkiye'deki Selefî-Vehhabî davetçilerin kendi inanç esasları doğrultusunda telif ettikleri eserler de vardır. Abdullah Yolcu'nun “Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'e Göre İman” ve “Selef-i Salihin Akidesi: Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat” gibi eserleri, Hüseyin Cinisli'nin “Şirk Nedir, Müşrik Kimdir?” adlı eseri, Seyfullah Erdoğmuş (Ebu Muaz)'ın “Kitab ve Sünnet Işığında Sahih İlmihal” ve “Bid'atleri Tanımak” gibi eserleri, Ebû Umeyr b. Abdullah et-Türkî'nin “Selefî Kur'an Meali”, “Tevhid İmamı Muhammed b. Abdülvehhab: Hayatı, Daveti ve Hakkında Yapılan İftiralar”, “Günümüzde Selef-i Salihin Gibi Nasıl Olursun” gibi eserleri, Ebu Said el-Yarbuzî'nin “Kitab ve Sünnete Göre Namaz” adlı eseri, Harun Yıldırım ve Şaban Piriş'in “Kur'an-ı Kerim Türkçe Meali” adlı eserleri Selefî-Vehhabî inanç esaslarının yer aldığı kaynaklardır.

Vehhabîlerin tarihi ve Muhammed b. Abdülvehhab'ın hayatı ve fikirleri ortaya konulurken genellikle ilk kaynaklardan yararlanılmaya çalışılmıştır. Vehhabîlerin Türkiye'deki durumu ve Türkiye'deki faaliyetleri hakkında ise Türkiye'deki tek araştırma olacaktır. Bu çalışma hazırlanırken Türkiye'deki Vehhabîlerle yapılan birebir görüşmeler, Vehhabîlerin telif ve tercüme etmiş oldukları eserler ve Vehhabî kişi ve derneklerin resmî internet siteleri, önemli birer kaynak olmuşlardır. Bu alanda hiç çalışma bulunmaması, bu çalışmanın yapılmasını zorlayan unsurlardan biridir.

2. Araştırmanın Metodu ve Karşılaşılan Zorluklar

Bu çalışmada genel olarak tasviri bir yöntem izlenmiştir. Bu yöntem ile elde edilen bilgiler analiz edilerek somut bilgiler elde edilmeye çalışılmıştır. Ele alınan konular hakkında kütüphanelerde ve internette kaynak taraması yapılmış, bilgilerin elde edildiği kaynakların tarafsız olmasına gayret edilmiştir. Fakat bazı konularda hareketin mensuplarına ait eserlerden yararlanılıp bilgiler olduğu gibi aktarılmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın Türkiye ile ilgili bölümü oluşturulurken izlenen metotlardan biri de mülakat metodudur. Selefilik-Vehhabîlik hareketinin Türkiye'deki ilk temsilcilerinden biri olan Abdullah Yolcu ile bir mülakat yapılmıştır. Bu mülakatın notları yazıya geçirilip EK olarak çalışmaya ilave edilmiştir.

Çalışmanın yapılmasını zorlayan en önemli etken Türkiye'deki Selefi-Vehhabî gruplarla ilgili herhangi bir çalışmanın bulunmamasıdır. Ayrıca Selefilik-Vehhabîlik hareketinin Türkiye'de yeni kurumsallaşmaya başlanması da çalışmanın yapılmasını zorlayan unsurlardan biridir. Bu gibi nedenlerle kaynakları tespit etme ve kaynaklara ulaşmada bir takım sıkıntılar meydana gelmiştir. Bu sıkıntıları gidermek amacı ile hareketin Türkiye'deki temsilcileri ile görüşmeler yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

18. YÜZYILDA ARAP YARIMADASI VE VEHHABÎLİK HAREKETİNİN ORTAYA ÇIKIŞI

1.1. ARAP YARIMADASI'NIN COĞRAFİ VE SOSYO-KÜLTÜREL YAPISI

Vehhabîlik, 18. Yüzyılda başlangıçta Muhammed b. Abdülvehhab'ın kontrolünde Arabistan Yarımadası'nın Necd Bölgesi'nde ortaya çıkmış dini ve siyasî bir harekettir. Bu bakımdan Vehhabîlik hareketini daha iyi anlama amacıyla ilk faaliyetlerinin görüldüğü bu coğrafyanın özelliklerinin ve burada yaşayan halkın sosyokültürel yapısının ortaya konulması büyük bir önem arz etmektedir.

1.1.1. Coğrafi Yapısı

Türkçe ve Farsçada kısaca Arabistan olarak adlandırılan Arap Yarımadası'nın asıl adı Şibhü Cezireti'l-Arab ya da kısaltılmış şekli ile Ceziretü'l-Arab'dır.¹ Doğusunda Basra Körfezi, batısında Kızıldeniz ve güneyinde Hint Okyanusu olmak üzere üç tarafı denizlerle çevrili olan Arap Yarımadası, coğrafi olarak beş ayrı doğal bölgeden oluşmaktadır. Doğuda Basra Körfezi kıyısındaki Doğu Eyaleti, batıda Kızıldeniz'e paralel olarak uzanan Hicaz ve Asir bölgeleri, kuzeyde Suriye çölünün bir parçası ve Nufud Çölü'nün kuzeyi olan Kuzey Arabistan bölgesi, güneyde Rub'u'l-Hâlî (Boş Alan) adı verilen büyük kum çölü ve orta kısımda ise bu dört bölgenin kuşattığı, Vehhabîlik'in anayurdu olan Necd bölgesi vardır.²

Ahsa olarak bilinen Basra körfezi kıyısındaki Doğu Eyaleti, kum çölleri, bozkırlar ve eski nehir yataklarının oluşturduğu çorak alanları ihtiva eder. Necd bölgesinin Basra Körfezi'ne açılan kapısı olan Ahsa, 1938'de petrolün bu bölgedeki Cebel-i Dahran'da bulunması ile birlikte dünyanın en önemli stratejik bölgelerinden biri haline gelmiştir.³

Yarımada'nın batısında kalan Hicaz ve Asir bölgeleri Kızıldeniz ile Kızıldeniz'e paralel olarak uzanan sıradağların arasında kalan bölgeyi ihtiva eder. Bu bölge-

¹ Kudret Büyükcoşkun, "Arabistan", *DİA*, s. III, 248.

² Mehmet Ali Büyükkara, *İhvan'dan Cüheyman'a Suudi Arabistan ve Vehhabilik*, İstanbul, Rağbet Yayınları, 2010, s. 13; Zekeriya Kurşun, *Necid ve Ahsa'da Osmanlı Hâkimiyeti Vehhabî Hareketi ve Suud Devleti'nin Ortaya Çıkışı*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1998, s. 1.

³ Büyükkara, *a.g.e.*, s. 157.

nin kuzeyinde kalan Hicaz bölgesi, İslamiyet'in kutsal şehirleri olan Mekke ve Medine'yi içinde barındıran bölgedir. Hicaz'ın güneyinde kalan Asir bölgesi, muson rüzgârlarıyla yeterli yağışı alması nedeniyle Arap Yarımadası'nın en yaşanılabilir, her türlü tarımın yapılabildiği tarıma elverişli bölgesidir.⁴ Kuzeyde Suriye çölünün devamı olan yüksek platolar ve çok sayıdaki vadilerden oluşan Nufud çölü bulunmaktadır. Güneyde ise çok az sayıda vahayı içinde barındıran ve yerleşime elverişli olmayan büyük kum çölü Rub'u'l-Hâlî vardır. Arap Yarımadası'nı çevreleyen bu dört bölgenin orta kısmında yer alan bölge ise Vehhabîlik Hareketi'nin anavatanı yüksek bölge anlamına gelen Necd bölgesidir. Üç tarafı çöllerle çevrili olan bu bölgenin büyük bir bölümünü çöller oluşturmaktadır. Kuzeyde Nufud çölü, güneyde Rub'u'l-Hâlî çölü ve doğuda Dehnâ çölü bulunmaktadır. Etrafındaki çöllerin etkisi nedeniyle iklim özellikleri de çöl ikliminin özelliklerini taşır. Termometrenin bazen 55 dereceyi gösterdiği bu bölgede yaz aylarında ortalama sıcaklık 45 derecedir. Kış aylarında sıcaklık 30 derecenin altına nadiren düşmektedir.⁵

Kuzeydoğu yönünde alçalan Necd bölgesinde yalnızca ilkbaharda yeşeren vadiler boyunca birçok yerleşim yeri kurulmuştur. Bu vadiler Orta Arabistan'ın hem ulaşım yolları açısından hem de zirai faaliyetler açısından önem arz etmektedir.⁶ Necd bölgesinde devamlı akan su yatakları bulunmamaktadır. Bölge halkı su ihtiyaçlarını yer altı su kaynakları ile yani kuyular vasıtasıyla giderirler. Yol güzergâhları kuyuların bulunduğu yerlerden geçer. Bu su kaynakları da kışın yağın kısa süreli yağışlarla beslenir.⁷ Nufud ve Dehnâ çöllerinin kavurucu sıcaklarını Necd'in kuzey sınırını oluşturan Cebel-i Şemmar keser. Araplara göre bu bölge Arap Yarımadası'nın havası en güzel olan yeridir.⁸

Necd bölgesinin kuzeyi Cebel ismiyle bilinir. Buranın asıl merkezi Hâil ve çevresinden oluşmaktadır. Bölgede tatlı sular, verimlilik bakımından zengin bahçeler, şelaleler bulunmaktadır. Bölgedeki diğer yerlere nazaran havası daha serin, suyu

⁴ Kudret Büyükcoşkun, "Arabistan", **DİA**, III, s. 251; Büyükkara, **a.g.e.**, s. 13.

⁵ Hüseyin Hüsnü, **Necd Kıtasının Ahval-i Umumiyesi**, Konstantiniyye, 1910, s. 38; Büyükkara, **a.g.e.**, s. 14.

⁶ Zekeriya Kurşun, "Necid", **DİA**, XXXII, s. 491.

⁷ Hüseyin Hüsnü, **a.g.e.**, s. 38.

⁸ M. J. De Goeje, "Arabistan", **İA**, I, s. 477.

bol, toprağı verimli olan bu bölgenin halkı ziraat ve ticaretle geçimlerini idame ettirirler. Hurma bahçeleri, sebze ve hububat yetiştirmek için bol miktarda arazi bulunmaktadır. Necd'in güneyini ise Riyad bölgesi oluşturur. En önemli şehirleri Riyad ve Dir'iyye'dir. Havası sıcak, suyu tuzludur. Riyad çevresinde hurma bahçeleri yer aldığı gibi, bölge halkı genellikle ticaretle meşgul olmaktadır. Necd'in orta bölgesi ise Kasım diye bilinen bölgedir ve burası Necd'in kalbi durumundadır. Bu bölge Uneyze, Büreyde, Resse, Bekriyye, Sakra gibi şehirlerden oluşur. Mahsulü Necd'e yetecek kadar bol olan bu şehirde, yaygın olarak ticaret ve ziraat yapılır.⁹

Necd bölgesi Osmanlı kaynaklarında ve haritalarında Necd-i Hicazî ve Necd-i Arizî (Urbânî) olmak üzere iki kısma ayrılır. Necd-i Hicazî Kasım, Cebel-i Şemmar, Veşm, Mahmel ve Südeyr; Necd-i Arizî ise Vehhabîlerin ilk merkezi olan Dir'iyye, Vehhabîliğin kurucusu Muhammed b. Abdülvehhab'ın doğum yeri olan Uyeyne ve Riyad'ı da içinde barındıran Vadi-i Hanife,¹⁰ Harc, Eflac ve Vadi'd-Devasır bölgelerinden meydana gelir.¹¹

1.1.2. Sosyo-Kültürel Yapısı

Nüfus bakımından heterojen bir yapıya sahip olan Arap Yarımadası'nda halk, üst kimlik olarak Hadarî ve Bedevî olmak üzere geleneksel iki sosyal yapıdan oluşmaktadır. Bu ayrımın halkın göçebe ve yerleşik yaşam biçimine binaen yapıldığı görülmektedir.

1.1.2.1. Hadarîler

Hadarî kelimesi, yerleşik hayat, medeniyet anlamlarına gelen "hadaret" kelimesinden türemiştir. Bundan dolayı yerleşik hayat benimsemiş olanlara hadarî ya da

---

⁹ Salâhuddin el-Muhtar, **Tarîhu'l-Memleketi'l-Arabiyyeti's-Suudiye**, Beyrut, Dâru'l-Mektebeti'l-Hayat, t.y., s. 21.

¹⁰ Yedulla Paşayev, "Vehhabîlik", **Bakü Devlet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İlmi Mecmuası**, 2006, sy. 5, s. 120.

¹¹ Zekeriya Kurşun, "Necid", **DİA**, XXXII, s. 491.

köy, kasaba ve şehirlerde kerpiçten yapılmış evlerde yerleşik hayat yaşadıkları için ehlü'l-meder adı verilir.¹²

Çöllerin yoğun olduğu Arap Yarımadası'nda, bu çöl arazilerinin arasında birçok vaha ve vadi bulunur. Hadarîler de bu vaha ve vadilerde su kenarlarında kurulmuş olan şehir ve kasabalarda yaşarlar. Geçim kaynakları ziraat ve ticarettir. Tarım yapmak için gerekli olan suyu kuyular aracılığıyla temin ederler. Ziraatı yıldız hesabıyla yaparlar. En önemli geçim kaynaklarından biri olan hurma bahçelerini düzenli bir şekilde oluşturup, kendilerine yetecek miktarda hurma yetiştirirler. Hurmanın yanı sıra bahçelerde bamyaya, patlıcan, kabak, soğan, sarımsak, domates, kavun ve karpuz yetiştirirler.¹³

Göçebe yaşamdan yerleşik hayata geçen bedevîler, çölün havasına alışık oldukları için yağmur mevsiminden sonra yeşeren çöllere çekilerek oranın saf ve temiz havasını teneffüs etmeyi severler.¹⁴ Ayrıca eski kimliklerini kaybetmemek için kabilecilik anlayışını şehirlerde de büyük ölçüde devam ettirirler.¹⁵

1.1.2.2. Bedevîler

Bedevî kelimesi, kır, sahra, çöl anlamlarına gelen “bâdiye” kelimesinden türemiştir. Burada yaşayanları ifade etmesi açısından bedevî ya da “ehlü'l-badiye”, “ebnau'l-badiye” isimlendirmeleri kullanılmıştır. Deve veya keçi kılından yapılmış çadırlarda yaşadıklarından dolayı ehlü'l-veber, ehlü'l-hiyâm veya sekenetü'l-hiyâm adlarıyla da anılırlar.¹⁶

Sosyal yaşamlarına herhangi bir yenilik getirecek şeylere karşı çıkan, yabancı fikir ve davranışlardan uzak olan bedevîler asırlardır aynı kültür kalıbı içinde yaşamaktadırlar. Arap Yarımadası'nda XII. yüzyılda yaşayan bir bedevî ile XVIII. yüzyılda yaşayan bir bedevî arasında kültürel bağlamda ve yaşam tarzında pek fazla de-

¹² Mustafa Fayda, “Bedevî”, **DİA**, V, s. 312.

¹³ Hüseyin Hüsnü, **a.g.e.**, s. 20-28.

¹⁴ Zekeriyâ Kurşun, **a.g.e.**, s. 11.

¹⁵ Philip Khuri Hitti, **History of the Arabs**, London, 1986, s. 23.

¹⁶ Mustafa Fayda, “Bedevî”, **DİA**, V, s. 312; Bedevî kelimesinin anlamları için ayrıca bkz. İbn Manzur, **Lisanu'l-Arab**, c. I, 3. bs., Beyrut, 1999, s. 348.

gişiklik görüldüğü söylenemez.¹⁷ Yaptıkları hemen her işte atalarının yolunu takip ederler. Ataları gibi keçi ve deve kılından yapılmış çadırlarda yaşarlar. Koyun ve keçilerini de yine onlar gibi aynı otlaklarda, onların tarzında otlatırlar.¹⁸

Çölde yaşıyor olmaları bedevîlerin geleneksel yapılarını idame ettirmeleri açısından çok büyük bir önem arz etmektedir. Bedevîler tarafından çöl, kutsal geleniğin, kanlarının ve dillerinin koruyucusu olarak görülür. Çünkü çöl dış dünyadan kendilerine olacak bir müdahaleye karşı savunma hattı oluşturur. Ayrıca çölün sert iklimi ve kuraklık, çölde yaşayan bedevîlerin yaşamlarını devam ettirmeleri açısından onlara ayrı bir kuvvet katar. Kuraklık, bedevîleri göçebe yaşamaya sevk etmiş, yağmur yağdıktan sonra yeşeren yerlere ve kuyuların bulunduğu yerlere doğru sürekli konargöçer şeklinde yaşarlar. Bu yaşam şartları bedevîlerin fizikî yapısını olumlu yönde etkiler ve onların vücutlarını sinir ve kas kütlesi haline getirir.¹⁹

Bedevîler göçebe bir hayat tarzını benimsediklerinden dolayı hürriyetlerine çok düşkündürler. Kanun ve nizam tanımadıkları için kendi hürriyetlerini sınırlayacak herhangi bir hâkimiyet altına girmeye yanaşmazlar. Çölün su ve yiyecek bulunamayan zor şartları onları cömert olmaya itmiştir. Cömertlik ve ziyafetleri meşhurdur, cömertlikleriyle de övünürler. Yolcuların yollarını bulmaları için ateş yakarlar. Kişinin fakir olması, misafir ağırlamasına engel değildir. Misafirlerini en güzel şekilde ağırlayıp, düşmana karşı savunurlar. Cesur olmak, nesep ezberlemek, vefalı olmak, asabi mizaçlı ve sert tabiatlı olmak, kin gütmek ve intikam alma hırsları bedevîlerin en çok sahip oldukları özelliklerdir.²⁰

Bedevîler genel itibarı ile tek eşlidirler. Su ve yakacak temin etmek, hayvanları sağlamak, yağ yapmak, yemek hazırlamak; çadır, elbise ve örtü dokumak kadınların üzerine düşen vazifelerdendir. Ayrıca yaşlı kadınlar aile içerisinde verilecek kararlar üzerinde çoğu defa büyük bir etkiye sahiptir.²¹

---

¹⁷ Selda Güner, **Osmanlı Arabistan'ında Kıyam ve Tenkil Vehhabî-Suûdîler (1744-1819)**, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2013, s. 76.

¹⁸ Hitti, **a.g.e.**, s. 23.

¹⁹ Hitti, **a.g.e.**, s. 23-25.

²⁰ Hüseyin Hüsnü, **a.g.e.**, s. 77-78.

²¹ M. J. De Goeje, "Arabistan", **İA**, I, s. 485.

Birçok alanda mutaassıp bir çizgide hareket eden bedevîlerin dinî inançları konusunda da mutaassıp bir hayat sürdürdükleri görülmektedir. İslam öncesinde kutsal saydıkları güneş ay ve yıldızları XVIII. ve XIX. yüzyılda da kutsal saydıkları belirtilmektedir. Onların bu şekilde geleneklerine bağlı olması, onların arasında Vehhabîlik hareketinin kolayca yayılmasına imkân vermiştir.²²

Bedevîler geçimlerini koyun ve deve besiciliği, az miktarda da olsa at yetiştiriciliği, avcılık ve gaza (gazve) adını verdikleri yağmacılıkla (soygunculuk da denebilir) sağlarlar.²³ Yağmacılık bedevîlerin hayatında önemli bir yer tutar. Deve çalmak ve çoğu defa kadın ve çocuk kaçırmak, her kim rast gelirse ondan veya tercihen düşman kabilesinden çalmak, ortaya herhangi bir kan davası çıkmaması için mümkün olduğu kadar az kan dökmek gibi faaliyetler bedevîler için ideal yaşam tarzıdır. Kaçırılan kadın ve çocukların fidye verilerek tekrar satın alınması gerekmektedir.²⁴ Bu gazveler nedeniyle kabileler arasında savaş eksik olmaz. Bu yüzden malları ve canları her an tehlike içindedir.²⁵

Ticarî kervanları, hac ve umre vazifelerini yerine getirmek amacıyla çölden geçmek zorunda kalan kervanları yağmalayarak buralardan ganimet elde ederler. Bu yüzden kervanlar buralardan güvenli bir şekilde geçebilmek için bedevîlerle anlaşma yaparak belirli bir ücret verirler.²⁶ Ayrıca Osmanlı Devleti de yol emniyetini sağlamak maksadıyla “urban tahsisatı” adı altında belli bir tahsisatta bulunmuştur.²⁷ Yağmacılığı sadece kervanlar üzerine yapmazlar; küçük vahalardaki hadarîlerin bağ ve bahçelerini de yağmalarlar. Bu durumdan kurtulmak için hadarîler bedevîlere uhuvve (kardeşlik vergisi) adında bir vergi verirler.²⁸

Bedevîlerin diğer bir geçim kaynağı da ticarettir. Muhtaç oldukları şeyleri vahalara giderek mübadele usulü ile temin ederler. Mübadele, yağ ve yün yanında deve

²² Muhammed Enis, **ed-Devletü'l-Osmaniyye ve's-Şarku'l-Arabî**, Kahire, 1985, s. 228-229.

²³ Robert Montagne, **Çöl Medeniyeti**, trc. Avni Yakalıoğlu, İstanbul, 1950, s. 66-67; Hitti, **a.g.e.**, s. 23-25; Clement Huart, **Arap ve İslam Edebiyatı**, trc. Cemal Sezgin, Ankara, 1944, s. 8-9.

²⁴ M. J. De Goeje, “Arabistan”, **İA**, I, s. 484.

²⁵ Hüseyin Hüsnü, **a.g.e.**, s. 78.

²⁶ Mustafa Fayda, “Bedevî”, **DİA**, V, s. 313.

²⁷ Zekerîya Kurşun, **a.g.e.**, s. 14.

²⁸ Ahmet Cevdet Paşa, **Ma'rûzât**, Haz. Yusuf Halaçoğlu, İstanbul, 1980, s. 192-193.

ve keçi kılından yapılmış kumaşlar, halı, deriden yapılmış tulum ve kırba, çuval, ip ve hasır gibi bazı el işleri ve bunlara karşılık hububat, hurma, elbise ve kap kacak satın almakla gerçekleşir.²⁹

Bedevîlerin temel gıda maddeleri vahalarda yetiştirilen hurma ile keçi ve develerden elde edilen süttür. Süttten yağ ve bir nevi peynir yapar, sonra da su ile karıştırarak yerler. Et ancak misafir şerefine ve şenlik günlerinde hayvan kesildiğinde yenir. Av hayvanları da onlar için önemli bir besin kaynağıdır. Av hayvanları arasında dağ keçisi, yaban sığırı, ceylan, yaban eşiği, tavsan, keklik, devekuşu ve büyük kertenkeleler sayılabilir. Bazı zamanlarda çöle akın eden çekirge sürülerinden de faydalanan bedevîler, bunları bazen pişirip, bazen de hurma ile karıştırıp ezme yaparak yerler.³⁰

Bedevîleri çöl hayatının çetin şartlarına karşı ayakta tutan, onların birbirlerine kenetlenmesini sağlayan en kutsal bağ, aile bağı ve kabileciliktir. Aile; oğul, kardeş, kardeş çocukları, hizmetkârlardan oluşur. Ayrıca herhangi bir sebepten dolayı aileye sığınmış mülteciler de aileden sayılır. Aileye mensup kişiler güvenlikleri nedeniyle daima bir arada dolaşır ve sahip oldukları malları ortak kullanırlar.³¹ Kabile ise; bu ailelerin kan bağı ile birbirine yakın olanlarından meydana gelmiş sosyal yapıdır. Bu kan bağının uzaklık yakınlık dereceleri birbirinden ayırt edilemez. Herhangi bir vesile ile kabileye sığınmış mülteciler dâhil herkes birbirinin kardeşi olarak görülür. Mülteciler de diğer aile mensupları gibi bedevîler için siyasî birliğin simgesi olan bu kabile yapısına sadık olmak zorundadırlar.³²

Bedevî kabileleri, asalet ve zenginlik bakımından köklü bir aileye mensup bir şeyh tarafından yönetilirler. Şeyh ve onun soyundan gelenler bir kabileyi bazen yüzyıllar boyu idare ederler. Gücü, örf ve âdetlerden kaynaklanan şeyhin konukseverli-

---

²⁹ Mustafa Fayda, “Bedevî”, **DİA**, V, s. 313.

³⁰ Mustafa Fayda, **a.y.**

³¹ Montagne, **a.g.e.**, s. 35.

³² Bernard Lewis, **Tarihte Araplar**, trc. Hakkı Dursun Yıldız, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1979, s. 29.

ğini gösterebilmesi için zengin olması gerekir. Kabilenin istişare meclisi olsa da tek söz sahibi şeyhtir ve bütün kararları tek başına o verir.³³

Bütün bu yetkilerine rağmen bedevîlerin arasındaki davalara şeyhler bakmazlar. Bu davalar genellikle babadan oğula intikal eder ve “arife” adı verilen şahıslar tarafından geleneklere göre halledilir. Arifelerin verdiği hükümlere itiraz edilemez ve kesinlikle uygulanmak zorundadır.³⁴

1.2. ARAP YARIMADASI’NIN SİYASÎ VE DİNÎ YAPISI

Arap Yarımadası’nın kıyı bölgelerine nazaran, Necd bölgesinde, İslamiyet’ten önce devlet özellikleri taşıyan Kinde Krallığı hariç bir siyasî yapıdan söz etmek pek mümkün değildir. Dinî bakımdan da genel olarak putperestliğin yaygın olduğu bu coğrafyada Hıristiyanlık, Yahudilik, Mecusîlik gibi dinlere mensup kabileler de bulunmaktadır.

1.2.1. Siyasî Yapı

İslam öncesi Necd bölgesinde kurulmuş, devlet özellikleri taşıyan tek oluşum, miladi 480 ile 529 yılları arasında yaşamış Kinde krallığıdır.³⁵ Bu krallık Orta Arabistan bölgesindeki birçok kabileyi birleştirerek, merkezî bir otoriteye bağlayan ilk girişim olması hasebiyle tarihi bir öneme sahiptir.³⁶

İslam’ın Arap yarımadasına yayılmaya başlamasıyla İslamiyet ile tanışan Necd kabileleri, bedevî kimliğinin İslamiyet’teki ilk temsilcileri olarak İslam toplumunda yerlerini almaya başladılar. Bedevîler göçebe yaşamın kendilerine katmış olduğu güçle beraber İslam’ın güç kazanması için gösterdikleri fedakârlıkların yanı sıra, sosyal durumları ve karakteristik özellikleri nedeniyle zaman zaman problemlere de neden olmuşlardır.³⁷ Hz. Peygamber’in Medine’ye hicretinden sonra artık ku-

³³ Zekeriyâ Kurşun, **a.g.e.**, s. 13-14.

³⁴ Hüseyin Halef eş-Şeyh Haz’al, **Tarihü’l-Cezireti’l-Arabiyye fî Asri’ş-Şeyh Muhammed b. Abdülvehhab**, Beyrut, Daru’l-Kütüb, 1968, s. 22.

³⁵ Kinde Krallığı hakkında bkz. Mustafa Sabri Küçükaşçı, “Kinde”, **DİA**, XXVI, s. 37.

³⁶ Hitti, **a.g.e.**, s. 84-86.

³⁷ Konu ile ilgili Kur’an’da geçen ifadeler için bkz. Tevbe, 9/97-99, Hucûrât, 49/1-5.

rumsallaşmış devlet yapısı arz eden Medine’deki İslamî yönetime karşı Hz. Peygamber’in vefatının hemen ardından gelişen siyasî sorunların başta gelen kaynakları oldular. Tayy, Esed, Bekr, Temim, Hevazin, Kinde ve Hanife gibi kabileler Necd’in o dönemdeki sahipleri ve bedevî kabilelerin en büyükleridir.³⁸ Hz. Ebu Bekir’in hilafeti sırasında bu kabilelerden Hanife, Bekr, Esed ve Temim ile Hevazin ve Kinde’nin bir kısmı dinden dönerek halifeye isyan ettiler.³⁹

İslamiyet’in Arap Yarımadası’nda ortaya çıkmasından sonra XVIII. yüzyılda Vehhabîlik hareketinin ortaya çıkmasına kadar yarımadaya birçok İslam devleti hâkim olmuştur. Bunlar sırasıyla Emeviler, Abbasiler, Memlûklüler ve Osmanlılardır. Ancak bu devletler Arap Yarımadası’nı hâkimiyeti altına almasına rağmen Vehhabîlik hareketinin ortaya çıkış noktası olan Necd bölgesini sanki bedevî kabilelerin yönetimlerine terk etmiş gibidirler. Hatta Necd çoğu defa bu devletlerin haritalarında sınırlarına dâhil edilmeyen beyaz bir zeminde gösterilmiştir.⁴⁰

Vehhabîlerin Arap Yarımadası’nı ele geçirmesinden önce bölgenin son hâkimi olan Osmanlı Devleti de kendinden önceki devletlerden farklı bir yönetim şekli sergilememiştir. Arap Yarımadası, Yavuz Sultan Selim’in Mısır’ı fethetmesiyle (923/1517) Osmanlı Devleti’nin hâkimiyeti altına girmiştir. Ancak Necd bölgesine coğrafî konumu ve sosyal yapısı nedeniyle Osmanlı direkt olarak nüfuz edememiştir. Osmanlı Devleti’ne bağlı kalması dışında bedevîlerin yaşam tarzlarına ve yönetim şekillerine müdahale edilememiştir.⁴¹ Necd bölgesi Osmanlı hâkimiyetini tanımayan emirlerin yönetiminde küçük emirliklere bölünmüştür. Kabile hayatı yaşayan ve genellikle bedevî olan bu bölgenin halkı, güçlü bir aileye mensup kabile şeyhlerinin idaresinde bulunmaktadır.⁴² Osmanlı Devleti de bölgeyi fethettikten sonra bu geleneksel yönetim şekline müdahale etmeyip, aynı şekilde devam etmesine müsaade etmiştir.

³⁸ Marshall G. S. Hodgson, **İslam’ın Serüveni**, trc. İzzet Akyol, İstanbul, 1993, s. 90.

³⁹ Bahriye Üçok, **İslamdan Dönerler ve Yalancı Peygamberler: Hicri 7-11. Yıllar**, Ankara, 1967, s.24-25.

⁴⁰ Büyükkara, **a.g.e.**, s. 21.

⁴¹ eş-Şeyh Haz’al, **a.g.e.**, s. 38.

⁴² Zekeriya Kurşun, **a.g.e.**, s. 13.

Necd'e açılan bir kapı ve Arap Yarımadası'nın önemli bir parçası olan Ahsa kıtasında Osmanlı hâkimiyeti Yavuz Sultan Selim devrinde tesis edilmiştir (1519). Başlangıçta bir süre doğrudan idare edilen Ahsa, daha sonra Osmanlı eyalet sistemi içinde salyâneli olarak "Lahsa Beylerbeyliği" adıyla idare edilmeye başlanmıştır. Ancak Osmanlı'nın Ahsa'nın da bulunduğu sahil kesimindeki bölgelere hâkim olduğu görülmektedir.⁴³ İçerde kalan Necd bölgesinde ise tam anlamıyla fiili bir hâkimiyeti görülmemektedir.

Necd bölgesinde çoğunluğu Güney Arabistan'dan buralara göç etmiş bedevî kabileleri taşıyordu. Bunlardan bir kısmı yarı müstakil, diğer kısmı ise kabileler arası konfederasyonlarla idare edilmekteydi. Bazen bu kabilelerin arasından güçlü bir kişi çıkararak böyle bir ittifakın başına geçebilir, hatta uzun yıllar devam eden hanedanlıklar tesis edebilirdi. Ancak bu bölgede yaşayanların mallarını satıp, ihtiyaçlarını karşıladıkları, bölgeye açılan bir kapı olan Ahsa'nın hâkimlerine başkaldırmaları imkânsızdı. Bu yüzden Ahsa'ya hâkim olan güç, Necd'in içlerine de hâkim olmuş demektir. Osmanlı Ahsa'ya hâkim olmakla Necd üzerindeki hükümlerini de ilan etmiş oluyordu. Çünkü Ahsa, Necd bölgesinin dış dünyaya açılan penceresiydi. Ancak gerek Ahsa, gerekse Necd'de fetih öncesi mevcut durum bozulmayarak, oralara hâkim olan ailelerin devlete sadakatlerini bildirmeleri şartıyla geleneksel siyasî yapıların devamına müsaade edilmiştir. Devletin güçlü olduğu zamanlarda problem olmayan bu durum, zayıfladığı zamanlarda problem teşkil ediyordu. 1849 yılından itibaren devlet salnamesinde Necd, Habeş eyaletine bağlı ve üç kazadan oluşan bir liva olarak gösterilmektedir. Bu tarihteki kazaları Dir'iyye, Cübeyle ve Kâtif ile birlikte Ahsa (Lahsa)'dır. 1866 yılına kadar bu şekilde devam eden durum, bu tarihte Habeş ve Hicaz eyaletlerinin birleştirilmesiyle Necd, Necd-i Urbânî adıyla bu eyaletin bir livası olarak kaydedilmektedir. 1875 yılında ise Ahsa, Necd Sancağı adıyla Basra'ya bağlanmıştır.⁴⁴

Necd'de Osmanlı hâkimiyeti direkt olarak tesir etmemiş, Ahsa, Basra, Habeş ve Hicaz gibi eyaletlere bağlı bir liva veya sancak olarak idare edilmiştir. Necd'in iç

---

⁴³ Zekeriya Kurşun, **a.g.e.**, s. 1-3.

⁴⁴ Zekeriya Kurşun, **a.e.**, s. 4-11.

yönetimi ise kabile şeyhlerinin ve emirlerin yönetimine bırakılmış ve bunlar tarafından idare edilmiştir. Vehhabîliğin ortaya çıktığı dönemde Necd'de birçok emirlik ve şeyhlik bulunuyordu. Uyeyne'de Muammer ailesi, Dir'iyye'de Suud ailesi, Riyad'da Devvâs ailesi, Ahsa'da Benî Hâlid, Necran'da Hazal ailesi, Hâil'de Ali ailesi ve kabileleri hükmediyordu. Bunların dışında da Arap Yarımadası'nda birçok emirlik ya da şeyhlik bulunuyordu. Ancak bu emirlikler arasında belli bir birliktelik ve barış ortamı bulunmuyor, zayıf buldukları anda birbirlerine saldırıyorlardı. Siyasî bir istikrarın olmadığı bölgede fitne ve düşmanlık her tarafa hâkim olmuştu. Bölge halkları sürekli korku halinde yaşıyorlar; herhangi bir güven ve emniyet ortamı bulunmuyordu. Barış olduğu zamanlarda bile insanlar kendi bölgelerinde hapis kalıyorlar, başka bir yere gidemiyorlardı. Çünkü yollar bedevî kabilelerin baskınları nedeniyle sürekli tehlike arz ediyordu.⁴⁵

1.2.2. Dinî Yapı

İslamiyet'ten önce Necd'de dinî bakımdan putperestlik yaygındı. Yemen ve Aden, İran ve Hint, Irak ve Şam etkisi altında farklı inançların etkisinde kalmış bir yerdi.⁴⁶ Bekir b. Vâil Necd'e Mecusiliği sokmuş, bazı Temim kabileleri bu dini benimsemişlerdi. Miladi VI. asırda Necd'e Hıristiyanlık girmiş ve İbn Vâil kabilesinde yayılmıştı. İslamiyet geldiği zaman ise Necd de diğer bölgeler gibi İslam'ı benimsemişti. Ancak Hz. Peygamber'in vefatından sonra İslam'ı tam anlamayan kabileler dinden dönmüşler ve ilerleyen asırlarda Necd'de eski cahiliye adetleri tekrar yaygın hale gelmiş ve hurafeler yayılıp İslam'ın dinî esasları terk ve ihmal edilmiştir. Cinler ve kabirler kutsanır hale gelmiş, onlara sunulması maksadıyla hastalara şifa olması için kurbanlar kesilmeye başlanmıştır.⁴⁷

Hz. Peygamber'in vefatından sonra ortaya çıkmış olan dört yalancı peygamberden üçü Benû Hanife'den Müseyleme, Benû Esed'den Tuleyha b. Huveylid, Benû Temim'den Secah, Necd kabilelerinin içinden çıkmıştır. Ortaya attıkları iddialarla

⁴⁵ eş-Şeyh Haz'al, **a.g.e.**, s. 39-40.

⁴⁶ Yusuf Ziya Yörükkan, "Vahhabilik", **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 1953, cilt II, sy. 1, s. 55.

⁴⁷ eş-Şeyh Haz'al, **a.g.e.**, s. 40-42.

yeni dinin inanç ve fikrî temelleri üzerinde tahribat yapmaları yanında ellerindeki askeri güçle de Medine İslam devletine tehlikeli günler yaşatmışlardır.⁴⁸ Yine Hz. Ali döneminde ortaya çıkan Haricilik fitnesi ve ilk Harici cemaatler bu bölgedeki Temim, Bekr, Hanife ve Şeyban gibi kabileler içinden ortaya çıkmıştır.⁴⁹

Hz. Peygamber'in vefatından Vehhabîlik hareketinin ortaya çıkmasına kadar olan dönem, Necd'de cehaletin yaygın olduğu bir dönemdi. Düzenli ve kapsamlı bir eğitim sisteminden söz etmek pek mümkün değildi. Âlimler bazı bölgelerde ders halkaları oluşturarak Kur'an, sünnet ve fıkıh gibi dinî ilimleri okutuyorlardı. Necd'de Hanbelî mezhebi yaygın olduğundan dolayı okutulan derslerin başında Hanbelî fıkıh geliyordu. Çünkü dört mezhep içinde Kur'an ve Sünnet naslarının zahirine en yakın mezhep Hanbelî mezhebidir. Bu yönüyle Hanbelî mezhebi basitliği, kolay anlaşılabilirliği temsil ediyordu. Necd'de ilmin azalması ve cehaletin bu denli artması bir takım tehlikeli akidevî bozukluklara yol açmaktaydı. İnsanlar şirke düşmüş, ağaçlara, taşlara, kabirlere itikat artmış, kabirlere bina yapmak, onlara adak adamak, cinlere kurban ve yemek ikramı gibi birçok uygulamalar ortaya çıkıp yayılmıştı.⁵⁰ Hatta Necd halkı namaz kılmıyor, zekât vermiyor, başkasına ait malları yiyorlar, adam öldürmüş olmak için adam öldürüyorlardı.⁵¹

Hz. Peygamber'in vefatından sonra Necd, sosyal yapısı ve coğrafi konumundan dolayı Arap Yarımadası'na hükmeden İslam devletleri tarafından dinî ve siyasî alanlarda yalnız bırakılmıştır. Bu da geleneklerine aşırı bağlı olan Necd halkının dinî bağlamda büyük bir yozlaşma yaşamasına neden olmuştur. Ayrıca kabilecilik ve yağmacılık anlayışının yaygın olduğu Necd bölgesinde siyasî bir birliktelik de oluşturulamamıştır. Halk her bölgede güçlü bir kabile reisi etrafında toplanmış ve her kabile kendine özel bir bölgeyi barınma alanı olarak işgal etmiştir. Bu gibi nedenlerden dolayı bölgenin son hâkimi Osmanlı Devleti de bölgenin yönetimine müdahil olamayınca 18. yüzyıla kadar Necd bölgesinin ismi tarih sahnesinde çok fazla du-

⁴⁸ Büyükkara, **a.g.e.**, s. 20-21; Yörükan, **a.g.m.**, s. 55.

⁴⁹ William Montgomery Watt, **İslam Düşüncesinin Teşekkül Devri**, trc. E. R. Fırlalı, Ankara, 1981, s. 44, 50-51; Harun Yıldız, **Din Siyaset İdeoloji: Haricilik Düşüncesinin Doğuşu**, Sam-sun, 1999, s. 105.

⁵⁰ Muhsin Abdülhamid, **Min Eimmeti't-Tecdidî'l-İslamî**, Rabat, 1986, s. 11.

⁵¹ Yörükan, **a.g.m.**, s. 56.

yulmamıştır. Ancak Muhammed b. Abdülvehhab'ın kendi doktrinlerini bölgede yaymaya başlaması ile birlikte bu durum değişmiş ve Necd tarihte bir yer edinmeye başlamıştır.

1.3. VEHHABİLİK HAREKETİNİN ORTAYA ÇIKIŞI

Arap Yarımadası'nda Ahsa (Lahsa), Hicaz, Yemen gibi bölgelerin isimlerine tarihi kaynaklarda ve birçok klasik eserde rastlamak mümkündür. Ancak Arap Yarımadası'nın tam ortasında kalan ve birçok yeri çöllerle kaplı olan Necd bölgesi bu bakımdan çok meşhur bir bölge değildir. Necd bölgesinin tarih sahnesinde yer alması, Vehhabilik hareketinin bu bölgede ortaya çıkmasıyla başlamaktadır.

1.3.1. Vehhabilik Hareketinin Teşekkül Süreci

Ortaçağda İbn Teymiyye'nin o güne dek gelmiş geleneksel din öğretilerini geride bırakarak, saf ve sahih surette yer alan Kur'an ve Hz. Peygamber'in öğretilerine geri dönüş fikri ve inancı devrin ulemasının tepkisine neden olmuştu. Bu nedenle İbn Teymiyye'nin Hanbelî geleneğine dair fikirleri merkezi İslam bölgelerinin dinî kültüründe geriye itilmiş olarak varlığını sürdürmek zorunda kalmıştı.⁵² Ancak onun düşünce ve öğretilerinin ruhu daha sonraki dini gelişmeler için bir maya halini almış kendi çizgisinin de dışına çıkarılarak 18. yüzyılda Necd topraklarında daha muazzam bir şekilde vücut bulmuştur.⁵³

1.3.1.1. Muhammed b. Abdülvehhab'ın Davet'e Başlaması

Hareketin kurucusu Muhammed b. Abdülvehhab 1115/1703 yılında bugünkü Riyad şehrinin yakınlarında, Arap Yarımadası'nın tam göbeğinde kalan Necd bölgesinde bir köy olan Hureymila kasabasına bağlı Uyeyne'de (Ayniyye) doğmuştur.⁵⁴

⁵² Albert Hourani, **Arap Halkları Tarihi**, trc. Yavuz Alogan, İstanbul, 1997, s. 224.

⁵³ Muhammed İkbâl, **İslam'da Dinî Tefekkürün Yeniden Teşekkülü**, çev. Sofî Huri, İstanbul, 1999, s. 173-174; Fazlur Rahman, **İslam**, trc. Mehmed Dağ, Mehmet Aydın, Ankara, 2012, s. 178.

⁵⁴ Abdullah Salih el- Useymîn, **eş-Şeyh Muhammed b. Abdilvehhab Hayâtuhû ve Fikruh**, Riyad, 1992, s. 27; Abdülaziz b. Abdullah b. Abdurrahman b. Bâz, **Muhammed b. Abdilvehhab Da'vetuhû ve Siretuhû**, Riyad, 1995, s. 20; eş-Şeyh Haz'al, **a.g.e.**, s. 55; Neşet Çağatay, "Veh-

Topografik olarak verimsiz arazilere sahip olan Necd bölgesi, İslam ilmî geleneği ve faaliyetleri açısından da dikkate değer bir yer değildir.

Muhammed b. Abdülvehhab temel eğitimi doğduğu yerin kadısı ve bölgenin ileri gelen Hanbelî ulemasından olan babasından almıştır. Fıtraten çok zeki birisi olan İbn Abdülvehhab daha on yaşında iken Kur'an-ı Kerim'i ezberlemiş ve başta Hanbelî fihkî olmak üzere diğer dini ilimleri de tahsil etmiştir.⁵⁵ İlmî açıdan verimli bir yer olmayan Necd'den ilmî tahsili için Arap Yarımadası'nın diğer ilim merkezleri olan Mekke ve Medine gibi şehirlere gitmiş ve burada Hanbelî mezhebi ve İbn Teymiyye hayranı olan âlimlerden dersler almıştır.⁵⁶ Ana esasları itibarı ile fikrî yapısını ve davet yöntemini İbn Teymiyye'nin eserleri ışığında ve buradaki hocalarının gözetiminde oluşturmuştur.⁵⁷ Ona göre Müslümanlar için sahih bilginin kaynağı sadece Kur'an-ı Kerim ve Sünnet'tir. Dolayısıyla Hz. Peygamber'in vefatından sonra adet ve geleneklerin tümü sırat-ı müstakîm için red ve terk edilmelidir.⁵⁸ Mekke ve Medine'den sonra Irak tarafına yönelerek "emri bi'l-ma'ruf nehyi ani'l-münker" fikrini temellendirdiği Basra'ya gelmiş ve bu fikrin gereği olarak insanları Kur'an-ı Kerim ve Sünnet'te davet etmiştir.⁵⁹

Muhammed b. Abdülvehhab, çıkmış olduğu bu ilim yolculuğunda daha birçok ilim merkezini ziyaret etmiştir. O seyahatte iken Uyeyne'de çıkan veba salgını nedeniyle Uyeyne emiri vefat etmiş ve onun yerine gelen yeni emir İbn Abdülvehhab'ın babası ile anlaşamadığı için onu kadılık görevinden azletmiştir. Bu nedenle o da Necd'in diğer bir şehri olan Hureymila'ya göç etmek durumunda kalmıştır. Bu haberi duyan Muhammed b. Abdülvehhab da seyahatini yarıda bırakarak 1738 yılın-

---

habilik", **İA**, XIII, s. 263; Ahmet Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, İstanbul 1309, VII, s. 182; Eyüp Sabri Paşa, **Tarih-i Vehhabîyan**, sdl. Süleyman Çelik, İstanbul 1992, s. 28.

⁵⁵ Zekeriya Kurşun, **a.g.e.**, s. 16.

⁵⁶ Fatih M. Şeker, **Osmanlılar ve Vehhabilik: Hüseyin Kazım Kadri'nin Vehhabilik Risalesi**, İstanbul, 2007, s. 82.

⁵⁷ John Obert Voll, **İslam: Süreklilik ve Değişim**, c. I, trc. Cengiz Şişman, Cemil Aydın, İstanbul, 1991, s. 103.

⁵⁸ Yörükan, **a.g.m.**, s. 55; Neşet Çağatay, "Vehhabilik", **İA**, XIII, s. 263; Hamid İnayet, Arap Siyasi Düşüncesinin Seyri, trc. Hicabi Kırlangıç, İstanbul, 1991, s. 20.

⁵⁹ John Obert Voll, **İslam Tarihinde Tecdid ve Islah: Güçlenen İslam'ın Yankıları**, çev. Erol Catalbaş, İstanbul, 1989, s. 53; Abdulllah b. Bâz, **a.g.e.**, s. 21-22.

da Ahsa üzerinden Hureymila'ya babasının yanına gelmiştir.⁶⁰ Burada kaldığı zaman zarfında Allah'ın birliği hakkındaki fikirleri açıklamak ve kendi çağındaki birçok dini pratiğin sahih İslam ile bağdaşmadığını göstermek amacıyla “Kitabu't-Tevhîd” adlı eserini kaleme almıştır.⁶¹ Kur'an ve sünnette olmayan her şeyi bid'at olarak nitelmiş, bunları uygulamayı sapkınlık olarak iddia etmiştir. İcmayı ve akla dayalı istihsan ve buna benzer şeyleri reddeden Muhammed b. Abdüvehhab dinî meselelerin çözümünde akla yer vererek, İslam'ın kaynaklarını sadece Kur'an ve sünnetin zahirinde görmek, kendi yarattığı inanç sistemine inanmayan Müslümanları kâfir ilan etmek gibi anlayışlar ile İslam dinine kendine has bir yorumla yeni bir içerik kazandırmıştır.⁶²

Muhammed b. Abdüvehhab, fikirlerini yaymak amacıyla Necd'in Ariz bölgesindeki bazı kabile şeyhlerine mektuplar yazmıştır. Ancak İslamî geleneğe aykırı bazı fikirlerinden dolayı babası ile arası açıldığından yavaş ve temkinli davranmak durumunda kalmıştır. 1740 yılında babasının ölümü üzerine davetini aktif bir şekilde yaymaya başlamıştır. Onun faaliyetleri bu bölgede tepki uyandırmış, bazı kitleler tarafından başarısız da olsa bir suikaste uğramıştır. Bunun üzerine 1743 yılında Hureymila'dan ayrılarak eski bir tanıdığı olan Osman b. Muammer'in emirliğinde bulunan Uyeyne'ye yerleşmiştir. Burada Osman b. Muammer onu ve fikirlerini desteklemiş hatta fikirlerini hayata geçirmek adına bazı faaliyetlerini icra etmesine yardım etmiştir.⁶³

Uyeyne emirinin gücünü arkasında hisseden Muhammed b. Abdüvehhab icraatlarına başlamış, bid'at olduğu gerekçesi ile o civarda bulunan bazı mezarlar ile Zeyd b. Hattab'ın türbesinin kubbesini yıktırmıştır.⁶⁴ Bu durum sadece Uyeyne'de değil bütün Necd'de tepki uyandırmıştır. Bölgedeki Osmanlı temsilcisi durumundaki Benî Halid kabilesinin şeyhi ve aynı zamanda Ahsa bölgesinin emiri Süleyman b.

⁶⁰ eş-Şeyh Haz'al, **a.g.e.**, s. 63-64.

⁶¹ Osman b. Abdullah b. Bişr, **Unvanü'l-Mecd fi Tarihi Necd I**, thk. Abdurrahman b. Abdüllatif b. Abdullah Al-i eş-Şeyh, Riyad, 1982, 85.

⁶² Neşet Çağatay, “Vehhabilik”, **İA**, XIII, s. 263-264.

⁶³ eş-Şeyh Haz'al, **a.g.e.**, s. 75-76.

⁶⁴ Ahmet Vehbi Ecer, **Tarihte Vehhabi Hareketi ve Etkileri**, Ankara, 2001, s. 54-55; eş-Şeyh Haz'al, **a.g.e.**, s. 115; Neşet Çağatay, “Vehhabilik”, **İA**, XIII, s. 263.

Muhammed el-Hamidî kısa bir zaman zarfında bu gelişmelerden haberdar olmuş ve halkın arasına nifak soktuğu gerekçesi ile Muhammed b. Abdülvehhab'ın cezalandırılmasını istemiştir.⁶⁵ Ayrıca malî yönden kendisine bağlı olan Uyeyne emirini tehdit ederek Ahsa ile olan bütün ticari ilişkilerini kesmiştir. Uyeyne emiri de bu durumun akıbetinden endişelenerek İbn Abdülvehhab'ın Uyeyne'yi terk etmesini istemiştir.⁶⁶ Bunun üzerine başka çaresi kalmayan Muhammed b. Abdülvehhab 1744 yılında Suud ailesinin idaresinde bulunan Dir'iyye'ye sığınmıştır.⁶⁷

1.3.1.2. Dir'iyye Anlaşması ve Yayılımcı Faaliyetler

Muhammed b. Abdülvehhab Uyeyne'de kendisine artan tepkilerin canına kastedilmesi safhasına kadar gelmesinden dolayı Dir'iyye'ye gelmek zorunda kalmıştır. Dir'iyye'ye geldiğinde buradaki ilk öğrencisi olan Abdullah b. Abdurrahman b. Süveylim el-Arînî'ye misafir olmuştur. İbn Süveylim, İbn Suud'un kendisine vereceği tepkiden endişe etmiş ancak İbn Abdülvehhab bir takım nasihatlerde bulunarak onu ikna etmiştir.⁶⁸

İbn Süveylim'in evi İbn Abdülvehhab'ın buraya gelmesiyle davet merkezi haline gelmiştir. Muhammed b. Abdülvehhab'tan ders almak isteyenler buraya gelmeye başlamıştır. Ancak o bu evi bu şekilde kullanmaktan rahatsız olmuş ve başka çözümler üretmek amacıyla İbn Suud ile görüşmek istemiştir. Bunun için emirin kız kardeşleri Süneyyân ve Müşârî ile görüşmüş onlarda İbn Suud'un karısını haberdar etmişlerdir. Karısı da İbn Suud ile görüşerek, böyle bir âlimin kendi beldelerinde bulunmasının büyük bir nimet olduğu konusunda etkileyici bir konuşma yaparak onu İbn Abdülvehhab ile görüşmeye ikna etmiştir. İbn Suud, İbn Abdülvehhab ile görüşmüş, onun Tevhîd ve diğer konular hakkındaki fikirlerini dinlemiştir.⁶⁹

⁶⁵ Zekeriya Kurşun, **a.g.e.**, s. 18.

⁶⁶ eş-Şeyh Haz'al, **a.g.e.**, s. 136-137; Neşet Çağatay, "Vehhabilik", **İA**, XIII, s. 263.

⁶⁷ el-Useymin, **a.g.e.**, s. 48; eş-Şeyh Haz'al, **a.g.e.**, s. 115.

⁶⁸ Osman b. Bişr, **a.g.e.**, I, 11.

⁶⁹ Mesûd Âlim en-Nedevî, **Muhammed b. Abdülvehhab**, Riyad, 1984, s. 42-43.

İbn Abdülvehhab'ın fikirlerine sempati duyan Muhammed b. Suud onu himayesine almakla kalmamış, ailesinden bir kişi ile evlendirip⁷⁰ davasını yayma hususunda ona her türlü yardımı yapacağına dair söz vermiştir. İbn Abdülvehhab da buna karşılık olarak bu himayenin gereklerini yerine getireceği, kendisine vaat ettiği zafer⁷¹ gerçekleşinceye kadar cihat edeceği ve Dir'iyye'den ayrılmayarak bu kutsal ittifakı sonuna kadar sürdüreceği hususunda İbn Suud'u temin etmiştir.⁷² Dir'yye'de 1744 yılında gerçekleşen bu anlaşma Necd tarihinin en önemli hadiselerinden biridir. İbn Suud ile İbn Abdüvehhab kendi aralarında görev paylaşımı yapmışlar, siyasî ve idarî işleri İbn Suud yürütmeye devam edecek, İbn Abdülvehhab da dinî işlerde ve diğer hususlarda danışma mercii olacaktır. Böyle bir ittifak ilk çıkışı itibarı ile dinî bir hareket gibi görünen Vehhabî hareketine siyasî bir boyut kazandırmıştır. Bu ittifakın tarihi, hem Suud Devleti'nin kurulduğu hem de Vehhabîlik hareketinin siyasallaştığı ortak bir tarihtir.⁷³

Muhammed b. Abdülvehhab Dir'iyye Anlaşması ile kendi görüşlerini savunacak ve yayacak bir güce kavuşmayı arzu ediyordu. Muhammed b. Abdülvehhab, davetinin sadece eğitim-öğretim ve tebliğ ile başarıya ulaşamayacağını, ayrıca siyasî bir güce dayanması gerektiğini anlamıştı. Çünkü arkasında kuvvetli bir siyasî güç olmayınca baskı ve tehditlere maruz kalıyor, görüşlerini uygulama ve kabul ettirme imkânını bulamıyordu. Bunun için hedeflerini gerçekleştirmesine yardım edecek kuvvetli bir siyasî güç aramaktaydı. Bu anlaşma ile hem Muhammed b. Abdülvehhab hem de Muhammed b. Suud, düşüncelerini gerçekleştirmeye imkân verecek bir ittifak sağlamış oluyorlardı.

Muhammed b. Abdülvehhab'ın Dir'iyye'ye gelmesiyle burası canlılık kazanmış, bir yandan İbn Abdülvehhab'ın eski müridleri buraya akın ederken öte yandan diğer bölgelerdeki insanlardan pek çok kişi İbn Abdülvehhab'ın derslerine iştirak etmek için Dir'iyye'ye yerleşmiştir. Muhammed b. Abdülvehhab sadece Dir'iyye

⁷⁰ Neşet Çağatay, "Vehhabilik", **İA**, XIII, s. 263.

⁷¹ Muhammed b. Abdülvehhab, kendi fikirleri benimsendiği takdirde bütün Necd bölgesinin hâkimiyet altına alınabileceği hususunda İbn Suud'u ikna etmiştir. Bkz. Zekeriya Kurşun, **a.g.e.**, s. 23.

⁷² Büyükkara, **a.g.e.**, s. 23.

⁷³ Zekeriya Kurşun, **a.g.e.**, s. 24.

Camii'ndeki vaaz ve irşatla yetinmeyerek, bunun yanında birçok eser yazmaya başlamıştır. Bunun dışında Muhammed b. Abdülvehhab, İbn Suud ile ittifak halinde davalarını yayma adına davetçi müridler yetiştiriyor ve diğer bölgelerdeki kabilelere kendi fikirlerinin beyanatından oluşan etkili mektuplar yazarak⁷⁴ onların da kendilerine katılmalarını sağlıyordu. Muhammed b. Abdülvehhab, görüşlerini sadece ikna yolu ile yayamayacağını, aynı zamanda kuvvete de başvurması gerektiğini anlamıştı.⁷⁵

Çevredeki bazı kabilelerin de kendilerine katılımıyla gerekli gücü elde etmeyi başaran Vehhabîler ilk büyük tahribatını Dir'iyye yakınlarındaki Riyad'a yaptılar. Hemen hemen Necd bölgesinin tamamında faaliyet göstermeye ve doktrinlerini yaymaya başladılar. Hatta bedevîlerin hiç de yabancıları olmadığı bu savaşçı özellikleri ile Ahsa bölgesine kadar vardılar ancak Ahsa'yı almakta başarılı olamadılar. Muhammed b. Suud, Osmanlı Devleti'nden çekindiği için diğer büyük şehirlere de sokulamadı⁷⁶ ve 1765 yılında vefat etti. Yerine oğlu ve Muhammed b. Abdülvehhab'ın da damadı olan Abdülaziz b. Muhammed geçti.⁷⁷ Muhammed b. Suud'un vefatından sonra yerine geçen oğlu Abdülaziz günden güne artan kuvvet ve iktidarına güvenerek Osmanlı Devleti'nden korkusu azalmış, bir taraftan Hicaz'ı, diğer bir taraftan da Irak bölgelerini taciz etmeye başlamıştı.⁷⁸ Vehhabîlerin bu ilerlemesi karşısında Ahsa emiri Benî Halid, etrafındaki Arapları Vehhabîlere karşı kışkırtıp, saldırıya da bunun sonucunda bir başarı elde edememiştir. Vehhabîler, yaptıkları askerî faaliyetler neticesinde düşmanlarının karşı koymasına rağmen, Necd bölgesinde yayılmaya devam etmişlerdir. En sonunda 1765 yılında Necd bölgesinin tamamı Dir'iyye idaresi altına girmiştir.⁷⁹

⁷⁴ Muhammed b. Abdülvehhab'ın mektupları için bkz.: Eş-Şeyh Haz'al, **a.g.e.**, s. 165-204.

⁷⁵ Zekeriyâ Kurşun, **a.g.e.**, s. 24.

⁷⁶ eş-Şeyh Haz'al, **a.g.e.**, s. 264.

⁷⁷ Zekeriyâ Kurşun, **a.g.e.**, s. 24-25.

⁷⁸ Cevdet Pasa, **Tarih-i Cevdet**, VII, s. 191; el-Useymin, **a.g.e.**, s. 71.

⁷⁹ el-Useymin, **a.g.e.**, s. 72-73.

1.3.2. Osmanlı Devleti'nin Vehhabîlik Hareketine Yaklaşımı

Osmanlı Devleti, Osmanlı-Rus ve Avusturya savaşlarından (1787-1792) yeni çıkmış, 18. yüzyıl boyunca süren savaşlardan dolayı yorgun ve bitkin bir haldeydi. Savaşlar yüzünden saltanat makamı zayıflamıştı. Merkezi otoritenin zayıflaması taşradaki valilerin keyfi uygulamalarına veya valileri hiçe sayan ayanların karışıklık çıkarmalarına neden oluyordu. Bütün bu durumlar karşısında devlet işi büyütmemek için yumuşak tedbirler alıyor, böylece yan müstakil idareler doğuyordu. Vehhabîliğin geliştiği bu dönemde Osmanlı, 1768 yılında Rusya'yla savaşa girmişti. 1773'te yeniden başlayan savaş, 1774'te Küçük Kaynarca Anlaşmasıyla son bulmuş ancak bu Osmanlı Devleti'nin çöküşünün başlangıcı olmuştu. 1788'de başlayan Avusturya-Rusya seferinin Zıştovi ve Yaş anlaşmalarıyla bitmesi Osmanlı için bir yıkım olmuştu.

1798 yılında Napolyon Mısır'ı işgal etmiş, devlet bütün dikkatini buraya toplamıştı. İç karışıklıklar çıkmış, Hıristiyan halk arasında milliyetçilik faaliyetleri hızlanmış, 1805'te Rusya Fransızlarla Osmanlı'ya savaş açmış, İngiliz donanması İstanbul önlerine kadar gelmiş, bütün bunlar Osmanlı'nın Vehhabî hareketiyle ilgilenmesini imkânsız hale getirmişti. Ayrıca saltanatta sürekli yaşanan değişimler, IV. Mustafa'nın kısa süren saltanatı, II. Mahmud'un tahta geçmesi Vehhabîliğin büyümesi için birer avantaj haline gelmişti. Ancak II. Mahmud'la birlikte kurulan istikrar sayesinde devlet, Vehhabî meselesiyle ilgilenmeye başlayabilmiştir.⁸⁰

1.3.2.1. Vehhabîlerin Necd Dışına Çıkışı

Osmanlı Devleti kendi iç ve dış sorunları ile mücadele ederken merkezden uzaktaki Arap Yarımadası'nda işler kontrolden çıkıyordu. Necd bölgesini kontrol altına alan Vehhabîler sınırlarını genişleterek Arap Yarımadası'ndaki nüfuzunu daha da arttırmak istiyorlardı. Bunun için gözlerini, kendilerini dış dünyaya açacak bir kapı olan Ahsa'ya dikmişlerdi. Burayı aldıkları takdirde Hicaz ve Irak taraflarına yönelmeleri daha kolay olacaktı. Burayı almak istemelerinin diğer bir nedeni de Osmanlı adına bölgeyi yöneten Benî Halid kabilesinin oradaki ticareti bir hayli geliştirmesiydi.

⁸⁰ Zekeriya Kurşun, **a.g.e.**, s. 65.

tirmiş olmasıydı. Ayrıca burasının Necd bölgesine açılan bir kapı olması nedeniyle de Vehhabîler için bir cazibe merkezi teşkil ediyordu. Bu gibi sebeplerden dolayı 1795 yılında Benî Halid arasındaki sürtüşmelerden de yararlanarak Ahsa'yı aldılar ve kendilerinden bir emir tayin ettiler.⁸¹

Vehhabîlik hareketinin bu saldırgan ve yayılımcı politikaları, ilk zamanlarda Haremeyn bölgesinde başta Mekke ve Medine şerifleri tarafından ve birçok âlim tarafından epeyce tepki almasına neden olmuştu. Ancak Osmanlı Devleti'nin o bölgelere atadığı devlet adamları için ciddiyetini anlayamamıştı. Vehhabîler Ahsa bölgesini ele geçirmeden önce bölgenin etrafındaki şehirleri ele geçirmişti. Hatta Vehhabîlerin Haremeyn'e hücum edecekleri haberleri Haremeyn ahalisinin telaşına sebep olduğundan, Mekke şerifi Sürûr b. Mesa'id İstanbul'a bir yazı göndererek Vehhabîlerin yok edilmesi için kâfi kuvvet gönderilmesini istemesi üzerine buradaki durum Cidde, Şam ve Bağdat valilerine sorulmuştur. İstanbul'a bunu teyit eden bazı yazılar gelmiş ise de Cidde valisinin raporunda durum o kadar şiddetli yazılmadığından işe ehemmiyet verilmemişti. Muhammed b. Abdülvehhab, Mekke emiri tarafından hakkında Dersaadet'e şikâyetinde bulunulduğunu işitince Şam valisine hususi bir adam gönderip, talebelere ders vermekten başka meşguliyetinin olmadığını, tahsilinin Şam'da olması nedeniyle orada durumunun malum olduğu ve Mekke emirinin dediği gibi fesat çıkarmaya gücünün bulunmadığı beyanıyla Mekke emirinin şikâyetlerini yalanlamıştır. Bunun üzerine Şam valisi Babîâli'ye cevap yazmıştır. Şam'dan gelen cevapta bu durum açıklanarak: "Merkum, bir kabile reisi değil ki ayaklanabilirsin" diye Mekke emirinin şikâyetlerinin abartılı olduğu, Muhammed b. Abdülvehhab'ın ortalığı bu denli karıştırabilecek bir kimse olmadığı, yalnız ilmî konuda davası olduğu, talebeye ders veren bir kimse olduğu bildiriliyordu. Gerçi Muhammed b. Abdülvehhab bir kabile reisi değildi ancak Dir'iyye Şeyhi Muhammed b. Suud'u arkasına almış, onun eliyle kuvvetli bir siyasî oluşum meydana getirmişti. Fakat bu siyasî yapı tam anlamıyla güçleninceye kadar Osmanlı Devleti'nin dikkatini çekecek bir hareketten de sakınmıştır. O zamanlar Osmanlı Devleti'nin memurları bu gibi hususlarda izledikleri politikaları zayıf olduğundan Vehhabîlerin maksat ve hedefle-

---

⁸¹ Montagne, **a.g.e.**, s. 135; Muhammed Enis, **a.g.e.**, s. 230.

rinin neler olduğunu anlayamamışlardı. Mekke emiri bu gidişin fenaya varacağını anlamış ise de devlet adamlarına anlatamamıştı.⁸²

Osmanlı'nın Arap Yarımadası'nda olup bitenlere kayıtsız kalması nedeniyle⁸³ Vehhabîler nüfuzlarını kolay bir şekilde genişletmişlerdir. Fakat Mekke emirinin de Arap aşiretleri üzerinde büyük nüfuzu olduğundan Hicaz tarafını pek taciz edememişlerdir. 1790 yılında Şerif Galib Vehhabîler üzerine seferler yapmaya başlamış ancak bu yetersiz kalmıştır. Çünkü bu meselenin halledilebilmesi için büyük bir ordu gerekiyordu. Şerif Galib ile Emîrül-Hac Cezzar Ahmed Paşa'nın şikâyetleri üzerine 1796 yılında İstanbul'da bir meclis toplanmış, bu mecliste daha önce Hicaz'da bulunmuş bazı sadrazamlar da yer almıştır. Bu mecliste bazı sadrazamlar İbn Abdülvehhab'ın emr-i bi'l-ma'ruf yaptığını iddia edip savunurken, bazıları onun bir harici olduğunu ve hemen cezalandırılması gerektiğini söylemiş, bir diğer kısmı ise meselenin Mekke emiri ile anlaşmazlıktan ileri geldiğini savunmuşlardır. Neticede meselenin Bağdat valisine havale edilmesine karar verilmiştir. Bağdat valisinden gelen cevapta ise, Vehhabîlerin zararsız hale getirilmesinin kolay bir iş olmadığı belirtilmiştir.⁸⁴ Osmanlı'da bunlar yaşanırken Vehhabîler kolayca yayılma imkânı bulmuştur.

Vehhabîliğin kolayca yayılmasındaki en önemli etken bedevîlerin yaşam tarzına hitap etmesiydi. Bedevîlerin sert ve toleranssız bir tabiatları vardı ve etrafa kolayca saldırmaktaydılar. Bu benimsedikleri inanış zaten kendilerinde mevcut olan yağmacılığı meşru hale getiriyordu. Bu da Vehhabîliğin bedevîler arasında kolayca yayılmasını sağlıyordu. Vehhabîliğin bölgede yayılmasının bir nedeni de bu tarihten önce İslam'ın Necd bölgesinde sadece adının bulunması, dönemin Müslümanlar için pek parlak olmayıp siyasî otorite boşluğunun dini anlayışlarla doldurulmuş olması-

⁸² Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, VII, s. 192-193.

⁸³ Zekeriya Kurşun, Mekke şeriflerinin şikâyetleri üzerine Osmanlı Devleti Vehhabîlere karşı gerekli yardımı gönderdiğini ancak Mekke şeriflerinin bunları düzgün kullanmadıklarını ve Osmanlı'ya durumu düzgün izah etmediklerini söylemektedir. Bkz. Zekeriya Kurşun, **a.g.e.**, s. 37.

⁸⁴ Cevdet Paşa, **a.g.e.**, VII, s. 193-195.

dır.⁸⁵ Bu nedenlerle Vehhabîlik Necd bölgesindeki bedevîler tarafından büyük ilgi görmüş, kısa zamanda yayılarak Arap Yarımadası'na hâkim olmuştur.

Vehhabîliğe ilk tepki Basra, Mekke ve Medine Ulemasından gelmiştir. Mağrib ve Şam uleması da Vehhabîliğe reddiyeler yazmışlardır. Osmanlı tarafından Vehhabî hareketine bir başkaldırı hareketi olarak bakılmasından dolayı onlar harici olarak nitelendirilmiş, meseleye siyasî boyut kazandıran Muhammed b. Suud ve halefleri harici olarak isimlendirilmiştir. Vehhabîliğin bölgedeki faaliyetleri, bölgede yaşayanları rahatsız etmekle birlikte Osmanlı, bölgedeki valileri tarafından kendisine aktarılan bilgiler doğrultusunda bu hadiseleri mahalli bir anlaşmazlıktan öte görmemiştir.⁸⁶

Vehhabîler, Osmanlı'nın içinde olduğu durumdan istifade ederek kendilerine muhalefet eden kabileleri vurup yağma ederek gündün güne hâkimiyet alanlarını genişletmekte idiler. Muhammed b. Suud, Osmanlı'nın korkusundan Hicaz ve Irak'a tacizden çekinirken, yerine geçen oğlu Abdülaziz, Arap Yarımadası'nda ulaştığı kuvvete güvenerek bir takım saldırı faaliyetlerinde bulunmuştur. Oğlu Suud'u büyük bir kuvvetin başında gönderip Ahsa ve Kâtif taraflarını zapt ederek Basra sınırına kadar olan yerleri hâkimiyeti altına almıştır.⁸⁷

1.3.2.2. Vehhabîlerin Kerbela Saldırısı

Abdülaziz b. Muhammed, bid'at inancı çerçevesinde kontrol ettiği bölgelerde birçok tahribatta bulunmuştur. Ayrıca çevre bölgelerde de bid'at'ın yaygın olduğuna inandığı Hicaz gibi bölgelere saldırmaya başlamıştır.⁸⁸ Bununla beraber Vehhabîler, mezar ve kubbelerin çok olması hasebiyle yönlerini Irak'a çevirmiştir. Abdülaziz'in Bağdat valisine mektup yazıp münazara isteğinde bulunmasına, Şiiilerin Vehhabîlere saldırarak karşılık vermesi üzerine, Şiiilerle Vehhabîler arasında gerilim doğmuştur.⁸⁹

⁸⁵ Zekeriya Kurşun, **a.g.e.**, s. 60-61.

⁸⁶ Zekeriya Kurşun, **a.g.e.**, s. 62-64.

⁸⁷ Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, VII, s. 196.

⁸⁸ Ömer Rıza Doğrul, "Vehhabilik", **Sebülürreşad Mecmuası**, İstanbul, h. 1343, XXIV, sy. 617, s. 298.

⁸⁹ Abdülhâlîm el-Cündî, **el-İmam Muhammed b. Abdilvehhab: İntisaru'l-Menheci's-Selefi**, Kahire, 1975, s. 164.

Bu andan itibaren Vehhabîlerin Mekke şerifleri tarafından hacca gitmeleri nasıl engelleniyorsa, onlar da Şiilerin kendi topraklarından geçerek hacca gitmelerini engellemeye başladılar. Bağdat tarafından hacca gidenler Necd'den geçmek zorundaydılar. Vehhabîler de bunu fırsat bilerek onları yağmalıyorlardı. Ahsa'nın Vehhabîler tarafından işgal edilip, oradaki Şiilere baskılar yapılması Şii-Vehhabî düşmanlığını daha da artırmıştır. 1800 yılında kutsal yerleri ziyaret için Necef'e gelen Şiilerle Vehhabîler arasında çatışma çıkmış ve üç yüz kadar Vehhabî Şiiler tarafından öldürülmüştür. Bağdat valisi Süleyman Paşa'nın Vehhabîlerin yolunu kesen Şiileri uyarması Vehhabîleri tatmin etmemiştir.⁹⁰

Şii saldırısını bahane eden Abdülaziz, 1216/1802 yılında Necd, Hicaz ve Ti-hame'den topladığı 10.000 kişilik bir orduyu oğlu Suud komutasında Irak'a gönderdi. Kerbelâ'ya ulaşan Suud komutasındaki Vehhabî ordusu, şehrin duvarlarını yıkarak Kerbelâ'ya girdi.⁹¹ Bu sırada halk Kerbelâ matemleriyle meşgul olduğu için şehirde asker bulunmuyordu. 20 Nisan 1801'de Kerbelâ'ya giren Vehhabîler, önce inançlarına göre büyük bir bid'at olarak gördükleri Hz. Hüseyin'in kabrini tahrip ettiler. Mezarların kubbeleriyle üzerlerindeki süslemeleri bozarak, orada bulunan altın, gümüş ve birçok değerli eşyayı yağmaladılar. Halkı kılıçtan geçirerek şehri altüst ettiler.⁹² Bütün bu işi yarım günde bitirerek, yağmaladıkları ganimetlerle birlikte Dir'yye'ye döndüler. Vehhabîler çoğunluğu Şii olan yaklaşık 5.000 kişiyi öldürmüş, birçok esiri de beraberinde götürmüşlerdir. Babiâli'nin durumdan haberdar olması üzerine Süleyman Paşa'ya Dir'yye'ye saldırması emredilmiştir. Süleyman Paşa Vehhabîler üzerine bir ordu gönderdiyse de bir netice alınamamıştır.⁹³

1.3.2.3. Vehhabîlerin Hicaz'a Yönelmeleri

Osmanlı Devleti nazarında Hicaz bölgesinin ve oraya bağlanan hac yolunun güvenliği çok önemliydi. Başlangıç itibarı ile hac yollarının güvenli görünmesi Osmanlı'yı yanıltmış ve bu konuda rahat davranmıştır. Fakat Vehhabîler Osmanlı'nın

⁹⁰ Zekeriya Kurşun, **a.g.e.**, s. 33.

⁹¹ Selahattin el-Muhtâr, **a.g.e.**, s.73.

⁹² Jean Raymond, **Vehhabiler'in Ortaya Çıkışı**, çev. Ramazan Adıbelli, Adana, 2010, s. 42.

⁹³ Zekeriya Kurşun, **a.g.e.**, s. 33-36; Neşet Çağatay, "Vehhabilik", **İA**, XIII, s. 266; Ahmet Vehbi Ecer, **a.g.e.**, s. 128-131.

rahat davranmasını gerektirecek kadar rahat durmuyorlardı. Kerbela'daki kıyamdan sonra yönünü Arap Yarımadası'nın kalbi olan Yemen ve Hicaz bölgelerine çevirmiştir. Mekke emiri Mes'ud b. Said'e haber göndererek topluca hacetmek istediklerini iletmişler ancak Mekke emiri ve uleması bunun başka bir niyetlere gebe olduğunu düşünerek onların bu isteğini reddetmişlerdir. Bunun üzerine Abdülaziz b. Muhammed, oğlu Suud'u Taif'in işgali için görevlendirmiştir. Abdülaziz b. Suud, Yemen ve oğlu da Taife aynı anda saldırarak Şerif Galib'i çaresiz bırakmak istemiştir. Bu amacına kısa zamanda ulaşmış, Şerif Galib Yemen tarafındaki saldırıların önünü alayım derken, Taif tarafında da ihtilal olunca ne yapacağını şaşırması ve durumdan Osmanlı'yı haberdar etmek zorunda kalmıştı. Mekke ahali de korku ve telaşa düştüler ve devlete durumu şikâyet etmek üzere bölgenin önde gelenlerinden bazıları Mekke'den İstanbul'a hareket ettiler. Bu olayları duyduğu zaman Sultan III. Selim çok müteessir olmuş, kızarak Babî'li'ye bir hatt-ı hümayun göndermiş ve bu işin halledilmesini emretmiştir. Sadrazam başkanlığında bir meşveret meclisi toplanıp Vehhabî meselesi ele alındıysa da söz tartışmalarla uzayıp gitmiş ve yine bir netice alınamamıştır.⁹⁴ 18 Şubat 1803 yılında Taif işgal edilmiş, çok sayıda Taifli öldürülmüş, Hz. Peygamber'in amcasının oğlu Abdullah b. Abbas'ın türbesine varıncaya kadar birçok mezar ve türbe yıkılmıştır.⁹⁵

Uzun yıllar boyunca gayr-i müslim devletlere karşı Arap Yarımadası önünde bir set olmayı kendisine bir görev addeden Osmanlı Devleti, içinde bulunduğu bu buhranlı dönemden dolayı Arap Yarımadası'nda Vehhabîlere karşı yükselen seslere kulak verememiştir. Muhammed b. Abdülvehhab'ın ortaya çıkardığı bu yeni bir mezhep hakkında yıllarca ilmî münakaşalar yapılmış, Hicaz ve Irak âlimleri tarafından çeşitli kitaplar telif edilmiş ancak en sonunda dinin asıl vatanı olan Arap Yarımadası'nda bu mezhebin tesirleriyle Dir'iyye şeyhi ortaya çıkarak müstakil bir siyasî yapı kurmuştur. Osmanlı'da devlet meselelerinin halledilmesi için toplanan meclislerde buna dair malumat olmayıp, bu yeni mezhep sayesinde bir kabile şeyhinin bir hükümdar kadar kuvvetlendiği bilinmiyor, hâlâ Vehhabîlerin amacının ne olduğu

⁹⁴ Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, VII, s. 206.

⁹⁵ Neşet Çağatay, "Vehhabilik", **İA**, XIII, s. 266; Büyükkara, **a.g.e.**, s. 32.

sadrazamlar arasında münakaşa konusu oluyordu.⁹⁶ Yaklaşık atmış yıl kadar bir süre için devlet içinde yeni bir siyasî yapı ortaya çıkmış, birçok yerde yıkım ve tahribatlarda bulunmuş ancak buna bölgedeki devlet ricali kayıtsız kalmıştır.

Bütün bunlara rağmen Vehhabîlerin bu kadar büyümesine meydan verilebilirdi. Ancak o asrın vekilleri, “Bu Arap gailisi de başımıza büyük bir bela oldu. Mekke ve Medine’de cereyan eden hadiseler her sene rahat ve huzurumuzu kaçırıyor, artık Araplar da işin tadını kaçırdılar” gibi sözlerle Hicaz’da olup bitenlere ehemmiyet bile vermemişlerdir. İstanbul’a Mekke ve Medine’den gelen haberciler kimin yanına gidip hallerini arz ettiler ve kimden yardım talebinde bulundularsa soğuk karşılanmış, durum Osmanlı hanedanına bildirilmemiştir. Bazen, “Babîâlî’den Vehhabîleri ve mezheplerini tetkik için ulema yollayacağız”; Bazen de “Osmanlı’nın gücünü göstermek için Cidde, Mısır, Bağdat ve Şam valilerine talimatlar göndereceğiz” gibi sözlerle şerifleri oyalamışlardır.⁹⁷

Muhammed b. Abdülvehhab’ın fikirlerini yaymaya başlamasının daha ilk senelerinde Hicaz ve Irak uleması onu reddetmek ve önlemek için uğraşmış, bu yolda hayli kitaplar telif etmişlerse de hiçbir tesiri olmamış, Vehhabî mezhebi Arap Yarımadası’nda hızla yayılmıştır. Bu sırada İbn Abdülvehhab’ın evlat ve torunları Suud Ailesi’nin de desteği ile büyük bir güç elde etmiş ve akidelerinin öğretimi ile meşgul olarak Arap Yarımadası’nın dört bir tarafından taraftar toplamayı başarmışlardır. Durum bu dereceye gelmiş iken bölgenin yöneticileri, henüz işin ciddiyetini anlamadıklarından ilmî tartışmalarla Vehhabîlerin niyetlerinin ne olduğunu sormak ve öğrenmek için dönemin âlimlerinden Âdem Efendi’yi Necd’e göndermişlerdir. Böyle bir adım atılması faydalı ise de çok önce atılmış olması gereken bir adımdı. Ancak iş bu dereceye geldikten sonra ilmî tartışmalarla iş bitmeyip askerî bir güç kullanmak gerekmekteydi. Fakat bu meseleyi ortadan kaldıracak yeterli askerî birliğin bu bölgeye sevk edilmesi güç olduğundan Osmanlı ilk önce kendini korumaya çalışmıştır.⁹⁸

⁹⁶ Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, VII, s. 202-203.

⁹⁷ Eyüp Sabri Paşa, **a.g.e.**, s. 83.

⁹⁸ Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, VII, s. 204-205.

Osmanlı'da durumlar böyle cereyan ederken Abdülaziz b. Muhammed b. Suud, Kerbela'da öldürülen mezhepdaşlarının intikamını almak üzere Dir'yye'ye gelen bir Şii tarafından öldürülmüş yerine ise oğlu Suud geçmiştir.⁹⁹

1.3.2.4. Vehhabîlerin Hicaz Bölgesini İşgali

Vehhabîler'in Mekke emiri'nin kendilerinin haccetmelerine müsaade etmeleri üzerine Taif'i ele geçirmesi ve bu hadisenin hac mevsimine denk gelmesi Mekke emirinde endişelere sebep oldu. Çünkü hac vazifesini yerine getirmek için Mekke'ye gelen hacıların güvenlikleri tehlikeye girmişti. O yıl hac görevini yapmak için Mısır ve Şam Emiru'l-Hacları ile Cidde valisi de kalabalık guruplarla Mekke'ye gelmiş ve kalabalık bir şekilde hac görevini yerine getirmişlerdir. Suud b. Abdülaziz'in Mekke'ye saldıracağı haberleri üzerine Şerif Galib, Mısır ve Şam Emiru'l-Hacları ile Cidde valisini Suud b. Abdülaziz'e karşı saldırıya davet etti. Ancak Emiru'l-Hacları muhtemelen yanlarında bulunan hacıların güvenliğinden endişe ederek hac görevini yaptıktan sonra Mekke'den ayrılmışlardır. Cidde valisi de bir süre bekledikten sonra Mekke Şerifi ile birlikte âdete Mekke'yi Vehhabîler'in işgal ve yağmasına terk ederek Cidde'ye gitmişlerdir.¹⁰⁰

Korumasız kalan Mekke'yi Suud b. Abdülaziz Mekke halkına yazılı teminat vererek 30 Nisan 1803 tarihinde işgal etmiştir. Suud herkesi Mescid-i Şerif'te toplamış sağ tarafına Hanefî Müftüsü Abdülmelik Efendi'yi, soluna da beldenin kadısını alarak şu konuşmayı yapmıştır: “Allah'a şükrederim ki sizi İslam'a hidayet edip şirkten halâs eyledi. Sizi yalnız Allah'a ibadet edip de bulunduğunuz şirk halinden ve dalaletten feragate davet ederim. Şerîat-ı İslâmiyye üzere Allah'ı sevenlere dost ve Allah'ın düşmanlarına düşman olmak üzere sizden biat isterim” dedikten sonra oturup elini uzattı. Herkes gelip biat etti. Sonra atına binip; “Ey Mekke halkı, ikinci namazında Mescid-i Haram'da toplanın ki size Şerîat-ı İslam'ı beyan edeyim” diyerek çadırına döndü. İkinci vaktinde halk toplandı. Suud Zemzem-i Şerif arkasındaki ma-

⁹⁹ Emin Said, **Tarihü'd-Devleti's-Suudiyye**, Riyad, t.y., s. 73-74; eş-Şeyh Haz'al, **a.g.e.**, s. 388-390; Eyüp Sabri Paşa Abdülaziz'in yolları kesilip soyulan bir bedevi tarafından öldürüldüğünü zikretmektedir, Bkz. Eyüp Sabri Paşa, **a.g.e.**, s. 33.

¹⁰⁰ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Mekke-i Mükerrerme Emirleri**, Ankara, 1984, s. 118; Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, VII, s. 206-207.

kam üzerine çıktı. Mekke-i Mükerrreme ahalisini Dir'iyye halkı gibi bir şey bilmez zannettiğinden koyun çobanlarının bile bildiği meseleleri halka anlatmaya başladı. Her meseleyi beyan ettikçe Hanefî müftüsü Abdülmelik Efendi'ye hitaben: "Halka tefhim et ki cahiller bile anlasın" derdi. Hâlbuki Mekke ahalisinin en cahili bile bu gibi meselelerde Vehhabîlerin ulemasından daha bilgili idi. İlkönce öğretmek istediği mesele içki ve zinanın haram olduğunu açıklamaktı. Abdülmelik Efendi de Suud'un sözlerini açıklar mahiyette: "Ey insanlar, malumunuz olsun ki Emir Suud içki haramdır diyor. Yarın çıkararak kubbeleri yıkıp, putları atınız. Yarın Allah'tan başka mabut kalmasın" diye halka hitap etti.¹⁰¹

Suud b. Abdülaziz iki haftadan az kaldığı Mekke'de zaman kaybetmeden bir takım düzenlemeler yapmaya başlamıştır. Mekke'nin işgalinin ertesi günü Vehhabîler ve taraftarları inançlarına aykırı olduğu gerekçesi ile Kâbe'de Hz. İbrahim'in makamından başka bütün kubbeli mezarları ve diğer ziyaret mekânlarını yıkıp tahrip etmiş, kıymetli eşyaları ve pek çok kutsal emaneti yıkmaya ve yağmalamaya başladılar. Suud, eskiden beri bir gelenek olan dört mezhebin ayrı ayrı namaz kılmalarını yasaklamış, herkesin tek bir imamın arkasında namaz kılmasını mecbur kılmıştır.¹⁰²

Suud b. Abdülaziz, Hz. Peygamber, Hz. Ebubekir, Hz. Ömer, Hz. Ali ve Hz. Fâtımâ'nın doğdukları evler ile Hz. Hatice'nin evini ve değerli âlim ve kimselerin kabirlerini yıktırıştır. Ayrıca Mekke'de Vehhabîliğe göre büyük günah sayılan çubuk, tütün, esrar, sigara, nargile vs. içilmesini, satranç tavla gibi oyunların oynanmasını yasaklamış ve bunların yapıldığı mekânları kapattırıştır. Ayrıca her türlü eğlenceyi yasak ederek saz çeşidinden ne varsa toplatılıp yaktırıştır. Yine bir gün Suud ezan okunurken Mescid-i Haram'a gelmiş, müezzinlerin salât-u selam getirdiklerini, sahabeler için duada bulduklarını işitince çok kızmış ve "İşte bu Allah'a karşı en büyük ortak koşmaktır" diyerek bunu yasaklatmıştır. Bunun üzerine Muhammed b. Abdülvehhab'ın Keşfu's-Şubuhât adlı eserinin Kâbe'nin her tarafından duyulabilecek şekilde okunmasını emretmiştir. Bu sırada Osmanlı'nın, Vehhabîlerin niyetinin ne olduğunu anlamak amacı ile göndermiş olduğu Âdem Efendi de Mek-

¹⁰¹ Bu yaşananlar hakkında bkz. Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, VII, s. 207-209.

¹⁰² Zekeriya Kurşun, **a.g.e.**, s. 41.

ke'ye ulaşmıştı. Suud, Âdem Efendi'nin görevinin ne olduğunu anlamak için yanına çağırtmış ve Âdem Efendi'yi küçük ve harap bir çadıra getirmişlerdir. Âdem Efendi sadrazamın mektubunu Suud'a vermiş, aralarında meydana gelen konuşmada Suud gururlanarak halkı dine davet ettiklerini söylemiştir. Bütün bunlardan sonra Suud, Şerif Galib ve kardeşi Abdülmuîne hil'at giydirip Mekke'ye emir tayin etmiştir.¹⁰³

Suud b. Abdülaziz Mekke'den ayrıldıktan sonra Cidde'yi kuşatmış ancak başarılı olamamıştır. Buradan sonra Medine'ye yönelmiş, Vehhabîliği kabul etmeleri karşılığında halka eman vererek burayı da işgal etmiştir. Diğer bölgelerde yaptıkları gibi ziyaret yerlerini ve mezarların kubbelerini yıkmışlardır. Hatta Hz. Peygamber'in kabrini de yıkmak istemişler ancak Müslümanların tepkisinden korktukları için sadece kubbesine zarar vererek içindeki değerli mücevherleri almakla yetinmişlerdir.¹⁰⁴ Osmanlı hanedanı bundan büyük bir üzüntü duyup bölge valilerini Medine'ye yardıma çağırırsa da netice alınamamıştır. Bu esnada Şerif Galib, Cidde valisiyle birlikte Mekke'yi kuşatıp geri almış ve oradaki Vehhabîleri idam ettirmiştir. 1805'te Mekke'yi kuşatan Vehhabîler sonuç alamamış ancak kendilerine müdahalede bulunamayan Osmanlı'nın çaresizliğinden faydalanıp 1806'da tekrar kuşatmışlardır. Kimseden yardım alamayacağını anlayan Şerif Galib de şeriflikte kalmak şartıyla şehri teslim etmiştir.¹⁰⁵ Vehhabîler Mekke'ye girerek hutbede Osmanlı Sultanının adının okunmasını yasaklamışlardır. Devletin tayin ettiği kadı gibi görevlileri azledip, yerlerine kendi adamlarını tayin etmişlerdir.¹⁰⁶

1.3.2.5. Osmanlı'nın I. Vehhabî Devletine Son Vermesi

Vehhabîlerin, Mekke ve Medine'de yapmış olduğu taşkınlıklar ve tahribatlar bütün İslam âleminin tepkisine neden olmuş ve bütün gözler İslam âleminin hamisi olan Osmanlı'ya çevrilmiştir. Devlet Aliye bütün bu olanlar karşısında geç de olsa harekete geçmiş, Bağdat ve Şam valileri aracılığıyla bir netice alamayacağını anla-

¹⁰³ Mütercim Asım Efendi, **Asım Tarihi**, Ceride-i Havadis Matbaası, t.y., I, s. 306-310; Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, VII, s. 207-210.

¹⁰⁴ Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, VIII, s. 123.

¹⁰⁵ Asım Efendi, **a.g.e.**, I, s. 306.

¹⁰⁶ Zekeriya Kurşun, **a.g.e.**, s. 43-44.

miş, İslam'ın mübarek şehirlerini kurtarma vazifesini Mısır valisi Mehmet Ali Paşa'ya havale etmiştir.¹⁰⁷

Sefer hazırlıklarını tamamlayan Mehmet Ali Paşa, 1818'in Eylül aylarında çoğunluğu Arnavut ve Türklerden oluşan 3500 kişilik bir orduyu oğlu Tosun Paşa komutasında Hicaz'a göndermiştir. Vehhabîler tarafından yenilgiye uğratılan Tosun Paşa geri çekilmek zorunda kalmıştır.¹⁰⁸ Bunu haber alan Mehmet Ali Paşa yirmi bin kişilik bir orduyu yardıma göndermiş ve Tosun Paşa 1812 yılının Aralık ayında Medine'yi, 1813 yılının başlarında ise önce Mekke'yi, daha sonra da Cidde ve Taif'i Vehhabîler'den temizlemiştir.¹⁰⁹ Bunun üzerine Tosun Paşa'ya Mekke Şeyhu'l-Haremlîği ve Cidde Sancağı dâhil edilerek Habeş Eyaleti'nin yönetimi verilmiştir.¹¹⁰

Osmanlı hanedanı, Mehmet Ali Paşa'nın bizzat Hicaz'a giderek bir takım düzenlemeler yapmasını istemesi üzerine 1813 yılında Mehmet Ali Paşa bizzat kendisi yanına aldığı askeri birlikle Hicaz'a gitmiştir. Kendisi ile muhalefet eden Şerif Galib'i Osmanlı hanedanından müsaade alarak azletmiş, yerine Şerif Yahya b. Surûr'u tayin etmiştir.¹¹¹ Mehmet Ali Paşa burada birtakım düzenlemeler daha yaparak yerine oğlu Tosun Paşa'yı bırakıp Mısır'a geri dönmüştür. Tosun Paşa, 1813 ve 1814 yıllarında Vehhabîler üzerine birçok kez sefer düzenlemiş ancak bunlardan bir netice elde edememiştir. Bu sırada 1814 yılında da Suud b. Abdülaziz ölmüş, yerine oğlu Abdullah b. Suud geçmiştir.¹¹² Bunu fırsat bilen Tosun Paşa Abdullah'ın üzerine yürümüş ancak bundan da bir sonuç elde edememiştir. Bunun üzerine Mehmet Ali Paşa, bu durumun böyle devam edemeyeceğini anlamış ve Vehhabî hareketine kalıcı çözüm bulmak amacıyla diğer oğlu İbrahim Paşa'yı büyük bir orduyla beraber Hicaz'a göndermiştir,¹¹³ Tosun Paşa'yı da Mısır'a geri çağırmıştır.¹¹⁴

---

¹⁰⁷ Ömer Rıza Doğrul, **a.g.m.**, s. 298.

¹⁰⁸ Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, IX, s. 257-258; **a.e.**, X, s. 95-96.

¹⁰⁹ Cevdet Paşa, **a.e.**, X, s. 101-102.

¹¹⁰ Kurşun, **a.g.e.**, s. 51.

¹¹¹ Şinasi Altundağ, "Mehmet Ali Paşa", **İA**, VII, s. 567; Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s. 118-119.

¹¹² Selda Güner, **a.g.e.**, s. 194-195; Kurşun, **a.g.e.**, s. 51.

¹¹³ Kurşun, **a.g.e.**, s. 52.

¹¹⁴ Emin Reyhanî, **Tarihu Necdi'l-Hadis**, Beyrut, 1988, s. 70.

İbrahim Paşa 1816 yılının Eylül ayından itibaren Vehhabîlerin elinden birçok şehri almıştır. Geçtiği yerleri itaat altına alarak buralara yeni emirler tayin eden İbrahim Paşa, Nisan 1818'de Dir'iyye'yi kuşatmıştır. Abdullah b. Suud'un Eylül 1818'de yaptığı anlaşma teklifini reddeden İbrahim Paşa muhasaraya devam etmiş, nihayet Eylül 1818'de Abdullah b. Suud ile dört oğlunu ele geçirerek Dir'iyye'yi teslim almıştır.¹¹⁵ Abdullah b. Suud, buradaki dört yüz adamıyla birlikte Kahire'ye gönderilmiştir.¹¹⁶

Abdullah b. Suud ve yakınlarının bir kısmı ile önce Kahire'ye, oradan da İstanbul'a gönderilmiştir.¹¹⁷ İstanbul'da yapılan sorgulamasından ve sokaklarda teşhir edilmesinden sonra Abdullah b. Suud saray meydanında, diğerleri de İstanbul'un farklı yerlerinde idam edilmişlerdir.¹¹⁸ Böylece Osmanlı'yı uzun süre meşgul eden Vehhabî meselesinin birinci devresi Osmanlı'nın lehine sonuçlanmış, 1744'te kurulan birinci Vehhabî devleti 1818 yılında son bulmuştur.¹¹⁹ Bu haberin İstanbul'a ulaşmasıyla büyük bir sevinç yaşanmış İbrahim Paşa'ya da Habeş Eyaleti, Mekke Şeyhu'l-Haremliği ve Cidde sancağı verilmiştir.¹²⁰

İbrahim Paşa Dir'iyye'nin surlarını ve evlerini yıktırılmış, bağ, bahçe ve tarlalarını ateşe vererek burada yaşamayı neredeyse imkânsız hale getirmiştir.¹²¹ Dir'iyye'de 1819 ortalarına kadar yaklaşık dokuz ay daha kalan İbrahim Paşa, Necd bölgesini hâkimiyeti altına almıştır. Dir'iyye'de bulunan ahali başka yerlere, özellikle Ahsa'ya göç ettirilerek şehir tamamen boşaltılmıştır. Suud ve Abdülvehhab ailesi mensuplarının bir kısmını öldüren İbrahim Paşa, bir kısmını da Mısır'a göndermiştir. Sadece Suud ailesinden Türkî b. Abdullah ve İbn Abdülvehhab ailesinden ise Ali b.

---

¹¹⁵ Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, XI, s. 13-14; Ahmet Vehbi Ecer, **a.g.e.**, s. 159-160; Zekeriya Kurşun, İbrahim Paşa'nın Dir'iyye'yi Kasım ayında ele geçirdiğini yazmaktadır. Bkz. Zekeriya Kurşun, **a.g.e.**, s. 53.

¹¹⁶ Zekeriya Kurşun, **a.g.e.**, s. 53.

¹¹⁷ Eyüp Sabri Paşa, **a.g.e.**, s. 110.

¹¹⁸ Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, XI, s. 15-16; Eyüp Sabri Paşa, **a.g.e.**, s. 118.

¹¹⁹ Mehmet Kocaoğlu, "Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın İsyanı", **OTAM**, sy. 6, Ankara, 1995, s. 198; Şinasi Altundağ, "**Mehmet Ali Paşa**", VII, s. 567; Kurşun, **a.g.e.**, s. 53-55.

¹²⁰ Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, XI, s. 13-14.

¹²¹ Mustafa L. Bilge, "Dir'iyye", **DİA**, IX, s. 375.

Hüseyin kaçarak kurtulmuşlardır. Necd bölgesini Vehhabîlerden temizleyen İbrahim Paşa Kasım 1819'da geride birtakım asker bırakarak Mısır'a dönmüştür.¹²²

1.4. VEHHABİLİK HAREKETİNİN TARİHİ SEYRİ

1744 yılında Muhammed b. Abdülvehhab ile Muhammed b. Suud'un güçlerini birleştirerek Dir'iyye'de kurduğu birinci Vehhabî-Suudî Devleti, 1818 yılına kadar Osmanlı Devleti'nin himayesinde olan Arap Yarımadası'nın neredeyse tamamını ele geçirmişti. 19. yüzyıla kadar Vehhabî hareketinin vahametini anlayamayan Osmanlı, Vehhabîlerin Harameyn baskınından sonra geç de olsa duruma müdahale etmiştir. Bunun için Mısır valisi Mehmet Ali Paşayı görevlendirmiş, en nihayetinde Mehmet Ali Paşa'nın oğlu İbrahim Paşa Vehhabîlerin başkenti Dir'iyye'yi almış ve böylece birinci Vehhabî Devleti'ne son vermiştir.

Vehhabîlik tarihinin buraya kadar olan kısmı anlatıldığı için tekrar bahsedilmeyecektir. Buradan sonraki kısımda ise fazla tafsilata girmeden Vehhabîliğin tarihi seyrine, günümüze kadar getirme açısından, kısaca değinilecektir.

1.4.1. II. Vehhabî Devleti

İbrahim Paşa'nın Dir'iyye'yi ele geçirmesinin ardından burada bulunan yaklaşık on beş bin kadar Vehhabî, anavatanları Necd'den ayrılıp etraftaki şehirlere dağılmışlardır. İbrahim Paşa Necd'den kuvvetlerini çektikten sonra etrafa dağılan bu Vehhabîler, devletlerini kurma çalışmalarına yeniden başlamışlardır. Dir'iyye'den kaçan Vehhabîlerin önde gelenlerinden bazıları örgütlenip birkaç girişimde bulundularsa da 1824'e kadar bir netice alamamışlardır. 1824 yılında İmam Türkî diye şöhret bulan Türkî b. Abdullah, Riyad'a gelerek İbrahim Paşa'nın burada bırakmış olduğu asker ve temsilcileri çıkartarak emirliğini ilan etmiştir. İbrahim Paşa'nın Dir'iyye baskınından kaçmayı başaran Türkî, Dir'iyye'yi yeniden imar etmek yerine Riyad'ı merkez edinmiş ve burada ikinci Vehhabî devletini kurmuştur. Burada iki yıl geçmeden Necd bölgesinin halkını etrafında toplamış, halktan topladığı zekâtlarla da güç-

¹²² Osman b. Bişr, **a.g.e.**, I, s. 215-216.

lenmiştir.¹²³ 1830 yılında oğlu Faysal ile birlikte Ahsa'nın merkezi Hufuf'u ve Kâtîf'i ele geçirmişlerdir.¹²⁴ 1834 yılında İmam Türkî'yi Mişarî b. Abdurrahman isimli bir akrabası öldürmüş ve yerine geçerek kendini emir ilan etmiştir. Ancak bu emirlik çok sürmemiş Türkî'nin oğlu Faysal, babasının katili olan bu adamı öldürerek onun yerine geçmiştir.¹²⁵

Mehmet Ali Paşa, Faysal b. Türkî'nin Cidde hazinesine vermesi gereken vergiyi vermemesi üzerine Hurşit Paşa komutasındaki bir orduyu uzun zamandır ihmal ettiği Necd'e göndermiştir. Kasım 1838'de Necd'e ulaşan Hurşit Paşa, Riyad'ın güneyine kaçan Faysal'ı yakalayarak Kahire'ye göndermiştir.¹²⁶ Bölgeyi kontrol altına alarak Halid b. Suud'u Osmanlı Devleti adına Necd emiri olarak tayin etmiştir. Ancak Mısır ordusunun bölgeden çekilmesiyle oluşan otorite boşluğundan yararlanan Suud ailesinden Abdullah b. Süneyyân, Halid b. Suud'u kovarak Necd emirliğine geçmiştir. Abdullah b. Süneyyân Osmanlı Devleti'ne bağlılığını ilan ederek vergi vermeyi kabul etmiştir. Bu durum Kahire'de hapis bulunan Faysal'ın 1843'te salınmasına kadar devam etmiştir.¹²⁷

1840 yılında Londra Protokolü olmuş, Mehmet Ali Paşa'nın hâkimiyet alanı sınırlandırılmış ve bunların üzerine Mehmet Ali Paşa ile Osmanlı Devleti arasındaki ilişkiler iyice bozulmaya başlamıştır. Hatta ilerleyen zamanlarda Mehmet Ali Paşa bağımsızlığını ilan etmiştir. Bütün bu kargaşalardan istifade eden Faysal b. Türkî 1843'te Mısır'dan kaçıp Necd'e gelmiş, Riyad'ı alarak ilk hâkimiyet dönemindeki yerleri ele geçirmiştir. Faysal'ın tehlikeli olacağını anlayan Mekke Şerifi Muhammed b. Avn durumu Osmanlı hanedanına bildirmiş, Osmanlı da onu Faysal'ın üzerine göndermiştir. Bu mukavemet ile baş edemeyeceğini anlayan Faysal, anlaşma yapmak istemiş, bunu üzerine Osmanlı onu Necd kaymakamı olarak tayin etmiştir. Osmanlı ile dost görünümü çizen Faysal, civardaki kabileleri kendisine bağlamaya ve inançlarını doğrultusunda tahribat yapmaya devam etmiştir.¹²⁸ Ancak bütün bunlara rağmen

¹²³ Zekeriya Kurşun, **a.g.e.**, s. 56-58.

¹²⁴ C. C. Lorimer, **Delilü'l-Halîc**, Katar, t.y., s. 1432.

¹²⁵ Vedî' el-Bustânî, **Nübze Târîhiyye an Necd**, Riyad, t.y., s.33-35.

¹²⁶ Lorimer, **a.g.e.**, s. 1437; Muhammed Enis, **a.g.e.**, s. 234.

¹²⁷ Zekeriya Kurşun, **a.g.e.**, s. 59.

¹²⁸ Zekeriya Kurşun, **a.e.**, s. 67-70.

yıllık vergisini ödüyor, İngiliz ve Fransız gibi dış güçlere karşı da Osmanlı'ya tabi olduğunu da bildiriyordu.¹²⁹

Faysal 1865 yılında ölünce yerine oğlu Abdullah geçmiştir. Abdullah da babasının politikalarını devam ettirmiş, Osmanlı'ya bağlılığını sürdürmüştür. Hatta kendisini istemeyen kardeşlerinin ve bölgede söz sahibi olmak isteyen İngilizlerin baskısına maruz kalınca¹³⁰ Osmanlı'ya bağlı olduğunu bildirmiş ve İngiliz oyunlarına karşı devleti uyararak yardım istemiştir. Ancak ilerleyen zamanlarda bu bağlılık bozulmuş, devlete ödenen vergiyi açık açık ödemeyeceğini söylemiştir. Bunun üzerine Osmanlı buraların kontrolünü sağlamak için babası Faysal'ın kaymakamlık görevini Abdullah'a vermiştir. Ayrıca Abdullah'a paşalık rütbesi de verilerek(1867) devlete bağlılığı perçinlenmek istenmiştir. Böylece Abdullah Osmanlı Devleti'nden paşalık rütbesi alan ilk Suudî olmuştur.¹³¹ Bu dönemden sonra bölge fetret devrine girmiş, Abdullah b. Faysal ve kardeşleri arasında emirlik mücadeleleri başlamıştır. Bu riya-set kavgaları ikinci Vehhabî devletinin çöküşünü hazırlamıştır.¹³²

Şemmar'ın lideri Muhammed b. Reşid, Hail merkezli güçlü bir siyasî yapı kurma eğiliminde olup,¹³³ Suudîlerin kendi aralarındaki emirlik kavgalarından faydalanarak Ahsa ve Necd'in büyük bir bölümünü ele geçirmiştir. Yapılan savaşlar neticesinde birçok defa Suudîleri mağlup eden Reşidîler, güven vermeyen Vehhabî yönetimine karşı kendilerini destekleyen Osmanlı'nın da güvencesiyle Riyad'ı ele geçirerek Suud ailesinden pek çok kişiyi öldürmüştür. 1891 yılına kadar süren mücadeleler neticesinde Suud ailesinin tamamı Riyad'dan çıkarılmıştır.¹³⁴ Böylece ikinci Suud devleti de yıkılmıştır. Bu tarihten sonra Suud ailesinin başına Abdurrahman b. Faysal geçmiş ve oğulları Abdülaziz ve Muhammed ile birlikte Kuveyt'te ikamet etmeye mecbur bırakılmıştır.¹³⁵ Burada Osmanlı Devleti'nin (II. Abdülhamid) aileye bağla-

¹²⁹ Lorimer, **a.g.e.**, s. 1653.

¹³⁰ Lorimer, **a.g.e.**, s. 1668-1673.

¹³¹ Zekeriya Kurşun, **a.g.e.**, s. 75-79.

¹³² Büyükkara, **a.g.e.**, s. 36.

¹³³ Naci Kâşif Kıcıman, **Medine Müdafaası: Hicaz Bizden Nasıl Ayrıldı**, İstanbul, 1976, s. 148-152.

¹³⁴ Zekeriya Kurşun, "Suudiler", **DİA**, XXXVII, s. 587.

¹³⁵ Vedî' el-Bustânî, **a.g.e.**, s. 36-45; Hakkı Dursun Yıldız, "Arabistan", **DİA**, III, s. 257.

dığı aylık ve Kuveyt emiri Mübarek es-Sabah'ın kendilerine yaptığı yardımlar ile geçimlerini devam ettirmişlerdir.¹³⁶

1.4.2. III. Vehhabî Devleti

Abdülaziz b. Abdurrahman, 1901 yılında, İbn Reşid'in Kuveyt'e saldırdığı esnada, bu mücadeleden faydalanıp oluşturduğu bir kısım askeri kuvvetle birlikte Necd'e doğru hareket etmiştir. 1902 yılının Ocak aylarında Riyad'a ulaşan Abdülaziz, burayı Reşidîlerin elinden almış ve babası adına Riyad emirliğini üstlenmiştir.¹³⁷ Böylece tarihte üçüncü Suud devletinin yani bugünkü adıyla Suudî Arabistan devletinin temelleri atılmıştır. Bununla birlikte etrafa dağılan Necd'li Vehhabîler de memleketlerine dönmeye başlamışlardır.¹³⁸ Büyük bir savaşın çıkmasından endişe eden Abdülaziz babası Abdurrahman'ı Küveyt'ten çağırılmış, o da Mayıs ayında Necd'e ulaşmıştır.¹³⁹

Abdülaziz b. Abdurrahman, Riyad'da kendi rejimini tesis etmek, askeri ve siyasî açıdan güçlenmek amacıyla bir takım çalışmalara başlamıştır. Reşid oğullarının baskısından ve yağmasından kurtulmak için Osmanlılara yakınlık göstermiş, hatta anlaşmalar yapmıştır.¹⁴⁰ 1906 yılında İbn Reşid'i Ravdatu'l-Muhanna denilen yerde bir gece baskınında öldürerek, bölgedeki hâkimiyetini güçlendirmiştir.¹⁴¹ Ayrıca 1907-1912 yılları arasında Necd ve Ahsa'daki bedevî kabilelerin bir kısmı barış yoluyla diğer bir kısmı ise isyan ettiklerinden dolayı kanlı çarpışmalar sonucunda itaat altına alınmışlardır.¹⁴² İbn Reşid'in de öldürülmesiyle Osmanlı'nın himayesine ihtiyacı kalmayan İbn Suud, bölgedeki Osmanlı garnizonlarını kapatmak için çalışmalara başlamış, garnizonlara giden kervanları yağmalatmıştır. Kendilerine erzak ve tıbbi

---

¹³⁶ Kıcıman, **a.g.e.**, s. 161.

¹³⁷ Zekeriyâ Kurşun, "Suudi Arabistan", **DİA**, XXXVII, s. 581-582; Reyhanî, **a.g.e.**, s. 120-126; Lorimer, **a.g.e.**, s. 1699.

¹³⁸ Lorimer, **a.e.**, s. 1700.

¹³⁹ Reyhanî, **a.g.e.**, s. 129.

¹⁴⁰ Kıcıman, **a.g.e.**, s. 163-165.

¹⁴¹ Hüseyin Hüsnü, **a.g.e.**, s. 277; Lorimer, **a.g.e.**, s. 1710.

¹⁴² Büyükkara, **a.g.e.**, s. 44.

malzeme gitmeyen Sıtkı Paşa komutasındaki Kasım mutasarrıflığı kapatılarak, Necd'den Basra'ya nakledilmiştir.¹⁴³

Ahsa bölgesini de ele geçirip hâkimiyet alanını genişletmek isteyen Abdülaziz, Osmanlı'nın bölgeye asker sevkinden korktuğu için bunu İngilizlerin desteği ile yapmak istemiştir. Ancak İbn Suud'un (Abdülaziz b. Abdurrahman) defalarca bulunduğu bu istek İngilizler tarafından her defasında reddedilmiş ve o bölgenin Osmanlı'ya ait olduğu bildirilmiştir.¹⁴⁴ Bu arada Osmanlı'da işler iyice karışmış, II. Abdülhamid tahttan indirilerek II. Meşrutiyet ilan edilmiş, Trablusgarb İtalyanlar tarafından işgal edilmiş, balkan savaşları başlamıştı. Bu karışıklıklardan faydalanan Abdülaziz, daha önce kabilelerini itaat altına aldığı Ahsa'yı işgal etmiştir.¹⁴⁵ Bu işgale Osmanlı tepkisiz kalmış ancak Abdülaziz, yine de Osmanlı'dan kendisine gelebilecek tehditleri bertaraf etmek amacıyla, Ahsa'yı kendisi almasaydı İngilizlerin alacağı yönünde İstanbul'a mesajlar göndermiştir.¹⁴⁶ Nitekim bu mesajlardan olumlu yanıt almış, 1914 yılında imzalanan anlaşma ile Osmanlı'ya bağlı kalmak ve ortak düşmanlara karşı savaşlarda beraber olmak kaydı ile kendisine Necd Valiliği ile "paşa" ünvanı verilmiştir.¹⁴⁷

Bölgede kalıcı bir devlet oluşturmak isteyen Abdülaziz, bu isteğini tesis etmek, bedevîleri kontrol altında tutmak ve devlet geleneğine alıştırmak amacıyla 1912 yılında, Ertaviyye'de "hicre" denilen yerleşim yerlerini yaptırıp, "İhvan Teşkilatı"nı kurmuştur.¹⁴⁸ Burada bedevîlerden, dinî bakımdan Vehhabîlik mezhebinin temel prensipleri öğretilmiş, askerî ve siyasi bakımdan İbn Suud'a bağlı askerler yetiştirilmiştir.¹⁴⁹ İbn Suud, yetiştirdiği bu bedevîlerle kendisine itaat eden bir ordu kurmuş ve bu ordu ile bugünkü modern Suudî Arabistan'ın temellerini atmıştır. Vehhabîlerin Arap Yarımadası'nda kurmuş olduğu İhvan Teşkilatı ile güçlerini iyice arttırdığı bu dönemde I. Dünya Savaşı çıkmış, Osmanlı da bu savaşa Almanların yanında girmek

¹⁴³ Kıcıman, **a.g.e.**, s. 170-172.

¹⁴⁴ Kurşun, **a.g.e.**, s. 195-199.

¹⁴⁵ Hayreddin ez-Zirikli, **el-Veciz fi Sireti'l-Melik Abdilaziz**, Beyrut, 1988, s. 56-58; Cemâl Zeke-riyyâ Kâsım, **el-Halicü'l-Arabî: Dirase li-Tarihi'l-İmarati'l-Arabiyye**, Kahire, 1966, s. 311.

¹⁴⁶ Kıcıman, **a.g.e.**, s. 173.

¹⁴⁷ H. S. B. Philby, **Arabian Jubilee**, London, 1952, s. 40.

¹⁴⁸ ez-Zirikli, **Veciz**, s. 70; Salâhuddin el-Muhtar, **a.g.e.**, 144-145.

¹⁴⁹ İhvan Teşkilatı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Büyükkara, **a.g.e.**, s. 41-135.

zorunda kalmıştı. Osmanlı'nın İngilizlerin karşısında savaşa girmesi Vehhabîlerle İngilizler arasında sıcak temasların olmasına vesile olmuştur.¹⁵⁰ İngilizlerin de desteğini almaya başlayan İbn Suud, Arap Yarımadası'nda işgallere başlamıştır.

Abdülaziz b. Abdurrahman, 26 Aralık 1916'da Hindistan-İngiliz hükümeti ile yaptığı anlaşma ile Necd, Ahsa, Kâtif, Cubeyl ve bunlara bağlı bölgelerin hükümdarı olarak tanındı. Bu anlaşmaya göre Abdülaziz'in bahsedilen yerlerdeki hükümdarlığı kabul edilmekte, kendisinden sonra da buraların hâkimiyetinin miras yoluyla çocuklarına ait olacağı, hükümdarın hayatta iken seçeceği veliahtın hiçbir şekilde İngiliz hükümetinin aleyhinde olmayacağı ve her bakımdan İngiliz hükümetine bağlı olacağı taahhüt edilmekteydi.¹⁵¹

Osmanlı Devleti'nin girmiş olduğu Birinci Dünya Savaşı'ndan 1918 yılında mağlup olarak ayrılması ve savaş sırasında İngilizlerle anlaşılan Şerif Hüseyin'in Hicaz bölgesinde başlattığı isyana karşılık verememesinden dolayı Hicaz'ı terk etmek zorunda kalmıştır.¹⁵² Bu durum Şerif Hüseyin ile Abdülaziz'i karşı karşıya getirmiş, iktidar mücadelesinden Abdülaziz galip çıkmıştır.¹⁵³ Abdülaziz b. Muhammed, kurduğu İhvan Teşkilatı ile 1921-1925 yılları arasında yapmış olduğu bu mücadeleler neticesinde Hail, Taif, Mekke, Medine ve Cidde'yi işgal ederek Hicaz bölgesini ele geçirmiştir (1924). Bu bölgelerde birçok yeri tahrip etmişler, kubbeli mezarları yıkmışlar, bilhassa Mekke'de Hz. Peygamber ve Hz. Fatıma'nın doğduğu evlere varıncaya kadar Asr-ı Saadet'ten kalma birçok yeri tahrip etmişler ve buraları ziyaret edenleri de darp etmişlerdir.¹⁵⁴ Buraları ele geçirdikten sonra Abdülaziz, 1926'da Necd ve Hicaz bölgelerinin kralı olarak kabul edilmiştir. 1927 yılında da İngilizler ile yapılan Cidde anlaşması ile tam bağımsızlığını ilan etmiş ve böylece İngilizlerle yapmış olduğu ilk anlaşmanın ağır şartlarından kurtulmuştur.¹⁵⁵

---

¹⁵⁰ Philby, **a.g.e.**, s. 35.

¹⁵¹ Yusuf Hikmet Bayur, **Türk İnkılâbı Tarihi III**, Ankara, 1957, s. 120-121.

¹⁵² Zekeriya Kurşun, "Hicaz", **DİA**, XVII, s. 439.

¹⁵³ Abdülhâlim el-Cündî, **a.g.e.**, s. 180-182.

¹⁵⁴ Aleksî Vasiliyev, **Tarihu Arabiyyeti's-Suudiyye**, Beyrut, 1995, s. 353.

¹⁵⁵ Ethem Ruhi Fığlalı, **Günümüz İslam Mezhepleri**, İzmir, 2008, s. 194; Büyükkara, **a.g.e.**, s. 84-108; Neşet Çağatay, "Vehhabilik", **İA**, XIII, s. 267.

Abdülaziz b. Abdurrahman (İbn Suud), 1912’de kurmuş olduğu İhvan Teşkilatı vasıtasıyla 1930 yılında ortadan kaldırmaya dek Vehhabîliğin canlandırılması ve yeni kurulan devletin siyasî bakımdan kuvvetlendirilmesi faaliyetlerini hızlı bir şekilde gerçekleştirmiştir. Abdülaziz, bu teşkilatın kendisinin yapmış olduğu yenilik ve icraatlara, gayr-ı Müslim olan ülkelerle yürütülen siyasete, Vehhabî prensiplerine uymadığı gerekçesi ile karşı çıkıp, Arap Yarımadası’nın birçok yerinde İhvan liderlerinin isyan çıkarması üzerine Teşkilatı, 1930 yılında ortadan kaldırmıştır.¹⁵⁶ Kendisini İslam Halifesi ilan etmek isteyen Şerif Hüseyin’i de 1930 yılında bertaraf eden¹⁵⁷ Abdülaziz, 18 Eylül 1932’de Hicaz ile Necd’i birleştirerek “Suudi Arabistan Kralı” unvanıyla bugünkü Suudi Arabistan Devleti’nin başına geçmiştir.¹⁵⁸

1938 yılında Cebel-i Dahran’da Amerikan şirketi ARAMCO tarafından petrolün bulunması ile Suudî Arabistan’ın ve Suud ailesinin bin dolarlarla ölçülen yıllık geliri, 10-15 yıl içerisinde milyon dolarları bulmuştur. Bu gelir ülkenin kalkınmasında büyük rol oynamış, kız-erkek liselerinden üniversitelere kadar eğitim, hukuk ve sosyal alanlarda birçok gelişme kat edilmiştir. Ekonomik alandaki bu refah ortamı, burada yaşayan insanların sosyal ve dinî yaşamlarına da sîrayet etmiş, zaman zaman Vehhabî ulema ile devlet yöneticilerini karşı karşıya getirmiş ancak başa geçen bütün kralların yine de tek mezhebi Vehhabîlik olmuş, okullarda Vehhabîliğin prensipleri öğretilmiştir.¹⁵⁹

Çeşitli kabilelerin devlete bağlılığını yaptığı evliliklerle arttırmaya çalışan Kral Abdülaziz, 1953 yılında öldüğünde 34 veya 53 tane erkek ve sayısı bilinmeyen kız çocukları vardı. Boşalan kraliyet makamına da oğulları arasından sırayla: 1953-1964 yılları arasında Suud, 1964-1975 yılları arasında Faysal, 1975-1982 yılları arasında Halid, 1982-2005 yılları arasında Fahd ve son olarak 2005 yılında kraliyet makamına Abdullah geçmiştir. Kral Abdullah günümüzde krallığın yanında aynı zamanda hükümet başkanı olarak ülkeyi idare etmektedir.¹⁶⁰

¹⁵⁶ Büyükkara, **a.g.e.**, s. 122-134.

¹⁵⁷ Neşet Çağatay, “Vehhabilik”, **İA**, XIII, s. 267.

¹⁵⁸ Rauf Ahmed Hotinli, “Arabistan”, **İA**, I, s. 497.

¹⁵⁹ Büyükkara, **a.g.e.**, s. 156-179.

¹⁶⁰ Zekeriyâ Kurşun, “Suudî Arabistan”, **DİA**, XXXVII, s. 583.

İKİNCİ BÖLÜM

MUHAMMED B. ABDÜLVEHHAB'IN HAYATI VE FİKİRLERİ

2.1. MUHAMMED B. ABDÜLVEHHAB'IN HAYATI VE İLMÎ FAALİYETLERİ

Muhammed b. Abdülvehhab, Arap Yarımadası'nın topografik açıdan ve dinî ilimler açısından kısır bir yer olan Necd bölgesinde doğmuştur. İlk ilmî eğitimini babasından almış ardından Mekke ve Medine gibi ilmin gelişmiş olduğu merkezlere gitmiş ve buraların önde gelen âlimlerinden dersler almıştır. İlmî açıdan yeterince birikim ve tecrübe edindikten sonra geliştirmiş olduğu akide sistemi doğrultusunda davet çalışmalarına başlamıştır. Ayrıca bu akide sistemini kalıcı hale getirmek için muhtelif konularda birçok eser telif etmiştir.

2.1.1. Hayatı ve Ailesi

Muhammed b. Abdülvehhab, coğrafi olarak Arap Yarımadası'nın merkezinde yer alan Necd bölgesinde, 1115/1703¹ yılında Riyad'a yetmiş kilometre uzaklıkta olan Hureymila kasabasına bağlı Uyeyne (Ayniyye)² köyünde doğmuştur.³ Nesep olarak Temim kabilesinin bir kolu olan ve Vehbe ailesine dayanan Müşerref ailesine mensuptur.⁴ Muhammed b. Abdülvehhab'ın dokuz nesil atası bilinmektedir: Muhammed b. Abdüvehhab b. Süleyman b. Ali b. Ahmed b. Râşid b. Berîd b. Muhammed b. Berîd b. Müşerref. Temim kabilesi, gerek cahiliye döneminde gerekse İslâm

¹ Muhammed b. Abdülvehhab'ın doğum tarihi eserlerin ekseriyetinde 1703 yılı olarak nakledilmiştir. Ancak bazı eserlerde doğum tarihi için farklı tarihler zikredilmektedir. Bkz. Nasır b. İbrahim b. Abdullah et-Tevîm, **eş-Şeyh Muhammed b. Abdülvehhab Hayatuhu ve Davetuhu fi'R-Ru'yeti'l-İstişrakîyye**, Riyad, 1423, s. 41-44.

² Eyüp Sabri Paşa Mir'atü'l-Harameyn adlı eserinde "Uyeyne"; Tarih-i Vehhabiyan adlı eserinde ise "Ayniyye" olarak zikretmektedir. Bkz. Eyüp Sabri Paşa, **Mir'atü'l-Harameyn**, Kostantiniyye, 1306, III, s. 100; Eyüp Sabri Paşa, **Tarih-i Vehhabîyan**, s. 28.

³ Abdullah Salih el-Useymîn, **eş-Şeyh Muhammed b. Abdilvehhab Hayâtuhû ve Fikruh**, Riyad, 1992, s. 27; Abdülaziz b. Abdullâh b. Bâz, **Muhammed b. Abdilvehhab Da'vetuhû ve Siretuhû**, Riyad, 1995, s. 20-22; Eş-Şeyh Haz'al, **Tarihü'l-Cezireti'l-Arabiyye fi Asri's-Şeyh Muhammed b. Abdülvehhab**, Beyrut, Darü'l-Kütüb, 1968, s. 55; Emin Said, **Tarihü'd-Devleti's-Suudiyye**, Riyad, t.y., s. 18; Neset Çagatay, "Vehhabîlik", **İA**, s. XIII, 263; Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, VII, s. 182; Eyüp Sabri Paşa, **Tarih-i Vehhabîyan**, s. 28; Eyüp Sabri Paşa, **Mir'atü'l-Harameyn**, III, s. 100; Nedevî, **Muhammed b. Abdülvehhab**, Riyad, 1984, s. 30.

⁴ et-Tevîm, **a.g.e.**, s. 41.

ile müşerref olduktan sonra ziraat ve ticaretle meşgul olan Arap Yarımadası'nın en güçlü ve nüfuzlu kabilelerindendir.⁵

Âl-i Müşerref ailesi hicrî X. ve XI. asırlarında Necd'in ilim merkezlerinden biri olan Uşeykir'da yaşamıştır. Daha sonra ailenin bazı fertleri Necd'in değişik bölgelerine dağılmışlardır. Temim kabilesinin Necd'de siyasî nüfuzu fazla olmasına rağmen, Muhammed b. Abdülvehhab'ın ailesi olan Âl-i Müşerref, daha çok dini ilimler alanında meşhur olmuştur. Hicrî onuncu yüzyıldan itibaren bu ailede yetişen âlimlerin, bölge âlimleri arasında yer aldıkları görülür. Muhammed b. Abdülvehhab'ın dedesi Süleyman b. Ali, hicrî onuncu asırda bu bölgenin en büyük âlimlerinden biriydi.⁶ Kendisi Sedir bölgesinde kadılık yaparken buranın siyasî yöneticileri ile ihtilafa düşmesi sonucu Uyeyne'ye göç edip orada kadı olmuştur. Necdli âlimler, fikhî meselelerin çözümünde onun görüşlerini alırlardı. Ayrıca "Tuhfetü'n-Nasik fî Ahkami'l-Menasik" adlı eserin de müellifidir.⁷

Muhammed b. Abdülvehhab'ın babası Abdülvehhab b. Süleyman, Uyeyne'de doğmuştur. Babasının teşviki ve ailedeki ilmî ortam sayesinde küçük yaştan itibaren ilim hayatına atılmıştır. Babasının vefatından sonra Uyeyne kadısı olmuştur. Fakat o, ilmî açıdan babasının seviyesine ulaşamamıştır. Abdülvehhab b. Süleyman Uyeyne'de kadılık yapmakla beraber, Ahmet b. Hanbel'in mezhebi üzerine fetva veren, Uyeyne mescidinde fıkıh, tefsir ve hadis dersleri veren fakih ve âlimdir.⁸

Muhammed b. Abdülvehhab küçük yaşta ilim öğrenmeye başlamış, diğer çocuklar gibi oyun oynamak yerine babasından dini ilimler öğrenmeyi tercih etmiştir. Ailesinde hemen herkes ilimle meşgul olduğu için bu kendisine zor gelmemiştir. Babası Uyeyne kadısı, amcası İbrahim b. Süleyman fakih ve müctehid, amcasının oğlu Abdurrahman b. İbrahim âlim, büyük kardeşi Süleyman ilim talebesiydi.⁹ Bu sayede ilim tahsil etmesi için okula gitmesine gerek kalmamıştır. Babasının bir med-

⁵ el-Useymin, a.g.e., s. 25-26; eş-Şeyh Haz'al, a.g.e., s. 53.

⁶ Muhammed b. Abdullah b. Süleyman es-Selman, **Da'vetü's-Şeyh Muhammed b. Abdülvehhab ve Eseruha fi'l-Alemi'l-İslamî**, Uneyze, 1420, s. 20-21; Nedevî, a.g.e., s. 30-31.

⁷ Müfrih b. Süleyman el-Kûsî, **Selefilik**, trc. Ahmet İyibildiren, İstanbul, Guraba Yayınları, 2013, s. 89; el-Useymin, a.g.e., s. 26-27; eş-Şeyh Haz'al, a.g.e., s. 54.

⁸ eş-Şeyh Haz'al, a.g.e., s. 54; el-Useymin, a.g.e., s. 27.

⁹ Nedevî, a.g.e., s. 31; es-Selman, a.g.e., s. 20-21; el-Useymin, a.g.e., s. 28.

rese haline getirdiği evinde ilk derslerini babasından almıştır.¹⁰ On iki yaşına gelmeden buluğa ermiş, namaza devam ettiğini gören babası da onu evlendirmiştir.¹¹

Muhammed b. Abdülvehhab, yakalandığı hastalık sonucunda hicri 1206, miladi 1792¹² yılında Haziran ayının 22'sinde yaklaşık 92 yaşında iken vefat etmiş, Dir'iyye'de bir mezarlığa defnedilmiştir.¹³

2.1.2. İlmî Kişiliği

İlim öğrenmek ve öğretmek bir aile geleneği haline gelmiş olan Âl-i Müşerref'te Muhammed b. Abdülvehhab'ın dedesi Süleyman b. Ali'nin, çocukları İbrahim ve Abdülvehhab'ı ilme yönlendirdiği gibi, Abdülvehhab da çocukları Süleyman ve Muhammed'i ilme teşvik etmiştir. Beden ve zekâ bakımından akranlarından üstün olan İbn Abdülvehhab daha on yaşında iken Kur'an-ı Kerim'i ezberlemiştir.¹⁴ Özellikle de Hanbelî fihri üzerinde yoğunlaşmış ve babası Abdülvehhab'dan dersler almıştır. Ailesinin ilmî mevkiisi ile babasının beldenin kadısı olması onun için ilim öğrenmede avantaj sağlamıştır. Babasının kadı olması nedeniyle evlerine birçok öğrenci geliyor ve ilmi tartışmalar oluyordu. Muhammed b. Abdülvehhab bütün bunlardan istifade etmiştir. Hatta babası Abdülvehhab, yaşının küçük olmasına rağmen oğlu Muhammed'in ilminden istifade ettiğini belirtmiştir.¹⁵

Bazı kaynaklarda, Muhammed b. Abdülvehhab'ın hayatı, Suud ailesi ile tanışmadan önceki ve tanıştıktan sonraki dönem şeklinde iki dönem olarak ele alınıp incelenmektedir.¹⁶ İbn Abdülvehhab'ın, Suud ailesiyle ittifakından önceki dönemde siyasî bir faaliyette bulunmadığı, daha çok ilimle meşgul olup, ilmîni artırmak ve

¹⁰ eş-Şeyh Haz'al, **a.g.e.**, s. 55.

¹¹ Ahmed b. Hacer Al-i Ebû Tâmi, **eş-Şeyh Muhammed b. Abdülvehhab**, tsh. Abdülaziz b. Baz, Mekke, 1975, s. 15; el-Useymin, **a.g.e.**, s. 30.

¹² Ölümü hakkındaki farklı tarihler için bkz. Et-Tevîm, **a.g.e.**, s. 41-44.

¹³ Ahmed b. Hacer Âl-i Ebû Tâmi, **eş-Şeyh Muhammed b. Abdülvehhab**, tsh. Abdülaziz b. Baz, Mekke, 1975, s. 15.

¹⁴ Nedevi, **a.g.e.**, s. 31; Ebu Bekr Hüseyin b. Gannâm, **Tarihu Need**, thk. Nasıruddin Esed, Beyrut, 1985, s. 25.

¹⁵ el-Useymin, **a.g.e.**, s. 28-29; Abdullah b. Bâz, **a.g.e.**, s. 10.

¹⁶ Abdullah Salih el-Useymin, Muhammed b. Abdülvehhab'ın hayatını anlattığı **eş-Şeyh Muhammed b. Abdülvehhab Hayatuhu ve Fikruh** adlı eserinde bu tasnifi yapmış ve eserini buna göre kaleme almıştır.

çevresindeki insanları doğru yola iletmek için çalıştığı görülmektedir. Suud ailesiyle ittifak yaptıktan sonra ise, dini düşüncelerine siyasî bir yön kattığı ve fikirlerinin yayılması için siyasî iktidarla işbirliği içerisinde olduğu görülmektedir.

İbn Abdülvehhab, ilk olarak babasından temel ilmini teşkil eden sarf, nahiv, lügat, hadis ve Hanbelî fikhı gibi dersleri öğrenmiştir.¹⁷ Şeyh Abdurrahman b. Ahmed'den ders almıştır. Uyeyne ve Hureymilâ'da hadis okumuştur. 16 yaşında iken Kasım şehri âlimlerinden Şeyh Hasan et-Temîmî'ye tabi olup ondan fikh ve tefsir almıştır. 20 yaşına geldiğinde, çevresindeki gördüğü bazı bozukluklarla ilgili olarak kendisinden yaşça büyük olanlarla münakaşa etmiştir.¹⁸ Küçük yaşından itibaren tefsir, hadis ve akaid alanlarına merakı olan İbn Abdülvehhab, İbn Teymiyye ve İbn Kayyim'in kitaplarını mütalaa ederek bu âlimlerin tesiri altında kalmıştır.¹⁹

2.1.3. İlmî Seyahatleri

Muhammed b. Abdülvehhab, ilmî temelini doğduğu yerin kadısı olan babasının yanında attıktan sonra Necd bölgesinin ilmî faaliyetler bakımından verimli ve yeterli bir yer olmaması, dolayısıyla bölgede çok fazla âlimin bulunmaması nedeniyle daha fazla ilim öğrenmek için Necd dışına çıkarak değişik bölgelerdeki farklı âlimlerden ders alıp ilmini artırmak istemiştir. Bu nedenle Arap Yarımadası'nda Mekke ve Medine başta olmak üzere birçok şehre ilmî seyahatlerde bulunmuş, değişik hocalardan çeşitli ilimler okumuştur.

2.1.3.1. Mekke ve Medine Seyahatleri

Muhammed b. Abdülvehhab, 12 yaşına geldiğinde özellikle hac farızasını yerine getirmek amacıyla Mekke'ye gitmiştir. Ancak o buraya geldiğinde hac görevi ile yetinmemiş buradaki ilim meclislerine de iştirak etmiştir. Daha sonra oradan ayrılıp Medine'ye giderek orada iki ay kadar kalmıştır.²⁰ Buralardaki ilmî ortamları inceleyen İbn Abdülvehhab, Uyeyne'ye dönmüş ve bir süre daha babasından ders almaya

¹⁷ es-Selman, **a.g.e.**, s. 21.

¹⁸ eş-Şeyh Haz'al, **a.g.e.**, s. 56.

¹⁹ es-Selman, **a.g.e.**, s. 21; Ebû Tâimî, **a.g.e.**, s. 15.

²⁰ el-Useymin, **a.g.e.**, s. 31; Abdullah b. Bâz, **a.g.e.**, s. 20.

devam etmiştir. Mekke ve Medine'deki ilmî ortamı gördükten sonra Uyeyne'de ilmî bir boşluğa düşen İbn Abdülvehhab, Uyeyne'den ayrılarak yine Hicaz taraflarına gitmek üzere yola koyulmuştur. Uyeyne'deki ilmî seviye, İbn Abdülvehhab'ın ilmî arzusunu karşılayacak seviyede değildi. Bu yüzden başka bölgelere gitmeye kararlıydı. Onun Uyeyne'den kaç yasındayken ayrıldığı konusunda kaynaklarda net bir bilgi yoktur. Ancak Uyeyne'den 20 yaşına gelmeden ayrılmış olduğu kabul edilmektedir. Torunu Abdurrahman b. Hasan'a göre, onun ilk yolculuğu Basra'ya, oradan da Ahsa'ya olmuştur. Ahsa'dan ayrıldıktan sonra Medine'ye gitmiş, oradan da Necd'e dönmüştür. Ancak İbn Bişr ve İbn Gannam'a göre onun ilmi seyahatlerinin ilki Hicaz'a olmuştur. Bu iki tarihinin bildirdikleri daha sıhhatli görünmektedir. Böylece o ilk seyahatini Mekke'ye gerçekleştirip ikinci kez hac yapmıştır. Bu süre zarfında Mekke'de bazı âlimlerden ders aldığı kaydedilmekte ise de hangi hocalardan ders aldığı zikredilmemektedir.²¹

Muhammed b. Abdülvehhab Mekke'de ikinci defa hac görevini yerine getirdikten sonra, Medine'ye giderek burada ders almaya başlamıştır. Medine'deki ilmî ortam Uyeyne'den daha iyiydi. Uyeyne'de sadece Hanbelî fikhî öğretilirken, Medine'de birçok ilim öğretilmekteydi. Ayrıca Uyeyne'de âlimlerin sayıları ve okuttukları dersler az iken, Medine'de hem çok ulema bulunuyor hem de buradaki âlimlerin öğrettiği ilimler ve kaynaklar çeşitlilik gösteriyordu. Buradaki âlimler, ilmî seviye olarak daha üst düzeydeydi. Muhammed b. Abdülvehhab burada istediği hocayı seçme fırsatı bulmuştur. Medine'ye çeşitli bölgelerden birçok talebe gelmekteydi. Bu talebelerin bazıları orada kalırken, bazıları da orada kısa bir müddet kaldıktan sonra memleketine geri dönüyordu.²²

Muhammed b. Abdülvehhab, Medine'de birçok âlimin ders halkasına katılmıştır. Ancak özellikle iki büyük âlimden etkilenerek onların derslerine daha çok iştirak etmiştir. Bunlardan biri Abdullah b. İbrahim b. Seyf diğeri ise Muhammed Hayat es-Sindî'dir.²³ İbn Seyf, Hanbelî fikhında ve hadis konusunda âlim bir insandı. Muhammed b. Abdülvehhab, bu âlimden çok istifade etmiştir. Bu âlim onun ilim ve

²¹ el-Useymîn, **a.g.e.**, s. 32-33; Osman b. Bişr, **a.g.e.**, I, 20-21.

²² el-Useymîn, **a.g.e.**, s. 33.

²³ Abdullah b. Bâz, **a.g.e.**, s. 20-21.

kültürünün artmasında çok etkili olmuştur. Şeyh Abdullah ona iki tarikten hadiste icazet vermiştir. Birincisi, Şeyhülislam İbn Teymiyye ile başlayıp, Ahmed b. Hanbel’de son bulan İbn Müflih tariki; ikincisi ise, İbn Kayyım ile başlayıp, yine Ahmed b. Hanbel’de son bulan Abdurrahman b. Receb tariki. Yine Şeyh Abdullah b. İbrahim b. Seyf, İbn Abdülvehhab’a, Sahih-i Buhârî, Sahih-i Müslim, Sünen-i Tirmizî, Sünen-i Nesâî, Sünen-i Ebû Dâvud, Sünen-i İbn Mâce ve Sünen-i Dârimî gibi sahih hadis kitaplarında icazet vermiştir.²⁴ İbn Seyf, İbn Teymiyye’yi beğenen biriydi. Muhtemeldir ki Muhammed b. Abdülvehhab’ı, İbn Teymiyye’nin kitaplarını okumaya o teşvik etmiştir. İbn Seyf, Necd halkının yaşadığı hayat tarzının gerçek İslâm’a uymadığını biliyor ve bunun düzeltilmesinin de ancak ilimle olacağına inanıyordu.²⁵

Muhammed Hayat es-Sindî, hadis ilimlerinde hüccet kabul ediliyordu. Kendisinin bu konuda kaleme aldığı pek çok kitabı vardır. es-Sindî, birçok talebe yetiştirmiş, yetiştirdiği talebelere birçok muhtelif İslâm bölgelerinde önemli ilim adamları olmuşlardır. es-Sindî fikhî mezhep taassubuna karşı çıkarak, şeriata uygun içtihat yapılmasını savunuyordu. Bunun yanında bid’at ve şirke neden olan amellere karşı da şiddetle mücadele etmiştir.²⁶ Muhammed Hayat es-Sindî, İbn Abdülvehhab’a kendisinin sahip olduğu saf akideyi, her yerde o hâkim olan kötü işleri ve bid’atleri, büyük ve küçük şirki öğretmiştir.²⁷ es-Sindî, Hz. Peygamber’in hücre-i saadetinin yanında insanların yapmakta oldukları bid’atler ve şirk tezahürleri konusunda İbn Abdülvehhab’a ne düşündüğünü sorduğunda, Onun: “Şüphesiz onların içinde buldukları din yıkılmıştır, yapmakta oldukları da batıldır.”²⁸ ayetiyle cevap vermesi hocasının hoşuna gitmiştir.²⁹

İbn Abdülvehhab’ın Medine’de ders okuduğu âlimler arasında Şeyh Ali Efendi ed-Dâğıstânî, Şeyh İsmail el-Aclûnî, Şeyh Abdullatif el-Afâlikî el-Ahsâî ve

---

²⁴ Ebû Tâmi, **a.g.e.**, s. 16.

²⁵ el-Useymin, **a.g.e.**, s. 34.

²⁶ Nedevî, **a.g.e.**, s. 32-33; el-Useymin, **a.g.e.**, s. 34-35.

²⁷ Ebû Tâmi, **a.g.e.**, s. 16.

²⁸ A’raf, 7/139.

²⁹ Muhammed Cemil b. Ömer el-Bağdadi İbn Şatti, **Muhtasarı Tabakati’l-Hanabile**, thk. Fevvâz Ahmed ez-Zemerlî, Beyrut, Daru’l-Kitabu’l-Arabi, 1986, s. 154.

Şeyh Muhammed el-Afâlikî el-Ahsâî de zikredilmektedir. Şeyh Dâğıstânî ve Ahsâî ona icazet vermişlerdir.³⁰

İncelenen kaynaklar neticesinde Muhammed b. Abdülvehhab'ın öğrenci olarak Medine'de ne kadar kaldığı ile ilgili kesin bir bilgi mevcut değildir. Bazı kaynaklar iki ay kadar kaldığını belirtirken, bazı kaynaklar ise zaman belirtmeksizin bir süre Medine'de kaldığını kaydeder. Ayrıca Medine'de kaldığı sürede geçimini nasıl sağladığı konusunda da herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Medine'de ilim talebelerine yardım eden vakıflardan yardım görmüş olması, hocasının evinde kalmış olması ve kendi parası ile geçinmiş olması da muhtemeldir.³¹

Muhammed b. Abdülvehhab, Medine'de ilim elde etmek için yeterli müddet kaldıktan sonra, Uyeyne'ye dönmüştür. Medine'de kaldığı dönemde şahit olduğu bazı olaylar kendisinde fikrî temelleri açısından büyük bir etki meydana getirmiştir. Medine'nin ilmî ortamında bulunması, İbn Teymiyye'nin kitaplarını detaylı bir şekilde okuması, bid'atlere ve mezhep taassubuna karşı çıkan ve içtihadı savunan Muhammed Hayat es-Sindî'nin ders halkasında bulunması, onun fikrî yapısının oluşmasında önemli bir rol oynamıştır. Burada kazanmış olduğu dinî bilgiler ile Hz. Peygamber'in kabri başında bazı cahil insanların yaptıklarını karşılaştınca, zihninde bir ıslah hareketinin gerekliliği fikri oluşmaya başlamıştır.³²

Muhammed b. Abdülvehhab, Medine'den Uyeyne'ye döndükten sonra, babasının yanında derslere devam ederek muhtelif ilimleri ve İbn Teymiyye'nin kitaplarını okumaya devam etmiştir. Muhammed b. Abdülvehhab yıllardır olgunlaştırdığı fikirlerini insanlara açıklayarak, onları bid'atlerden uzaklaştırmaya ve sahih İslam inancını öğretmeye çalışmıştır. Ancak fikirlerini beyan ettikten sonra bazı âlimler ona karşı çıkarak, cephe almaya başlamışlardır. Fikirlerinin Uyeyne'de kabul edilmediğini ve kendisine tepkilerin geldiğini gören Muhammed b. Abdülvehhab, ilmini

---

³⁰ Ebû Tâmi, **a.g.e.**, s. 16; Nedevî, **a.g.e.**, s. 33.

³¹ el-Useymîn, **a.g.e.**, s. 35.

³² el-Useymîn, **a.e.**, s. 36.

daha da arttırmak amacıyla Uyeyne'den ayrılmaya karar vermiş ve Irak tarafına yönelmiştir.³³

2.1.3.2. Basra Seyahati

Basra seyahati Muhammed b. Abdülvehhab'ın ilmî kişiliğinin oluşması bakımından dönüm noktalarından biridir. Kendisinin Irak tarafındaki ilk ve en uzun ilmî seyahatidir.³⁴ O, Basra'da sadece ilim talebesi olarak bulunmamış aynı zamanda da yeni oluşmaya başlamış olan fikirlerinin de savunucusu olmuştur. Böylece Basra'da hem ilim öğrenmiş hem elde ettiği ilimle çevresinde kendi fikirlerine karşı çıkanlarla fikrî münakaşa ve mücadelelerde bulunmuştur. Necd'e kıyasla burada Şii, Sünni gibi muhtelif inançlara sahip insan çok fazlaydı. Bu da onun farklı inançtan insanlarla ilmî münazaralar yapmasına ve ilmî temelini kuvvetlendirmesine vesile olmuştur. Ayrıca Basra'nın ticaret için gelip gidenlerin çok olduğu bir liman şehri olması da Muhammed b. Abdülvehhab'ın orada değişik fikirlerdeki insanlarla tanışıp münakasalarda bulunmasına, fikirlerini değişik halk kitlelerine tebliğ etme fırsatı yakalamasına vesile olmuştur.³⁵

İlmî seyahatleri boyunca en uzun süre Basra'da kalan İbn Abdülvehhab, burada birçok âlimin ilminden ve fikrinde istifade etmiştir. Bu âlimlerden birisi olan Şeyh Muhammed el-Mecmû'î'den nahiv, lügat ve hadis dersleri almıştır.³⁶ Buradaki diğer hocaları hakkında incelediğimiz kaynaklar neticesinde herhangi bir bilgi bulunmamakta ve sadece isim olarak el-Mecmû'î'nin ismi geçmektedir.³⁷

Muhammed b. Abdülvehhab seyahatleri esnasında, o bölgelerin insanların sahih İslam dininden uzaklaştıklarını müşahede etmiştir. Bu seyahatlerde zinanın yaygınlaşması, namaz kılmayanların fazlalaşması, dul ve yetimlerin haklarının yenilmesi, kadının mirastan mahrum edilmesi gibi birçok dinî ve ahlakî bozulmalara şahit olmuştur. İslam hukukunun gereklerinin çoğu kere kabile geleneklerine tercih

³³ Yusuf Ziya Yörükan, "Vahhabilik", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c. II, sayı I, 1953, s. 56; eş-Şeyh Haz'al, *a.g.e.*, s. 60; el-Useymîn, *a.g.e.*, s. 36.

³⁴ el-Useymîn, *a.g.e.*, s. 38.

³⁵ el-Useymîn, *a.g.e.*, s. 39.

³⁶ Ebu Tâmi, *a.g.e.*, s. 17.

³⁷ el-Useymîn, *a.g.e.*, s. 37.

edilmek suretiyle terk edilmesi ve buna ortam hazırlayan toplumsal ve idarî yapı karşısında İbn Abdülvehhab, dinî davet yapmış ve bu daveti kabul etmeyenlere karşı şiddet temelli, dinî tutum ve düşünce geliştirmiştir..³⁸ Bütün bu olumsuz durumlardan dolayı Muhammed b. Abdülvehhab dinî ahkâm ve ahlaka muhalif olarak gördüğü şeylere karşı çıkarak bunlarla mücadele etmeye başlamıştır. Fikirlerini temellendirdiği eserler yazmış, bidat ve hurafeler konusundaki görüşlerini etrafa yaymaya çalışmıştır. Kabirlere gidip oradaki zatlardan istekte bulunanlara karşı ayet ve hadislerle karşı çıkmıştır.³⁹

Muhammed b. Abdülvehhab, burada fikirlerine birçok destekçi bulduysa da Basra halkının çoğunun ve bir kısım idarecilerin tepkisine neden olmuş ve onu ölüm ile tehdit etmişlerdir. Bunun üzerine Basra'dan ayrılmak mecburiyetinde kalmış ve Zübeyr tarafına hareket etmiştir.⁴⁰ Yolculuk esnasında ölümle burun buruna gelmiş, sıcak ve susuzluktan dolayı ölmek üzere iken Zübeyrli biri tarafından bulunmuş ve onu eşeğine bindirerek Zübeyr'e götürmüştür. Bu da İbn Abdülvehhab'ın davet mücadelesindeki ilk sıkıntısı olmuştur.⁴¹

Basra'da kaldığı sürede hadis, fıkıh ve lügat ilimlerinde derinleşen İbn Abdülvehhab'ın orada ne kadar kaldığı hakkında, uzun bir süre kaldığı bilgisinin dışında kesin bir bilgi yoktur. Zübeyr'de çok kalmayan İbn Abdülvehhab, buradan da ayrılarak diğer bir ilim merkezi olan Ahsa'ya yönelmiştir.

2.1.3.3. Ahsa Seyahati

Muhammed b. Abdülvehhab Basra'dan ayrıldıktan sonra Zübeyr şehri üzerinden Ahsa şehrine gelmiştir. Burada bazı âlimlerden ders almış, bazı âlimlerle de tevhîd ve akide konularında ilmî tartışmalarda bulunmuştur. Abdullah b. Fîrûz, Abdullah b. Abdülatif ve Muhammed b. Afalik gibi âlimler burada ilminden istifade

³⁸ Mehmet Ali Büyükkara, **İhvan'dan Cüheyman'a Suudi Arabistan ve Vehhabilik**, İstanbul, 2010, s. 24-25.

³⁹ el-Useymin, **a.g.e.**, s. 37.

⁴⁰ eş-Şeyh Haz'al, **a.g.e.**, s. 60-61; Abdullah b. Bâz, **a.g.e.**, s. 11; el-Useymin, **a.g.e.**, s. 37; İbn Gannâm, **a.g.e.**, I, 28.

⁴¹ eş-Şeyh Haz'al, **a.g.e.**, s. 61-63.

ettiği âlimlerdir.⁴² İbn Abdülvehhab bu âlimlerin yanında İbn Teymiyye ve İbn Kayyım el-Cevziyye'nin de eserleriyle tanışmıştır.⁴³

Ahsa o devirde Arap Yarımadası'nın kuzey bölgelerinden ilim tahsilinde bulunmak için gelen öğrencilerin çok olduğu bir şehirdi ve orada değişik mezheplere mensup birçok âlim bulunuyordu. İbn Bişr'e göre Ahsa, İbn Abdülvehhab'ın Necd'e dönmeden önce ziyaret ettiği son şehirdir.⁴⁴ Muhammed b. Abdülvehhab'ın torunu Abdurrahman b. Hasan'a göre ise onun ziyaret ettiği son şehir Medine'dir.⁴⁵

Muhammed b. Abdülvehhab Ahsa seyahatinde iken Uyeyne emiri bölgede baş gösteren veba salgını nedeni ile vefat etmiştir. Yeni gelen emir Muhammed b. Abdüvehhab'ın babası ile araları bozulmuş ve onu kadılık görevinden almıştır. Bundan dolayı Abdülvehhab Uyeyne'den ayrılarak Hureymilâ şehrine gitmiş ve oranın kadısı olmuştur. Bu hadisenin haberini alan İbn Abdülvehhab da Hureymilâ'ya geçme kararı almıştır.⁴⁶

2.1.4. Muhammed b. Abdülvehhab'ın Daveti

Muhammed b. Abdülvehhab ilmî seyahatleri esnasında Necd ve çevresinde birçok sapık inanç ve bozuk adetlerle karşılaşmıştı. Medine'de bulunduğu sırada insanların Hz. Peygamber'den istiğasede bulduklarını, Allah'tan başkasına dua ettiklerini görmüştü. Necd'de sahih İslam akidesine aykırı olduğunu düşündüğü hurafelelerin ve sapık inançların halk arasında yaygınlaştığına şahit olmuştu. İşte bütün bunlardan dolayı bunlara karşı mücadele etmek ve insanları yapmakta oldukları hurafelerden alıkoymak için davet çalışmalarına başlamaya karar vermiştir.⁴⁷ İbn Teymiyye ve İbn Kayyım el-Cevziyye'nin eserlerinin de etkisiyle gerçek İslam akidesini anlatmanın ve "emr-i bi'l-ma'ruf ve nehy-i ani'l-münker" yapmanın gerekli olduğuna inanmaya başlamıştır.

⁴² el-Useymin, **a.g.e.**, s. 39.

⁴³ Cemil es-Şattî, **a.g.e.**, s. 155.

⁴⁴ Osman b. Bişr, **Unvanü'l-Mecd fî Tarihi Necd I**, thk. Abdurrahman b. Abdüllatif b. Abdullah Al-i eş-Şeyh, Riyad, 1982, s. 20.

⁴⁵ el-Useymin, **a.g.e.**, s. 39.

⁴⁶ Emin Said, **a.g.e.**, s. 20; eş-Şeyh Haz'al, **a.g.e.**, s. 63; el-Useymin, **a.g.e.**, s. 40.

⁴⁷ Ebu Tâmi, **a.g.e.**, s. 18-19.

Uyeyne'deki kadılık görevinden azledilen Abdülvehhab b. Süleyman, h. 1139 yılında Uyeyne'den ayrılarak Hureymilâ'ya göç emiştir.⁴⁸ Bunun haberini alan İbn Abdülvehhab da hadis, fıkıh, tefsir ve lugat gibi birçok alanda ilim elde etmiş bir âlim olarak⁴⁹ h. 1140 yılında Hureymilâ'ya ailesinin yanına geçmiştir.⁵⁰ Burada yine babasından ders almaya devam etmiş, tefsir, hadis, fıkıh gibi derslerde kendini geliştirmiştir.

İbn Abdülvehhab Hureymilâ'da bir yandan babasının derslerine devam ederken diğer yandan da insanları açıkça Kitap, Sünnet ve Selef'in yoluna uymaya davet etmeye başlamıştır. Ancak Necd halkı böyle bir davete hazır olmadığından ona cephe almış ve eziyet etmeye başlamıştır. Bunun üzerine babası da onun bu davetten vazgeçmesini istemiştir.⁵¹ Bu konuda babası ile ihtilafa düşmüş bu nedenle babası vefat edene kadar davet çalışmalarında daha esnek davranmak durumunda kalmıştır.⁵² Bu dönemde bir yandan Fıkıh, Tefsir, Hadis gibi şer'i ilimlerde ders verirken bir yandan da en önemli eserlerinden biri kabul edilen "Kitâbu't-Tevhîd" adlı eserini telif etmiştir.⁵³ Şöhreti halk arasında kısa sürede yayılmış, tefsir, hadis, fıkıh, siyer, tevîd gibi ilimleri öğrenmek amacıyla çevre şehirlere birçok insan onun ders halkasına katılmıştır. Böylece tabileri her geçen daha da artmaya başlamıştır. Ayrıca Hureymilâ'nın önde gelen bazı âlimlerini eleştirip onların fesat ve günahlarının olduğunu söylemesi üzerine kendisine tuzak kurulup öldürülmeye çalışılmış ancak o bu tuzaktan kurtulmayı başarmıştır.⁵⁴

Babasının h.1153 yılında vefat etmesi üzerine, insanları tekrar açıktan davete başlamıştır. Sapık inançları eleştirerek insanları Rasûlullah (s.a.v.)'in söz ve fiillerine tabi olmaya davet etmiştir.⁵⁵ Babasının ölümünden sonra Hureymilâ'nın en büyük ilmi şahsiyeti haline gelmiştir. Hatta şöhreti başka beldelelere kadar yayılmış, Uyeyne

---

⁴⁸ Osman b. Bişr, **a.g.e.**, I, s. 21.

⁴⁹ eş-Şeyh Haz'al, **a.g.e.**, s. 71.

⁵⁰ Abdullah b. Bâz, **a.g.e.**, s. 22.

⁵¹ eş-Şeyh Haz'al, **a.g.e.**, s. 72.

⁵² Osman b. Bişr, **a.g.e.**, I, s. 22.

⁵³ el-Useymin, **a.g.e.**, s. 45.

⁵⁴ Cemil es-Şattî, **a.g.e.**, s. 156.

⁵⁵ Ebu Tâmi, **a.g.e.**, s. 22.

emiri Osman b. Hamd b. Muammer gibi bazı beldelerin reisleri de onun davetine icabet etmişlerdir.⁵⁶

Hureymilâ'da, Muhammed b. Abdülvehhab'a karşı baskılar artmış ve hayat şartları zorlaşmıştı. Aynı zamanda burası daveti için küçük bir yerdi. Burada daveti yeterince güçlenemezdi. Bu gibi olumsuzluklar karşısında Muhammed b. Abdülvehhab da, Uyeyne'ye göç etme kararı almıştır. Uyeyne o devirde nüfus olarak Necd'in en kalabalık şehirlerindendi.⁵⁷ Ayrıca buranın emiri olan Osman b. Muammer onun davetini kabul etmişti. Muhammed b. Abdülvehhab, Uyeyne'ye göç edip baskılardan kurtularak, davetini daha iyi bir ortamda yayabilirdi. Bu gibi düşüncelerle Muhammed b. Abdülvehhab, Uyeyne'ye göç etmiştir.⁵⁸

2.1.5. Muhammed b. Abdülvehhab'ın Uyeyne'ye Göç Etmesi

Muhammed b. Abdülvehhab, insanların sahih dini yaşamaktan uzaklaşmalarını görmüş ancak uygun bir ortam ve kendisine arka çıkacak yeterli bir güç bulup davet çalışmalarına başlayamamıştı. İlk olarak davet faaliyetlerine Hureymilâ'da başlamış ancak burada yeterli düzeyde destek bulamamıştı. Uyeyne emiri Osman b. Muammer'in kendisinin davetini kabul etmesi üzerine Uyeyne'ye göç etmişti. Burada Uyeyne emirini de arkasına almış ve güçlü bir şekilde davet çalışmalarını yürütme imkânı bulmuştur.

Muhammed b. Abdülvehhab davetini ve tevhîdin manasını Uyeyne emirine açıklayıp ondan bunları gerçekleştirmek için yardım istedi. Osman b. Muammer'e şöyle dedi: "Eğer sen "lâ ilâhe illallah"ı hâkim kılmaya yardım edersen, ümit ediyorum ki Allah da seni Necd ve halkına hâkim kılacaktır". Osman b. Muammer ona yardım etme sözü verdi. Böylece İbn Abdülvehhab, Uyeyne'de halkı fikirlerini kabul etmeye davet edip emr-i bi'l-ma'ruf ve nehy-i ani'l-münker yapmaya başladı. Ayrıca

---

⁵⁶ el-Useymîn, **a.g.e.**, s. 46; Emin Said, **a.g.e.**, s. 42.

⁵⁷ Cemil es-Şattî, **a.g.e.**, s. 157.

⁵⁸ el-Useymîn, **a.g.e.**, s. 46.

Uyeyne'ye geldiğinde Osman b. Muammer'in kızıyla evlenerek, Uyeyne emiri ile kan bağı kurmuş ve arkasındaki gücü garanti altına almış oldu.⁵⁹

Muhammed b. Abdülvehhab'ın Uyeyne'de en dikkatini çeken şeyler, bazı insanların yapmakta oldukları bid'atlerdir. İnsanlar ağaçlardan bereket umarak çaput bağıyorlar, mezarlardaki şahıslara dua edip adak adıyorlardı.⁶⁰ Artık gerçek İslam'ın yaşanma zamanının geldiğini düşünen İbn Abdülvehhab, insanların yardım dileyip şefaath istedikleri ve dua ettikleri kabirlerin kubbelerinin yıkılıp, ağaçların kesilmesinin zamanının geldiğini Osman b. Muammer'e bildirmiş ve ondan yardım istemiştir. İbn Muammer'in de bunu kabul etmesiyle bunları uygulamaya başlamıştır.⁶¹

Muhammed b. Abdülvehhab ilk iş olarak ağaçlardan başladı ve insanların yardım diledikleri ağaçları parayla tuttuğu insanlara, hiçbir itirazla karşılaşmadan kestirmiştir.⁶² Daha sonra Osman b. Muammer'den kabirler üzerine yapılmış olan kubbeleri, özellikle de el-Cebile köyünde bulunan Zeyd b. Hattab'ın mezarı üzerine yapılmış olan kubbeyi yıkmak için izin istemiştir. Bunun üzerine emir Osman yanına 600 silahlı adamını alarak İbn Abdülvehhab'la birlikte Cebile'ye doğru yola çıkmıştır. Cebile halkı da olayı haber alıp onlara karşı koymak üzere toplansalar da emir Osman'ı ve yanında bulunan adamlarını görünce bir şey yapamamışlardır. İbn Abdülvehhab'ın yanında bulunanlar Zeyd b. Hattab'ın mezarı üzerinde bulunan kubbeyi yıkmışlardır. Muhammed b. Abdülvehhab da eline bir balta alarak orada bulunan diğer mezarların kubbelerini yıkıp yerle bir etmiştir. İş sadece burada kalmamış daha sonra İbn Abdülvehhab ve yanındaki taraftarları Uyeyne'de bulunan diğer bütün kabirlerin kubbelerini yıkıp kutsal sayılan bütün ağaçları kesmişlerdir.⁶³

İbn Abdülvehhab'ın Uyeyne'de kadılık yaptığı bir gün huzuruna Ahsa emiri Süleyman b. Muhammed'in yakını olan bir kadın gelerek zina ettiğini söylemişti. İbn Abdülvehhab kadının doğru söyleyip söylemediğini araştırıp olayın gerçek olduğuna hükmedince, kadının recmedilmesini emretmiştir. Recm cezasının uygulanmasına

---

⁵⁹ Nedevis, **a.g.e.**, s. 37.

⁶⁰ Reyhanî, **Tarihu Necdî'l-Hadis**, Beyrut, 1988, s. 28; el-Useymin, **a.g.e.**, s. 47.

⁶¹ Abdullah b. Bâz, **a.g.e.**, s. 23; eş-Şeyh Haz'al, **a.g.e.**, s. 114.

⁶² eş-Şeyh Haz'al, **a.g.e.**, s. 114; Reyhanî, **a.g.e.**, s. 28.

⁶³ eş-Şeyh Haz'al, **a.g.e.**, s. 115; Abdullah b. Bâz, **a.g.e.**, s. 23.

kendisi de iştirak etmiş, ilk taşı Osman b. Muammer'in atmasıyla hüküm yerine getirilmiştir. Bu uzun zamandan sonra uygulanan ilk recm kararı olmuştur.⁶⁴ Bu olay onun şöhretini Arap Yarımadası'nda daha da artırmıştır. Onun fikirlerine ve davetine karşı çıkanlar ise bu olay karşısında korkuya kapılmışlar ve endişe içerisine düşmüşlerdir.

Muhammed b. Abdülvehhab'ın yapmış olduğu bu icraatlar çeşitli bölgelerde onun şöhretini artırmıştır. Ayrıca onun bu faaliyetleri davetinin, fikrî aşamadan fiilî aşamaya geçmesinin başlangıcı olarak kabul edilmektedir.⁶⁵ İbn Abdülvehhab'ın görüşlerini fiilen uygulaması korku ve endişeye sebep olmuş, özellikle Zeyd b. Hat-tab'ın türbesini ve civardaki bazı mezarları bid'at oldukları gerekçesi ile yıktırması sadece Uyeyne'de değil, bütün Necd'de büyük bir tepki uyandırmış, gerek kabileler gerekse emirler arasında tartışmalara yol açmıştır. Bu olaylar neticesinde İbn Abdülvehhab'a Arap Yarımadası'nda tepkiler artmış, bazı âlimler, diğer bölgelerdeki bazı emirlere mektuplar yazarak onlara Muhammed b. Abdülvehhab'ın yaptıklarının tehlikesinden bahsetmişler ve emirlerden insanların akidelerini korumalarını istemişlerdir. Bütün bu uyarılara cevap verenlerin basında, Ahsa emiri ve Benî Halid kabilesinin reisi Süleyman b. Muhammed el-Hamidî geliyordu. Süleyman b. Muhammed, İbn Abdülvehhab'a tabi olanların çoğaldığını görünce, onun davetinin bölgenin yapısını değiştirip Benî Halid'in bölgedeki nüfuzunu tehdit edeceğini düşünmüştü. Süleyman b. Muhammed, Osman b. Muammer'e yapmakta olduğu mali yardımı da kesmişti.⁶⁶ Bütün bu sebeplerden dolayı, Süleyman b. Muhammed, Osman b. Muammer'e İbn Abdülvehhab'tan kurtulmasını söylemiştir.⁶⁷

Kendisine yapılan ikaz karşısında durumun vahametini anlayan Osman, Muhammed b. Abdülvehhab'ı himaye edemeyeceğini anlamıştır. Osman, Muhammed b. Abdülvehhab'ı yanına çağırarak, kendisine Ahsa şeyhinden mektup geldiğini ve onu öldürmesini istediğini söylemiş, ancak bunu yapmayarak kendisini serbest bırakaca-

⁶⁴ Reyhanî, **a.g.e.**, s. 29; eş-Şeyh Haz'al, **a.g.e.**, s. 139.

⁶⁵ el-Useymîn, **a.g.e.**, s. 48.

⁶⁶ eş-Şeyh Haz'al, **a.g.e.**, s. 136-137.

⁶⁷ el-Useymîn, **a.g.e.**, s. 54.

ğını belirtmiştir. Bunun karşılığında ise ondan Uyeyne'yi terk etmesini istemiştir.⁶⁸ Muhammed b. Abdülvehhab, onu kararından vazgeçirmek için çok konuşmuş, kendisinin davet ettiği dinin Allah'ın dini olduğunu, eğer kendisine yardım ederse Allah'ın kendisini bütün Necd'e hükümdar kılacağını bildirmiştir. Fakat Osman b. Muammer, Ahsa şeyhi ile savaşamayacağını belirterek, kararından vazgeçmemiştir.⁶⁹ Bunun üzerine Muhammed b. Abdülvehhab, ailesini Temim kabilesinin önde gelen isimleri Ali b. Rebîa ve Abdullah b. Hüseyin'in himayesine bırakarak, Suud ailesinin himayesindeki Dir'iyye'ye gitmek zorunda kalmıştır.⁷⁰

Muhammed b. Abdülvehhab, Uyeyne'de daha önce ilim tahsil ettiği ve ika- met ettiği yerlere nazaran, sözlü davetini fiilî davete dönüştürmüştür. Osman b. Muammer'i de arkasına alarak yürüttüğü "emri bi'l-ma'ruf nehyi ani'l-münker" düşün- cesi ve davet faaliyetleriyle siyasî alana geçişin sinyallerini de vermişti. Dir'iyye'ye geçtiğinde ise Muhammed b. Suud ile anlaşarak, başlatmış olduğu davet hareketinin siyasî bir harekete geçişinin ilk adımını atmış oldu. İbn Suud ile birlikte Vehhabîlik prensipleri bir devlet politikası haline gelmiştir. İbn Suud ile İbn Abdülvehhab'ın 1744 yılında yapmış oldukları anlaşma Vehhabîlik hareketi için bir dönüm noktası olmuştur. Hatta Muhammed b. Abdülvehhab'ın hayatını ve Vehhabîlik hareketini inceleyen bazı yazarlar, hareketi İbn Suud'dan önce ve sonra olmak üzere iki aşama- da incelemektedirler. Muhammed b. Abdülvehhab'ın Dir'iyye'ye geldikten sonraki hayatı "Vehhabîlik Hareketinin Teşekkül Süreci" adlı bölümde detaylı bir şekilde incelendiği için tekrara düşülmemek amacıyla burada tekrar işlenmeyecektir.

2.2. MUHAMMED B. ABDÜLVEHHAB'IN FİKİRLERİ

Muhammed b. Abdülvehhab'ın yetiştiği ortamın onun fikrî temellerinin oluşmasında büyük bir etkisi vardır. O ilim ile meşgul olan bir aile ortamında doğ- muştur. Yetiştigi bu ortam ve ona farklı düşünme imkânı kazandırmıştır. Hanbelî mezhebine bağlı bir ailede doğmuş ve ilk eğitimini Hanbelî mezhebinin öğretileri

⁶⁸ eş-Şeyh Haz'al, **a.g.e.**, s. 141.

⁶⁹ Nedevî, **a.g.e.**, s. 40-41.

⁷⁰ Müfrih b. Süleyman el-Kûsî, **a.g.e.**, s. 89; Abdullah b. Bâz, **a.g.e.**, s. 28.

çerçevesinde babasından almıştır. Ancak İbn Abdülvehhab'ın doğduğu bu yer coğrafi olarak etkileşime kapalı ve sosyal yaşam olarak bedevîliğin olması nedeniyle İslamî ilim ve âlimlerin az olduğu ve geleneklerin hüküm sürdüğü bir yerdir.

Yalancı peygamberlerin ilk çıktığı yer olan Necd bölgesinde, insanlar İslam dininin farizalarını terk ediyorlar, Allah (c.c.) yerine ölümlere kurbanlar adayarak onların ruhlarından medet umuyorlardı. Bid'atler ve hurafeler artmış insanlar ağaçlara çaput bağlayarak dilek ve niyazda bulunuyorlardı. İbn Abdülvehhab'ın doğduğu bu dönemde insanlar hala Müslümandı; ancak bununla beraber yaptıklarından dolayı cehalet içindelerdi. İnsanlar İslam dininin inanç esaslarıyla değil kendi gelenek ve göreneklerini dinî bir inanç haline getirerek yaşamlarını devam ettiriyorlardı.

Muhammed b. Abdülvehhab doğduğu bu ortamda ilmin azlığı nedeniyle Arap Yarımadası'ndaki diğer yerlere göç ederek ilim tahsilinde bulunmuştur. Bu ilmî seyahatleri esnasında Hanbelî mezhebinin önde gelen müctehidlerinden olan İbn Teymiyye ve İbn Kayyim el-Cevziyye'nin eserleriyle tanışmış ve bu eserlerin tesirinde kalmıştır. Muhammed b. Abdülvehhab bu eserlerin etkisiyle Selefî prensipleri benimsemiş olsa da İbn Teymiyye ve İbn Kayyim el-Cevziyye'nin fikirlerini birebir tatbik etmemiştir. Onların şer'an yasaktır dedikleri fiilleri, o küfre sebep olarak saymıştır. Türbelere adak adamayı, orada dua etmeyi, etrafını tavaf etmeyi veya türbenin örtüsünü örtmeyi, oradan toprak almayı, küfre sebep olan fiiller olarak görmüş, bu fiilleri yapanları ve onları tekfir etmeyenleri kâfir olarak itham etmiştir.⁷¹

Muhammed b. Abdülvehhab doğduğu ve yetiştiği yerlerdeki sosyal ve dinî hayatı çok iyi gözlemlemiş ve insanların neye ihtiyacı olduğunu tespit etmiştir. Bu sayede onun fikirlerini reddedecek bilgiye sahip olmayan bedevî Araplar arasında fikirleri kolayca benimsenmiş ve geniş kitlelerce kabul edilmiştir. Ayrıca yağma ve öldürmeye müsaade eden fikirleri olması nedeniyle bedevîlerin fitratına hitap etmiş, bu da onların bu fikirleri kolayca benimsemesine neden olmuştur.

Muhammed b. Abdülvehhab'ın kendi eserleri ve hakkında yazılmış eserler değerlendirildiğinde, temel fikirlerini şu başlıklar altında ele almak mümkündür:

---

⁷¹ Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, VII, s. 187; Yörükan, **a.g.m.**, s. 56.

Tevhîd ve Şirk, Bid'at, Şefaât ve Tevessül, Tasavvuf ve Emri bi'l-Ma'ruf ve Nehyi ani'l-Münker.

2.2.1. Tevhîd ve Şirk

Vehhabîliğin inanç esaslarının temelini tevhîd akidesi oluşturmaktadır. Muhammed b. Abdülvehhab yetiştiği ve seyahat etmiş olduğu yerlerde birçok şirk unsuru görmüştür. Bunlarla mücadele etmek amacıyla davet çalışmaları yapmış ve bunun için tevhîd akidesi üzerinde önemle durmuştur. Hatta tevhîde verdikleri önemden dolayı İbn Abdülvehhab ve tabileri kendilerini Muvahhidûn ya da Ehlü't-Tevhîd olarak isimlendirmişlerdir.⁷²

Tevhîd, Ehl-i Sünnet âlimlerinin büyük çoğunluğuna göre zatı, sıfatları ve fiilleri bakımından tek kabul edilmesi ve Allah'ın her konuda eşi, benzeri ve ortağının olmaması anlamına gelmektedir.⁷³ Muhammed b. Abdülvehhab Ehl-i Sünnet âlimlerine nazaran farklı bir yorum getirmiş, tevhîdi İslam'ın kendisi olarak görmüş ve peygamberlerin gönderilmesine, kitapların indirilmesine neden olan şeyin, tevhîdin açıklanması ve tevhîd gereğince amel edilmesi olduğunu söylemiştir.⁷⁴ Ona göre bir Müslümanın ilk vazifesi, tevhîdin gereklerini yerine getirerek tevhîdin hakkını vermektir.⁷⁵ İbn Abdülvehhab tevhîdi, Hz. Muhammed (s.a.v.)'in getirmiş olduğu en büyük farz olarak görmüş, namaz, oruç, zekât ve hac'dan daha büyük ve önemli olduğunu söylemiştir. Ayrıca bu farzları inkâr eden nasıl kâfir oluyorsa tevhîdi inkâr edenin de kâfir olduğunu savunmuştur.⁷⁶

Muhammed b. Abdülvehhab şefaât, tevessül, adak, kurban, salih kimselere dua, istiğâse, kabir ziyaretleri, tevekkül gibi meseleleri tevhîd kapsamında değerlendirmektedir. Bunları ibadet olarak algılayıp Allah'tan başkasına yapılmalarını tevhîd'e aykırı olarak görmektedir. Ona göre bütün peygamberlerin asıl gönderiliş

⁷² el-Useymin, a.g.e., s. 113.

⁷³ Ethem Ruhi Fiğlalı, **Günümüz İslam Mezhepleri**, İzmir, 2008, s. 195.

⁷⁴ Abdurrahman b. Hasan, **Fethu'l-Mecid Şerhi Kitâbi't-Tevhid**, Kahire, Matbaatü'l-Medenî, 1377/1957, s. 26.

⁷⁵ Muhammed b. Abdülvehhab, **Kitabu't-Tevhîd**, Riyad, İdaretü'l-Buhusi'l-İlmiyye, 1995, s. 28.

⁷⁶ Muhammed b. Abdülvehhab, **Keşfu's-Şubuhât**, Mekke, Matbaatü'n-Nehdati'l-Hadise, 1986, s. 17.

amacı, tevhîd'in hakikatini yerleştirmek ve insanları Allah'tan başkasına ibadet etmekten sakındırmaktır. İşte bunun için tevhîd bütün meselelerin aslı ve dinin özüdür.⁷⁷

Muhammed b. Abdülvehhab tevhîd meselesini ele alırken İbn Teymiyye'yi örnek almıştır. İbn Teymiyye gibi tevhîdi, Tevhîd-i Rubûbiyye, Tevhîd-i Ulûhiyye, Tevhîd-i Esma ve Sıfat olmak üzere üç kısımda incelemiştir.

2.2.1.1. Tevhîd-i Rubûbiyye

Rab, kelime olarak sözlükte terbiye etmek, yetiştirmek, kayırmak, beslemek, sahip olmak gibi manalara gelmektedir.⁷⁸ Kur'an-ı Kerim'de Allahu Teâlâ'nın ulûhiyyetini belirtmek için Allah lafzından sonra en çok kullanılan kelime Rab kelimedir.⁷⁹

Tevhîd-i rubûbiyye, Allah'ı Rablıkta ve yapmış olduğu fiillerinde birlemek, Rab olarak ondan başka bir varlık kabul etmemek anlamına gelir. Allah Teâlâ'nın her şeyin tek yaratıcısı, rabbi, maliki ve rızık vericisi olduğuna, dirilten, yaşatan ve öldürenin O olduğuna, Allah'tan başka hiç kimsenin ve hiçbir şeyin kendine ve başkasına O'nun izni ve dilemesi olmaksızın zarar veya fayda veremeyeceğine, dualara yalnızca onun icabet edeceğine inanmaktır. Ayrıca Allah'ın kaza ve kaderine de inanmak bu tevhîdin kapsamına girer.⁸⁰

Muhammed b. Abdülvehhab, tevhîd-i rubûbiyye hakkında Kur'an-ı Kerim'den birçok ayeti delil olarak eserlerinde kullanmıştır. "Göklerin ve yerin hükümlerini Allah'a aittir",⁸¹ "Şüphesiz ki Rabbiniz gökleri ve yeri altı günde yaratan, sonra arşa istiva eden, geceyi gündüzle örten, güneşi ayı ve yıldızları emrine boyun eğmiş olarak yaratandır. Biliniz ki yaratmak da emretmek de O'na mahsustur. Âlem-

⁷⁷ Ahmed Emin, **Zuamau'l-İslah fi Asri'l-Hadis**, Beyrut, Daru'l-Kitabi'l-Arabi, 1979, s. 8-9.

⁷⁸ Rab kelimesinin anlamları için bkz. İbn Manzur, **Lisanu'l-Arab**, c. V, 3. bs., Beyrut, 1999, s. 95.

⁷⁹ Suat Yıldırım, **Kur'an'da Ulûhiyyet**, İstanbul, 1987, s. 12.

⁸⁰ Muhammed b. Abdülvehhab, **Tevhid**, çev. Harun Ünal, İstanbul, Tevhid Yayınları, 1996, s. 8.

⁸¹ Câsiye, 45/27.

lerin Rabbi olan Allah ne yücedir.”⁸² İşte İbn Abdülvehhab, Allah’ın yaratmasına ve yönetmesine delalet eden bu ve benzeri ayetleri bu kapsamda değerlendirmiştir.

Muhammed b. Abdülvehhab için tevhîd-i rubûbiyye’yi ikrar etmek tevhîd akidesi için tek başına yeterli değildir. Müşrik Araplar da tevhîd-i rubûbiyye’yi ikrar ediyorlardı, ancak bu onların canlarını ve mallarını korumaya ve Rasûlullah (s.a.v.) onlarla cihat etmemesine yetmemiştir. İbn Abdülvehhab, Kur’an-ı Kerim’de geçen şu ayetleri bu duruma delil olarak gösterir: “De ki; size yerden ve gökten kim rızık veriyor? Ve ya kulaklara ve gözlere malik olan kimdir? Ölüden diriye, diriden ölüyü kim çıkarıyor? Her türlü işi kim idare ediyor? Allah, diyeceklerdir.”⁸³ “De ki; eğer biliyorsanız söyleyin bakalım, bu dünya ve onda bulunanlar kime aittir? Allah’ındır, diyecekler. Öyle ise siz hiç düşünmüyor musunuz, de. Yedi kat göklerin ve azametli arşın rabbi kimdir? diye sor. Allah’tır, diyecekler. O halde Allah’tan korkmuyor musunuz? de. Eğer biliyorsanız söyleyin, her şeyin melekûtu (mülkiyeti ve yönetimi) kendisinin elinde olan, kendisi her şeyi koruyup kollayan, fakat kendisi korunmaya muhtaç olmayan kimdir? diye sor. Allah’tır, diyecekler. Öyle ise nasıl oluyor da büyüye kapılıyorsunuz? de.”⁸⁴ Bütün bu ayetler gösteriyor ki, Arap müşrikleri tevhîd-i rubûbiyye’yi kabul ediyorlardı. Ancak bu durum onları Rasûlullah’ın davet ettiği tevhîd’e sokmaya yetmemiştir.⁸⁵ Çünkü onlar bununla birlikte şefaathiler edinerek Allah’a ortak koşuyorlardı. Allah bu konuda söyle buyurmaktadır: “Allah’tan başka kendilerine ne yarar ne de zarar sağlamayan şeylere ibadet ediyorlar ve bunlar Allah katında şefaathilerimizdir, diyorlar”⁸⁶ “İnsanlardan, Allah’tan başka ilahlar edinip Allah’ı sever gibi onları sevenler vardır.”⁸⁷ Bu ayetlerde de görüldüğü üzere İbn Abdülvehhab’a göre mümin olmak için sadece tevhîd-i rubûbiyye’yi kabul etmek yeterli değildir.

Müşrik Araplar Allah’ı rububiyyette tek kılıyorlardı ancak ibadette bir kılımlıyor, Allah’tan başka varlıklara da ibadet şekilleri olan istiğase, tevessül, şefaath ve

---

⁸² A’râf, 7/54.

⁸³ Yunus, 10/31.

⁸⁴ Mü’minûn, 23/84-89.

⁸⁵ Muhammed b. Abdülvehhab, **Keşfu’s-Şubuhât**, s. 3-4.

⁸⁶ Yunus, 10/18.

⁸⁷ Bakara, 2/165.

duada bulunuyorlardı. İşte tevhîd-i rubûbiyye'yi kabul edip tevhîd-i ulûhiyye'ye uygun davranmamaları onların mallarını ve canlarını haram kılmaya yetmemiştir. Kıscası İbn Abdülvehhab'a göre bir kişinin Müslüman olarak kabul edilebilmesi için tevhîd-i rubûbiyye'yi ikrar etmesi yeterli değildir. Aynı zamanda tevhîd-i ulûhiyye'yi kabul edip Allah'tan başka ibadete layık hiçbir varlık tanımaması gereklidir.

2.2.1.2 Tevhîd-i Ulûhiyye

Tevhîd-i Ulûhiyye, sevgi, korku, yüceltme, tevekkül, ibadet, Allah ve Peygamberine itaatte Allah'ın birleşmesi anlamına gelir. Yani Allah'ın ilah olduğunu kabul etmek, O'nu ibadette bir kılmak ve yalnızca Allah'a ibadet etmektir.⁸⁸ Tevhîd-i ulûhiyye, zahirleri ve batınlarıyla bütün ibadetleri yalnızca Allah'a has kılıp ibadette O'na herhangi bir şeyi ortak koşmamaktır.⁸⁹ Kişinin Allah ile birlikte kendisine ibadet ettiği ya da Allah'a yakınlaştığı herhangi bir varlık edinmemesidir.⁹⁰ Kişinin Allah'ı birlemesi, yalnızca O'na dua etmesi, O'nun için kurban kesmesi, O'ndan korkması ve O'na güvenmesi imanının bir gereği olduğu için bu fiillerde O'na ortak koşması kişiyi kâfir bir insan haline getirir,⁹¹ kişinin malını ve canını haram olmaktan çıkarır.⁹²

Muhammed b. Abdülvehhab, Tevhîd-i Ulûhiyye için şu ayetleri delil olarak göstermektedir:⁹³ “Şüphesiz mescidler yalnızca Allah'ındır. O halde Allah ile birlikte hiç kimseye dua etmeyin.”⁹⁴ “Senden önce hiçbir Rasûl göndermedik ki ona ‘Benden başka ibadete layık ilah yoktur; şu halde yalnız bana kulluk edin’ diye vahyetmiş olmayalım.”⁹⁵ “Keza hak yalnız Allah'ındır, O'nun dışında tapmakta olduklarıysa

⁸⁸ Muhammed b. Abdülvehhab, **Kitâbu't-Tevhîd**, s. 14.

⁸⁹ Süleyman b. Abdullah b. Muhammed b. Abdülvehhab, **Teysîru'l-Azîzi'l-Hamîd fi Şerh-i Kitâbi't-Tevhîd**, Beyrut, 1989, s. 124.

⁹⁰ Muhammed b. Salih el-Useymin, **Şüpheleri Yok Eden Tevhid Gerçeği: Keşfu's-Şubuhât Şerhi**, İstanbul, Guraba Yayınları, 2001, s. 5.

⁹¹ Halil İbrahim Bulut, **Dünden Bugüne Siyasî-İtikadî İslam Mezhepleri Tarihi**, Ankara, Ankara Okulu Yayınları, 2012, s. 496.

⁹² Muhammed b. Abdülvehhab, **Kitâbu't-Tevhîd**, s. 20.

⁹³ Ahmed b. Teymiyye el-Harranî, Muhammed b. Abdülvehhab en-Necdî, **Kitabu Mecmuati't-Tevhîd**, Kahire, Daru'l-Yakîn li'n-Neşr ve't-Tevzi', 1993, s. 8; Muhammed b. Abdülvehhab, **Tevhîd**, s. 11.

⁹⁴ Cin, 72/18.

⁹⁵ Enbiya, 21/25.

batıldır. Doğrusu Allah yücedir, büyüktür.”⁹⁶ “...Rasûl size neyi verdiyse onu alın, neyi de yasak etti ise ondan sakının...”⁹⁷ “De ki: Eğer Allah’ı seviyorsanız bana uyun ki, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah muhakkak ki Gafur’dur, Rahim’dir.”⁹⁸ Bu ayetler İbn Abdülvehhab’ın bu tevhîd türü için göstermiş olduğu ayetlerden sadece birkaçıdır ve daha çok örnek gösterilebilir.

Vehhabîler uluhiyyet tevhidini kişinin Allah’ı fiilleriyle bir kılması dolayısıyla Tevhîd-i Ameli olarak da isimlendirirler.⁹⁹ Tevhîd-i Ulûhiyye gereği olarak Allah’tan başkasına ibadet etmeyip, Allah’ı ibadete layık tek varlık olarak kabul etmek gerekir. Buna göre muhabbet, korku, tevekkül, dua ve şefaath, kurban, adak, tavaf, tevbe, istigâse gibi durumların tamamı, Kur’an-ı Kerim’de delilleri olan ve Allah’tan başkasına yapılması caiz olmayan, bir başka varlığa yapıldıklarında tevhide zarar veren birer ibadet çeşididirler.¹⁰⁰

2.2.1.3 Tevhîd-i Esmâ ve Sıfat

Tevhîd-i Esmâ ve Sıfat, Allah’ı zatında, isim ve sıfatlarında bir olarak tanımadır. Muhammed b. Abdülvehhab esma ve sıfat tevhidini Kur’an çerçevesinde açıklamıştır. Allah hiçbir mahlûkata benzemez, bütün noksanlıklardan münezzeht kâmil isim ve sıfata sahiptir. Ona göre bu isim ve sıfatları arttırma, azaltma ve sapıtırma yapmaksızın, sapık tevillerle tevil etmeden, keyfiyet ve mahiyetini araştırmaksızın olduğu gibi kabul etmek gerekir.¹⁰¹

Muhammed b. Abdülvehhab ve tabileri esma ve sıfat konusunda Allah ve O’nun Rasûlü, Kur’an’da kendisi için neyi kabul etti ise onu tahrife girmeden, keyfiyet ve temsilden uzak kabul etmişlerdir. Allah ve Rasûlü neyi yasakladı ise ondan uzak durmuşlardır. İsbat ve nefy etmediği yerde susmuşlar ve Allah cisimdir, cevherdir, arazdır, diyenleri ve O böyle değildir diyenleri bid’atçi olarak görmüşlerdir. Bu konularda derinlere inmenin bid’at olduğunu ve uzak durmak gerektiğini söyleye-

⁹⁶ Hac, 22/62.

⁹⁷ Haşr, 59/7.

⁹⁸ Al-i İmran, 3/31.

⁹⁹ Süleyman b. Abdullah, **a.g.e.**, s. 127.

¹⁰⁰ Süleyman b. Abdullah, **a.g.e.**, s. 128-130.

¹⁰¹ Muhammed b. Abdülvehhab, **Tevhîd**, s. 12.

rek selefe uymuşlardır.¹⁰² İbn Abdülvehhab ve tabileri nasları bu şekilde zahiri ile değerlendirdiklerinden dolayı “Zahiri” olarak nitelendirilmişlerdir.¹⁰³

Muhammed b. Abdülvehhab, bu tevhid hakkında şu ayetleri delil olarak göstermiştir.¹⁰⁴ “De ki o Allah tektir. Allah Samed’dir. O doğurmamış ve doğmamıştır. Hiçbir şey O’na eş değildir.”¹⁰⁵ “En güzel isimler Allah’ındır. O halde O’na güzel isimlerle dua edin. O’nun isimleri hakkında eğri yola sapanları bırakın. Onlar yapmakta olduklarının cezasını görecektir.”¹⁰⁶ “...O’nun benzeri hiçbir şey yoktur. O işitendir, görendir.”¹⁰⁷

Muhammed b. Abdülvehhab tevhid konusunu üç başlık altında incelemiştir. Rububiyet, Ulûhiyet ve Esmâ ve Sıfat olarak gruplandığı tevhidi, bunlardan birini inkâr eden ya da bunlardan birinde yanlış yapan kimseleri şirke ya da küfre düşmüş olarak nitelendirmiştir. Ayrıca bu konuda katı bir tutum sergilemiş esmâ ve sıfat tevhidi hakkında tefsir ve te’vil yapanları bid’atçi olarak görmüş ve bunlarla mücadele etmiştir.

Şirk, sözlükte ortak olmak, ortak koşmak ve ortak kabul etmek anlamlarına gelmektedir. İstilahî olarak ise, Allahu Teâlâ’ya zatında, sıfatlarında, fillerinde veya Ona ibadette ortak tanımak, bu noktalarda onun benzeri, dengi, ortağı olduğunu söylemektir.¹⁰⁸

İbn Abdülvehhab şirki, büyük, küçük ve gizli olmak üzere üç guruba ayırarak incelemiştir. Bunlardan ilki büyük şirktir ve bu da Allah’a ibadette ortak koşmaktır. Dua¹⁰⁹, niyet-isteme¹¹⁰, itaat¹¹¹ ve sevgi¹¹² Allah’a ibadette ortak koşmadaki dört

¹⁰² el-Useymin, **a.g.e.**, s. 128-130.

¹⁰³ Abdülbâki Gölpınarlı, **Türkiye’de Mezhepler ve Tarikatlar**, İstanbul, İnkılap Kitabevi, 1997, s. 92-93.

¹⁰⁴ İbn Teymiyye, Muhammed b. Abdülvehhab, **a.g.e.**, s. 8.

¹⁰⁵ İhlas, 112/1-4.

¹⁰⁶ A’raf, 7/180.

¹⁰⁷ Şura, 42/11.

¹⁰⁸ Bekir Topaloğlu, Yusuf Şevki Yavuz, **İslam’da İnanç Esasları**, İstanbul, 1998, s. 90; Şirk kelimesinin sözlük anlamları için ayrıca bkz. İbn Manzur, **a.g.e.**, c. VII, s. 99.

¹⁰⁹ Ankabut, 29/65.

¹¹⁰ Hud, 11/15-16.

¹¹¹ Tevbe, 9/31.

¹¹² Bakara, 2/165.

farklı yoldur.¹¹³ Böyle bir şirk, kişide tevhide, dolayısıyla dini yok eder. Allah bu tür şirkte bulunan kişilere cenneti haram kılmış, mekân olarak cehennemi hazırlamıştır.¹¹⁴ İkincisi küçük şirk olan riyadır.¹¹⁵ Üçüncü şirk türü ise gizli şirkdir ki bundan hemen hemen hiç kimse kaçamaz. Ancak kişi tevbe ederek bu şirkten kurtulabilir.¹¹⁶

Vehhabîler Allah'tan başkasına yapılması caiz olmayan davranışları herhangi bir varlığa yapmayı, yani Allah'a ibadette şirk koşmayı en büyük şirk olarak saymışlardır. Buna göre dua, istigâse, adak, kurban, sevgi, tevekkül ve yardım isteğinde bulunmak yalnızca Allah'a yapılır. Her kim bu ibadet çeşitlerinden birini, Allah'tan başka herhangi bir varlığa yaparsa o müşriktir, tekfir edilmesi vaciptir.¹¹⁷

2.2.2. Bid'at

Bid'at kelimesi Arapçada icat etmek, örneği olmaksızın yapıp ortaya koymak, inşa etmek anlamlarına gelen “b-d-a” kökünden türemiş, eskiden olmadığı halde sonradan icat edilen şey anlamına gelmektedir. İstilahta ise geniş anlamıyla bid'at, Hz. Peygamber'in vefatından sonra din adına ortaya çıkan her şeydir.¹¹⁸

Muhammed b. Abdülvehhab, bid'atlerin iyice yaygınlaştığı iddia edilen bir dönemde ortaya çıkmıştır. Doğduğu ve yetiştiği ortamlarda birçok bid'at çeşidi görmüş, fikri yapısını oluşturduktan ve arkasına siyasî bir güç aldıktan sonra bu bid'atlarla mücadele etmiştir. Bid'at, İbn Abdülvehhab'ın şiddetle üstünde durduğu bir konu olup, insanları bid'at olan şeylerden uzaklaştırmak ve sahîh İslam dinine döndürmek için davet çalışmalarında bulunmuştur.

İbn Teymiyye, bid'at konusunda şu kaideyi koymuştur: “Din iki esas üzerine kurulmuştur: sadece Allah'a ibadet etmek ve sadece Allah'ın emretmiş olduğu iba-

¹¹³ Muhammed b. Abdülvehhab, **Tevhîd**, s. 13-14.

¹¹⁴ Rıfât Türkel, “Etkileri Açısından Vehhabilik: Suudi Arabistan Dışı Ülkeler Örneği”, **JASS**, cilt. 6, sy. 8, 2003, s. 4.

¹¹⁵ **Kehf**, 18/110.

¹¹⁶ İbn Teymiyye, Muhammed b. Abdülvehhab, **a.g.e.**, s. 8-11.

¹¹⁷ el-Useymin, **a.g.e.**, s. 114; Hanbelî âlimleri vacibi farz anlamında kullanmaktadırlar. Bkz. İbrahim Kâfi Dönmez, “Farz”, **DİA**, XII, s. 184.

¹¹⁸ Rahmi Yaran, “Bid'at”, **DİA**, VI, s. 129; bid'at'ın kelime anlamları için ayrıca bkz. İbn Manzûr, **a.g.e.**, c. I, s. 342.

detleri yapmak.”¹¹⁹ Ona göre nehir, kaynak, ağaç, dağ, mağara gibi şeriatın uygun görmediği yerlere hayır umarak yönelmek ve adak adamak bid’attir. Bunların hepsi şer’an yasaktır, bid’attir ve bunlar Hz. Peygamberin inkâr ettiği işlerdir.¹²⁰ Muhammed b. Abdülvehhab, bid’at konusunda İbn Teymiyye’ye tabi olmuş¹²¹ ve onun teorilerini eyleme dökmüştür.¹²² Kur’an’ın belirttiğinden ve Hz. Peygamber’in sünnetinden başka dine giren her şeyi bid’at olarak yorumlamıştır. Bu bid’atlerden ibadetlere ve itikada girmiş olanları küfür, ahlaka girmiş olanları ise dalalet olarak nitelendirmiştir.¹²³ Ayrıca itikadî konularda kelamcılarının, helal ve haram konularında fakihlerin sözlerini delil olarak kabul etmez.¹²⁴

Muhammed b. Abdülvehhab’ın bid’at olarak gördüğü şeylerin başında mezar ve türbeler ve buralara yapılan ziyaretler gelmektedir. İbn Abdülvehhab ve tabileri bu konuda nasihatle yetinmemişler, bid’atlere sebebiyet veren unsurların da ortadan kaldırmak için yıkımlarda bulunmuşlardır. İslâm orduları Müseylemetü’l-Kezzab’la yaptıkları savaşta Zeyd b. Hattab ve bazı sahabîler şehit olmuştu. Bu şehitler yerin taşlık olması sebebiyle yeteri kadar kazılamadığından, kabirlerinin üzerleri birer arşın kadar yükseltilmişti. Muhammed b. Abdülvehhab, bu bid’attir diyerek bunları yıktırmıştır.¹²⁵ Vehhabîler, Mekke’de Hz. Hatice’nin türbesini, Hz. Peygamber’in ve Hz. Ebu Bekir’in evlerinin kubbelerini yıkmışlardır. Ayrıca bid’at gerekçesi ile Hz. Peygamberin kabrinde bulunan birçok süs ve ziynet eşyasını da kaldırmışlardır.¹²⁶ Bu gibi durumlar nedeniyle bazı araştırmacılar Vehhabîleri “mabed yıkıcıları” olarak da isimlendirmişlerdir.¹²⁷

İbn Teymiyye, Muhammed b. Abdülvehhab gibi âlimler bunların takipçileri Müslümanları sünnet yolunda birleştirmek ve bid’atleri ortadan kaldırmak için mücadeledede bulunmuşlardır. Ancak mücadele usulleri çok sert ve kırıncı olduğu için

---

¹¹⁹ el-Useymin, **a.g.e.**, s. 144.

¹²⁰ Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, VII, s. 235.

¹²¹ Yedulla Paşayev, “Vehhabîlerin Görüşleri”, **Bakü Devlet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İlmî Mecmuası**, 2006, sy. 6, s. 119; Ethem Ruhi Fırlalı, **a.g.e.**, s. 202.

¹²² Fatih M. Şeker, **a.g.e.**, s. 103.

¹²³ Yörükân, **a.g.m.**, s. 60.

¹²⁴ Ahmed Emin, **a.g.e.**, s. 12.

¹²⁵ eş-Şeyh Haz’al, **a.g.e.**, s. 115; Neşet Çağatay, “Vehhabilik”, **İA**, XIII, s. 263.

¹²⁶ Ahmed Emin, **a.g.e.**, s. 12.

¹²⁷ Ethem Ruhi Fırlalı, **a.g.e.**, s. 203.

müspet netice alamamış, bid'atçıların taassubunu körüklemiş, birleştirmek yerine ayrılmalara, sünnete uzaklaşmalara sebep olmuşlardır.¹²⁸

Namaz kılmak, dua etmek veya orada bir şey okumak için kabirlere gitmek caiz değildir. Kabirlerde Allah'ı zikretmek ve orada kurban kesmek de günahdır. Çünkü bunlar ibadet oldukları için bunların Allah'tan başkasına yapılması caiz değildir. Çünkü ne sahabe, ne de tâbiûn bunu yapmamışlardır. Sahabe ve tâbiûn Hz. Peygamber'in mescidine giderek namaz kılıyor, namaz bitince de ya oturuyor, ya da çıkıyorlardı. Hz. Peygamber'in kabrine giderek, ona salât-ü selamda bulunmuyorlardı. Çünkü Rasûlullah peygamberlerin kabirlerini mescit kılanlara lanet etmiştir. Nitekim sahabe ve tâbiûn Peygamber'in kabrine selam verip gidiyorlar, herhangi bir dua etmiyorlardı. Ayrıca Hz. Peygamber Mescid-i Haram, Mescid-i Aksa ve Mescid-i Nebi haricinde bir mescide ziyaret ve seyahat yapmayı yasaklamıştır.¹²⁹

Kabirleri mescit kılmak Yahudi ve Hıristiyanların âdetidir. Peygamberimiz ümmetini bundan men etmiş, bunu yapanlara da lanet etmiştir. Vehhabîler bununla ilgili şu hadisi delil olarak gösterirler: "Allah'ın laneti Yahudilerin ve Hıristiyanların üzerine olsun. Peygamberlerinin kabirlerini mescit kıldılar." İmam Malik'in Muvatta'sında yer alan bir hadiste Rasûlullah şöyle buyurmuştur: "Allah'ım kabrimi tapılan bir put kılma. Peygamberlerin kabirlerini mescit kılanlara Allah'ın azabı şiddetlidir." İbn Abbas Rasûlullah'ın kabirleri ziyaret edenleri ve mescit kılanları lanetlediğini rivayet etmektedir.¹³⁰

Muhammed b. Abdülvehhab kabir ziyareti yapmanın bir tane meşru yolu olduğunu belirtmiş diğerlerinin bid'at olduğunu söylemiştir. Meşru olan ziyaret "Kabirleri ziyaret edin. Bu size ahireti hatırlatır" hadisinde geçtiği gibi, ya ahireti hatırlamak, ya da ölüye değer verildiğini, onun unutulmadığını göstermek için yapılan ziyarettir. Ancak kabirdekine dua edip, ondan şefaahat istesinde bulunulmamalıdır.¹³¹ Aksi takdirde İbn Abdülvehhab'a göre kabirler ve kabirdekiler birer put kılınmış

¹²⁸ Hayrettin Karaman, **İslam'ın Işığında Günün Meseleleri**, İstanbul, 1996, c. II, s. 263.

¹²⁹ Abdurrahman b. Hasan, **a.g.e.**, s. 354.

¹³⁰ Muhammed b. Abdülvehhab, **Kitâbu't-Tevhîd**, s. 45-46; Abdurrahman b. Hasan, **a.g.e.**, s. 336.

¹³¹ el-Useymin, **a.g.e.**, s. 139.

olur. Münker olan bu bid'atı kim görüp de gücü yeterse yok etmekte tereddüt etmemelidir.¹³²

Vehhabîlerin bid'at anlayışları türbeler ve mezarlarla sınırlı değildir. Müslümanların büyük çoğunluğunun mubah, hatta gerekli olduğuna inandıkları birçok yeniliğe Vehhabîler karşı çıkmışlar, bu yenilikleri bid'attır diyerek haram olduklarına hükmetmişlerdir. Onların birçok yeniliği bid'at olarak nitelendirmelerinin temelinde geniş anlamli bid'at anlayışının etkisi, sonradan ortaya çıkan her yeniliği bid'at olarak vasıflandırma düşüncesi yer almaktadır.

Ölülerden niyazda bulunmak, onlara tevessül etmek, müneccimlere, falcılara inanmak bid'attır.¹³³ Hz. Peygamber'den günümüze kalmış hırka-i şerif, sakal-ı şerif gibi hatıraları yüceltmek, ziyarette bulunmak Allah'a ortak koşmaktır. Delail-i Hayrat okumak da yasaktır; çünkü bu Hz. Peygambere ibadet anlamına gelmektedir. "Seyiduna ve Mevlâna" diyerek salavat getirmek, camilerin süslenmesi, minare ve kubbe yapmak, makam ile ezan okumak, cuma, ramazan ve kandil gecelerinde minareden ezandan önce veya sonra bir şey söylemek, namazlardan sonra tesbih çekmek, mevlid okumak ve okutmak, tütün içmek, sarımsak-soğan yemek, namazı tek başına kılmak¹³⁴ vs. bunların hepsi bid'attır.¹³⁵

Nazar değmemesi için nazar bocuğu taşımak, muska takmak, ağaç, taş ve benzeri şeyleri kutsal sayarak belanın, hastalığın yok olmasına inanmak, güzel görünmek vesaire için boncuk, ip, hamaylı ve benzeri şeyleri takınmak; sihir, büyü, yıldız falı ve benzeri şeylere inanmak bid'attır.¹³⁶

Muhammed b. Abdülvehhab ve tabileri bid'at konusunda İbn Teymiyye'ye uymuşlar ancak bununla sınırlı kalmayıp daha da aşırıya gitmişlerdir. Dinimizce helal ve insanların yararına olan birçok yeniliğe Hz. Peygamber'in devrinde olmadığı

---

¹³² Nedevî, **a.g.e.**, s. 159.

¹³³ Bu konularda ayrıntılı bilgi için bkz. Abdurrahman b. Hasan, **a.g.e.**, 223-452.

¹³⁴ Ahmet Vehbi Ecer, **a.g.e.**, s. 83.

¹³⁵ Ethem Ruhi Fığlalı, **a.g.e.**, s. 204.

¹³⁶ Ethem Ruhi Fığlalı, **a.g.e.**, s. 205; Bu konularda ayrıca bilgi edinmek için Abdurrahman b. Hasan'ın eserinin ilgili bölümlerine bkz. Abdurrahman b. Hasan, **a.g.e.**

için bid'at olarak bakmışlardır. Onların bu ictimai hayatla bağdaşmayan bid'at anlayışları birçok âlim tarafından da tepki ile karşılanmıştır.

2.2.3. Şefa'at ve Tevessül

Şefa'at, sözlükte hakkında suç işlemiş kimseden suçları bağışlamasını istemek, yalvarıp yakarma yoluyla başkasından diğer bir başkası için, hayır yapılmasını ve zararın terk edilmesini istemek anlamlarına gelmektedir.¹³⁷ İstilahta ise; ahirette günahkâr mü'minlerin günahlarının affedilmesi, günahı olmayanların ise, daha yüksek derecelere yükselmeleri için Allah'ın izin verdiği peygamberler, âlimler ve şehitlerin Allah katında tavassutta bulunmaları demektir.¹³⁸

Muhammed b. Abdülvehhab ve tabileri şefa'at konusundan İbn Teymiyye ile aynı düşüncüyü paylaşmıştır. Onlara göre şefa'at, Allah'ın izniyle söz ve amel bakımından, Allah'ın razı olduğu tevhid ehli için vaki olur.¹³⁹ İbn Abdüvehhab ve tabileri şu iki esas üzere şefa'ati ispat etmişlerdir: Birincisi, şefa'at edecek olan kişi için Allah'ın izninin olması; ikincisi, kendisine şefa'at olunacak kişiden Allah'ın razı olmasıdır.¹⁴⁰ Allah Teâla, şefa'at etmesine izin verdiği kullarının duaları vasıtasıyla kurtulacak olanlara mağfirette bulunur.¹⁴¹ Şefa'at sadece Allah'a aittir.¹⁴² Peygamberler, ancak Allah'ın izni ile¹⁴³ yine Allah'ın razı olduğu kişilere şefa'atte bulunabilir.¹⁴⁴

Allah'ın izni olmaksızın hiç kimse, şefa'at etmeye muktedir değildir. Bundan dolayı şefa'at sadece Allah'tan istenilmelidir. Şefa'ati mahlûklardan; cansız, işitmeyen varlıklardan isteyenler Allah'tan uzaklaşmaktadırlar. Vehhabîler şefa'atin olacağını inkâr etmezler. Fakat şefa'atin yalnızca Allah'ın istemesi ile olabileceğini vurgularlar. Bir kişi Allah, Rasûlullah'a şefa'at etme yetkisi vermiştir. Ben de ondan Allah'ın kendisine vermiş olduğu şeyi istiyorum, derse şirke düşmüş olur ve bu kişiye şöyle

¹³⁷ Ali b. Muhammed es-Seyyid eş-Şerif Cürcânî, **Kitabu't-Ta'rifât**, trc. Arif Erkan, İstanbul, Bahar Yayınları, 1997, s. 134.

¹³⁸ Bekir Topaloğlu, Yusuf Şevki Yavuz, **a.g.e.**, s. 302.

¹³⁹ Abdullah b. Muhammed b. Hamis, **ed-Dir'iyye**, y.y., 1402/1982, s. 134.

¹⁴⁰ Muhammed b. Abdülvehhab, **Keşfu's-Şubuhât**, s. 12; el-Useymîn, **a.g.e.**, s. 125.

¹⁴¹ Muhammed b. Abdülvehhab, **Kitâbu't-Tevhîd**, s. 62-63.

¹⁴² Zümer, 39/44.

¹⁴³ Bakara, 2/255.

¹⁴⁴ Enbiya, 21/28.

cevap verilir: “Allah, Rasulü’ne şefaata vermiştir. Ancak bizi de ondan istemekten men etmiştir.”¹⁴⁵ Burada görüldüğü gibi Vehhabîlere göre Allah bir kişiye şefaata yetkisi vermiş dahi olsa, şefaatin o kişiden talep edilmesi mümkün değildir. Şefaata yalnızca Allah’tan istenilmelidir.

Teveessül, sözlükte bir şeyi aracı kılmak, vesile yapmak anlamındadır. Terim olarak ise bir aracı vasıtasıyla maddî veya mânevî derecesi yüksek birine yaklaşmayı arzu etmek; iyi amellerle Allah’a yaklaşmayı ummak anlamındadır. Bir Müslümanın işlediği salih amelleri, Hz. Peygamber’i yahut velîleri vesile yaparak Allah’a yakın olmaya çalışmasını ifade eder.¹⁴⁶

Vehhabîlere göre teveessül üç çeşittir. Birincisi, kişinin peygamberin, velinin ve ya inandığı salih bir zatın kabrine gelip, Allah’ın muktedir olduğu bir şeyi onlardan istemesidir. Bu tür bir teveessül apaçık bir şirkdir ki kişi tevbe etmesi gerekir, ancak tevbe etmezse katledilmesi gerekir.¹⁴⁷ İkincisi, kişinin, peygamber, veli veya salih bir şeyhten kendisi için dua talep etmesidir ki bu tür bir teveessül caizdir. Nitekim sahabeler Hz. Peygamber hayatta iken O’ndan kendileri için dua etmesini istiyorlardı.¹⁴⁸ Ancak bu tür bir teveessül Hz. Peygamber vefat ettikten sonra hiç olmamış, sahabeler O’nun kabrinin yanında ondan bir şey istememişlerdir. Kaldı ki selef Hz. Peygamber’in kabrinin yanında Allah’a bile dua etmeye karşı çıkmışlardır.¹⁴⁹ Üçüncü tür teveessül ise, kişinin “falan kişi yüzü suyu hürmetine senden şunu istiyorum” demesidir. Bu çeşit bir teveessül halk arasında çok yaygın olmasına rağmen sahabenin hiçbirinin bu şekilde dua ettiği rivayet edilmemiştir. Onlara göre teveessülün olabilmesi için salih kişinin yaşıyor olması gerekmektedir.¹⁵⁰

Günümüzde birçok Müslüman, salih olarak gördükleri kişileri aracı kılarak sıkıntılı anlarında istiğâse bulunmaktadırlar. Her bölgede dua edilen, sıkıntılarını giderip, ihtiyaçları karşıladıklarına inanılan kimseler vardır. Bu kimselerden, sadece

¹⁴⁵ Muhammed b. Abdülvehhab, **Keşfu’s-Şubuhât**, s. 13.

¹⁴⁶ Yusuf Şevki Yavuz, “Teveessül”, **DİA**, XLI, s. 6; teveessül’ün kelime anlamları için ayrıca bkz. İbn Manzur, **a.g.e.**, c. XV, s. 301.

¹⁴⁷ Muhammed b. Abdülvehhab, **Kitâbu’t-Tevhîd**, s. 51.

¹⁴⁸ el-Useymin, **a.g.e.**, s. 126.

¹⁴⁹ Muhammed b. Abdülvehhab, **Keşfu’s-Şubuhât**, s. 23; Reyhanî, **a.g.e.**, s. 56.

¹⁵⁰ Reyhanî, **a.g.e.**, s. 57.

Allah'tan istenmesi gereken cennete girme, cehennemden kurtulma gibi isteklerde bulunmaktadır. Hâlbuki Rasûlullah bile, Allah'ın izni olmadan hiç kimseyi azaptan kurtarmaya muktedir değildir. Bazı kimseler bir veliye dua ettiklerini, velinin bu duaya icabet edip, isteklerinin gerçekleştiğini anlatmaktadırlar. Bu kimseleri şeytan kuşatmıştır ve onların putlara ibadet edenlerden hiçbir farkları yoktur.¹⁵¹

Hz. Peygamber hayatta iken onu vesile kılarak niyazda bulunmak caizdi. Ancak hayatta olmayan enbiyayı ve salih kişileri vesile kılmak, sahabenin Peygamber'in sağlığında da vefatından sonra da yapmadıkları bir bid'attır. Vefatından sonra Rasûlullah'ı veya vefat etmiş herhangi bir kimseyi vesile kılmak şirktir ve küfürdür. Bunu yapan kimse de mürteddir. Kabirde bulunan kimseye sadece selam verilir. Ölü veya gaib kimseden herhangi bir istekte bulunmak bid'attır. Peygamberleri ve salih kişileri vesile kılmak, evliya ve salihlerin isimlerini anarak Allah'a dua etmek ve bu şekilde bir şey istemek Hanbeli mezhebine göre tahrimen mekruhtur. İstiâze Allah'tan başkasına sığınmaktır. Allah'ın isim ve sıfatlarından başka herhangi bir varlığa istiâzede bulunmak (sığınmak) caiz değildir. Nitekim Kur'an-ı Kerim cinlere sığınanları¹⁵² zemmetmektedir. Allah'tan başkasına dua, istiğâse, istiâze, Peygamber ve salihleri tevessül, Allah'tan başkasının adına yemin gibi şeylerin hepsi aynı türdendir. Hepsi şirk ihtiva ettiklerinden dolayı tevhide aykırıdırlar, bu tür hurafeler asla mubah olamazlar.¹⁵³

Vehhabîlerde Allah'a doğrudan doğruya ibadet etmek farzdır. Bu yolda herhangi bir şeyi vesile kılmak caiz değildir. Allah'tan başkasına dua edip yardım istemek "Muhakkak ki Allah kendisine ortak koşanları affetmez" ayetince faydası olmayan bir şirk çeşididir. Puta tapıcılık, Hz. Nuh zamanında ilk defa salih kimselere aşırı ta'zimde bulunmak nedeniyle ortaya çıkmıştır. Peygamber veya evliyadan birinden yardım isteyenler, türbelere hürmet gösterenler müşriktirler. "Biz onların şefaatinin umarız" veya "Onları Allah'a yaklaştırmaya vesile eyleriz" demeleri onları şirkten kur-

---

¹⁵¹ Süleyman b. Abdullah, **a.g.e.**, s. 416.

¹⁵² Cin, 72/6.

¹⁵³ Nedevî, **a.g.e.**, s. 155-159.

tarmaz. Vehhabîler şeyhlerden birine yönelip yardım isteyenler şöyle dursun, “Ya Rasûlullah bana şefaaf et” diyenleri bile tekfir etmektedirler.¹⁵⁴

Vehhabîlerin tevessül konusundaki görüşleri tasavvufu ve tarikatı reddetmelerine neden olmuştur. Onlara göre tasavvuf ve tarikat bid’attır. Çünkü şeyhi vesile kılmak gibi tevhide ve İslam akidesine aykırı olan fiiller daha çok tasavvuf ve tarikat ehli tarafından işlenmektedir. İnsanların bir şeyhe bağlanmadan hakikate erişemeyeceği iddiası ve inanışı küfürdür. Tarikat ehlinin, şeyhin müridi sapıklıktan ve hatadan koruduğu, insanın yükselmesinin ve nefsin temizlenmesinin tarikatla mümkün olduğu, tarikat şeyhlerinden inâbe (biat, söz verme) almanın gerektiği, ashabın Hz. Peygamber’e biat ettiği gibi, mutlaka bir mürşide bir şeyhe bağlanmanın lüzumu, tarikat şeyhlerinin mezarlarında yaşadıkları, Allah’ın dostları oldukları, bazı derecelere ayrıldıkları ve böylece dünyayı yönettikleri, onlara tevessül etme şartı, rabıta gibi iddiaları asılsız, dayanaksız ve küfre götüren iddialardır.¹⁵⁵ Böyle şeyler dinde ve Kur’an’da yoktur. Kur’an’dan başka mürşid, hidayet verici aramak caiz olmadığı gibi Hz. Peygamber’e bile tevessül ve ondan şefaaf dilemek caiz değildir.¹⁵⁶

Vehhabîlere göre şefaaf, Allah’ın rızasına ulaşmış kimselere, yalnızca Allah’ın izin verdiği kimselere tarafından vaki olur. Bunun dışında Allah’ın izni olmaksızın herhangi bir kimsenin şefaaf etme yetkisinin olmadığı gibi Allah’ın rızasına ulaşmayan kimseye de şefaaf edilemez. Tevessül ise sadece hayatta olan kimseler için geçerlidir. Ashab-ı Kiram Hz. Peygamber hayatta iken O’ndan kendileri için dua istemişlerdir. Ancak bunun dışında kabirdekileri ya da kutsal sayılan herhangi bir şeyi vesile kılarak dua etmek, istiğâse veya istiâze’de bulunmak şirk ve küfürdür. İbn Abdülvehhab ve tabilerinin şefaaf ve tevessül konularında koymuş oldukları bu sınırların dışına çıkan kimseler şirk ve küfürleri sebebiyle dinden çıkmış olurlar.

¹⁵⁴ Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, VII, s. 230.

¹⁵⁵ Esther Peskes, “18. Asırda Tasavvuf ve Vehhabilik”, çev. Mehmet Çelenk, **Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, c. 12, sy. 2, 2003, s. 428.

¹⁵⁶ Ahmet Vehbi Ecer, **a.g.e.**, s. 75.

2.2.4. Emri bi'l-Ma'rûf Nehyi ani'l-Münker

Emri bi'l-ma'rûf nehyi ani'l-münker konusu, bütün İslam âleminin, mezheplerin ve tarikatlerin kabul ettiği İslam dininin en önemli prensiplerinden biridir. Bütün mezhepler bunu inanç sistemlerinin temeline oturtmuş ve bu çerçevede faaliyet yürütmüşlerdir. Ancak her mezhep, tarikat ya da dinî bir gurubun kendine özgü emri bi'l-ma'rûf nehyi ani'l-münker yöntemi bulunmaktadır.

Emri bi'l-ma'rûf nehyi ani'l-münker, Vehhabîlerin davet faaliyetlerinin temelinde yer almaktadır. Muhammed b. Abdülvehhab ve tabileri birçok konuda olduğu gibi bu konuda da İbn Teymiyye'den etkilenmişlerdir. Vehhabîler, İbn Teymiyye'yi takip ederek, davet faaliyetlerini gerçekleştirecek olan kişinin sırasıyla ilim, sabır ve rıfk sahibi olması gerektiğini söylemektedirler. Davet ihlas üzere olmalı, davetçi karşısındakinin durumunu iyi tesbit etmeli, maruf ve münkeri iyi bilmeli, eza ve cefaya katlanabilmeli ve mazlumun bedduasından sakınmalıdır. Ayrıca davet tedrici bir şekilde yürütülmeli, sırasıyla İslam'ın en önemli konuları anlatılarak başlanmalıdır.¹⁵⁷ Çünkü Hz. Peygamber tebliğ çalışmalarında konuyu yerinde, muhatabının durumuna ve zamana göre anlatırdı.¹⁵⁸

Muhammed b. Abdülvehhab ve tabileri, emri bi'l-ma'rûf nehyi ani'l-münker ilkesini bid'atlerle mücadelede ön plana çıkarmışlardır. Bu ilkenin gereği olarak da cihadı ön plana çıkarmışlar, İbn Teymiyye'nin emri bi'l-ma'rûf nehyi ani'l-münker'in tamamlanmasının cihad ile mümkün olabileceği fikrini aşırı şekilde yorumuna tabi tutmuşlardır.¹⁵⁹ Hatta bu ilkeyi gerçekleştirmeyi devlet başkanının bir görevi olarak hasletmişlerdir. Devlet başkanları da bu ilkenin gereklerini yerine getirebilmek için devlet kademesinde "emri bi'l-ma'rûf nehyi ani'l-münker" adında bir birim oluşturmuşlardır. Bu birimin görevi de, alkol kullanımını, ipekli elbise giyilmesini, tütün içilmesini, müzik dinlenilmesini ve müzik aleti çalınmasını engellemek ve cemaatle namaz kılınmasını sağlamak olarak belirlenmiştir.¹⁶⁰ Vehhabîler, bu ilkeyi uygulamadaki katı tutumları ve tekfirci bir tutum sergilemeleri nedeniyle birçok

¹⁵⁷ Muhammed b. Abdülvehhab, *Kitâbu't-Tevhîd*, s. 28; el-Useymin, *a.g.e.*, s. 154.

¹⁵⁸ Abdurrahman b. Hasan, *a.g.e.*, s. 118.

¹⁵⁹ Fatih M. Şeker, *a.g.e.*, s. 113.

¹⁶⁰ Halil İbrahim Bulut, *a.g.e.*, s. 502.

yazar tarafından Haricilere benzetilmiş ve Haricilerin tekrar dirilmesi olarak yorumlanmıştır.¹⁶¹

2.3. MUHAMMED B. ABDÜLVEHHAB'IN ESERLERİ

Muhammed b. Abdülvehhab, eserlerini kendi fikrî yapısını oluşturduğu “tevhid akidesi” çerçevesinde kaleme almıştır. Tevhid konusunu Kitâbu't-Tevhid, Keşfu's-Şubuhât, Mesâilu'l-Câhiliyye, Müfidu'l-Müstefid, Tefsîru Kelimetu't-Tevhid gibi eserlerinde müstakil olarak ele almış, aynı zamanda “er-Resâilu's-Şahsiyye” diye bilinen çevre bölgelerdeki âlim ve emirlere göndermiş olduğu mektuplarında da bu konuyu işlemiştir. Çevre bölgelerde yaşayan âlimler ve yöneticilere gönderilen bu mektuplarda İbn Abdülvehhab, bazen tevhid konusundaki görüşlerini açıklarken, bazen de bu mektupları soru-cevap şeklinde kaleme almıştır.

İbn Abdülvehhab'ın tevhid, tefsir, hadis, fıkıh ve siyer gibi konularla ilgili çeşitli büyüklükte birçok kitabı, risalesi, mektupları, hutbeleri ve fetvaları bulunmaktadır. Eserlerinde kullandığı dil, basit, kolay ve sadedir. Zor ve edebi kelimeler kullanmamıştır. Cümleler genellikle kısa, ancak Arap dili gramerine uygundur. Bununla birlikte o bütün eserlerinde aynı üslubu kullanmamıştır. Yazılan konuya, amaca ve mektuplarını yazdığı kişiye göre üslubu farklılık göstermektedir. Örneğin, “Kitâbu't-Tevhîd”in üslubu ile “Keşfu's-Şubuhât”ın üslubu tamamen farklıdır. İlkinde arazî üslup ikincisinde de cedelî üslup kullanmıştır.¹⁶²

Muhammed b. Abdülvehhab'ın eserlerinin bir kısmı İngilizce, Fransızca, Urduca gibi çeşitli dillere çevrilmiş, bir kısım eserlerinin de birçok şerhi yapılmıştır. Özellikle, “Kitâbu't-Tevhîd” adlı eserinin birçok kimse tarafından şerhi yazılmıştır. İbn Abdülvehhab eserlerinde genellikle kendi görüşlerine ya hiç yer vermemiş, ya da çok az yer vermiştir. Genellikle Kur'ân-ı Kerim ayetleri ve hadisleri kullanmakla yetinmiştir. Şimdi onun eserlerini kendisinin kaleme aldığı ve kendisine nispet edilen eserler olmak üzere iki başlık altında inceleyeceğiz.

¹⁶¹ Henry Laoust, **İslam'da Ayrılıkçı Görüşler**, çev. E. R. Fırlalı, S. Hizmetli, İstanbul, 1999, s. 349; Fazlur Rahman, **a.g.e.**, s. 238.

¹⁶² el-Useymîn, **a.g.e.**, s. 81.

2.3.1. Muhammed b. Abdülvehhab'ın Eserleri

Muhammed b. Abdülvehhab, kendi oluşturduğu inanç sistemi doğrultusunda birçok eser kaleme almıştır. Bu bölümde bu eserlere kısaca değinilecektir.¹⁶³

1- Kitâbu't-Tevhîd: Muhammed b. Abdülvehhab'ın tevhid ile alakalı temel görüşlerini ihtiva eden bu kitap, bablara ayrılmış olup, her babın müstakil bir ismi bulunmaktadır. Eser iyi bir sistematiğe sahip olmayıp, bazı konularda tekrara gidilmiştir. Bablar genellikle Kur'an-ı Kerim'den bir veya birkaç ayetle başlar. Daha sonra konu ile alakalı hadisler sıralanır. Ayet ve hadislerden sonra ise, bunları te'yid eden sahabe ve tâbiûn sözlerine yer verilir. Bazen de İbn Teymiyye, İbn Kayyim el-Cevziyye gibi müteahhirûn âlimlerinin görüşlerine de yer verilir. İbn Abdülvehhab, çoğu babta kendi görüşlerine ya hiç yer vermemekte, ya da çok az yer vermektedir. Çoğunlukla babın en sonunda "mesâil" başlığı altında özet açıklamaları yer almaktadır.¹⁶⁴

Kitâbu't-Tevhîd, Muhammed b. Abdülvehhab'ın en meşhur eserlerinden biri olup, Huremilâ'daki ikameti esnasında kaleme almıştır.¹⁶⁵ İçerisinde tevhid, şirk, küfür, nifak, tevessül, istiaze, istiğase, yemin, sihir, kehanet gibi konulardan bahsedilmektedir. Eserin birçok kütüphanede yazması olup, Türkçe, İngilizce, Fransızca, Almanca, Urduca gibi dillere tercüme edilmiştir. Ayrıca birçok âlim tarafından şerh ve tahkik edilmiştir.

2- Keşfu's-Şubuhât: Muhammed b. Abdülvehhab'ın ne zaman telif ettiği hakkında kaynaklarda bilgi olmayan bu eser, cedeli bir üslup ile kaleme alınmıştır. Eser, tevhid ile alakalı bir kitaptır. Kitapta tevhidi bozan veli, gavs, kutub gibi inanışlara sahip olma, tevessül, şefaât, istiğâse gibi konular işlenmektedir. Bu tür inanışların tevhide aykırı olduğu, Kur'an-ı Kerim'den ve hadislerden deliller gösterilerek savunulmaktadır.¹⁶⁶

¹⁶³ Eserleri hakkında detaylı bilgi için ayrıca bkz. el-Useymîn, **a.g.e.**, s. 82-111.

¹⁶⁴ Bkz. Muhammed b. Abdülvehhab, **Kitâbu't-Tevhid.**

¹⁶⁵ el-Useymîn, **a.g.e.**, s. 82.

¹⁶⁶ Bkz. Muhammed b. Abdülvehhab, **Keşfu's-Şubuhât.**

3- Müfîdu'l-Müstefîd fî Küfri Târiki't-Tevhîd: Muhammed b. Abdülvehhab bu eseri, kendisine reddiye yazmış olan kardeşi Süleyman'a cevap olarak yazmıştır. İçerik olarak Keşfu's-Şubuhât'a benzemekte ve tekfir konusunda İbn Teymiyye ile aynı düşünceyi paylaştığını ifade etmektedir.¹⁶⁷

4- er-Resâilu's-Şahsiyye: Bu eser Muhammed b. Abdülvehhab'ın muhtelif bölge ve kişilere gönderdiği mektuplardan oluşmaktadır. Bu bölge ve kişiler aşağıda sıralanmıştır:¹⁶⁸

- Muhammed b. Abdülvehhab'dan bu mektubun ulaştığı kimseye
- Muhammed b. Abdülvehhab'dan Şeyh Fâzıl Ebû Mezîd'e
- Muhammed b. Abdülvehhab'dan Mekke Şerifi Ahmed b. Said'e
- Muhammed b. Abdülvehhab'dan Sedir el-Veşm ve el-Kasîm bilginlerine
- Muhammed b. Abdülvehhab'dan Bağdat âlimlerinden Abdurrahman b. Abdullah es-Süveydî'ye
- Muhammed b. Abdülvehhab'dan Abdullah b. Muhammed b. Abdüllatif'e
- Muhammed b. Abdülvehhab'dan Mekke Şerifi Galib b. Said'e
- Muhammed b. Abdülvehhab'dan Abdullah b. Sehîm'e
- Muhammed b. Abdülvehhab'dan Muhammed b. Abbâd kardeşe
- Vakfa izin verme olayı hakkında bir mektup
- Riyad halkına mektup
- Muhammed b. Abdülvehhab'dan Abdullah b. İsa ve oğlu Abdülvehhab'a
- Muhammed b. Abdülvehhab'dan Ahmed b. Muhammed b. Süveylim'e
- Muhammed b. Abdülvehhab'dan Abdurrahman b. Rebîa'ya

---

¹⁶⁷ el-Useymîn, **a.g.e.**, s. 88.

¹⁶⁸ Ahmet Vehbi Ecer, **a.g.e.**, s. 59-61.

- Muhammed b. Abdülvehhab'dan Ahmed b. Abdulkerim'e
- Muhammed b. Abdülvehhab'dan Ahmed b. İbrahim'e
- Muhammed b. Abdülvehhab'dan Ahmed b. Yahya'ya
- Uyeyne halkına mektup

5- el-Usûlü's-Selâse ve Edilletuhâ: Muhammed b. Abdülvehhab'ın en küçük hacimli eseridir. Eserde, Rab, İslam ve Rasûl konuları Kur'an ve hadislerden deliller gösterilerek anlatılmıştır.¹⁶⁹

6- Kelimâtun fî Beyâni Sehâdeti en Lâilâhe illallah ve Beyânu't-Tevhîd

7- Kelimâtun fî Marifeti Sehâdeti en Lâilâhe illallah ve Enne Muhammeden Rasûlullah

8- el-Mesâilu'l-Hams el-Vâcibu Ma'rifetuhâ

9- el-Kavâidu'l-Erbaa

10- Tefsîru Kelimeti't-Tevhîd

11- Kısasu'l-Enbiyâ

12- Mesâilu'l-Câhiliyye

13- Muhtasaru Sîreti'r-Resûl

14- Muhtasaru Zâdu'l-Meâd

15- et-Tefsîru alâ Ba'di Suveri'l-Kur'an

16- Usulü'l-İmân

17- Kitâbu'l-Kebâir

18- Kitâbu Fadli'l-İslâm

19- Nasîhatu'l-Müslimîn

20- Fedâilu'l-Kur'ân

21- el-Ehâdis fî'l-Fiten ve'l-Havâdis

22- Mecmuu'l-Hadîs alâ Ebvâbi'l-Fıkh

23- Âdâbu'l-Meşyi ile's-Salât

24- İbtâlu Vakfu'l-Cenf ve'l-İsm

¹⁶⁹ Muhammed b. Abdülvehhab, **Dinde Üç Temel Esas ve Dedilleri**, trc. Kadir Mevlüd Değirmenci, (Çevrimiçi) <http://www.ulfetder.com/ekitap>, 25.05.2014.

- 25- Ahkâmu's-Salât
- 26- Muhtasaru'l-İnsâf ve's-Şerhu'l-Kebîr
- 27- Sittetü Mevâzıa Mine's-Sîre
- 28- Hutabu's-Şeyh
- 29- Fetâva's-Şeyh

2.3.2. Muhammed b. Abdülvehhab'a Nispet Edilen Eserler

Muhammed b. Abdülvehhab'a yukarıda zikredilen kitapların dışında bazı kaynakların nispet ettikleri eserler vardır. Bu eserlerin bir kısmı kendisine ait değilken bir kısmı eserlerinin bölümlerini ihtiva etmektedir.

1- Risâletün fî Mebhasi'l-İctihâd ve't-Taklîd: Bu eser Muhammed b. Abdülvehhab'a nispet edilmiş ancak eserin İbn Kayyım el-Cevziyye'ye ait "İ'lâmu'l-Muvakkıîn" adlı eserden bir bölümdür.¹⁷⁰

2- er-Risâletü'l-Medeniyye fî Marifeti Behâi'l-İlâhiyye: Bu eser Abdülaziz b. Muhammed b. Suud'un, Haremeyn âlimlerine davetin ilkelerini açıklamak için gönderdiği bir mektup olduğu bilinmektedir.¹⁷¹

3- el-Cevheru'l-Mudîe: Bu eser İbn Abdülvehhab'ın "Kesfu's-Şubuhât" adlı eserinin bir bölümünü ihtiva etmektedir.¹⁷²

---

¹⁷⁰ el-Useymîn, **a.g.e.**, s. 110.

¹⁷¹ Muhammed b. Abdülvehhab'a nisbet edilen mektuplar için bkz. Hüseyin b. Gannâm, **a.g.e.**, 207-393.

¹⁷² el-Useymîn, **a.y.**

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

VEHHABÎLİK HAREKETİNİN TÜRKİYE'YE GEÇİŞİ VE TÜRKİYE'DEKİ FAALİYETLERİ

3.1. GÜNÜMÜZDE VEHHABİLİK

Muhammed b. Abdülvehhab ile Muhammed b. Suud'un 1744 yılında Dir'iyye'de yaptıkları anlaşmayla Osmanlı topraklarında kurulan Vehhabî-Suudî devleti, Osmanlı'nın 1818 yılında I. Dünya Savaşı'ndan yenik ayrılması sonucu Osmanlı Devleti'nden ayrılmıştır. Abdülaziz b. Suud Arap Yarımadası'nda müstakil bir devlet kurmuş ve yüzyıllar boyu Arap Yarımadası'nın hamiliğini üstlenen Osmanlı Devleti ile olan bağlarını koparmıştır. Bu tarihten sonra Vehhabî zihniyetinin Osmanlı ve daha sonraları Türkiye topraklarında etkileri görülmesine rağmen 1992 yılına kadar herhangi bir temsilcilikleri bulunmamıştır. Irak doğumlu Abdullah Yolcu adındaki bir Vehhabî davetçi, 1986 yılında Türkiye'ye yerleşmiş ve 1992 yılında Guraba Yayınevi'ni kurarak burada davet çalışmalarına başlamıştır.

3.1.1. Vehhabîliğin İsimlendirilmesi

Vehhabîlik hareketi ve Vehhabîlerle ilgili kuruluşundan günümüze kadar, inanç sistemlerindeki farklılık ve inançlarını yayma şekillerinden dolayı hem tabileri hem de muhalifleri tarafından kullanılan isimler farklılık göstermektedir.

3.1.1.1. Vehhabîlere Muhalifleri Tarafından Verilen İsimler

1- Vehhabîlik: Bu isim Vehhabîlere, mezhebin kurucusu Muhammed b. Abdülvehhab'a tabi olanlara hitaben, mezhebe muhalif olanlar tarafından verilmiştir.¹ Muhaliflerinin bu ismi vermesindeki neden ise, Muhammed b. Abdülvehhab ve tabilerinin davetinin yeni bir din veya mezhep olması iddiasıyla insanları bundan uzak tutmaktır.² Bu nedenle Vehhabîler bu ismi kullanmamışlar ve onun yerine daha çok Selefiyye ismini kullanmışlardır. Hatta Suudî devletinin kurucusu Abdülaziz b. Suud (Abdülaziz b. Abdurrahman) bu isimlendirme hakkında şöyle bir açıklama yapmıştır:

“Bize ‘Vehhabîler’ diyorlar. Mezhebimize de ayrı bir mezhepmiş gibi Vehhabî ismini takıyorlar. Bu isimlendirmeler maksatlı olarak yayılmış yalan iddialardan kaynaklanan fahiş yanlışlardır. Biz, yeni bir mezhebin veya yeni bir akidenin bağlıları değiliz. Muham-

¹ Yörükan, “Vahhabilik”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c. II, sayı I, 1953, s. 51; Ethem Ruhi Fırlalı, *Çağımızda İtikadî İslam Mezhepleri*, İstanbul, 2000, 11. Baskı, s. 105.

² el-Useymin, *eş-Şeyh Muhammed b. Abdülvehhab Hayâtuhû ve Fikruh*, Riyad, 1992, s. 113.

med İbni Abdülvehhab yeni bir şey ortaya koymadı. Akidemiz, Allah'ın kitabında ve O'nun peygamberinin sünnetinde yer alan ve salih geçmişlerimizin tabi olduğu Selefî Sâlihîn akidesidir. Biz dört mezhebin her bir imamına hürmet ediyoruz.”³

Ancak burada atladıkları ya da üstünde durmak istemedikleri bir nokta vardır. Selefiliği siyasî olaylara dahil etmeleri Selefiliğe yeni bir boyut kazandırmıştır. İşte bundan dolayı Selefilik ismi yerine ayrı bir mezhep olarak Vehhabîlik ismi kullanılmıştır.

2- Haricilik: Vehhabîlerin hedef aldıkları kitle kuruluşlarından itibaren İslam düşmanlarından ziyade Müslümanlar olmuşlardır. Müslümanların şirk ve bid'at içinde olduklarını iddia ederek kendileri gibi inanmayanları tekfir etmişlerdir. Gerek Osmanlı âlimleri gerekse günümüz âlimleri tarafından Vehhabîler, bu hareketlerinden dolayı Hariciler olarak nitelendirilmişlerdir.⁴ Ancak onlar bu iddialara karşı çıkarak aralarında farklılıkların olduğunu ve bunun bir ithamdan öte geçmeyeceğini söylemişlerdir.⁵

3- Bid'atçiler, Mülhidler, Mabet Yıkıcıları: Vehhabîler, bu mezhebe karşı çıkanlar tarafından bid'atçiler ve mülhidler gibi isimler de verilmiştir.⁶ Ayrıca bidat akidesi ile çeliştiğinden dolayı mezar, türbe ve mabetlerdeki kubbeleri yıkmaları hesabıyla mabet yıkıcıları olarak da anılmışlardır.⁷

4- Neo(Yeni)-Selefilik: Günümüzde bazı araştırmacılar tarafından tercih edilen bir isimlendirmedir. Bu isim, Sahabe ve tabiûn yöntemini takip ettiklerini iddia eden ancak bu konuda aşırıya gidip bunu bir fanatizm haline getiren Vehhabîleri,⁸

---

³ Mehmet Ali Büyükkara, **İhvan'dan Cüheyman'a Suudi Arabistan ve Vehhabilik**, İstanbul, 2010, s. 135.

⁴ Henry Laoust, **İslam'da Ayrılıkçı Görüşler**, çev. E. R. Fırlalı, S. Hizmetli, İstanbul, 1999, s. 349; Fazlur Rahman, **İslam**, trc. Mehmed Dağ, Mehmet Aydın, Ankara, 2012, s. 238.

⁵ Ethem Ruhi Fırlalı, **a.g.e.**, s. 105.

⁶ el-Useymîn, **a.g.e.**, 117.

⁷ Ethem Ruhi Fırlalı, **a.g.e.**, s. 203.

⁸ Mehmet Kubat, “Selefî Perspektifin Tarihselliği”, **İslamî Araştırmalar Dergisi**, c. 17, sy. 3, Ankara, 2004, s. 236-239.

erken dönem İslam anlayışını muhafaza etmeye çalışan Selefîlerden ayırt etmek amacıyla kullanılmıştır.⁹

3.1.1.2. Vehhabîlik Mensuplarının Kullandıkları İsimler

1- Selefiyye: Dört mezhebin her imamına da hürmet ettiklerini dile getiren Vehhabîler, akidelerinin Selef-i Salihin akidesi olduğunu söylerler. Kendilerinin ayrı bir mezhep kurmadıklarını ifade ederek geliştirmiş oldukları bu hareketi Da'vet, Da'vetü't-Tevhid ve Da'vetü's-Selefiyye olarak adlandırırılar.¹⁰ Bu nedenle günümüzde Selefîlik denilince ilk akla gelen Vehhabîler olmaktadır. Bu çalışmada da bazı yerlerde Selefîlik kavramı Vehhabîler için kullanılmıştır.

2- Muvahhidûn: Kendilerini de bu yolda oluşturdukları tevhid akidesi çerçevesinde Muvahhidûn olarak isimlendirirler.¹¹ Ayrıca itikatta ve amelde Hanbelî olduklarını söyleyerek selef yolunda olduklarını vurgularlar.¹²

3- İslam Da'vetçisi: Vehhabîler “Emr-i bi'l-ma'ruf nehy-i ani'l-münker” akidesine çok büyük bir önem atfetmektedirler. Bundan dolayı davet metodunu faaliyetlerinin ilk sırasına koymuşlardır. Türkiye’de ve dünyanın birçok yerinde kendilerini, dört imamın¹³ yoluna tabi olduklarını belirterek Selefîyye ya da İslam Davetçileri olarak tanımlamaktadırlar.

3.1.2. Günümüzde Vehhabîlik

Vehhabîlik hareketi ortaya çıktıktan sonra günümüze kadar ki süreçte dünyanın birçok yerinde taraftar bulmuştur. Ancak Vehhabîler 1970’li yıllara kadar ekonomik ve siyasî sebeplerden dolayı mezhepsel faaliyetlerini Suudî Arabistan’ın dışına taşıyamamışlardır. Suudî Arabistan’ın, 1970’li yıllardan itibaren Ortadoğu’da ve

---

⁹ Mevlüt Uyanık, Zeylabidin Acımamatov, “Selefi ve Felsefi Üslup: Teori ve Pratik Uyumsuzluğu Üzerine İç Asya Merkezli Bir Okuma”, **Tarihte ve Günümüzde Selefîlik: Milletlerarası Tartışmalı İlmî Toplantı**, 8-10 Kasım 2013, İstanbul, Ensar Neşriyat, 2014, s. 357-407.

¹⁰ el-Useymîn, **a.g.e.**, 114.

¹¹ Ethem Ruhi Fiğlalı, **a.g.e.**, s. 105.

¹² Yörükan, **a.g.m.**, s. 51.

¹³ Dört imam ile kastedilen imamlar, İmam-ı Azam Ebu Hanife, İmam Şafîî, İmam Malikî ve Ahmed b. Hanbelî’dir.

dünyada ekonomik ve siyasal bakımdan büyük bir güç haline gelmesiyle beraber Vehhabîler, İslam düşüncesinde ve dünya siyasetinde önemli bir noktaya gelmişlerdir.¹⁴

Günümüzde Selefîlik-Vehhabîlik iki yarı başlık altında incelenmektedir: Suudî Selefîlik ve Cihadî Selefîlik. Suudî Selefîlik (Vehhabîlik), 1744 yılında Muhammed b. Abdülvehhab ile Muhammed b. Suud'un ittifakından günümüze kadar devam eden koludur. Cihadî Selefîlik ise ihvan teşkilatının kaldırılmasıyla 1930'lu yıllardan sonra Vehhabîlik militer yapısını kaybedince 20. yüzyılın son çeyreğinde cihadı savunan Vehhabî âlimler tarafından ortaya çıkarılmıştır.

3.1.2.1. Suudî Selefîlik (Vehhabîlik)

Suudî Selefîlik, Vehhabîlik tarihinin ilk yıllarından itibaren günümüz dahil Suudî Arabistan'daki kurulu yapıyı teşkil etmektedir. Vehhabîlik ve Vehhabî ulema günümüze kadar Suudî krallığının dinî meşruiyet kaynağı ve icraatlarının onay makamı konumunda olmuştur. Günümüzde Vehhabî ulemanın yönetimdeki etkisi her ne kadar azalmış olsa da Selefîlik-Vehhabîlik Suudî Arabistan'ın devlet politikası haline gelmiştir.

Suudî Vehhabîliğin 1930'lu yıllarda İhvan teşkilatının kaldırılmasından sonra aksiyoner tavrında azalmalar olmuştur. Vehhabîler bu tarihten itibaren cihadî bağlamdaki sıcak gelişmelerden ziyade, kurmuş oldukları bu Suudî ülkesini sistematize etmek ve ülkeyi her bakımdan geliştirmek amacıyla icraatlarda bulunmuşlardır. Önceliği aksiyona değil namaz, hac, nikâh, sakal gibi itikadî meselelere vermişlerdir. Meşru bir liderin yürütmediği gerekçesiyle Filistin, Keşmir, Çeçenistan gibi ülkelerdeki savaşlara soğuk bakarlar.¹⁵ Hatta ABD ile Irak arasındaki savaşta bazı Suudî-Vehhabî âlimler ABD'ye verilen desteğin makul ve şer'i esaslara dayandığı husu-

¹⁴ Mehmet Ali Büyükkara, "Günümüzde Selefîlik ve İslamî Hareketlere Olan Etkisi", **Tarihte ve Günümüzde Selefîlik: Milletlerarası Tartışmalı İlmî Toplantı**, 8-10 Kasım 2013, İstanbul, Ensar Neşriyat, 2014, s. 485.

¹⁵ Büyükkara, **a.g.m.**, s. 492-493.

sunda fetvalar vermişlerdir.¹⁶ el-Elbani de Filistinli Müslümanların, dinlerini tam manasıyla yaşayamadıkları gerekçesiyle Yahudiler tarafından işgal edilen ülkelerinden diğer İslam ülkelerine göç etmelerinin vacip olduğu fetvasını vermiştir.¹⁷ Onlara göre ümmet silahlı cihada henüz hazır olmadığı için yapılması gereken iş, şirkten uzaklaşarak Müslümanları tevhide davet etmektir.

Vehhabîlerin (Suudî Selefiyye) kurumlar bazında günümüzdeki temsilcileri, Hey'etü Kibari'l-Ulema,¹⁸ Rabîtatü'l-Âlemi'l-İslamî,¹⁹ İdaretü'l-Buhûs gibi resmî dinî kurumlardır. Ayrıca Suudî Vehhabîlerin günümüzdeki en meşhur isimleri Abdülaziz b. Abdullah b. Bâz,²⁰ Nâsiruddin el-Elbânî,²¹ Muhammed b. Salih b. el-Useymin,²² Abdülaziz Âlu's-Şeyh,²³ Salih b. el-Fevzân,²⁴ el-Medhalî,²⁵ Mukbil el-Vadî'î,²⁶ Ubeyd el-Cabirî²⁷ gibi Vehhabî âlimlerdir.²⁸

¹⁶ Tâlibu'l-İlm, **er-Reddül-Mesâli alâ'd-Duktûr Sefer el-Havâli**, (Çevrimiçi) <http://www.spubs.com/sps/sp.cfm?subsecID=NDV12&articleID=NDV120003&articlePages=1>, 14.10.2014.

¹⁷ Said Ramazan el-Bûtî, **el-Cihad fi'l-İslam: Keyfe Nefhemuhu ve Keyfe Numarisuhu**, Dimeşk, 1993, s. 238-239.

¹⁸ Türkçe karşılığı "Yüksek Âlimler Heyeti" olan bu yapı, işlevleri bakımından Türkiye'deki Diyanet kurumu ile benzerlik göstermektedir.

¹⁹ Rabîtatü'l-Âlemi'l-İslamî, 18 Mayıs 1962 yılında Suudî Arabistan'ın başmüftüsü Muhammed b. İbrahim Âlu's-Şeyh başkanlığında kurulmuştur. Meclis üyeleri Mısır, Pakistan, Hindistan, Fas gibi büyük İslam ülkelerinin önde gelen âlimlerinden oluşmaktadır. Rabîta'nın yıllık bütçesinin (2005'te 120 milyon riyal) yaklaşık yüzde 90'nını Suudî Arabistan karşılamaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Mustafa L. Bilge, "Râbitatü'l-Âlemi'l-İslamî", **DİA**, XXXIV, s. 379-380.

²⁰ Abdülaziz b. Abdullah İbn Baz, 1912'de Riyad'da doğmuştur. el-Harc kadılığı, Riyad'daki Şeriat Fakültesi'nde öğretim üyeliği, Medine İslam Üniversitesi'nde rektörlük, İdaretü'l-Buhûs'ta başkanlık, Hey'etü Kibari'l-Ulema reisliği ve başmüftülük vazifelerinde bulunmuştur. İbn Baz 13 Mayıs 1999 yılında vefat etmiştir.

²¹ Muhammed Nasiruddin el-Elbânî, Arnavutluk'un ünlü Hanefî âlimlerinden Nuh Necati el-Elbani'nin oğlu olarak 1914'te İşkodra'da doğmuştur. Ülkedeki komünist rejim nedeniyle aile Şam'a hicret etmiştir. Elbânî tahsilini Suriye'de sürdürmüş Hadis ilmine olan ilgisi onu Selefi akımına yöneltmiştir. Yürüttüğü da'vet faaliyetleri nedeniyle zaman zaman Ürdün, Lübnan, Emirlikler gibi ülkelere taşınmak zorunda kalmıştır. Bir süre Medine İslam Üniversitesi'nde hadis okutmuştur. Yirminci yüzyılın muhaddisi olarak bilinen Elbânî, 2 Ekim 1999'da vefat etmiştir.

²² Muhammed b. Salih b. el-Üseymin et-Temîmî 1926 yılında Necd'in Uneyze şehrinde doğmuştur. İmam Muhammed Üniversitesi'ne bağlı Kasım Şeriat Fakültesi'nde akaid okutmuştur. İbn el-Üseymin 10 Ocak 2001'de vefat edene kadar da Hey'et üyeliği yapmıştır.

²³ İbn Abdülvehhâb torunlarından şeyh Abdülaziz b. Abdullah Âlu's-Şeyh 1941 yılında Riyad'da doğmuştur. İlmî Da'vet Enstitüsü'nde ve mezun olduğu Riyad Şeriat Fakültesi'nde bir süre hocalık yapmıştır. 1986'da Hey'et üyeliğine atanmıştır. 1999 yılında İbn Baz'ın yerine Hey'et reisliği ve başmüftülük görevine getirilmiştir. Bugün ise İslamî İşler, Vakıflar, Da'vet ve İrşâd Bakanı olarak görev yapmaktadır.

²⁴ Sâlih el-Fevzan, 1933'de Necd'de doğmuştur, Riyad'daki Şeriat Fakültesi'nden mezun olan el-Fevzan aynı kurumda fıkıh dalında mastır ve doktorasını tamamlamıştır. Halen Hey'et üyeliği

Suudî Arabistan'ın dışında da dünyanın dört bir tarafında Suudî-Vehhabîlerin desteğini arkasına almış birçok kişi ve kuruluşlar vardır. Bu kişi ve kuruluşlar Vehhabîlik düşüncesini bilhassa basın-yayın yoluyla yaymak, ders halkaları oluşturarak halkı aydınlatmak ve bid'atları ortadan kaldırmak amacıyla bu ülkelerde davet çalışmaları yapmaktadırlar. Ayrıca bunlar çalışmalarını sürdürebilmeleri için Suudî Selefiler tarafından maddi ve manevi olarak desteklenmektedirler. Mısır'da 1926 yılında kurulan Cemaatü Ensari's-Sünneti'l-Muhammediyye,²⁹ 1906 yılında Hindistan'da kurulan ve Pakistan'da da kolu olan Ehl-i Hadis Cemaati, Kanada'daki TROID (The Reign of the İslamic Da'wa) gibi grup ve kuruluşlar bunların dünyadaki örneklerinden sadece bir kısmıdır.³⁰ Vehhabî davetçilerden biri olan Abdullah Yolcu ise Türkiye'de faaliyet göstermektedir. Bu konu hakkında ayrıntılı bilgi Vehhabîliğin Türkiye'deki faaliyetlerinden bahsedilirken verilecektir.

3.1.2.2. Cihadî Selefîlik

İhvan teşkilatının 1930 yılında kaldırılmasının ardından Vehhabîlik militer yapısını kaybetmiş ve Suud ailesi bütün enerjisini ülkenin kalkınmasına ve modern bir hale gelmesine harcamıştır. Bunun gerçekleştirebilmek için de diğer din ve mezheplere mensup ülkelerle işbirliğine gitmek zorunda kalmışlardır. Dışa kapalı ve dışlamacı bir yapıya sahip olan Vehhabîlik ve Vehhabî ulemanın bir kısmı bu yeniliklerin arkasında durarak Suud ailesini desteklemiş hatta devletin dinî ve resmî ku-

---

vazifesinin yanında yüksek fetva komitesinde, Rabıta'ya bağlı fıkıh komitesinde ve hac mevsiminde görevli da'vetçileri organize eden diğer bir komitede görev yapmaktadır

²⁵ Dr. Rebi' b. Hâdî el-Medhâlî 1931 yılında Yemen sınırındaki Cizan'da doğmuştur. Medine İslam Üniversitesi'nden mezun olmuş ve Mekke Ümmü'l-Kura Üniversitesi'nde doktorasını yaptıktan sonra mezun olduğu üniversiteye hadis hocası olarak dönmüştür. İbn Bâz onu, "günümüzün cerh ve ta'dil üstadı" olarak vasıflandırmıştır

²⁶ Yemenli Selefîyye'nin liderlerinden, Demmec Darü'l-Hadisi'nin imamı Mukbil b. Hâdî el-Vadi'î, Ebû Hanife'nin tenkidine dair Neşrü's-Sahife ve İranlı hacıların Hicaz'da çıkardıkları olaylara dair İlhâdü'l-Humeynî ale'l-Ardi'l-Haremeyn adlı kitaplar Mukbil'in diğer tanınmış eserleridir. Şeyh Mukbil 21 Temmuz 2001'de Cidde'de vefat etmiştir.

²⁷ Medine İslam Üniversitesi emekli profesörü Ubeyd b. Abdullah el-Cabirî'nin cihat metodu ve Seyyid Kutub eleştirisi üzerine kitapları bulunmaktadır.

²⁸ Mehmet Ali Büyükkara, "11 Eylül'le Derinleşen Ayrılık: Suudî Selefîyye ve Cihadî Selefîyye", **İslamî Araştırmalar Dergisi**, c. 7, sy. 20, 2004, s. 224. Ayrıca buradaki âlimlerle ilgili bilgilerin büyük çoğunluğu da bu makaleden elde edilmiştir.

²⁹ Cemaatü Ensari's-Sünneti'l-Muhammediyye hakkında geniş bilgi için bkz. Ramazan Yıldırım, "Cemaatten Partiye Dönüşen Selefîlik", **SETA Analiz**, sy. 73, 2013, s. 10-11.

³⁰ Büyükkara, "Günümüzde Selefîlik", s. 490, 498-500.

rumlarında görevlerde bulunmuşlardır. İcraatlarına fetva ve onay mercii oluşturan Suud ailesi Arabistan'ı ekonomi ve eğitim başta olmak üzere birçok alanda yenilikler getirmişlerdir. Ancak bu yeniliklerden dolayı İslamî ideolojinin dışına çıkıldığını ve Vehhabîliğin temel prensiplerine ve 1744 yılındaki birleşmenin ruhuna aykırı birçok faaliyetin gerçekleştiğini, cihadın unutulduğunu savunan Vehhabî âlimler ortaya çıkmıştır. İşte bu âlimler silahlı cihad olgusunu tekrar gündeme getirerek Cihadî Selefîlik düşüncesinin temelini atmışlardır.

Suudî Selefiliğin cihadî meselelerdeki pasifliklerinden dolayı onlara bir tepki olarak ortaya çıkan Cihadî Selefiliğin ilk belirtileri 1970'li yıllarda Cüheyman el-Uteybî ve cemaatinde görülmüştür. Cüheyman ve cemaatinin 1979 yılında, 1744 tarihli din-siyaset ittifakının ruhuna aykırı davrandığı için mevcut yönetime bir tepki olarak yaptığı Kâbe baskını bunun bir örneğidir. Bu tarihten itibaren “şuyuhu's-sahve” (uyanış âlimleri) adı altında mevcut yönetime muhalif birçok âlim ortaya çıkmıştır. Bu âlimler silahlı cihadı savunmuşlar ve bu amaçla birçok talebe yetiştirmişlerdir. Selman el-Avde³¹ ve Sefer el-Havâlî³² bu yeni kuşağın önde gelen isimlerinden olmuşlardır.³³

Sahve âlimleri (el-Avde ve el-Havâlî), Suudî Arabistan'daki bazı faaliyetlere karşı çıkmışlar, özellikle körfez savaşlarında Suudî yönetiminin ve resmî din âlimlerinin göstermiş oldukları Amerika yanlısı hareketlerinden dolayı onlara büyük bir tepki göstermişlerdir. Bu tepkilerini yazılı ve sözlü olarak dile getirmişlerdir. Ayrıca gerek ders halkaları oluşturarak gerekse talebe yetiştirerek cihad farızasını unutan Suudî rejimine karşı sürekli bir mücadele içinde olmuşlardır. Onların bu aşırı hareketleri Suudî rejiminin tepkisini çekmiş ve resmî ulema yoluyla onlarla ilgili fitneci

---

³¹ Selman b. Fahd el-Avde, 1955 yılında Necd'in Büreyde kentinde doğmuştur. Riyad'daki İmam Muhammed Üniversitesi Şeriat Fakültesi'nde lisans ve yüksek lisans eğitimlerini tamamladı ve orada öğretim görevlisi olarak çalıştı. El-Ğurabâü'l-Evvelün ve Sıfatü'l-Ğurabâ en tanınmış eserlerindedir.

³² Dr. Sefer b. Abdurrahman el-Havâlî, 1950 yılında Taif'in el-Baha kentinde doğmuştur. Lisans eğitimini Medine İslam Üniversitesi'nde, yüksek lisans ve doktorasını Mekke Ümmü'l-Kurâ Üniversitesi'nde tamamlamıştır.

³³ Sahve hareketi hakkında geniş bilgi için bkz. İsmail Akdoğan, Rıdvan Kalaycı, “Suudî Arabistan'da İhyacı Hareketler Olarak Sahve ve Vehhabîlik”, **Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi**, c. I, sy. 1, Sakarya, 2014, s. 155-184.

oldukları hakkında fetvalar yayınlatılmıştır. el-Avde ve el-Havâlî, bu gibi nedenlerle 1994 yılında tutuklanarak 1999 yılına kadar hapis yatmışlardır.³⁴

Suudî Arabistan'daki bu sahve (uyanış) hareketi ve bu hareketin düşünce sistemi, başta Suudî Arabistan'da ve dünyanın birçok yerinde örgütsel bağlamda birçok oluşumun meydana gelmesine neden olmuştur. el-Kaide örgütü ve bu örgütün Irak ve Suriye'deki bir parçası olan "İŞİD"³⁵ (Irak-Şam İslam Devleti) sahve hareketinin düşünce sisteminden beslenen oluşumlardır. el-Kaide'nin lideri ve 11 Eylül olayının mimarı Usame Bin Ladin, kendisinin resmî ya da gayri resmî herhangi bir yüksek dinî tahsili olmadığı için el-Avde ve el-Havâlî'nin eserlerini ve fetvalarını örgütün hareket noktası haline getirmiştir. Bin Ladin onların düşünce sistemini benimsemiş ve icraatlarına dayanak oluşturmuştur. Onun bu tavrından dolayı taraftarları kendisine dinî tahsili olmamasına rağmen, klasik Vehhabî geleneğinde görülmemiş ve sadece din âlimleri için kullanılan "şeyh" unvanını vermişlerdir.³⁶

el-Avde ve el-Havâlî hapisten çıktıklarında Bin Ladin Suudî Arabistan'da ve dünyanın bir çok yerinde yapmış olduğu cihadî eylemlerinden dolayı vatandaşlıktan çıkarılmış ve dünya çapında aranan bir suçlu haline gelmişti. Cihadî Selefilik'in düşünce sisteminden beslenmesine rağmen el-Kaide'nin 11 Eylül'de ve sonrasında dünyanın birçok yerinde sivilleri dahi hedef alan bu faaliyetlerini, el-Avde ve el-Havâlî, İslam âlemine zarar verdiği gerekçesi ile onaylamamaktadırlar.³⁷ Ancak her ne kadar onaylamasalar da Havalî'nin 11 Eylül olayı sonrası G. W. Bush'a yazdığı mektuptaki bazı ifadelerden bu olaya içten içe sevindiği anlaşılmaktadır.³⁸

³⁴ Büyükkara, "11 Eylül", s. 212.

³⁵ İŞİD hakkında geniş bilgi için bkz. Recep Tayyip Gürler, Ömer Behram Özdemir, "el-Kaide'den Post-Kaide'ye Dönüşüm: İŞİD", **Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi**, c. I, sy. 1, Sakarya, 2014, s. 113-155.

³⁶ 11 Eylül olayı, El-Kaide ve Bin Ladin hakkında geniş bilgi için bkz. Büyükkara, "11 Eylül", s. 205-234.

³⁷ Büyükkara, "11 Eylül", s. 218-219.

³⁸ Bu mektubun içeriğinde el-Havâlî, G. W. Bush'a hitaben Arap ülkelerinde sokaktaki herhangi bir insana 11 Eylül olayı hakkında sorulduğunda, bunun için üzülmediğini söylemeyeceği yönünde ifadeler geçmektedir. Bkz. Sefer b. Abdurrahman el-Havâlî, "Hitâb Meftûh ilâ'r-Reîs Bûş", (Çevrimçi) <http://s1065320.instanturl.net/index.cfm?method=home.showcontent&contentID=12,13.10.2014>.

Irak el-Kaide'sinin kurduğu IŞİD bugün Suriye ve Irak'ta bid'at ve cihad adı altında birtakım yıkımlarda bulunmaktadır. Kısa süre önce Amerika'nın işgalinden çıkmış olan Irak'ta bu hareket, tepkilerin yanı sıra dünyanın birçok yerindeki cihad yanlılarından da destek görmüştür.³⁹ Ayrıca IŞİD'in lideri Ebu Bekir el-Bağdadî, cihadî faaliyetlerinin yanında kendisini halife de ilan ederek, IŞİD'e olan bu desteğin daha da artmasına neden olmuştur. Ebu Bekir el-Bağdadî'ye bu hareketinden dolayı Hanefî ve Şafîî âlimlerden, Kadirî ve Nakşî şeyhlerden oluşan Irak Sünnî ulemasından bile destek mesajları olmuştur.⁴⁰ Türkiye'den de birçok insan destek amaçlı IŞİD ordusuna katılmıştır.⁴¹ Türkiye'ye Vehhabîliği getiren ve buradaki Vehhabîlerin lideri konumundaki Irak asıllı bir davetçi olan Abdullah Yolcu, Guraba Derneği'nin internet sitesinde yayınladığı bir makalede IŞİD'in bir direniş hareketi olduğunu ifade etmektedir. Yolcu bu hareketin, ABD'nin Irak'ı işgal etmesinden sonra yönetime Şiiilerin getirilmesi ve Sünnî Müslümanların zulme maruz bırakılarak yönetim dışına itilmesi gibi sebeplerden dolayı ortaya çıktığını ifade etmektedir. Ayrıca Irak'ın tekrar asıl Iraklıların (IŞİD ve beraberindekilerin) eline geçmesi için niyazda bulunmaktadır. Kendisi ile yapılan Türkiye'deki Vehhabîler ile ilgili bir mülakatta, IŞİD hareketini harici olarak yorumlamış;⁴² ancak bu makalede onlara kardeşlerim diye hitapta bulunmuştur.⁴³

Irak el-Kaidesi tarafından kurulan ve desteklenen IŞİD, bugün el-Kaide'nin dünyaca önde gelen âlimleri tarafından dışlanmış ve aşırı faaliyetlerinden dolayı Harici olarak nitelendirilmiştir. Vehhabîliğin ilk yıllarından itibaren incelendiğinde Harici kavramı hep gündemde olmuştur. Vehhabîlik ortaya çıktığında Osmanlı tarafın-

---

³⁹ IŞİD'in Türkiye'de savunuculuğunu yapan "takvahaber.net"ın yaptığı habere göre son üç yılda 81 ülkeden yaklaşık 12 bin kişi katılmıştır. Bunun yaklaşık üç bini AB ülkelerinden olduğu kaydedilmektedir. Haberin ayrıntıları için bkz. Takva Haber, "İslam Devleti'nin Muhacir Savaşçıları", (Çevrimiçi) <http://www.takvahaber.net/dunya/islam-devletinin-muhacir-savascilari-h8879.html>, 29.06.2014; Ayrıca bkz. Habertürk TV İnternet Sitesi, "Şok IŞİD Raporu", (Çevrimiçi) <http://galeri.haberturk.com/diger/galeri/442395-sok-isisid-raporu>, 21.09.2014.

⁴⁰ Mehmet Ali Büyükkara, "Irak Sünnileri Harici IŞİD'e ne kadar tahammül gösterecek?", (Çevrimiçi) <http://haber.stargazete.com/acikgorus/irak-sunnileri-harici-isiside--7cne-kadar-tahammul-gosterecek/haber-899151>, 21.06.2014.

⁴¹ Takva Haber İnternet Sitesi, a.y.

⁴² Abdullah Yolcu ile yapılan bu mülakatın ses kaydı ve yazılı metni bulunmaktadır. Yazılı metni çalışmaya EK olarak ilave edilmiştir. Bkz. **EK-1**.

⁴³ Bu konu hakkında bkz. Abdullah Yolcu, "Irak'ta Neler Oluyor", (Çevrimiçi) <http://www.gurabader.com/makaleler/eserleri/391-irakta-neler-oluyor.html>, 27.10.2014.

dan Harici bir hareket olarak nitelendirilmiştir. 1930 yılında İhvan Teşkilatı'nın kaldırılmasından sonra Vehhabîlik, silahlı cihadı büyük ölçüde terk etmiştir. Bunun üzerine tepki olarak 1970 ve 1980'li yıllarda Suudî coğrafyasında cihad olgusu yine gündeme gelmiştir. Cihadı savunan âlimler (sahve âlimleri) Suudî rejimi ve resmi ulema tarafından Haricilik olarak görülmüştür.⁴⁴ Cihadî Selefîyye'nin düşünce sisteminden beslenen el-Kaide de zamanla itidal bir tavır sergilemeye başlayan sahve âlimleri tarafından, yaptıklarından dolayı İslam'a zarar verdikleri gerekçesiyle harici olarak gösterilmiştir.⁴⁵ Bugün ise el-Kaide, İŞİD için aynı tavrı sergilemektedir.

Cihadî Selefîlik konusuna bu araştırmayı doğrudan değil ama dolaylı da olsa ilgilendirdiği için değinilmiştir. Çünkü bu oluşum Vehhabîliğin düşünce sistemini kendine ilke edinmiştir. Ayrıca Vehhabîlik için öze dönüşü savunduklarından ve Suudî Vehhabîliği bu konuda ciddi şekilde eleştirdiklerin dolayı bu konunun kısaca mevzu bahis edilmesinde fayda görülmüştür.

3.2. VEHHABİLİĞİN TÜRKİYE'DEKİ TARİHÇESİ

Vehhabîlik, 1744 yılında Osmanlı topraklarında bid'at ve cihat konularında aşırı ve militer bir hareket olarak ortaya çıkmıştır. Osmanlı Devleti I. Dünya Savaşı'ndan mağlup ayrılması ve Vehhabîlerin de İngilizlerin yanında yer almasıyla Hicaz'ı terk etmek zorunda kalmıştır. Osmanlı, bu bölge elinden çıkıncaya dek Vehhabî hareketi ile mücadele içinde olmuştur. Osmanlı'nın bu bölgeyi terk etmek zorunda kalmasının arkasında yatan en büyük iki sebep ise Vehhabî hareketinin İngilizlerle işbirlikçiliği ve Osmanlı karşıtı faaliyetleridir. Osmanlı bu topraklardan ayrıldıktan sonra devlet sınırları içerisinde Selefî-Vehhabî düşünce sisteminin bazı âlimler üye-

⁴⁴ Suudî Selefîyye'nin Cihadî Selefîyye eleştirisi hakkında geniş bilgi için bkz. Büyükkara "11 Eylül", s. 228-232.

⁴⁵ Bu konu hakkında geniş bilgi için bkz. Selman b. Fahd el-Avde, "et-Tetarruf ve't-Tetarrufü'l-Mudâd", (Çevrimiçi) <http://www.islamtoday.net/bohooth/services/saveart-28-384.htm>, 21.10.2014.

rindeki küçük çaptaki etkisinin⁴⁶ dışında herhangi bir Vehhabî faaliyeti görülmemiştir.

Suudî devletinin 1930 yılından sonraki faaliyetleri neticesinde, Vehhabîlik hareketinin dinî pratiklerinde esnemeler meydana gelmeye başlamıştır. 1930 yılında İhvan teşkilatının kaldırılmasının ardından silahlı mücadele büyük oranda terk edilmiştir. Bununla beraber devlet nezdinde kurumsallaşma çalışmaları ve 1938 yılında petrolün bulunmasıyla büyük bir ekonomik kalkınma ve refah süreci başlamıştır.⁴⁷ Petrolün ekonomik getirisi din, eğitim, sosyal hayat gibi birçok alana yansımış ve bu alanlarda yenilikler meydana getirmiştir. Özellikle eğitim alanında yapılan yenilikler Vehhabîlerin dışlamacı ve dışı kapalılık özelliklerinin aşınmasına vesile olmuştur. Ülkeye bu vesile ile diğer din ve mezheplere ait ülkelerden çalışmak amacıyla farklı meslek guruplarında insanlar, eğitim ve araştırma yapma amacıyla âlimler ve öğrenciler girmeye başlamıştır.

3.2.1. Vehhabîliğin Türkiye’deki İlk Temsilcileri

Ekonomik alanda güçlenen ve dışlamacı yapılarından uzaklaşan Vehhabîler özellikle 1970’li yıllardan sonra dünyaya açılmaya ve kendi ideolojilerini yaymaya başlamışlardır. Gittikleri ülkelerde önce dinî durumu araştırarak, elde ettikleri bilgiler üzerinden davet çalışmalarına başlamaktadırlar. İhtiyaca binaen ilk önceleri kendi düşünce sistemlerinin temel eserlerini, buldukları ülkelerin dillerine tercüme ederek işe başlamaktadırlar. Bu doğrultuda gerekli kitlelere ulaşmak amacıyla dernekler, yayınevleri, medreseler, internet siteleri vb. gibi eğitim ve iletişim vasıtaları oluşturmaktadırlar. Bu gibi amaçlarla Türkiye’ye gelen ilk Vehhabî davetçi ise 1986 yılında

---

⁴⁶ Vehhabîlik düşüncesinden etkilenen bazı âlimler olmuştur. Bunlardan biri de Hüseyin Kazım Kadri (1876-1934)’dir. Hüseyin Kazım Kadri hakkında geniş bilgi için bkz. Fatih M. Şeker, **Osmanlılar ve Vehhabîlik: Hüseyin Kazım Kadri’nin Vehhabîlik Risalesi**; Ayrıca Vehhabîliğin Osmanlı âlimleri üzerindeki etkisi hakkında bkz. Şeker, “Vehhabîliğin Osmanlı Mütefekkirleri Üzerindeki Akisleri”, **Uluslar Arası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, c. 5, sy. 21, 2012, s. 329-358.

⁴⁷ 1930 yılından sonra Suudî Arabistan’da meydana gelen değişim hakkında bkz. Büyükkara, **a.g.e.**, s. 133-191.

İran-İrak savaşında 6 yıl kadar savaştıktan sonra Türkiye'ye gelen Irak Türkmenlerinden Abdullah Yolcu'dur.⁴⁸

Abdullah Yolcu (Abdullah b. Abdülhamid b. Abdülmecid Âlu İsmail el-Bezzaz el-Türkmanî el-Eserî el-İrâkî) 1958 yılında Kerkük'te doğmuştur. İlk tahsilini doğduğu ve çocukluğunu geçirdiği memleketindeki hocalardan almıştır. Metin okumaları yaparak ve buradaki âlimlerin ders halkalarına katılarak burada ilmî temelini atmıştır. Daha sonra ilmî birikimini zenginleştirmek amacıyla Suudî Arabistan'a gitmiş ve burada ders ve bazı alanlarda da icazet almıştır.⁴⁹ Ders ve icazet aldığı kişilerin bir kısmının eserlerine, bu çalışma esnasında da yer yer atıfta bulunulduğu için burada zikretmekte fayda görülmüştür.

Ders aldığı kişiler:

- 1- Abdullah b. Abdülaziz b. Bâz
- 2- Muhammed b. Salih el-Useymîn
- 3- Abdullah b. Abdurrahmân el-Cibrîn
- 4- Sâlih b. Fevzân el-Fevzân
- 5- Abdullah b. Abdulaziz b. Akîl el-Akîl
- 6- Abdülaziz b. Abdullah er-Racihî
- 7- Muhaddis Abdullah b. Abdurrahman es-Sa'd (Muhaddis)
- 8- Muhammed Mahmud es-Savvaf (Davetçi)
- 9- Mahmud Garîb el-Misrî (Davetçi)
- 10- Muhammed Behcet el-Eserî (İrak'ta önde gelen âlimlerden biri)
- 11- Abdurrahman el-Berrak
- 12- Abdurrahman el-Mahmud
- 13- Abdullah b. Ğaydan el-Ğaydan

---

⁴⁸ Bu bilgi ve akabinde Abdullah Yolcu ile ilgili gelecek olan bilgiler kendisi ile 21.07.2014 tarihinde 14:00-15:00 saatleri arasında Guraba Derneği'nde yapılan mülakat esnasında elde edilmiştir. Bu bilgiler ek olarak çalışmanın sonunda verilmiştir. Bkz. **EK-1**. Bu görüşmenin ses dosyası da bulunmaktadır. Abdullah Yolcu hakkında ayrıca bkz. Guraba Derneği, "Abdullah Yolcu Kimdir", (Çevrimiçi) <http://www.guraba-der.com/eyh-abdullah-yolcu/oezgecmii.html>, 10.10.2014; Kitap Derneği: "Abdullah Yolcu", (Çevrimiçi) <http://www.kitap-der.com/abdullah-yolcu.html>, 24.10.2014.

⁴⁹ Bu konu hakkında bkz. Guraba Derneği, "Abdullah Yolcu Kimdir", (Çevrimiçi) <http://www.guraba-der.com/eyh-abdullah-yolcu/oezgecmii.html>, 10.10.2014.

14- Muhammed Nasıruddin el-Elbani (Muhaddis)

Abdullah Yolcu, Abdülhamid Kusk ve Muhammed Kutub'dan bizzat ders almamış ancak onların çalışmalarından oldukça faydalandığını ifade etmektedir.

İcazet aldığı ifade ettiği kişiler:

- 1- Muhammed b. İsmail el-Umrâni es-San'ânî
- 2- Abdullah b. Abdülaziz b. Akîl el-Akîl
- 3- Abdullah b. Abdurrahman es-Sa'd (Muhaddis)
- 4- Prof. Dr. Mâhir b. Yâsin el-Fahl (Muhaddis)
- 5- Ahmed b. Abdürrezzak el-Angari (Muhaddis)
- 6- Ahmed Ali es-Sureti (Muhaddis)
- 7- Muhammed Kasım el-Veşeli (Muhaddis)
- 8- Senaullah İsa Han (Muhaddis)
- 9- Gulamullah Rahmeti (Muhaddis)
- 10- Muhammed el-Ensari el-A'zamî (Muhaddis)
- 11- Muhammed İsrail en-Nedevî (Muhaddis)
- 12- Abdulvekil el-Haşimî (Muhaddis)
- 13- Abdullah Ömer el-Ehdel (Muhaddis)
- 14- Prof. Dr. Velîd Abdullah el-Menîsî

Abdullah Yolcu, Irak'ta davet çalışmalarını sürdürdüğü esnada, 1980 yılında Irak ile İran arasında Körfez Savaşı ortaya çıkmıştır. Irak'ta seferberlik ilan edilmiş erkekler askere alınmaya başlanmıştır. Abdullah Yolcu da bu seferberlik kararı neticesinde askere alınmıştır. Bu savaşta altı yıl kadar askerlik yapan Yolcu, o dönemin Türkiye hükümetinin Türkiye sınırlarını açmasıyla 1986 yılında binlerce Irak vatan- daşı ile beraber Türkiye'ye gelmiş ve o da diğerleri gibi sığınma kamplarına alınmıştır. Bundan sonra Türkiye'de yaşamaya başlamış, hem davet çalışmalarını yapmak hem de geçimini idame ettirmek amacıyla 1990 yılının sonlarına doğru, Yolcu'nun kendi ifadesiyle Saddam Kuveyt'e girmeden önce, İstanbul'un Aksaray semtinde

birkaç kişi ile beraber “Guraba Dış Ticaret” adı altında ihracat şirketi kurmuşlardır.⁵⁰ Yaklaşık sekiz yıl kadar bu şirketten tanıdıkları Araplar vesilesi ile çok iyi bir gelir elde etmişlerdir. Abdullah Yolcu, Suriyeli olan ortağının şirketten ayrılması, kendisinin de ticarete çok fazla vakıf olmaması ve ticaretin hileli bir iş olduğunu düşünmesi üzerine kendi hissesini başkasına devrederek şirketten ayrılmıştır. Ancak Arap âlemi ile irtibatı iyi olduğu için bu işleri tamamen terk etmemiş ve meşru bir çerçevede yurt dışındaki ve Türkiye’deki kişi ve şirketlerin arasında bağ kurarak kendi komisyonunu almaktadır. Ayrıca Irak’ta da bir miktar emlakı bulunmakta ve bu emlaklardan da gelir elde etmektedir.⁵¹

Abdullah Yolcu, Türkiye’de gerekli ekonomik kaynaklarını temin ettikten sonra davet çalışmalarına başlamak istemiştir. Ancak Türkiye’deki dinî yapı ve pratiklerin nasıl olduğunu bilmediği için öncelikle bir durum tespiti yapmak istemiştir. Yolcu’nun Türkiye’ye gelişi ve davet çalışmalarına nasıl başladığı hakkındaki ifadeleri şöyledir:

“Davetçi bir yağmur gibidir, düştüğü yeri faydalandırır. Ben planlı gelmedim, beni Allah göndermiştir, bir yağmur gibi. Ben memleketimde de davetçi olduğum için ilmimi medreselerde tahsil ettim, icazet aldım. Buraya geldim ve burada da aynı görevimi devam ettirdim. Ancak burası yeni bir piyasa olduğu için, davetçinin bir şartı vardır: ‘Her peygamber kendi diline gönderilir.’ Bizim de Türkçemiz var ancak Kerkük şivesi, yani kırık Türkçe. Bu yüzden biz bu toplumu anlamıyorduk nasıl düşünür, nasıl davranır, bunlar nasıl davet edilir bilmiyorduk. Bunun için iki sene davet yapmadım. Bütün toplumlara, cemaatlara girdim. Oralarda talebelik yaptım. Bütün Nurcular, Süleymanlılar... hepsinin içine girdim. Sofilerin derslerine katıldım dinledim. Yani bir kontrol yaptım. Bu insanları düşünceleri nasıldır? Aynen doktor gibi hastalığı tespit, tahliller, araştırmalar vs. ondan sonra reçete yazarız.”⁵²

Abdullah Yolcu, Türkiye’de iki yıl gibi bir zaman diliminde önde gelen cemaat ve tarikatlara girerek, Selefi-Vehhabî düşünce sistemi doğrultusunda, buradaki dini pratiklerin uygulanmasındaki eksiklikleri tespit ettikten sonra davet çalışmalarına başlamıştır. Selefi-Vehhabî doktrinlerini tebliğ esnasında, insanları ikna etme hususunda epeyce zorlanan Yolcu, kaynak kitapların eksikliğini hissetmiş ve kaynak kitap olmadan bu işin olmayacağını düşünmüştür. Bu eksikliği gidermek

⁵⁰ Abdullah Yolcu bu şirketin yasal olduğunu ve T.C. Emniyet Müdürlüğü’nün ilgili bölümlerinde şirketle ilgili kayıtlarının bulunduğunu ifade etmiştir.

⁵¹ Bu konu hakkında bkz. **EK-1**.

⁵² Bkz. **EK-1**.

amacıyla 1992 yılında, Cağaloğlu'nda Guraba Yayınevini kurmuştur. Yolcu yayın evini kurmak istemesindeki başlıca nedenleri ise şöyle açıklamıştır:

“İki sene sonra yavaş yavaş tebliğ başladık. Ancak sadece tebliğ ile olmuyor. Anlatığımız insanlar taassubu, at gözlüğünü bir kenara bırakıp dinliyor, inanıyor; ancak sonra kalpleri mutmain olmuyor. Sonra sormaya başlıyorlar: Bu kadar Osmanlı âlimi, bu kadar insan bilmiyor da sen mi biliyorsun? Araplar kim? Biz Araplara beş yüz sene hâkim olmuşuz, Araplar da bize tabi, nasıl olur bu?... Orada (yani bu tür soruların üstüne) kanaat vardım ki kitap tercüme olması lazım, kaynak kitapların, eserlerin... İnsanların da hakkı var. Hz. İbrahim (a.s.) Allah'a: “Göster bana nasıl yaratırsın, dedi. Allah O'na inanmıyor musun, dedi. O da haşa inanıyorum ancak kalbim mutmain olsun istiyorum, dedi.⁵³ Ben geldiğimde piyasada kitap yok maalesef. Kitap var ancak temel kitaplar değil. Hiç unutmam, bir yayın evinde tartıştık, birkaç hoca vardı orda, ben de yeni gelmişim Türkçem de kırık, 6 ay kadar olmuştu. Hanefî mezhebinde, şu anda meseleyi de unuttum, ben asıl Hanefî mezhebinde böyle var ancak bazı görüşler var ama mecruhtur, racih değil, dedim. Yok dediler, sen bunu nerden çıkardın, sen kimsin dediler, şivem de kırık, küçümsediler. Ben de getirin o zaman Hanefî kaynaklarını, noktayı koyalım, niye tartışıyoruz biz, dedim. O zaman getirin “Fetava Hindiyeye”yi⁵⁴ dediler. Ben de o kaynak değildir, Hint âlimlerinin fetvalarının olduğu bir kitaptır dedim. Ben Hanefî fıkhı ile ilgili kaynak kitaptan bahsediyorum. O zaman “İbn Âbidîn”⁵⁵ getirin, dediler. Ben de tamam İbn Abidin kaynaktır ancak eski kaynak değildir, en müteahhir kaynaklardandır, dedim. Eski, “İbn Hümmam”ın⁵⁶ kaynaklarını, “İmam Kâsanî”nin⁵⁷ kitaplarını, söyledim. Onlar burada yok tercüme edilmemiştir, dediler. O zaman 1987 yılının kış aylarında şubat ayı gibiydi, çok soğuktu. Ben de hiç kusura bakmayın Hanefîlerle tartışıyorum zannettim, siz Hanefî değilsiniz, dedim. Kaynağınız yoktur, nasıl Hanefî oldunuz, dedim. Yani o zamanlar Türkiye’de kitap yoktu, olan kitaplar çok basitti. İslam’a nasıl davet edilir, İslam nedir, ilmihal gibi kitaplar vardı ancak kaynak eserler yoktu. Adama İmam Hanife itikatta böyle diyor, diyorsun, ancak adamın eline kitap veremiyorsun. Oradan

⁵³ “İbrahim Rabbine: Ey Rabbim! Ölüyü nasıl dirilttiğini bana göster, demişti. Rabbi ona: Yoksa inanmadın mı, dedi. İbrahim: Hayır! İnandım, fakat kalbimin mutmain olması için, dedi...” Bakara, 2/260.

⁵⁴ Hindistan’da Âlemgiriyye olarak bilinen bu kitap, 1664-1672 yılları arasında Hanefî âlimlerden oluşan bir heyet tarafından yazılan, Hanefî mezhebinin görüşlerini toplayan ve Hindistan dışında daha çok el-Fetâva’l-Hindiyeye adıyla tanınan Arapça fetva kitabıdır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Ahmet Özel, “Alemgiriyye”, **DİA**, II, s. 365.

⁵⁵ Asıl adı Muhammed Emîn b. Ömer b. Abdülaziz el-Hüseynî ed-Dımeşkî olan İbn Âbidîn 1198/1784 yılında Şam’da doğmuştur. Zühd ve takvasından dolayı Âbidîn lakabıyla tanınmış son dönem Hanefî fakihlerinin önde gelenlerinden biridir. 1252/1836 yılında Şam’da vefat etmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Ahmet Özel, “İbn Âbidîn, Muhammed Emîn”, **DİA**, XIX, s. 292.

⁵⁶ XV. yüzyılın önde gelen Hanefî âlimlerinden biri olan Kemaleddin İbnü’l-Hümmam 789/1387 ya da 790/1388 yıllarında birinde Sivas’ta doğmuş, 861/1457 yılında Mısır’da vefat etmiştir. Hayatı hakkında detaylı bilgi için bkz. Halil Taşpınar, “Kemaleddin İbnü’l-Hümmam’ın İslâm Düşünce Tarihindeki Yeri ve ‘El-Müsayere’ Adlı Eserinden ‘İman ve İslâm’ Örneği”, **Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, c. IX/2, Sivas, 2005, s. 137-168; Ferhat Koca, “İbnü’l-Hümmam”, **DİA**, XXI, s. 87-90.

⁵⁷ Orta Asya’nın Fergana bölgesinde, Kâsânî şehrinde doğan Hanefî fâkihi Alâuddîn Ebû Bekr b. Mes’ûd Ahmed b. el-Kâsânî, 587/1191 yılında Halep’te vefat etmiştir. Detaylı bilgi için bkz. Ferhat Koca, “Kâsânî”, **DİA**, XXIV, s. 531.

ben davet için kitaba gerek olduğu kanaatine vardım. Bundan dolayı 1992 yılında yayın evini kurdum.”⁵⁸

Ticaretten elde ettiği kazanç ile Guraba Yayınevi’ni kuran Abdullah Yolcu’nun bu adımı Selefîlik-Vehhabîlik hareketinin Türkiye’deki çekirdeğini oluşturmaktadır. Kurulduğu günden itibaren, bu yayınevi vasıtasıyla kendi inanç ilkeleri doğrultusunda 150 farklı kitap neşretmişlerdir. Burada Abdullah Yolcu’nun eserlerinin yanı sıra Selefî-Vehhabî temel kaynakları ve Arap ülkelerindeki Selefî-Vehhabî âlimlerin eserleri tercüme edilmiştir. Kaynak eser sıkıntısını çözen Yolcu, burada kitap basmanın yanı sıra etrafında topladığı talebelere, haftanın belirli günlerinde İman ve Selef-i Salihîn gibi konularda ders vermeye başlamıştır. Buraya Türkiye’nin birçok yerinden talebe getirilerek (Örneğin Erzurum’dan Hüseyin Cinisli⁵⁹) Vehhabîliğin inanç esasları öğretilmiştir.⁶⁰

Guraba Yayınevi, Selefîlik-Vehhabîlik hareketinin bir medresesi gibi kullanılmış, talebeler yetiştirilmiştir. Bu talebeler Abdullah Yolcu’dan ders almışlar, talebelerden samimi olanlar gerekli görüldüğünde başta Suudî Arabistan ve Pakistan⁶¹ olmak üzere Selefîlik-Vehhabîlik hareketinin tesirinin yüksek olduğu ülkelere gönderilmiştir.⁶² Bu ülkelerde günümüzün önde gelen Selefî-Vehhabî âlimlerinden ders almışlardır.

Vehhabîler yayınevinin dışında, Türkiye genelinde, 2002 yılına kadar faaliyet bakımından kayda değer bir gelişme ve ilerleme elde edememişlerdir. Bunun nedenini Abdullah Yolcu iki nedene bağlamaktadır. Birincisi Türkiye hükümetlerinin dine yaklaşımlarındaki farklılık, diğeri ise Türkiye’deki yanlış Selefîlik-Vehhabîlik algısıdır. Yolcu’nun Selefîlik hakkındaki sözleri şu şekildedir:

---

⁵⁸ Bkz. **EK-1**.

⁵⁹ Hüseyin Cinisli, Abdullah Yolcu’nun yanında 8 yıl kadar kaldıktan sonra ayrılmış, başta İstanbul, Bursa ve İzmir olmak üzere birçok Vehhabî derneğinde sohbetler vermiş ve 1014 yılında da İstanbul’da Tevhid ve Sünnet Yayınevi, Tevhid ve Sünnet İlimlerini Yayma Derneği, İman Mes-cidi, Medrsetü’l-İmam, Talebe Yurdu gibi yapıları içinde barındıran bir kompleksin yapımına öncülük etmiş bir Vehhabî davetçidir. Bugün başta kendi kurduğu dernek ve medrese olmak üzere birçok Vehhabî derneğinde dersler vermektedir.

⁶⁰ Bkz. **EK-1**.

⁶¹ Bazı kaynaklarda Pakistan’daki medreselerin çoğunu Suudî Arabistan’ın zenginlerinin finanse ettikleri belirtilmektedir. Bkz. H. Ezber Bodur, “Vehhabî Hareketi ve Küresel Terör”, **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, sy. 2, 2003, s. 22.

⁶² Bkz **EK-1**.

“Selefilik dört imamın yoludur. Selefilik bugün Nurculuk, Süleymancılık, İhvan, Tebliğ gibi anlaşılmaktadır; ancak böyle değildir. Selefilik bir gurup değil İslam’ın özüdür. Selefilik herhangi bir guruba atfedilemez. Bir yönüyle Selefîyiz demek de doğru değildir, çünkü bu durumda bir guruba indirgemiş oluyorsunuz. Selefilik bir guruptan daha büyüktür, asıl İslam’ın şemsiyesidir. Ancak Selefilik Türkiye’de tanınmadan batmaya başladı. Çünkü burada Selefilik denilince herhangi bir gurup akla gelmektedir. Bizim akidemiz Selefîdendir, yani itikatta Selefîyiz. (Bu bağlamda) dört imam da Selefîdir.”⁶³

Burada da belirtildiği üzere bu gibi nedenlerden dolayı çok fazla gelişme kaydedememişlerdir. Ancak gerek yayıncılık faaliyetleriyle gerek talebe yetiştirilmesiyle burada Vehhabî davet geleneği oluşturulmaya çalışılmıştır. Nitekim bunda başarılı da olunmuştur. O tarihlerde yetiştirilen bu talebeler, bugün faaliyet gösteren Vehhabî davetçilerin çekirdeğini oluşturmaktadır.

3.2.2. 2002 Sonrası Türkiye’de Vehhabîlik

Türkiye’deki dinî oluşumların faaliyetleri ve teşkilatlanmaları, siyasî iktidarların dine yaklaşımı çerçevesinde dönem dönem farklılık göstermektedir. Bazı siyasî iktidarların dönemlerinde dinî faaliyetler serbest bırakılmış, dinî cemaat ve gurupların teşkilatlanmalarına müdahale edilmemiştir. Ancak bazı iktidarların dine karşı olan düşmanlıkları nedeniyle bu faaliyetler durma noktasına gelmiş ya da gizliden yapılmaya çalışılmıştır.

2002 yılından önce Türkiye’deki siyasî olaylardan oldukça etkilenen dinî yapılar, bu yıldan itibaren siyasî iktidarın değişmesi ile maddî ve manevî anlamda büyük bir rahatlama yaşamışlardır. Türkiye’deki bu dinî cemaat, tarikat ve gruplarda hissedilir derecede büyüme ve gelişme görülmüştür. Bu refah ortamından Vehhabîler de oldukça faydalanmış, Türkiye genelinde sayısı gün geçtikçe artan yayınevleri, dernekler ve 2014 yılında açtıkları yatılı Kur’an kursları ve medreselerle geniş bir faaliyet ağı kurmuşlardır.

---

⁶³ Bkz. **Ek-1**; Abdullah Yolcu’nun Selefilik tanımı için ayrıca bkz. Abdullah Yolcu, **Selef-i Salihîn Akidesi: Ehl-i Sünnet ve’l-Cemaat**, çev. Ahmet İyibildiren, Mustafa Öztürk, İstanbul, Guraba Yayınları, 2014, s. 51-60.

2002 yılından sonra gerek yurt dışına gönderilen gerekse yurt dışında Vehhabî düşünce sistemini benimseyen Ubeydullah Arslan⁶⁴ ve Mehmet Emin Akın⁶⁵ gibi Vehhabî davetçiler Türkiye'ye gelmişlerdir. Bu davetçiler vesilesi ile başta İstanbul, Bursa, İzmir olmak üzere birçok şehirde dernek ve yayınevi kurulmuştur. Günümüzde ise Kur'an kursları ve medreseler yaygınlaşmaktadır. Çağımızın en büyük iletişim aracı olan interneti de aktif olarak davet faaliyetlerine ilave etmektedirler. Derneklerde yapılan derslerin video ve ses kayıtlarını yine derneklerin internet sitelerine yükleyerek, bu siteleri online bir medrese gibi kullanmaktadırlar. Ayrıca internet üzerinde Vehhabî dernek ve davetçilerinin dünyanın en popüler facebook, twitter gibi sosyal paylaşım sitelerinde sayfaları, youtube ve dailymotion gibi video paylaşım sitelerinde de internet TV'leri bulunmaktadır.

1986 yılında Abdullah Yolcu'nun Türkiye'ye gelmesi ile başlayan Vehhabî davet, yetiştirilen davetçilerin de görev alması ile birlikte katlanarak büyümeye devam etmektedir. Faaliyet ağıları, neşet ettikleri İstanbul'un dışına taşmış, bugün Bursa, İzmir, Ankara, Adana, Gaziantep, Antalya, Konya, Kayseri, Nevşehir, Denizli, Manisa, Kahramanmaraş, Diyarbakır, Erzurum, Bayburt illerinde muhtelif isimlerde dernekler bulunmaktadır. İstanbul bu derneklerin faaliyetleri hususunda başkent konumundadır. Başta Guraba Derneği, Tevhid ve Sünnet İlimlerini Yayma Derneği ve Ülfet İlim Yayma Kültür ve Yardımlaşma Derneği olmak üzere İstanbul'da faaliyet gösteren derneklerdeki davetçiler buralardaki faaliyetleri organize etmektedirler.

Türkiye'de kurulan Vehhabî derneklerin hemen hepsi 2002 yılından sonra kurulmuştur. 2002 yılı, Abdullah Yolcu'nun söylemiyle bir dönüm noktası olmuştur.⁶⁶

---

⁶⁴ Ubeydullah Arslan, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesinden 1991 yılında mezun olduktan sonra 1992 yılında Pakistan'a gitmiş ve İslamabad Uluslararası İslam Üniversitesi Arap Dili ve Edebiyatı Fakültesinden 1999 yılında mezun olmuştur. Günümüzde ise 2006 yılında Gaziantep'te kurmuş olduğu Asr-ı Saadet İlim Araştırma ve Yayma Derneği'nde davet faaliyetlerini sürdürmektedir. Ubeydullah Arslan hakkında geniş bilgi için bkz. Ubeydullah Arslan, "Hakkımda", (Çevrimiçi) http://www.ubeydullaharslan.com/index2.php?sayfa_id=1, 17.11.2014.

⁶⁵ 1954 yılında Aksaray'da doğan Mehmet Emin Akın 1981 yılında Kahire Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nden mezun olmuştur. Yine bu bölümde yüksek lisans eğitimi de almıştır. Mısır'da ve Suudi Arabistan'da birçok dinî grup ve cemaatin içinde bulunmuş ve buralardaki Vehhabî âlimlerin ders halkalarına iştirak etmiştir. 2003 yılında Türkiye'ye gelerek Medarik yayınlarını kurmuştur. Detaylı bilgi için bkz. Mehmet Emin Akın, "Hakkımda", (Çevrimiçi) <http://www.mehmeteminakin.com/hakkimda.html>, 12.11.2014.

⁶⁶ Bkz. **EK-1**.

2002 yılından önce Vehhabîlerin Türkiye’de faaliyet gösteren belki de tek kuruluşu Guraba Yayınevi’dir. Ayrıca Vehhabî davetçi Feyzullah Birişik’in 1999’da kurmuş olduğu Karınca ve Polen Yayınları vardır; ancak o dönemlerde kayda değer bir faaliyet gösterdiği söylenemez. Genel olarak bu iki kuruluşun dışında 2002 yılından önce Vehhabîlerin Türkiye’de başka bir kurumu yoktur. Bugün faaliyet gösteren dernek, medrese, Kur’an kursları gibi kuruluşların hepsi 2002 yılından sonra kurulmuştur.

3.3. VEHHABİLİĞİN TÜRKİYE’DEKİ DAVET METODU

Vehhabîlere göre günümüz Türk toplumunun üzerinde Batılılaşmanın etkisi açıkça görülmektedir. Yaklaşık bir asırdır bazı şer odakları planlı bir şekilde Türkiye’deki insanların Müslüman kimliğini silmeye ve yok etmeye gayret etmektedirler. Şer odakları bu amacını gerçekleştirmek için eğitim-öğretim ve medya üzerine yoğunlaşmaktadırlar. Televizyon kanalları, gazete ve dergilerle Türkiye halkını Batılılaştırmayı hedeflemektedirler. Türkiye’deki ilmî çalışmaların yetersizliği, kaynak eserlerin eksikliği ve Türk toplumunun mezhepsel taassup içinde olmaları gibi sebeplerden dolayı bu Batılılaştırmanın önüne set çekilememiştir. Ayrıca bu sebepler Hanefî olan Türk toplumunun kendi mezhebinin uygulamalarından bile habersiz olmasına neden olmuştur. İddia ettikleri bu gibi nedenlerle Vehhabîler Türkiye’deki bu durumların önüne geçmek amacıyla birtakım araç ve yöntemler geliştirmişlerdir.

3.3.1. Vehhabîlerin Türkiye’deki Davet Araçları

Türkiye’deki Vehhabîler, kendi prensipleri istikametinde Türk toplumunu sahih İslam dini ve Selef-i Salihîn metodu hakkında bilinçlendirmek ve bu akideyi yerleştirmek amacıyla yayınevleri, dernekler, medreseler, Kur’an kursları, öğrenci yurtları açmaktadırlar. Bu kurumlar ve bunların davet yöntemleri Türkiye’deki Vehhabîlerin davet metodunu ana hatlarıyla ortaya koymaktadırlar.

1- Yayınevleri: Vehhabîler, Batılılaşmanın ve mezhep taassubunun etkisinde olduğunu iddia ettikleri Türkiye toplumunu, bu durumdan kurtarmak ve dört imamın yolu olan Selef-i Salihîn metodunu Türkiye toplumuna yerleştirmek amacıyla ilk olarak Guraba Yayınevi kurulmuştur. Bu yayınevinde akide, tevhid, usul, fıkıh, ha-

dis, tefsir ve davet alanlarında, başta İbn Teymiyye ve Muhammed b. Abdülvehhab olmak üzere günümüz Vehhabî âlimlerinin eserleri Türkçeye tercüme edilmiştir. Ayrıca 2000’li yıllara kadar burada kitap neşredilmesi ve talebe yetiştirilmesinin yanı sıra telefon ve faks yolu ile gelen sorulara fetvalar verilmiştir.⁶⁷ Bu yayınevini takiben ilerleyen yıllarda 1999 yılında İstanbul’da Feyzullah Birişik tarafından kurulan Karınca ve Polen Yayınları, 2002 yılından sonra yine İstanbul’da Necmettin Sarı tarafından kurulan Ümmülkura Yayınevi ve Hüseyin Cinisli tarafından kurulan Tevhid ve Sünnet Yayınevi, Ankara’da Mehmet Emin Akın tarafından kurulan Medarik Yayınları ve Hüseyin Alıcı ve Harun Yıldırım tarafından kurulan Kitap ve Sünneti İhya Yayınevi, Bursa’da Tevhid ve Sünnet Yayınevi’nin diğer şubesi ve Vehhabî internet sitelerinde ismi tavsiye niteliğinde sıkça geçen Hadis Yayınevi bu akide istikametinde kurulan ve yayın yapan diğer yayınevleridir. Ayrıca Ebu Umeyr b. Muhammed et-Turkî tarafından yönetilen, Kitap ve Sünnete Davet Yayınları⁶⁸ adında, telif ve tercüme ettikleri kitapları ücretsiz olarak, PDF formatında yayınladıkları online bir yayınevi vardır. Bu yayınevlerini kuran ve yönetenlerin hepsinin Selefî-Vehhabî düşünceleri benimsedikleri görülmektedir.

2- Dernekler ve Vakıflar: Vehhabîliğin ivme kazanmasındaki en büyük etkenlerden biri de 2002 yılından sonra kurulmaya başlayan derneklerdir. Dernekler vasıtasıyla insanlarla birebir irtibata geçilmiş ve talebe yetiştirilmesi amacıyla haftanın belirli günlerinde kadın⁶⁹ ve erkeklere ayrı ayrı sohbet ve dersler vermeye başlanmıştır. Bu derneklerin bünyesinde daha fazla insana hitap etmek ve Selefî-Vehhabî davetçileri tanıtmak amacıyla yurt içi ve yurt dışındaki davetçiler getirilerek seminerler tertip edilmektedir. Vehhabî inancına intisap etmiş insanlar arasındaki bağı güçlendirmek amacıyla gezi ve piknikler düzenlenmektedir. Günümüzde faaliyet yürüten bu derneklerin hemen hepsi 2002 yılından sonra kurulmuş olup bu derneklerin başlıcaları şunlardır: İstanbul’da Guraba Derneği, Tevhid ve Sünnet İlimle-

---

⁶⁷ Bkz. **EK-1**.

⁶⁸ Bkz. Kitap ve Sünnete Davet Yayınları, (Çevrimiçi) <http://kitabvesunnet.blogspot.com.tr/>, 19.11.2014.

⁶⁹ Ülfet Derneği’nde her Perşembe, 14:00-16:00 saatleri arasında bayanlara özel Pratik Akaidler Kitabı dersi yapılmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Ülfet Derneği, “Bayanların Dikkatine” (Çevrimiçi) <https://www.facebook.com/ulfetder/photos/a.294296343932589.85250.294102987285258/966375070058043/?type=1&theater>, 15.11.2014.

rini Yayma Derneği, Ülfet İlim Yayma Kùltür ve Yardımlaşma Derneği (Ülfet-Der), Kitap İlim Kùltür Eğitim ve Sosyal Yardımlaşma Derneği (Kitap-Der), Okur İlim Kùltür Eğitim ve Dayanışma Derneği (Okur-Der); Bursa’da Uludağ Eğitim ve Araştırma Derneği, İzmir’de İlim Araştırma Eğitim Kùltür Dayanışma ve Yardımlaşma Derneği (İlim-Der), Gaziantep’te Asr-ı Saadet İlim Araştırma Yayma Derneği. Bu derneklerin dışında Ankara, Konya, Kayseri, Yozgat, Nevşehir, Adana, Osmaniye, Antalya, Denizli, Manisa, Kahramanmaraş, Diyarbakır, Şanlıurfa, Malatya, Erzurum, Bayburt gibi illerde de muhtelif isimlerde Selefî-Vehhabî dernekleri bulunmaktadır.

2014 yılında İstanbul’da Slefî-Vehhabî davetçi Ebu Zerka önderliğinde İmam Ahmed İlim Araştırma ve Yayma Vakfı (İmam Ahmed Vakfı)⁷⁰ adında bir vakıf kurulmuştur. Sekiz katlı bir binada kompleks şeklinde bulunan bu vakfın bünyesinde kadın ve erkeklerin ayrı ayrı dersliklerinin bulunduğu İmam Ahmed Medresesi, buradaki öğrencilerin ihtiyaçlarını giderecek yemekhane, kütüphane, mescit, toplantı ve dinlenme salonları gibi bölümler ve Ebu Zerka’nın misafirlerini ağırladığı özel bir bölüm bulunmaktadır.

3- Medreseler, Kur’an Kursları ve Mescitler: Vehhabîler için talebe yetiştirmenin en büyük adımı olan medrese sistemi, Türkiye’de daha yeni kurulmaya başlamıştır. Derneklerde verilen sohbet ve derslerin nizami bir şekilde işleneceği, Selefî-Vehhabî metodun zihinlere yerleştirileceği bu kurumlar, Vehhabîlerin faaliyet zincirlerinin en güçlü halkasıdır. Davet metodunun bu aşaması ile gerçek manada Selefî-Vehhabî âlim ve davetçiler yetiştirmeyi hedeflemektedirler. Günümüzdeki medreseler ise şunlardır: İstanbul’da Tevhid ve Sünnet İlimlerini Yayma Derneği bünyesinde bulunan İmam Muhammed b. Abdülvahhâb Şer’î İlimler Medresesi, İmam Ahmed İlim Araştırma ve Yayma Vakfı bünyesinde bulunan İmam Ahmed Medresesi, An-

---

⁷⁰ Davetçi Ebu Zerka ve İmam Ahmet Vakfı hakkında detaylı bilgi için bkz. Ebu Zerka, “Anasayfa”, (Çevrimiçi) <http://www.ebuzerka.com/>, 20.11.2014; Ebu Zerka, “Ebu Zerka Dersleri”, (Çevrimiçi) <https://tr-tr.facebook.com/ebuzerkadersleri>, 20.11.2014; Ayrıca hizmete girmesi ile birlikte detaylı bilgiye sahip olabileceğimiz vakfın resmi internet sayfası için bkz. İmam Ahmet Vakfı, “Anasayfa”, (Çevrimiçi) <http://imamahmedvakfi.org/>, 19.11.2014.

talya'da Ebu Said Balcıoğlu (Yarpuzlu-Yarbuzî) tarafından derslerin verildiği Yarpuzlu Medresesi.⁷¹ Bu medreselerde talebeler yatılı olarak kalmaktadırlar.

Selefi akidenin öğretilebileceği diğer bir kurum ise kendilerinin açmış oldukları Kur'an kurslarıdır. Buralarda da Kur'an öğretiminin yanı sıra yine Selefi-Vehhabî akide doğrultusunda dersler verilmektedir. Mevcut Kur'an kursları ise şunlardır: İstanbul'da Tevhid ve Sünnet İlimlerini Yayma Derneği bünyesindeki kız Kur'an kursu, Gaziantep'te Asr-ı Saadet Derneği bünyesindeki yatılı erkek Kur'an kursu ve İzmir'de Çağrı Derneği'nin bünyesindeki Kur'an kursu.

Tevhid ve Sünnet İlimlerini Yayma Derneği bünyesinde bulunan İman Mescidi'nde dernek çalışanları, medrese ve Kur'an kursu talebeleri vakit namazları ve Cuma namazlarını eda etmektedirler. Mescid'in imamlığını ise medresede ders veren Emrah Orhan Kurugöllü⁷² yapmaktadır. Diğer derneklerin de mescitleri vardır ancak buralarda sadece vakit namazları kılınmaktadır. Cuma namazı kılınması nedeniyle bu mescid ayrı bir önem ihtiva etmektedir.

4- İnternet Siteleri: Çağımızın vazgeçilemez iletişim araçlarından biri olan internet, Selefi-Vehhabî davet metodunun önemli araçlarından biridir. Hemen her derneğin internet sitesi, facebook ve twiter sayfası bulunmaktadır. Bazılarının ayrıca youtube ve dailymotion gibi video paylaşım sitelerinde kanalları bulunmaktadır. Bu sitelerde genel olarak derneklerde yapılan ders ve sohbetlerin sesli ve görüntülü dosyaları, Selefi-Vehhabî âlim ve davetçilerin PDF formatında kitap, makale ve fetvaları yer almaktadır. Ayrıca gezi, seminer, ders, sohbet ve yardımlaşma gibi organizasyonların bu siteler vasıtasıyla duyurusu yapılmaktadır. İnternet sitelerinin binlerce üyesi facebook ve twiter sayfalarının da binlerce takipçileri bulunmaktadır.⁷³

---

⁷¹ Yarpuz Medresesi nitelikleri bakımından tam anlamıyla bir medrese niteliği taşımamaktadır. Bu medrese Ebu Said el-Yarbuzî'nin faaliyetlerini yürüttüğü, ders ve sohbetler yaptığı diğer Selefi-Vehhabî derneklerinden farkı yoktur. İsminin Yarpuz Medresesi olması hasebi ile burada zikredilmiştir.

⁷² Emrah Orhan Kurugöllü, Hüseyin Cinisli ile birlikte Tevhid ve Sünnet İlimlerini Yayma Derneği'nin kurucularından biridir. O da diğer Vehhabî davetçiler gibi derneklerde ders ve sohbetler yapmaktadır.

⁷³ Bu internet sitelerinin içerikleri hakkında derneklerin internet sitelerine girilerek bilgi elde edilebilir. Ayrıca Türkiye'de önde gelen Selefi-Vehhabî davetçilerin içinde ses ve videolu derslerinin

Selefi-Vehhabî davetin “doğru amel, doğru yöntem ve doğru amel”⁷⁴ ile gerçekleşebileceğine inanan Vehhabîler, bunu Türkiye’de tedrici olarak gerçekleştirmişlerdir. Selefilik-Vehhabîlik hakkında yeterli bilgisi olmayan Türkiye toplumu için öncelikli olarak yayınevleri vasıtası ile telif ve tercüme ettikleri eserleri yayına sunarak insanların bu kaynaklara ulaşmasını sağlamışlardır. Selefilik-Vehhabîlik harekete karşı önyargısı olan Türkiye toplumuna, kendilerini bu eserler vesilesi ile tanıtarak sempati kazanmayı hedeflemektedirler. Bu vesile ile kendi etrafında topladıkları insanlara yayınevleri, dernekler ve internet siteleri vasıtasıyla Selefi-Vehhabî itikadını anlatmışlar ve anlatmaktadırlar. Son olarak ise Selefi-Vehhabî itikadı hakkında bilgi sahibi olan insanlardan Selefilik-Vehhabîlik itikadını benimseyenleri medreselere alarak Selefilik-Vehhabîlik doktrinlerini detaylı bir şekilde öğretmeye başlamışlardır.

Vehhabîler, Türkiye’deki ilk kuruluşları olan Guraba Yayınları’nı kurduklarında hedeflerini şu şekilde belirtmişlerdir:

“1- Aynı anda batılılaşma, mezhepçilik, aşırı tasavvuf, Şiileştirme ve Hıristiyanlaştırma faaliyetlerine maruz kalan Türkiye’de, Allah Teâlâ’ya davet ve gerçek İslam’ın yayılması...

2- Sahih ilmi neşretmek suretiyle ve meşru vesileleri kullanarak Türkiye’de dupduru bir Ehl-i Sünnet ve’l-Cemaat akidesinin ve gerçek İslâm’ın yayılması...

3- Yeni nesli, gerçek İslam üzere eğitmek ve bu daveti savunacak bir kamuoyu oluşturmak...

4- İslamî kitapları; eğitim kurumlarına, derneklere, ilim adamlarına, davetçilere, aydınlarla, hocalara, bilinçli gençlere ulaştırmak ve İslamî eserlere herkesin kolayca ulaşabilmesini sağlamak...”⁷⁵

Türkiye’deki Vehhabîler bugün bu hedeflerin hemen hepsine muvaffak olmuşlardır. Her geçen gün artan davetçi sayısına paralel olarak, bu akidenin hâkim olduğu insan sayısı da artmaktadır. Ancak bu kadar başarılı işlerin yapılmasına rağmen bu davetçiler arasında inanç birlikteliği dışında faaliyetleri organize eden bir

---

bulunduğu internet sitesi için bkz. İlim ve Davet, “Anasayfa”, (Çevrimiçi) <http://ilimvedavet.com/>, 19.11.2014.

⁷⁴ Konu hakkında detaylı bilgi için bkz. Abdullah Yolcu, **a.g.e.**, s. 314-317.

⁷⁵ Guraba Derneği, “Hakkımızda”, (Çevrimiçi) <http://www.guraba.com.tr/vitrin/hakkimizda.html>, 20.11.2014.

çatı, yönetici ya da herhangi birleştirici unsur yoktur.⁷⁶ Aynı istikamette farklı yollardan ilerlemektedirler. Bir ya da birkaç Selefî-Vehhabî davetçinin birleşerek yürüttükleri kurum ve kuruluşlar, organizasyonlar vs. vardır. Hatta birçok konuda fikir alışverişi buldukları ve ya danıştıkları Abdullah Yolcu vardır; ancak bu danışma mercii olmaktan öte gitmemiştir. Abdullah Yolcu da bu durumdan şikâyetçi olup, kendi yetiştirdiği insanların kendisinden ayrılarak münferit bir şekilde davet çalışmalarında bulunmalarına sitemde bulunmaktadır. Abdullah Yolcu'nun Kuveyt merkezli Müslüman Âlimler Birliği konsey üyesi ve Türkiye temsilcisi⁷⁷ ve Ubeydullah Arslan'ın Dünya İslam Davetçileri Birliği Türkiye üyesi⁷⁸ olması dahi şimdilik onların birleşmesine vesile değildir. Tek bir yönetim sistemi altında birleşmeler de bu onların birbirlerinden bîhaber oldukları anlamına gelmez. Selefî-Vehhabî davetçiler, yayınevleri ve dernekler birbirleri ile sürekli irtibat halinde olup zaman zaman diğer Selefî-Vehhabî derneklerinde ders, sohbet ve seminerler vermektedirler.

3.3.2. Vehhabîlerin Türkiye'deki Eğitim Sistemi

Vehhabîlerin Türkiye'de yeni kurmaya başladıkları medrese ve Kur'an kursları dışında nizamî bir şekilde eğitim-öğretim yaptıkları kurumları yoktur. Medrese ve Kur'an kursları açılana kadar yayınevleri ve derneklerde ders ve sohbetler yapılmakta ve bunlar internet ortamında bir kısmı PDF formatında kitap ve makale şeklinde bir kısmı da ses ve video dosyası şeklinde paylaşılmaktaydı. Bu formül hala daha böyle devam etmektedir. Medrese ve Kur'an kurslarının eğitim sistemi daha oturmadığı için yayınevi ve derneklerde yapılan derslerin genel bir şeması çizilecektir. Bu dersler ve sohbetler, yayınlanan kitap ve makaleler genel olarak Akide ve Tevhid, Kur'an, Sünnet, İbadet, Davet, Sîret, Ahlak ve Terbiye gibi konu başlıkları altında toplamak mümkündür. Konu içerikleri ise genel olarak İbn Teymiyye, Muhammed b. Abdülvehhab, günümüz Selefî-Vehhabî âlimleri (İbn Bâz, İbn Useymin, İbn Fevzân gibi) ve tercüme eserlerinden derlenmiştir.⁷⁹ Abdullah Yolcu'nun "Selefî

---

⁷⁶ Bkz. **EK-1**.

⁷⁷ Guraba Derneği, "Abdullah Yolcu Kimdir".

⁷⁸ Ubeydullah Arslan, "Hakkımda".

⁷⁹ Başta İbn Teymiyye ve Muhammed b. Abdülvehhab'ın eserlerinin tercümeleri olmak üzere yerli ve yabancı günümüz Vehhabî âlim ve davetçilerinin internet ortamında PDF formatındaki eserle-

Salihîn Akidesi”, “Ehl-i Sünnete Göre İman” gibi tercüme eserleri ve Hüseyin Cinisli’nin “Şirk Nedir, Müşrik Kimdir?” adlı eseri de konu içeriği oluşması açısından önemlidir. Ayrıca internet sitelerinde açtıkları soru-cevap ve fetvalar linkleri ile güncel soru ve sorunlara Kur’an, Sünnet ve Selefî-Vehhabî düşünceleri benimsemiş kişilerin fetvaları ışığında cevaplar vermektedir. Örneğin Abdülaziz b. Bâz’a Eş’arî âlimler hakkında sorulan soru ve cevabı şöyledir:

“**Soru:** İslam için büyük çaba sarf eden ancak Eş’arî olan öncü âlimler ve dahi davetçiler hakkındaki müslümanın duruşu nasıl olmalıdır?”

Cevap: Müslümana düşen, onlar için dua etmesi ve onlar için Allah’tan rahmet dilemesidir. Çünkü te’vîlin bir kısmından vaki olan şeyler onları İslâm dîninden çıkartmaz. Nevevî, Mâzerî ve bunlar gibi bilinen ma’ruf kimselerin durumu buna örnektir. Bu te’vîlleri onları İslâm dîninden çıkartmaz. Lakin onlar bu konuda hata etmişlerdir. Allah’tan onları bağışlamasını ve doğruya isabet etmeseler dahi onlara ictihadlarında ecir vermesini dileriz. Ehl-i Sünnet Ve’l Cemaat indinde onlar bu te’vîlleri ile tekfir olunmazlar. Çünkü onlar kendilerine göre muhtemel olan bir te’vîl ile te’vîl ettiler. Kasıtlı olarak şerîata muhâlefet etmeyi murâd etmediler. Onların kasdı sadece şerîatı yüceltmektir. Fakat bu te’vîlleriyle hata etmişlerdir.”⁸⁰

1- Akide ve Tevhid: Akide ve Tevhid konusu Vehhabîlerin üzerinde en çok durdukları konuların başında gelmektedir. Abdullah Yolcu’nun muhtelif Selefî-Vehhabî derneklerinde yapmış olduğu ve internette “İman Dersleri” adı altında yayınlanan yüz yetmiş aşkın dersleri vardır. Sadece Abdullah Yolcu’nun değil Ubeydullah Arslan, Mehmet Emin Akın, Feyzullah Birişik, Hüseyin Cinisli, Ebu Said el-Yarbuzî, Ebu Zerka, Ebu Enes (Muammed Çiftçi) ve adını burada zikredemediğimiz birçok Selefî-Vehhabî davetçi bu konu üzerine kendi derneklerinde ders ve sohbetler yapmışlardır. Akide ve Tevhid adı altında muhtelif derneklerde yapılan ders ve sohbetlerde iman, tevhid, şirk, küfür-tekfir, bid’at, kulluk gibi konular ağırlıklı olarak işlenmektedir. Ayrıca Muhammed b. Abdülvehhab’ın Kitabı’t-Tevhid,⁸¹ Keşfu’s-

---

rin tasnifli listesi için bkz. **EK-2**; Ayrıca ücrete tabi eserler için Türkiye’deki Vehhabî Yayınevlerinin resmî internet sitelerine bakılabilir.

⁸⁰ Bkz. Tevhid ve Sünnet İlimlerini Yayma Derneği, “Eş’arî ve Mâturidîlerden Kitâb ve Sünnet İlimlerine Hizmet Etmiş Âlimlere Karşı Tutumumuz Nasıl Olmalı?”, (Çevrimiçi) <http://www.imanmescidi.com/icerik/akide/295-esari-ve-maturidilerden-kitab-ve-sunnet-ilimleri-ne-hizmet-etmis-alimlere-karsi-tutumumuz-nasil-olmalı>, 21.11.2014.

⁸¹ Ubeydullah Arslan’ın Asr-ı Saadet Derneği’nde yaptığı Kitabı’t-Tevhid dersleri için bkz. Ubeydullah Arslan, “Kitabı’t-Tevhid”, (Çevrimiçi) http://www.ubeydullaharslan.com/index2.php?sayfa_id=10&id=51, 21.11.2014; Ayrıca Necmi Sarı’nın Kur’an içerikli dersleri için bkz. Ülfet Derneği, “Sesli Dersler: Necmi Sarı”, (Çevrimiçi) <http://www.ulfetder.com/sesli-dersler/necmi-sari>, 21.11.2014.

Şubûhât,⁸² Dinde Üç Esas ve Delilleri,⁸³ Kavâidü'l-Erbaa,⁸⁴ gibi eserleri şerh edilerek okutulmaktadır.

2- Kur'an: Vehhabîlere göre Kur'an-ı Kerim'in bazı ayetlerine yapılan yorumlar bid'at teşkil etmektedir.⁸⁵ Onlara göre Kur'an'ı bu yorumlardan uzak tutmak için Selefî-Vehhabî metodu benimsemek gereklidir. Bu doğrultuda kendi kurumlarında meal dersleri ve çeşitli surelerin tefsiri yapılmaktadır.⁸⁶ Salih el-Useymin'in Tefsir Usûlüne Giriş⁸⁷ ve "Tefsir Usûlü" adlı eseri ile Tefsir Usûlü derslerinin başlıca kaynaklarıdır. Ayrıca Kur'an meallerinde istiva, ilah, nebi gibi kelimelerin anlamlandırılmasında hatalar yapıldığı öne sürülerek Selefî-Vehhabî metodu üzerine birçok meal yazılmış olup, bunlardan biri de "Selefî Kur'an Meâli" adındaki açıklamalı mealdir.⁸⁸ Bunların dışında internet sitelerindeki soru-cevap linkinde sorulan soruların bir kısmını Kur'an ayetlerini tefsir ederek cevaplamaktadırlar.

3- Sünnet: Vehhabîler genellikle Sünnet'e çok değer verdiklerini iddia ederler. Hz. Peygamberin sünnetinde olmayan her şeyi bid'at olarak görürler. Bunun için yayınevlerinde Bulûğu'l-Meram, Sahih-i Müslim, Sahih-i Buhari,⁸⁹ Riyazü's-Salihîn gibi temel hadis kitapları, Selefî-Vehhabî âlimlerinin Hadis Usûlü kitapları ve inanç esasları doğrultusunda telif ettikleri hadis şerhi kitapları çokça basılmaktadır. Ayrıca

⁸² Bkz. Emrah Orhan Kurugöllü, "Keşfu's-Şubuhât", (Çevrimiçi) <http://www.ilim-der.com/tr/2-genel/32-emrah-orhan-kurugollu-kesfus-subuhat-dersi>, 21.11.2014.

⁸³ Bkz. İlyas Bulut, "Sesli Dersler", (Çevrimiçi) <http://www.ulfetder.com/sesli-dersler/ilyas-bulut>, 21.11.2014.

⁸⁴ Bkz. Emrah Orhan Kurugöllü, "Kavâidu'l-Erbaa Şerhi", (Çevrimiçi) <http://www.ilim-der.com/tr/makaleler/51-kavaidu-l-erbaa-serhi-emrah-orhan-kurugollu>, 21.11.2014.

⁸⁵ Bu yanlış yorumların izahı hakkında bkz. Muhammed Cemil Ziyânî, **Kur'an'ı Nasıl Anlayâlim: Tefsirin Çeşitleri ve Bazı Ayetlerin Açıklaması**, çev. M. Beşir Eryarsoy, İstanbul, Guraba Yayınları, t.y., s. 42-92.

⁸⁶ Bkz. İlyas Bulut, "Kur'an-ı Kerim Tefsiri", (Çevrimiçi) <http://www.taybeilim.com/index.php/sesli-dersler/ilyas-bulut-dersleri/44-kuran-i-kerim-tefsiri.html>, 21.11.2014.

⁸⁷ Selefî akide doğrultusunda bir usûl oluşturan Useymin'in bu eseri için bkz. Muhammed b. Salih el-Useymin, **Tefsir Usûlüne Giriş**, trc. M. Beşir Eryarsoy, İstanbul, Guraba Yayınları, ty.

⁸⁸ Henüz hazırlanma aşamasında olan bu meâlin hazır kısımları için bkz. Ebu Umeyr bin Muhammed et-Turkî, **Selefî Kur'an Meali: Selefî Salihin Menheci Işığında Kelimelerin Aslına Azami Uygun Türkçe Tercüme ve Açıklama**, Kitap ve Sünnet'e Davet Yayınları, (Çevrimiçi) <http://kitabvesunnet.blogspot.de/2014/11/selef-i-kuran-meali.html>, 21.11.2014.

⁸⁹ Bkz. Necmi Sarı, "Sahih-i Buhari: Kitabü't-Tevhid", (Çevrimiçi) <http://www.ulfetder.com/sesli-dersler/necmi-sari>, 21.11.2014.

derneklerde yapılan sohbet ve derslerde Buharî, Müslim, İbn Hacer gibi âlimlerin hadis kitapları bölüm bölüm kendi görüşleri doğrultusunda şerh edilmektedir.⁹⁰

4- İbadet: Amelin imandan bir cüz olduğuna inanan⁹¹ Vehhabîler tekfirci bir metod benimsemişlerdir. Dua, istiane, istiaze, istiğase, havf, huşu, reca gibi Allah'ın emretmiş olduğu ibadetlerin her türlüsünün Allah için olması gerektiğine inanırlar.⁹² Türkiye toplumu hakkında bu doğrultuda iddia ettikleri eksiklikleri gidermek amacıyla kendi kurumlarında pek çok sohbet ve ders yapmaktadırlar.⁹³ Ayrıca Selefî-Vehhabî doktrinler çerçevesinde ilmihal alanındaki açığı kapamak amacıyla bir de ilmihal kaleme alınmıştır. İlmihalin mukaddimesinde dört mezhebin imamlarından bahsettikten sonra bu mezheplerin mukallitlerinin çıkmazlarından bahsedilerek, asıl taklit edilmesi gerekenin Kur'an ve sünnet olduğunun altı çizilmeye çalışılmıştır. Böyle bir girizgâh yapıldıktan sonra fikhî konular işlenmeye başlanır.⁹⁴

5- Davet veya Menhec: Vehhabîlere göre Türkiye'de manevi hastalık ve bid'atlerin temel kaynağı mezhepler,⁹⁵ tasavvufî tarikatlar ve cemaatlerdir.⁹⁶ Onlara göre manevi hastalıkların ve bid'atlerin önüne geçmede bilimsel hutbe ve vaazlarla yapılan İslam'a davetin önemi büyüktür.⁹⁷ Bu vesile ile kurumlarda yapılan sohbet ve dersler, davet ve insanların dinî eğitimi için önemli bir yer tutmaktadır. Buralarda Selef-Vehhabî akide üzerine yetişen insanlara başarılı davetin unsurları işlenerek

⁹⁰ Bkz. Necmi Sarı, "Sahih-i Müslim: İman Kitabı", (Çevrimiçi) <http://ilimvedavet.com/kategori/konular/hadisveilmihali/>, 21.11.2014.

⁹¹ Muhammed b. Abdülvehhab, **Tevhid**, s. 159.

⁹² Muhammed b. Abdülvehhab, **Dinde Üç Temel Esas ve Dedilleri**, s. 3-4; Muhammed b. Salih el-Useymîn, **Üç Esas (Allah-Din-Peygamber) ve Açıklaması**, çev. Mehmed Ün, İstanbul, Guraba Yayınları, t.y., s. 27.

⁹³ Bkz. Ebu Enes (Muhammed Çiftçi), "Amellerde Süreklilik", (Çevrimiçi) <http://ilimvedavet.com/kategori/konular/ibadetler/>, 25.11.2014.

⁹⁴ Ebu Muaz Seyfullah Erdoğan, **Kıtap ve Sünnet Işığında Sahih İlmihal**, Ankara, 2004, s. 8-24.

⁹⁵ Muhammed Sultan el-Masumî, **İslam'da Mezhep**, trc. Ali Ebu Muhammed, <http://www.islah.de/menhec.htm>, 25.11.2014, s. 8.

⁹⁶ Ubeydullah Arslan, "**Tarikatların Tehdidi ve Bir Önerisi**", (Çevrimiçi) http://www.ubeydullaharslan.com/index2.php?sayfa_id=111&id=118&l=1, 25.11.2014.

⁹⁷ Salih b. Muhammed, **Başarılı Davetçilerin Vasıfları**, trc. Mehmet Ali Kara, İstanbul, Karınca Yayınları, t.y., s. 5.

birer Selefî-Vehhabî davetçi olma vasfı kazandırılmaktadır. Bu amaçla Vehhabîlerin kurumlarında muhtelif konularda ders ve sohbetler yapılmaktadır.⁹⁸

6- Sîret: Vehhabîler, inanç doktrinlerini ilke edindikleri İbn Teymiyye ve Muhammed b. Abdülvehhab gibi âlimlerin hayatlarını kendi kurumlarında yaptıkları ders ve sohbetlere dâhil etmektedirler. Bu vesile ile kendi düşünceleri doğrultusunda Hz. Peygamber'in ve sahabîlerin hayatları ile ilgili ders ve sohbetler de yapılmaktadır.⁹⁹

7- Ahlak ve Terbiye: Selefî-Vehhabî anlayışa göre giyim kuşam, erkeğin ve kadının toplumdaki yeri, erkek ve kadın arasındaki münasebetlerin meşru çerçevesi gibi konularda ders ve sohbetler yapılmaktadır. İnsanlar, güncel meselelere dair birçok sorusuna bu tür ders ve sohbetler vesilesi ile ulaşmaktadırlar.¹⁰⁰ Ayrıca güncel meseleler ilgili birçok konuda Vehhabî derneklerinin resmî internet sitelerinde yer alan fetvalar linkinde sözlü ve yazılı olarak cevabını bulmaktadır.¹⁰¹

Genel olarak bakıldığında, Selefî-Vehhabî kurumlarında, bu kurumların resmî internet sitelerinde ve diğer Selefî-Vehhabî internet sitelerinde yapılan ders ve sohbetler günümüz Türkiye toplumunun hemen her sorusuna cevap alacak niteliktedir. Dinî eğitimi ve bilgisi şifahî bilgiler doğrultusunda olan bir takım insanlar, Kitap ve Sünnet'ten alıntılar telif edilmiş eserler doğrultusunda yapılan bu sohbetlerden etkilenip, Vehhabîlerle birlikte hareket etmeye başlamaktadırlar. Türkiye'ye ilk geldiklerinde kaynak eksikliğinden dolayı kendilerini ifade zorlanan Vehhabîler bugün hemen her alanda telif ve tercüme ettikleri eserlerle, yaptıkları ders ve sohbetlerle çokça taraftar edinmektedirler. Bugün resmî internet sitelerini ziyaret eden ve buralara üye olan insanların sayısı binlerle ifade edilmektedir.

---

⁹⁸ Davet ile ilgili dersler için bkz. Ubeydullah Arslan, "Davet", (Çevrimiçi) http://www.ubeydullaharslan.com/index2.php?sayfa_id=20&id=33, 25.11.2014.

⁹⁹ Sîret konusu ile ilgili ders ve sohbetler için bkz. Ubeydullah Arslan, "Siyer ve Tarih", (Çevrimiçi) http://www.ubeydullaharslan.com/index2.php?sayfa_id=20&id=32, 25.11.2014.

¹⁰⁰ Bu minvalde yapılan derslerle ilgili olarak bkz. Ubeydullah Arslan, "Terbiye ve Tezkiye", (Çevrimiçi) http://www.ubeydullaharslan.com/index2.php?sayfa_id=20&id=24, 25.11.2014.

¹⁰¹ Örnek olarak bkz. Tevhid ve Sünnet İlimlerini Yayma Derneği, "Fetvalar", (Çevrimiçi) <http://www.ilim-der.com/tr/fetvalar>, 25.11.2014.

3.4. VEHHABÎLERİN TÜRKİYE’DEKİ FAALİYETLERİ

Türkiye’deki faaliyetlerine tek bir yayınevi ile başlayan Vehhabîler bugün birçok ili kapsayan dernekler, Kur’an kursları ve medreselerle geniş bir faaliyet ağı kurmuştur. Çağımız sanal bir çağ olması hasebi ile bu faaliyet ağını, günümüzün önde gelen iletişim vasıtası olan internet siteleri ile desteklemektedirler. Çalışmanın bu bölümünde yazılı, görsel, dernek, Kur’an kursu ve medrese faaliyetlerinden bahsedilecektir.

3.4.1. Yazılı Faaliyetleri (Kitap, Makale, Broşür, vd.)

Selefilik-Vehhabîlik hareketinin Türkiye’deki ilk faaliyet kurumu, 1992 yılında Abdullah Yolcu tarafından kurulan Guraba Yayınevi’dir. Selefilik-Vehhabîlik doktrinleri Türkiye’de kısmen etkisini gösterse de bu yayınevine kadar faaliyet bazında herhangi bir çalışmadan söz edilemez. Abdullah Yolcu Türkiye’ye geldiğinde birkaç yıl boyunca yapmış olduğu gözlem ve araştırmalar sonucunda, burada Selefi-Vehhabî ilkeler ışığında eserlerin eksik olduğunu hatta olmadığını tespit etmiştir. Bu eksikliği gidermek amacıyla Guraba Yayınevini kurmuş ve burada Selefilik-Vehhabîlik hareketinin esaslarını ortaya koyan eserler telif ve tercüme ederek yayınlamıştır. Günümüzde sayıları her gün artan bu yayınevleri vasıtası ile başta İbn Teymiyye ve Muhammed b. Abdülvehhab olmak üzere onlara tabi birçok Selefi-Vehhabî âlim ve davetçilerin eserleri Türkçeye tercüme edilmiştir. Çoğunluğu bu yayınevlerinde basılan bu eserlerin tamamını burada zikretmek mümkün olmayacağı için önemli gördüğümüz bir kısmı hakkında tasnif edilerek bilgiler verilecektir.¹⁰² Aslı itibarı ile bakıldığında aşağıda zikredilen eserler, genel olarak İbn Teymiyye ve Muhammed b. Abdülvehhab’ın eserlerinin tamamının ya da bir kısmının şerhleri konumundadır.

¹⁰² Tasnif edilmiş bu eserler için bkz. **EK-2**; Ayrıca daha fazla kaynak için (kitap, makale, fetva, video, ses kaydı) bkz. İslam House, (Çevrimiçi) <http://www.islamhouse.com/>, 01.12.2014.

3.4.1.1. Akide ve Tevhid ile İlgili Eserler

1- Selef-i Salihîn Akidesi: Abdullah Yolcu tarafından Arapça olarak kaleme alınan eser, akîdede Selef-i Salihîn yolunun esaslarını on bir ana başlık altında işlemektedir. Türkçeye tercüme edilen kitabın başlangıcında selef ve akîde ile ilgili kavram tahlili yapmış, Selefin akîdesine niçin uyulması gerektiğini ifade etmiş ve kitabın sonunda davetçilere öğüt niteliğinde açıklamalarda bulunmuştur.¹⁰³

2- Ehl-i Sünnete Göre İman: Abdullah Yolcu tarafından Arapça olarak kaleme alınan eser, günümüzün önde gelen Selefî-Vehhabî âlim ve davetçilerin takdimleri ile başlamaktadır. Yazar bu eserde, imanın hakikati, imanın kapsamı ile ilgili Ehl-i Sünnetin görüşleri, imanın rukunleri, iman nimeti ve imanın halleri, imanı zedeleyen şeyler, imandan çıkarılan şeyler, imandan yüz çevirmenin sebepleri gibi konuları sırası ile işlemiştir.¹⁰⁴

3- Şirk Nedir, Müşrik Kimdir?: Hüseyin Cinisli tarafından, Muhammed b. Abdülvehhab'ın "el-Kavâidu'l-Erbaa" isimli küçük risâlesi esas alınarak kaleme alınmıştır. Eserde şirk ve müşrikin vasıfları dört kaide altında incelenmiştir.¹⁰⁵

4- Şeyh Muhammed b. Abdülvehhab'ın Selef Akidesi: Ahmed b. Abdülkerim Necîb tarafından, Muhammed b. Abdülvehhab'ın eserleri ışığında kaleme alınmış bir derleme eserdir.¹⁰⁶

5- Akaid Risaleleri: Kabirler, Bid'atler ve Ölümü Hatırlama: Eserde kabirlerle ilgili dinin hükümleri, kabirlerin şekilleri, kabir ziyaretlerinin meşru çerçevesi ve bu konularda ortaya çıkan bid'atlardan bahsedilmektedir.¹⁰⁷

---

¹⁰³ Bkz. Abdullah Yolcu, **Selef-i Salihîn Akidesi**.

¹⁰⁴ Bkz. Abdullah Yolcu, **Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'e Göre İman**, trc. Ahmet İyibildiren, Mustafa Öztürk, İstanbul, Guraba Yayınları, 2014.

¹⁰⁵ Bkz. Hüseyin Cinisli, **Şirk Nedir Müşrik Kimdir**, İstanbul, Tevhid ve Sünnet Yayınevi, 2013.

¹⁰⁶ Bkz. Ahmed b. Abdülkerim Necîb, **Şeyh Muhammed b. Abdülvehhab'ın Selef Akidesi**, trc. Ebu Turab Murad b. Abdurrahman es-Sivasî, y.y., Kitab ve Sünnete Davet Yayınları, 2013.

¹⁰⁷ Bkz. Ahmed er-Rumî el-Hanefî, **Akaid Risaleleri: Kabirler, Bid'atler ve Ölümü Hatırlama**, çev. M. Beşir Eryarsoy, İstanbul, Guraba Yayınları, 2013.

6- Kitabü't-Tevhid Şerhi: Muhammed b. Abdülvehhab'ın Kitab't-Tevhid adlı eserinin şerhidir. Eserin yayın bilgisi hakkında, yazarının dışında herhangi bilgiye sahip değiliz.¹⁰⁸

7- Keşfu's-Şubûhât Şerhi: Muhammed b. Abdülvehhab'ın Keşfu's-Şubûhât adlı eserinin şerhidir. İbn Useymîn tarafından şerh edilen bu eserin Türkçeye tercüme edeni hakkında yayınevi bilgisi dışında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.¹⁰⁹ Bu esere “islamhouse.com, ülfetder.com, islah.de” gibi Selefî-Vehhabî internet sitelerinden ulaşılabilir.

8- Kelime-i Tevhid'in Tefsiri: Muhammed b. Abdülvehhab'ın Tefsiru Keli-meti't-Tevhid adlı eserine, Salih b. Fevzan tarafından yapılan şerhin Türkçeye ter-cümesidir.¹¹⁰

3.4.1.2. Kur'an-ı Kerim ile İlgili Eserler

1- Kur'an-ı Kerim Türkçe Mealleri: Selefî-Vehhabî akide istikametinde birçok meal çalışması yapılmıştır. Bunlardan biri Ebu Umeyr b. Muhammed et-Turkî tarafından hazırlanan “Selefî Kur'an Meali”dir. Türkiye'deki mevcut meallerin üslu-bunda ve kullandıkları terimlerde hataların olması varsayımı ile böyle bir meal hazır-lanmaya başlanmıştır. Bu meal şu an hazırlık aşamasında olup mevcut kısmı Kitab ve Sünnet Yayınevi'nin “kitabvesunnet.blogspot” adlı internet sitesinde yayınlanmakta-dır. Ayrıca “islamhouse.com” internet sitesinde Şaban Piriş tarafından telif edilen meal, Arapça metin olmadan sadece ayetlerin mealidir.¹¹¹ Yine aynı internet sitesin-de Selefî-Vehhabî davetçi Harun Yıldırım tarafından yapılan meal, bütün ayetlere açıklama yapılmış, küçük bir tefsir niteliğindeki Kur'an mealidir.¹¹²

¹⁰⁸ Bkz. Abdurrahman b. Nâsır es-Sa'dî, **Kitabu't-Tevhid**, trc. Ebu Abdillah el-Huseyn b. Sa'd el-Umudûmî, İstanbul, Guraba Yayınları, 2006.

¹⁰⁹ Bkz. Muhammed b. Salih el-Useymîn, **Şüpheleri Yok Eden Tevhid**.

¹¹⁰ Bkz. Salih b. Fevzan, **Kelime-i Tevhid'in Tefsiri**, çev. Hüseyin Cinisli, Ankara, 2008.

¹¹¹ Bkz. Şaban Piriş, **Kur'an-ı Kerim Türkçe Meali**, (Çevrimiçi) http://www.islamhouse.com/968/tk/tk/books/Kur'an-ı_Kerim_Türkçe_Meali, 01.12.2014.

¹¹² Bkz. Harun Yıldırım, **Kur'an-ı Kerim Türkçe Meali**, (Çevrimiçi) http://www.islamhouse.com/869/tk/tk/books/Kur'an-ı_Kerim_Türkçe_Meali, 01.12.2014.

2- Tefsir Usulü: el-Useymîn tarafından kaleme alınan bu eser, 2009 yılında Selefi-Vehhabî mütercimler tarafından Türkçeye tercüme edilmiştir. Bu eserde tefsir usulünün esasları ortaya konulmuştur.¹¹³ Ayrıca Muhammed Cemil Ziynû'nun "Kur'an'ı Nasıl Anlayalım"¹¹⁴ adlı eseri ve Nâsiruddin el-Elbânî'nin "Kur'an'ı Nasıl Tefsir Etmeliyiz"¹¹⁵ adlı eseri de birer tefsir usulü kaynağıdır.

3- Kur'an-ı Kerim Sözlüğü: Ahmet Sedat Üstün tarafından telif edilen bu eser, Kur'an'ı Kerim'de geçen kelimeleri, Kur'an'da işaret ettiği anlamı ile ortaya koymuştur. Bu işlem Arapça alfabetik sıralama gözetilerek yapılmıştır.¹¹⁶

3.4.1.3. Sünnet ile İlgili Eserler

1- Bidatleri Tanımak: Seyfullah Erdoğan tarafından telif edilen bu eserin mukaddimesinde bütün bid'atlerin birer sapkınlık olduğu ve bunların hiçbirinin güzellik olamayacağı ifade edilmiştir. Diğer bölümlerde de bid'atler üzerindeki şüpheler belirtildikten sonra ibadetlerdeki ve günlük hayattaki bid'atler sınıflandırılarak ortaya konulmuştur.¹¹⁷

2- Bid'atın Tanımı, Çeşitleri ve Hükümleri: Salih b. Fevzân tarafında telif edilen bu eserin birinci bölümünde bid'atın tanımı yapıldıktan sonra çeşitleri ve hükümleri ifade edilmiştir. Diğer bölümlerde ise bid'atlerin ortaya çıkışının nedenleri, ümmetin bid'atlere karşı tutumu ve günümüzdeki bid'atler ortaya konulmuştur.¹¹⁸

3- Hadis Usûlüne Giriş: el-Useymîn tarafından telif edilen bu eserde hadis ıstılahları ele alındıktan sonra haberin kendisine izafe edildiği kimseler hakkında bilgiler verilmiştir.¹¹⁹

---

¹¹³ Bkz. Muhammed b. Salih el-Useymîn, **Tefsir Usulü**, trc. Muhammed Şahin, Riyad, 2009.

¹¹⁴ Bkz. Muhammed Cemil Ziynû, **Kur'an'ı Nasıl Anlayalım**.

¹¹⁵ Bkz. Muhammed Nâsiruddin el-Elbânî, **Kur'an'ı Nasıl Tefsir Etmeliyiz**, trc. Ebu Abdullah, Kitab ve Sünnete Davet Yayınları, 2014.

¹¹⁶ Bkz. Ahmet Sedat Üstün, **Kur'an-ı Kerim Sözlüğü**, y.y., 2011.

¹¹⁷ Bkz. Ebu Muaz Seyfullah Erdoğan, **Bidatleri Tanımak**, y.y., t.y.

¹¹⁸ Bkz. Salih. Fevzân, **Bid'atın Tanımı, Çeşitleri ve Hükümleri**, (Çevrimiçi) <http://www.islah.de/sunnet.htm>, 03.12.2014.

¹¹⁹ Bkz. Muhammed b. Salih el-Useymîn, **Hadis Usûlüne Giriş**, çev. M. Beşir Eryarsoy, İstanbul, Guraba Yayınları, t.y.

4- Kırk Hadis Şerhi: İmam Acurrî'nin telif ettiği bu eser 2003 yılında Türkçeye tercüme edilmiştir. Bu eser Hz. Peygamber'in kırk hadis ile ilgili rivayeti esas alınarak kaleme alınmıştır.¹²⁰

5- Allahu Teâlâ Sünnete İttiba Edenleri Sever: İbn Teymiyye'nin kaleme aldığı bu eser 2014 yılında Vehhabîler tarafından Türkçeye tercüme edilmiştir.¹²¹

3.4.1.4. İbadet ile İlgili Eserler

1- Kitap ve Sünnet Işığında Sahih İlmihal: Selefî-Vehhabî davetçi Seyfullah Erdoğan'ın yazmış olduğu bu ilmihal, üslup olarak Türkiye'deki geleneksel ilmihallere benzemekte; ancak içerik olarak bir takım farklılıklar arz etmektedir. Genel olarak konuların içeriği oluşturulurken şirk ve bid'at merkezli bir yaklaşım izlenmiştir. İşlenen hemen her konu, Selefî-Vehhabî doktrinlerin izlerini taşımaktadır.¹²²

2- Fıkıh Usûlüne Giriş: el-Useymîn tarafından telif edilen bu eserde, fıkıh usulü ilminin faydalarından bahsedildikten sonra, fikhî ıstılahların izahı yapılmıştır.¹²³

3- Kitap ve Sünnete Göre Namaz: Ebu Said el-Yarbużî tarafından kaleme alınan bu eserde namazla ilgili her konu bab başlıkları altında incelenmiştir. Eserin mukaddimesinde Hz. Peygamber'in kıldığı gibi bir namazın öneminden bahseden müellif, namazın bütün erkânını hadisler eşliğinde izah etmiştir.¹²⁴

---

¹²⁰ Bkz. İmam Acurrî, **Kırk Hadis Şerhi**, trc. Seyfullah Erdoğan, (Çevrimiçi) <http://islah.de/sunnet.htm>, 03.11.2014.

¹²¹ Bkz. İbn Teymiyye, **Allahu Teâlâ Sünnete İttiba Edenleri Sever**, Ankara, İhya Yayınları, 2014.

¹²² Bkz. Seyfullah Erdoğan, **İlmihal**.

¹²³ Bkz. Muhammed b. Salih el-Useymîn, **Fıkıh Usûlüne Giriş**, trc. M. Beşir Eryarsoy, İstanbul, Guraba Yayınları, t.y.

¹²⁴ Bkz. Muhammed Ebu Said el-Yarbużî, **Kitap ve Sünnete Göre Namaz**, Ankara, Kitap ve Sünneti İhya Yayınları, t.y.

4- Kur'an ve Sünnet'in Işığında Hac ve Umre Rehberi: Said el-Kahtânî tarafından telif edilen bu eserde hac ve umre yapmanın ve Hz. Peygamberin mescidini ziyaret etmenin adabı ve fazileti anlatılmaktadır.¹²⁵

5- Kur'an ve Sünnetten Seçilmiş Dua ve Zikirler: Halid b. Abdurrahman el-Cüreysî tarafından kaleme alınan bu eserde, zikir ve duanın fazileti ve duanın kabulü ile ilgili Hz. Peygamberden rivayet olunan hadisler, sıhhat derecesi belirtilerek tasnif edilmiştir.¹²⁶

3.4.1.5. Davet ve Menhec ile İlgili Eserler

1- Selefî Davet Usulü: Nâsıruddin el-Elbânî tarafından kaleme alınan bu eserde, Fırka-i Naciyye olmak adına Selef'in mezhebine sarılmanın vacip olduğu delillerle izah edilmektedir. Ayrıca bu izah yapılırken Mu'tezile, Eş'ariyye ve Maturidiyye gibi ekollere de eleştiriler yapılmaktadır.¹²⁷

2- İstikbal İslam'a Aittir, Selefî Davetin Zaferi: Nâsıruddin el-Elbânî'nin eserlerinden bir derleme olan bu eserde, kısaca el-Elbânî'nin hayatına değinildikten sonra Selefîlik-Vehhabîlik mezhebinin diğer mezheplere karşı üstünlüğü başlıklar halinde anlatılmaktadır.¹²⁸

3- Allah Dostları ile Şeytan Dostları Arasındaki Fark: İbn Teymiyye'nin telif ettiği bu eserde, Allah dostları ve Şeytan dostları kısımlara ayrılarak bunlar arasındaki farklar ayet ve hadislerle delillendirilerek izah edilmiştir. Eser Selefî-Vehhabî davetçi Harun Yıldırım tarafından Türkçeye tercüme edilmiştir.¹²⁹

---

¹²⁵ Bkz. Said el-Kahtânî, **Kur'an ve Sünnet'in Işığında Hac ve Umre Rehberi**, trc. M. Beşir Er-yarsoy, İstanbul, Guraba Yayınları, 2002.

¹²⁶ Bkz. Halid b. Abdurrahman el-Cüreysî, **Kur'an ve Sünnetten Seçilmiş Dua ve Zikirler**, trc. Muhammed Şahin, (Çevrimiçi) <http://islah.de/ibadet.htm>, 04.12.2014.

¹²⁷ Bkz. Muhammed Nâsıruddin el-Elbânî, **Selefî Davet Usulü**, trc. Ebu Turab Murad b. Abdurrahman es-Sivasî, Kitab ve Sünnete Davet Yayınları, 2014.

¹²⁸ Bkz. Muhammed Nâsıruddin el-Elbânî, **İstikbal İslam'a Aittir: Selefî Davetin Zaferi**, derl. Ebu Cunejd b. Muhammed el-Muhacir, Kitab ve Sünnete Davet Yayınları, 2014.

¹²⁹ Bkz. İbn Teymiyye, **Allah Dostları ile Şeytan Dostları Arasındaki Fark**, trc. Harun Yıldırım, y.y., t.y.

4- Günümüzde Selef-i Salihîn Gibi Nasıl Olursun: Eserde genel olarak mezheplerden ve bid'at ehillerinden uzak durarak ve Selef yoluna davet ederek Selef-i Salihîn gibi olunacağı üzerinde durulmuştur.¹³⁰

5- İslam'da Mezhep: Müellif, Japonya'dan bir gurup Müslüman tarafından kendisine gönderilen mektupta İslam ve mezhepler hakkında bir takım sorular sorulması üzerine bu eseri kaleme almıştır. Eserde mezheplerin insanları sahih İslam'dan uzaklaştırdığı ve bid'ate yönlendirdiği üzerinde durulmuştur.¹³¹

6- Tasavvuf ile ilgili Fetvalar: Eserde tasavvuf ile ilgili terimler açıklandıktan sonra tasavvufun insanları sahih İslam'dan nasıl uzaklaştırdığına dair, ünlü sûfilerin hayatlarından örnekler verilerek, önde gelen Vehhabîlerin fetvalarıyla izahlarda bulunulmuştur.¹³²

3.4.1.6. Ahlak ve Terbiye ile İlgili Eserler

1- Kadın ve Erkek İhtilatının Hükmü: Eserde eğitim ve çalışmak gibi nedenlerden dolayı kadın ve erkeklerin bir arada bulunmasının haram olduğu üzerinde durulmuştur.¹³³

2- Kitabı's-Samt ve Adabu'l-Lisan: İbn Ebi'd-Dünya tarafından kaleme alınan eserde dili korumanın ve susmanın fazileti üzerinde durulduktan sonra doğru sözlülük, gıybet, yalan, övücülük, lanet etme gibi konular izah edilmiştir.¹³⁴

3- Toplumun Cevheri Hanımlara: Abdullah yolcu tarafından kadınlar için el broşürü olarak kaleme alınmıştır. Bu eserde kadınların örtünmesi, İslamî adaba aykırı giyinmenin zararları üzerinde durulmuştur.¹³⁵

---

¹³⁰ Bkz. Ebu Umeyr b. Muhammed et-Turkî, **Günümüzde Selef-i Salihîn Gibi Nasıl Olursun**, Kitab ve Sünnete Davet Yayınları, 2014.

¹³¹ Bkz. Muhammed Sultan el-Masumî, **İslam'da Mezhep**, trc. Ali Ebu Muhammed, y.y., t.y.

¹³² Bkz. Ebu Muaz Seyfullah Erdoğan, **Tasavvuf ile ilgili Fetvalar**, Ankara, 2005.

¹³³ Bkz. Ebu Muaz Seyfullah Erdoğan, **Kadın ve Erkek İhtilatının Hükmü**, (Çevrimiçi) <http://islah.de/terbiye&tezkiye.htm>, 05.12.2014.

¹³⁴ Bkz. İbn Ebi'd-Dünya, **Kitabu's-Samt ve Adabu'l-Lisan**, trc. Ebu Muaz Seyfullah Erdoğan, Ankara, 2004.

¹³⁵ Bkz. Abdullah Yolcu, **Toplumun Cevheri Hanımlara**, İstanbul, Guraba Yayınları, t.y.

3.4.1.7. Sîret ile İlgili Eserler

1- Zâdü'l-Meâd: İbn Kayyim el-Cevziyye'nin kaleme aldığı bu eser Hz. Peygamber'in hayatını anlatmaktadır. Polen yayınları tarafından tercüme edilerek yayınlanmıştır.¹³⁶

2- Tevhid İmamı Muhammed b. Abdülvehhab Hayatı, Daveti ve Hakkında Yapılan İftiralar: Eserde Selefîlik-Vehhabîlik ve Muhammed b. Abdülvehhab'ın hayatı hakkında kısaca bilgi verildikten sonra, Muhammed b. Abdülvehhab'ın akidesi hakkındaki beyanatlar açıklanmıştır. Daha sonra Muhammed b. Abdülvehhab ve daveti hakkında yapılan iftiralar izah edilmiştir.¹³⁷

3- İbn Teymiyye: Süleyman Uludağ tarafından kaleme alınan bu eserde İbn Teymiyye'nin hayatı anlatıldıktan sonra itikadı ve tasavvuf, mezhep, felsefe gibi konulardaki fikirleri açıklanmıştır.¹³⁸

3.4.2. Görsel Faaliyetleri

Vehhabîlerin bugün Türkiye'de herhangi bir televizyon kanalı ya da gazete gibi görsel faaliyet araçları yoktur. Türkiye'deki görsel faaliyetlerini, Selefî-Vehhabî davetçilerin ve derneklerinin adına açılan internet sitelerinde, facebook ve twitter gibi sosyal medya sitelerinde ve bu davetçilerin youtube ve dailymotion gibi video barındırma sitelerinde açtıkları kanallar aracılığıyla yürütmektedirler. Bugün bu internet siteleri, Vehhabî davetinin en büyük ayağını oluşturmaktadır.

Günümüz toplumlarında internet kullanım oranlarının üst düzeyde olması, Vehhabîleri internet ortamında davete teşvik etmiştir. Toplumun bu ilgisinin farkında olan Vehhabîler, Türkiye'de farklı kişi ve kurumlar aracılığıyla açtıkları onlarca internet sitesini birer davet aracı olarak kullanmaktadırlar. Bu internet sitelerinin hepsini burada zikretmek yerine, ortak bir amaca hizmet etmesi nedeniyle önemli gördüğümüz internet siteleri hakkında tasnif edilerek bilgi verilecektir. Bu internet siteleri

¹³⁶ Bkz. İbn Kayyim el-Cevziyye, **Zâdü'l-Meâd**, İstanbul, Polen Yayınları, 2006.

¹³⁷ Bkz. Ebu Umeyr b. Muhammed et-Turkî, **Tevhid İmamı Muhammed b. Abdülvehhab Hayatı, Daveti ve Hakkında Yapılan İftiralar**, Kitab ve Sünnete Davet Yayınları, 2014.

¹³⁸ Bkz. Süleyman Uludağ, **İbn Teymiyye**, (Çevrimiçi) <http://islah.de/siret.htm>, 05.12.2014.

şekil ve içerik bakımından genel olarak birbirlerine benzemektedir. Videolar, Sesli Dersler, Fetvalar, Makaleler, Soru-Cevap gibi sayfa linkleri hemen hepsinde bulmak mümkündür.

3.4.2.1. Derneklerin İnternet Siteleri

1- Guraba Yayınevi ve Guraba Derneği'nin İnternet Siteleri: Türkiye'de Selefî-Vehhabî davetini ilk başlatmaları nedeni ile konuya Abdullah Yolcu'nun kurmuş olduğu Guraba Yayınevi ve Guraba Derneği ile başlamakta fayda görülmüştür. Guraba Yayınları kurulduğu günden itibaren yüzü aşkın kitabı telif ve günümüzde önde gelen Vehhabîlerin eserlerini Türkçeye tercüme etmiştir. Bu eserler yayınevini internet sitesinde akide, davet, fıkıh, sünnet, Kur'an-tefsir, siyer gibi konular altında tasnif edilerek online satış yapılmaktadır.¹³⁹

Abdullah Yolcu, Guraba Yayınevini kurduktan sonra faaliyetlerini daha da genişletmek ve talebe yetiştirmek amacıyla yayınevini hemen yanına Guraba Yayınevini kurmuştur. Burada İman dersleri, Selef-i Salihîn dersleri ve muhtelif konularda dersler yaparak etrafında topladığı talebelere dersler vermiştir. Ayrıca yurt dışından ziyarete gelen Arap davetçiler de burada dersler ve sohbetler yapmışlardır. Yapılan bu sohbetlerin hemen hepsi video ve ses kaydı yapılarak derneğin internet sitesinde yayınlanmıştır. Ayrıca Abdullah Yolcu'nun eserlerinin ve makalelerinin bir kısmı bu sitede PDF formatında yayınlanmıştır.¹⁴⁰

2- Tevhid ve Sünnet İlimlerini Yayma Derneği İnternet Siteleri: Selefî-Vehhabî davetçi Hüseyin Cinisli ve Emrah Orhan Kurugöllü tarafından, 2014 yılında İstanbul'da kurulan derneğin internet sitesidir.¹⁴¹ Dernek bünyesinde bulunan İman Mescidi, Muhammed b. Abdülvehhab Medresesi, İlim-Der ve Tevhid ve Sünnet Ya-

---

¹³⁹ Bu konudaki bilgiler Guraba Yayınevi ve Guraba Derneği'nin internet sitelerinden elde edilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Guraba Yayınevi, "Anasayfa", (Çevrimiçi) <http://www.guraba.com.tr/vitrin/>, 06.12.2014.

¹⁴⁰ Bkz. Guraba Derneği İnternet Sitesi, "Anasayfa", (Çevrimiçi) <http://www.guraba-der.com/>, 06.12.2014.

¹⁴¹ Bkz. Tevhid ve Sünnet İlimlerini Yayma Derneği, "Anasayfa", (Çevrimiçi) <http://www.tevhidve-sunnet.com/>, 08.12.2014.

yınevi gibi kurumların internet sitelerini de içinde barındırır. Derneğin kendi isminde müstakil olarak facebook ve twiter sayfaları vardır.

İman Mescidi'nin internet sitesinde başta Hüseyin Cinisli ve Emrah Orhan Kurugöllü olmak üzere Vehhabî âlim ve davetçilerin Cuma hutbeleri, fetvaları, sesli dersleri, kitap ve makaleleri bulunmaktadır.¹⁴² Medresenin internet sitesi hazırlanma aşamasında olduğu için henüz aktif olarak kullanılmamaktadır.¹⁴³ Bu nedenle içerik hakkında bilgi verilemeyecektir. İzmir'de faaliyet gösteren İlim Derneği'nin internet sitesinde ise Hüseyin Cinisli ve Emrah Kurugöllü'nün yanı sıra Selefî-Vehhabî davetçi Fatih Bulut ve İlyas Bulut sesli ve görüntülü dersleri bulunmaktadır. Bu derslerin dışında günümüzün önde gelen Selefî-Vehhabî âlim ve davetçilerinin de görüntülü sohbet ve fetvaları internet sitesinin içinde yer almaktadır.¹⁴⁴ İlim-Der'in ayrıca müstakil olarak facebook, twiter gibi sosyal paylaşım sitelerinde sayfaları, youtube ve dalymotion gibi video sitelerinde de kanalları bulunmaktadır. Son olarak da yayınevini internet sitesinde basmış oldukları eserleri online olarak satışa sunmaktadırlar.¹⁴⁵

Tevhid ve Sünnet İlimlerini Yayma Derneği'nin faaliyetlerinin duyurularını, yaptıkları yukarıda zikri geçen kurumların internet sitelerinin dışında facebook¹⁴⁶ ve twiter¹⁴⁷ sayfaları da vardır. Günümüzün geniş çaplı iletişim ağına sahip olan bu sosyal paylaşım sitelerinde derneğin ve derneğin çatısında faaliyet yürüten diğer kurumların yapmış olduğu ve yapacağı bütün faaliyetlerin duyurularını bulmak mümkündür. Ayrıca bir kısım Selefî-Vehhabî âlim ve davetçilerin yapmış oldukları bazı ders ve sohbetlerin sesli ve görüntülü dosyaları bu sitelerde bulunmaktadır.

---

¹⁴² Bkz. Tevhid ve Sünnet İlimlerini Yayma Derneği, "İman Mescidi", (Çevrimiçi) <http://www.imanmescidi.com/>, 08.12.2014.

¹⁴³ Bkz. Tevhid ve Sünnet İlimlerini Yayma Derneği, "Medrese", (Çevrimiçi) <http://medrese.com.tr/>, 08.12.2014.

¹⁴⁴ Bkz. Tevhid ve Sünnet İlimlerini Yayma Derneği, "İlim-Der", (Çevrimiçi) <http://www.ilimder.com/tr/>, 08.12.2014.

¹⁴⁵ Bkz. Tevhid ve Sünnet İlimlerini Yayma Derneği, "Yayınevi", (Çevrimiçi) <http://www.tevhidvesunnet.net/>, 08.12.2014.

¹⁴⁶ Bkz. Tevhid ve Sünnet İlimlerini Yayma Derneği, "facebook", (Çevrimiçi) <https://www.facebook.com/tevhidvesunnetdernegi?ref=hl>, 08.12.2014.

¹⁴⁷ Bkz. Tevhid ve Sünnet İlimlerini Yayma Derneği, "twitter", (Çevrimiçi) <https://twitter.com/tevhidvesunnet1>, 08.12.2014.

3- Ubeydullah Arslan ve Asr-ı Saadet Derneği'nin İnternet Siteleri: Türkiye'de önde gelen Selefî-Vehhabî davetçilerden biri olan Ubeydullah Arslan'ın ve Gaziantep'te kurmuş olduğu Asr-ı Saadet Derneği'nin internet siteleridir. Ubeydullah Arslan'ın internet sitesinde kendisinin yapmış olduğu araştırmalar, makaleler, yapmış olduğu ders ve sohbetlerin ses ve video dosyaları bulunmaktadır. Sitenin Soru-Cevap kısmında Ubeydullah Arslan güncel meselelerde kendisine sorulan sorulara cevap vermektedir.¹⁴⁸ Bu sitenin dışında Ubeydulh Arslan'nın facebook, twiter gibi sosyal paylaşım sitelerinde sayfaları ve youtube'de video kanalı bulunmaktadır. Resmi internet sitesinde verdiği linkler vasıtası ile bu sitelere ulaşılabilir. Ubeydullah Arslan'nın Gaziantep'te kurmuş Asr-ı Saadet Derneği'nin faaliyetlerini ve duyurularını yapmış olduğu resmi bir internet sitesi yoktur. Ancak açtıkları facebook sayfası ile bu açığı gidermişlerdir. Burada Ubeydullah Arslan'nın ders ve sohbetlerinin video ve görüntüleri ve dernek çatısı altında gerçekleşen faaliyetlerin duyuruları paylaşılmaktadır.¹⁴⁹ Ayrıca Gaziantep Üniversitesi Davet Kulübü adında kurdukları öğrenci kulübünün faaliyetlerini paylaştıkları facebook sayfası da bulunmaktadır.¹⁵⁰

4- Çağrı Derneği'nin İnternet Siteleri: Dernek bünyesinde faaliyet gösteren Feyzullah Birişik, Ebu Said el-Yarbużî, Ebu Enes (Muhammet Çiftçi), Ebu Erva (Abdullah Öztürk), Ebu Emre (Hüseyin Alıcı), Ebu Zerka gibi Selefî-Vehhabî davetçilerin ders ve sohbetlerin ses ve video dosyaları, seminer gibi faaliyetlerin duyuruları bu sitede yayınlanmaktadır. Türkiye genelindeki birçok davetçinin ders ve sohbetlerine bu internet sitesinden ulaşılmaktadır.¹⁵¹ Yine bu derneğin faaliyetlerinin takip edilebileceği bir de facebook sayfası bulunmaktadır.¹⁵²

---

¹⁴⁸ Ubeydullah Arslan'ın güncel faaliyetleri ve daha fazla içerik için bkz. Ubeydullah Arslan, "Anasayfa", (Çevrimiçi) <http://www.ubeydullaharslan.com/>, 09.12.2014.

¹⁴⁹ Bkz. Asrı Saadet Derneği, "Asrı Saadet Derneği", (Çevrimiçi) <https://tr-tr.facebook.com/asrisaadetder>, 09.12.2014.

¹⁵⁰ Bkz. Gaziantep Davet Kulübü, "Başak Cafe Söyleşileri", (Çevrimiçi) <https://www.facebook.com/gaziantepdavetkulubu>, 09.12.2014.

¹⁵¹ Bkz. Çağrı Derneği, "Anasayfa", (Çevrimiçi) <http://cagri-der.com/>, 09.12.2014.

¹⁵² Bkz. Çağrı Derneği, "facebook", (Çevrimiçi) <https://tr-tr.facebook.com/pages/cagri-dercom/191544934274835>, 09.12.2014.

3.4.2.2. Kaynak Eser İnternet Siteleri

Vehhabîlerin internet sitelerinin hemen hepsinde kendi akideleri doğrultusunda, PDF formatında kitap ve makaleler bulunmaktadır. Ancak çoğu kapsamlı bir arşive sahip değildir. Bu nedenle burada kapsamlı bir kütüphaneye sahip olan internet siteleri hakkında bilgi verilecektir.

1- islamhouse.com: Başta Arapça, İngilizce, Fransızca ve Türkçe gibi diller olmak üzere atmış dilde yayın yapan uluslararası bir internet sitesidir. Bu internet sitesinde Selefi-Vehhabî âlim ve davetçilerin kitap, makale ve fetvalarının PDF ve Word formatında dosyaları, ders ve sohbetlerin ses ve video kayıtları bulunmaktadır. Türkçe olarak 182 adet kitap, 298 adet makale, 813 adet fetva, 45 adet video, 96 adet ses kaydı olmak üzere toplam 1435 adet kayıtlı veri bulunmaktadır.¹⁵³

2- islah.de: Türkiye'deki davetçilerin telif etmiş olduğu eserlerin ve Selefi-Vehhabî âlim ve davetçilerin Türkçe'ye tercüme edilmiş eserlerinin PDF formatında yayımlandığı internet sitesidir. Buradaki eserler akide, Kur'an, sünnet, ibadet gibi konulara tasnif edilerek yayınlanmıştır. Ayrıca sitede Abdullah Yolcu, Ebu Emre (Hüseyin Alıcı), Ebu Erva (Abdullah Öztürk), Ebu Enes (Muhammet Çiftçi), Ebu Said el-Yarbuzi gibi Türkiye'nin önde gelen davetçilerinin sohbet ve derslerinin ses kayıtları bulunmaktadır.¹⁵⁴

3- Ülfet Derneği İnternet Sitesi: Site içerisinde Selefi-Vehhabî davetçi İlyas Bulut, Necmi Sarı ve Ebu Said el-Yarbuzi'nin sesli derslerinin yanı sıra Ubeydullah Arslan, Ebu Erva gibi davetçilerin de ders ve sohbet videoları bulunmaktadır. Sitenin "e-kitap" linkinde Türkçe ve Türkçeye tercüme edilmiş eserler Akide, Kur'an, Sünnet, Menhec, İbadet gibi konulara kategorize edilerek yayınlanmaktadır.¹⁵⁵

---

¹⁵³ Bkz. İslam House, (Çevrimiçi) <http://www.islamhouse.com/>, 09.12.2014.

¹⁵⁴ Bkz. islah.de, (Çevrimiçi) <http://www.islah.de/>, 09.12.2014.

¹⁵⁵ Bkz. Ülfet Derneği, "Anasayfa", (Çevrimiçi) <http://www.ulfetder.com/>, 09.12.2014.

3.4.2.3. Diğer İnternet Siteleri

Türkiye’de Seleflilik-Vehhabîlik daveti yapılan birçok internet sitesi vardır. Bu bölümde Türkiye’deki Selefi-Vehhabî davetçilerin birçoğunun içinde bulunduğu ve işlevsel bakımdan diğerlerinden daha ön planda olan internet siteleri hakkında bilgi verilecektir.

1- İlim ve Davet Derneği’nin İnternet Siteleri: İzmir merkezli İlim ve Davet Derneği’nin “ilimvedavet.org” resmi internet sitesi çok kapsamlı değildir. Ancak derneğin faaliyetlerinin yer aldığı “ilimvedavet.com” sitesi Türkiye’de faaliyet yürüten davetçilerin büyük bir çoğunluğunu kapsamaktadır. “ilimvedavet.com” sitesinde bu davetçilerin ders ve sohbetlerinin videoları bulunmaktadır. Bu site tamamen davetçilerin videoları ile faaliyet yürütmektedir.¹⁵⁶

2- Yaratılış Gayesi İnternet Sitesi: Ebu Said el-Yarbużî, Feyzullah Birışık Doç. Dr. Mustafa Dönmez, Ubeydullah Arslan gibi önde gelen yaklaşık on beş Selefi-Vehhabî davetçinin ders sohbetlerinin bulunduğu internet sitesidir. İçinde küçük çapta bir kütüphane de bulunduran bu sitede Selefi-Vehhabî davetçilerin PDF formatında kitap ve makaleleri bulunmaktadır.¹⁵⁷

3- Cennete Davet İnternet Sitesi: Bu sitede başta İbn Bâz, el-Useymin, İbn Fevzân, el-Elbânî gibi Selefi-Vehhabî âlim ve davetçilerinin Türkçe altyazılı sohbetleri olmak üzere birçok davetçinin ders ve sohbetleri yer almaktadır. Ebu Said el-Yarbużî, Hüseyin Cinisli, Ubeydullah Arslan, Feyzullah Birışık, Ebu Enes, Mustafa Dönmez gibi yaklaşık yirmi beş davetçinin ders ve sohbetlerinin video ve ses kayıtları site içinde bulunmaktadır. Yine bu davetçilerin bir kısmının güncel meselelerdeki fetvaları da site ziyaretçilerine sunulmaktadır.¹⁵⁸

4- Kitap Derneği İnternet Sitesi: Dernek bünyesinde Abdullah Yolcu, Mehmet Emin Akın, Talha Bekret, Ebu Erva, Ebu Ömer, Ebu Hanif gibi davetçiler tarafından yapılan ders ve sohbetlerin ses ve video kayıtlarının yanı sıra bu davetçile-

¹⁵⁶ Bkz. İlim ve Davet Derneği, “Anasayfa”, (Çevrimiçi) <http://ilimvedavet.com/>, 09.12.2014.

¹⁵⁷ Bkz. Yaratılış Gayesi, “Anasayfa”, (Çevrimiçi) <http://www.yaratilishgayesi.com/>, 09.12.2014.

¹⁵⁸ Bkz. Cennete Davet, “Anasayfa”, (Çevrimiçi) <http://cennetedavet.blogspot.com.tr/>, 09.12.2014.

rin makalelerinin yer aldığı internet sitesidir. Bu internet sitesi ve derneğin facebook ve twitter sayfaları vasıtasıyla da yapılan faaliyetlerin duyuruları yapılmaktadır.¹⁵⁹

Yukarıda hakkında bilgi verilen Selefî-Vehhabî internet sitelerin dışında Ebu Muaz (Seyfullah Erdoğan), Ebu Zerka, Mehmet Emin Akın gibi davetçilerin resmî internet siteleri, Okur Derneği internet sitesi, Taybe İlim Derneği internet sitesi ve diğer bütün Selefî-Vehhabî kişi ve derneklerin internet siteleri Selefî-Vehhabî davetinin önemli internet siteleridir. Bu internet sitelerinden Selefî-Vehhabî davetçilerin özgeçmişleri, davet metotları, eserleri, faaliyetleri gibi konular hakkında bilgiler elde edilebilir.

3.4.3. Dernek, Kur'an Kursu ve Medrese Faaliyetleri

3.4.3.1. Dernek ve Kur'an Kursu Faaliyetleri

Türkiye'de dernekler, Selefî-Vehhabî davetinin en önemli araçlarından biridir. Bu derneklerde Selefî-Vehhabî davetçiler tarafından ders ve sohbetler yapılmaktadır. Yılın belirli zamanlarında yapılan geniş çaplı seminer organizasyonları da bu derneklerin önemli faaliyetlerindedir. Ayrıca bazı derneklerin bünyesinde Medrese ve Kur'an kursu da bulunmaktadır. Türkiye'nin birçok şehrinde muhtelif isimlerde Selefî-Vehhabî dernekleri davet faaliyetleri yürütmektedir. Bu derneklerin en kapsamlıları İstanbul'daki Tevhid ve Sünnet İlimlerini Yayma Derneği, İzmir'deki Çağrı Derneği ve Gaziantep'teki Asr-ı Saadet Derneği'dir. Şimdi bu dernekler ve derneklerin bünyesinde bulunan Kur'an kursları hakkında bilgiler verilecektir.

1- Tevhid ve Sünnet İlimlerini Yayma Derneği: Hüseyin Cinisli ve Emrah Orhan Kurugöllü'nün İstanbul'da kurmuş olduğu bu dernek Türkiye'deki en kapsamlı Selefî-Vehhabî derneğidir. Ataşehir'de yer alan bu derneğin çatısı altında, İmam Muhammed b. Abdülvehhab Medresesi, İman Mescidi, erkek öğrenci yurdu, kız ve erkek Kur'an kursları ve bir de yayınevi bulunmaktadır. İzmir'deki İlim Derneği,

---

¹⁵⁹ Bkz. Kitap Derneği, "Anasayfa", (Çevrimiçi) <http://www.kitap-der.com/>, 09.12.2014.

Bayburt'taki Nasihat Derneği ve Denizli'deki İrşat Derneği de bu derneğin çatısı altında faaliyetlerini yürütmektedir.¹⁶⁰

İman Mescidi'nde vakit namazları ve Cuma namazı kılınmaktadır.¹⁶¹ Dernekte düzenlenen sohbetler de bu mescidde yapılmaktadır. Yeni kurulan ve henüz eğitim sistemi oturmayan medresede Selefî-Vehhabî doktrinler öğretilmektedir. Kur'an kurslarında Kar'an-ı Kerim öğretiminin yanı sıra buradaki bazı talebelere hafızlık yaptırılmaktadır. Medrese ve Kur'an kursu talebeleri (kız talebeler hariç) derneğin yurdunda ikame etmektedirler. Yayınevinde de dernek bünyesinde faaliyet gösteren davetçilerin (Hüseyin Cinisli ve Emrah Orhan Kurugöllü) telif ettikleri eserler yayınlanmaktadır. İzmir'de faaliyet gösteren İlim Derneği'nde İlyas Bulut, Fatih Bulut, Hüseyin Cinisli ve Emrah Orhan Kurugöllü muhtelif konularda ders ve sohbetler yapmaktadırlar. Yılda bir defaya mahsus çeşitli illerdeki otellerde, Türkiye'den ve dünyanın birçok yerinden Selefî-Vehhabî davetçilerin katılımıyla gerçekleştirilen birkaç günlük Eğitim ve Dinlenme Seminerleri¹⁶² de bu derneğin yürüttüğü faaliyetlerdendir.

2- Çağrı İlim Yayma Kültür Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği (Çağrı-Der): İzmir merkezli bu derneğin çatısı altında Kur'an kursu ve erkek öğrenciler için yurt bulunmaktadır. Kur'an kursunda eğitim alan bazı öğrencilere burada hafızlık yaptırılmaktadır. Bu öğrencilerin bir kısmı derneğin yurdunda yatılı olarak kalmaktadırlar. Dernekte Kur'an kursu dışında Selefî-Vehhabî davetçiler tarafından ders ve sohbetler yapılmaktadır. Bu ders ve sohbetler, Feyzullah Bırışık, Ebu Said el-

¹⁶⁰ Bu bilgi 18 Kasım 2014 tarihinde Tevhid ve Sünnet İlimlerini Yayma Derneği'nin internet sorumlusu ile yapılan telefon görüşmesi sonucu elde edilmiştir. Ses kaydı tarafıma muhafaza edilmektedir.

¹⁶¹ Türkiye'de vakit ve Cuma namazlarının kılındığı bir mescid açılmasının sebebi Türkiye'deki dinin Arabistan'daki din ile aynı olmaması görüşünden kaynaklı olabilir. Nitekim İzmir'deki Çağrı derneğinin facebook sayfasında paylaştıkları bir resimli yazıda, Türkiye'deki dinin TBMM'nin icat ettiği, bidat ve hurafe dini olduğunu belirterek bu dini yaşamayı reddettiklerini ifade etmektedirler. Bkz. Çağrı Derneği, "Fotoğraflar", (Çevrimiçi) <https://www.facebook.com/191544934274835/photos/pb.191544934274835.-2207520000.1421082712./698849996877657/?type=3&theater>, 09.12.2014.

¹⁶² Yedinci seminer 16-18 Eylül 2014 tarihleri arasında Kacaeli'nde Verd Hotel'de yapılmıştır. Bu seminerler hakkında geniş bilgi için derneğin facebook sayfasına bkz. Tevhid ve Sünnet İlimlerini Yayma Derneği, "Fotoğraflar", (Çevrimiçi) <https://www.facebook.com/ilimderdernegi/photos/pb.530031533703119.-2207520000.1421083526./810364959003107/?type=3&theater>, 09.12.2014.

Yarbuzî, Ebu Emre (Hüseyin Alıcı), Şemsettin Özaykan gibi davetçiler tarafından yapılmaktadır. Yaz aylarında yapılan geniş çaplı seminerler de bu derneğin önemli faaliyetlerindedir. Bu seminerlere Türkiye'deki ve dünyanın çeşitli yerlerindeki davetçiler, hatip olarak katılmaktadırlar. Bu sene ikincisi düzenlenen Kardeşlik ve Buluşma Semineri Abdullah Yolcu, Feyzullah Birişik, Ebu Enes, Şemsettin Özaykan gibi davetçilerin katılımıyla gerçekleşmiştir.¹⁶³

3- Asr-ı Saadet İlim Araştırma ve Yayma Derneği: Dernek, Ubeydullah Arslan tarafından 2006 yılında Gaziantep'te kurulmuştur. 2014 yılında beş katlı yeni binasına taşınan bu derneğin bünyesinde bugün yatılı Kur'an kursu ve Gaziantep Üniversitesi Davet Kulübü faaliyet yürütmektedir. Dernek'te Ubeydullah Arslan'ın akaid, hadis, tefsir, fıkıh, davet gibi konulardaki ders ve sohbetlerinin yanı sıra derneği ziyaret eden Selefî-Vehhabî davetçilerin sohbetleri de gerçekleşmektedir. Yatılı Kur'an kursunda öğrenciler 4-6 yaş gurubu, 8-10 yaş gurubu ve 10-15 yaş guruplarına ayrılarak ders görmektedirler.¹⁶⁴ Burada ders gören öğrenciler derneğin yurdunda yatılı olarak kalmaktadırlar. Ubeydullah Arslan, Gaziantep Üniversitesi Davet kulübüyle de her Pazar sabah 10-12 saatleri arası bir kafede üniversite öğrencileriyle kahvaltı yaparak dini söyleşilerde bulunmaktadır.¹⁶⁵

3.4.3.2. Medrese Faaliyetleri

Medreseler Türkiye'de uzun bir geçmişe sahip dinî ilimlerin öğretildiği kurumlarından biridir. Türkiye'deki eğitim sistemine yayınevi ve derneklerle başlayan Vehhabîler de bugün medrese eğitim sistemini kullanmaya başlamışlardır. 2014 yılı itibarı ile kullanılmaya başlayan bu sistem şimdilik derneklerin bünyesinde faaliyetlerini sürdürmektedirler. Vehhabîler için bu adım zamanla Türkiye'de bir ekol oluşturma'nın ilk adımı olabilir.

---

¹⁶³ 10-15 Haziran 2014 tarihleri arasında gerçekleşen 2. Kardeşlik ve buluşma semineri toplam 6 gün, 5 gece boyunca devam etmiştir. Seminer Balıkeser'in Edremit ilçesinde, Altın Otel'de yapılmıştır. Bkz. Çağrı Derneği, "Çağrı-Der 2inci Kardeşlik Semineri Yaz Programı", (Çevrimiçi) <http://cagri-der.com/makale/25-proje/141-car-der-2-inci-kardelik-semineri-yaz-proram.html>, 09.12.2014; Seneye üçüncüsü gerçekleşecek olan bu seminer 08-13 Haziran 2015 tarihleri arasında yine aynı otelde gerçekleşecektir. Bu bilgi derneğin facebook sayfasında yer almaktadır.

¹⁶⁴ Bkz. Asr-ı Saadet Derneği, "Fotoğraflar", (Çevrimiçi) https://www.facebook.com/asrisaadetder/photos_stream, 09.12.2014.

¹⁶⁵ Bkz. Gaziantep Davet Kulübü, "Başak Cafe Söyleşileri".

Araştırmalar neticesinde bugün Türkiye’de medrese nitelikleri taşıyan iki adet Selefi-Vehhabî medresesinin faaliyete başladığı tespit edilmiştir. Bunlar, İmam Ahmed Vakfı bünyesinde bulunan İmam Ahmed Medresesi ve Tevhid ve Sünnet İlimlerini Yayma Derneği bünyesinde bulunan İmam Muhammed b. Abülvehhab Medresesi’dir. Bunların dışında Ankara’da Selefi-Vehhabî davetçiler olan Harun Yıldırım ve Hüseyin Alıcı (Ebu Emre)’nın derneği olan İhya Derneği’nin çatısı altında yeni bir medrese inşaatına başlanmıştır.¹⁶⁶ Selefi-Vehhabî davetçi Ebu Said el-Yarbuzi’nin Antalya’da Yarpuz Medresesi adında bir medresesi vardır; ancak bu medrese nitelikleri bakımında diğer Selefi-Vehhabî derneklerinden farksızdır. Burası Ebu Said’in ders ve sohbet faaliyetlerini yürüttüğü bir yerdir.

1- İmam Ahmed Medresesi: Bu medrese, Selefi-Vehhabî davetçi Ebu Zerka’nın İstanbul’da kurmuş olduğu sekiz katlı İmam Ahmed Vakfı’nın yatakhanelerle birlikte dört katını içine almaktadır. Bir katı yatakhane, bir katı bayanların derslikleri ve diğer iki katı da erkeklerin derslikleridir. Diğer katlarda da idarî bölümlerin yanı sıra buradaki öğrencilerin yeme, dinlenme ve okuma ihtiyaçlarını gidermeleri için yemekhane, dinlenme salonları ve kütüphaneden oluşmaktadır.¹⁶⁷ Henüz eğitime başlamayan bu medresede, yüzü yatılı olmak üzere toplamda dört yüz öğrenciye ders verilmesi planlanmaktadır. Medreseye öğrenci alımındaki en önemli kriter “cehaleti özür görme” meselesidir. Cehaleti özür görmeyenler hatta özür görüp bazı konuların ihtilafı olduğuna inananlar dahi medreseye alınmamaktadır. Öğrencilerin Türkçe bilmesi dışındaki diğer bir kriter de tezkiye usulüdür. Tezkiye usulü, talebelerin medreselere referanslı bir şekilde alınacağı anlamına gelmektedir. Burada dersler, başta Ebu Zerka olmak üzere Ebu Zerka’nın seçeceği diğer Selefi-Vehhabî davetçiler tarafından akide, tefsir, fıkıh, usûl, Arapça, hafızlık gibi alanlarda verilmesi planlanmaktadır. Ayrıca metin dersleri yapılarak Selefi-Vehhabî klasik eserlerin okutulması düşünülmektedir. Medreseye alınacak olan bayan öğrencilere de bayan davetçiler ders

¹⁶⁶ Bu bilgi İhya Derneği’nin internet sitesinden elde edilmiştir. Bkz. İhya Derneği, “Değerli Müslümanlar”, (Çevrimiçi) <http://www.ihya-der.blogspot.com.tr/>, 10.12.2014.

¹⁶⁷ İmam Ahmed Vakfı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. İmam Ahmed Vakfı, “İmam Ahmet Vakfı”, (Çevrimiçi) <https://www.facebook.com/media/set/?set=a.784281908277336.1073741831.748034111902116&type=3>, 10.12.2014.

verecektir. İlerleyen zamanlarda okul öncesi, ilk ve ortaokul öğrencilerine de ders verilmesi planlanmaktadır.¹⁶⁸

2- İmam Muhammed b. Abdülvehhab Medresesi: Medrese Hüseyin Cinisli ve Emrah Orhan Kurugöllü'nün İstanbul'da kurmuş oldukların yedi katlı Tevhid ve Sünnet İlimlerini Yayma Derneğinin bünyesi altında yer almaktadır. 2014 yılı itibarı ile eğitim-öğretime başlamış bulunmaktadırlar. Öğrenci alımında net bir kriter belirlemeyen davetçiler, 15 yaşını tamamlayanları medreseye kabul etmekte ve aldıkları bu öğrencileri sekiz aylık temhid (ıslah etme, düzeltme) kuruna tabi tutmaktadırlar. Bu sınıf bir deneme süreci olup, sekiz ayı medrese ahlakına uygun, başarılı bir şekilde tamamlayanlar ikinci sınıfa geçmeye hak kazanmaktadırlar. Burada Hüseyin Cinisli ve Emrah Orhan Kurugöllü gibi Selefî-Vehhabî davetçiler Arapça, fıkıh, tefsir, Kur'an, akide, davet gibi alanlarda dersler vermektedirler.¹⁶⁹

Günümüzde Türkiye'deki Selefî-Vehhabî medreselerin sayısı tespit edebildiğimiz kadarı ile en az iki tanedir. Buradaki Vehhabîlerin ilk kurumu olan Guraba Yayınevi, 1992 yılında kurulmuş ve bunun dışında bugün sayıları altıyı bulan yayınevleri vardır. Dernek faaliyetleri genel olarak 2002 yılından sonra başlamış olup, bugün Türkiye'nin birçok ilinde yirmiyi aşkın dernekleri vardır. Medreseler de 2014 yılında kurulmaya başlamış ve ikisi faaliyete başlamış, biri yapım aşamasında olup sayıları toplamda üçü bulmuştur. Bütün bunlar gelecekte Türkiye'nin, Selefî-Vehhabî düşünce sisteminin tesiri altında kalacağını bir göstergesi olabilir.

3.5. DEĞERLENDİRME

Selefîlik-Vehhabîlik hareketinin fikrî temellerinin atıldığı Arap Yarımadası'nın coğrafi ve beşerî yapısının ve hareketin teşekkül sürecinin incelendiği birinci bölüm ve hareketin kurucusu olan Muhammed b. Abdülvehhab'ın hayatının ve fikrî yapısının ortaya konulduğu ikinci bölümün ardından, bu bölümde Selefîlik-

¹⁶⁸ İmam Ahmed Medrese'si hakkında geniş bilgi için bkz. Ebu Zerka, "İmam Ahmed Medresesi Açılıyor", (Çevrimiçi) <http://www.ebuzerka.com/>, 10.12.2014.

¹⁶⁹ İmam Ahmed Medresesi hakkındaki bu bilgiler, 18 Kasım 2014 tarihinde Tevhid ve Sünnet İlimlerini Yayma Derneği'nin internet sorumlusu ile yapılan telefon görüşmesi sonucu elde edilmiştir.

Vehhabîlik hareketinin Türkiye'ye geçişi ve Türkiye'deki faaliyetleri incelenmiştir. Vehhabîlik hareketinin Türkiye'deki ilk kurumu, 1992 yılında Abdullah Yolcu'nun kurmuş olduğu Guraba Yayınevi olarak tespit edilmiştir. Türkiye'de 1992 yılından önce Selefîlik-Vehhabîlik hareketinin fikrî yapısının etkilerinden bahsetmek mümkündür; ancak kurumsal bazda bir tarih başlatmak gerekirse 1992 yılını başlangıç kabul etmek gerekmektedir. Çünkü bu tarihten önce Selefî-Vehhabî faaliyetlerden bahsetmek mümkün görünmemektedir.

Türkiye'de kendilerini İslam Davetçisi ya da Selefî olarak tanıtan Selefî-Vehhabî davetçiler genellikle gerçek isimlerinin dışında müstear bir isim kullanmaktadır. Bu davetçiler Türkiye vatandaşı olmalarına rağmen kullandıkları bu müstear isimler genellikle Ebu Enes, Ebu Zerka, Ebu Muaz, Ebu Said gibi Arapça tabirler içermektedir. Selefîlik-Vehhabîlik hareketinin “dini ilk dönemdekiler gibi yaşama” düşüncesi ya da Türkiye'deki davetçilerin Selefî-Vehhabî önderleri sempatanlığı, Türkiye'deki davetçiler üzerinde böyle bir Araplaşma etkisi göstermiş olabilir.

Türkiye'de İslam ve İslamî değerler uzun yıllar siyasi otoritelerce geri plana itilmeye çalışılmıştır. Bu sayede dinî bağlamda büyük bir yozlaşma meydana gelmiştir. Böyle bir ortamda ilk dönemdekiler gibi dini yaşama söylemleriyle Türkiye'de faaliyetlerine başlayan Vehhabîler kurmuş oldukları yayınevi, dernek, Kur'an kursları ve medreseler aracılığıyla kendilerine taraftar edinmeye başlamışlardır. Ancak Vehhabîlerin mezhepleri ve tasavvufu bid'at olarak görmeleri, Türkiye'de de mezheplerin ve tasavvufî cemaat ve tarikatların çok olması ve insanların birçoğunun buralara mensup ya da yakın olması, Vehhabîlerin burada taraftar edinmesini güçleştirmiştir. Son zamanlarda ise teknolojik gelişmeler insanları sanal ortama sürüklemiş ve insanlar arasında sanal bir sosyalleşme meydana gelmiştir. Bu tür bir sosyalleşme, insanlar arasında “dini bireysel olarak yaşama” olgusunu ön plana çıkarmış ve insanların çoğu dinî bilgilerinin cemaat ve tarikatlar vasıtasıyla değil internetten öğrenerek elde etmeye başlamışlardır. Bu durumu iyi kullanan Vehhabîler, davetçilerin ve kurmuş oldukları yayınevi, dernek, Kur'an kursu ve medreselerin internet siteleri aracılığıyla taraftar edinmede belirli bir ivme kazanmışlardır. Sanal ortamı bu denli iyi kullanmaları sadece taraftar sayısında işe yaramamış, aynı zamanda yayınevi, dernek, Kur'an kursu ve medrese sayılarında da artış meydana getirmiştir.

Guraba Yayınevi faaliyet ağında bir ilk teşkil etmiş, bunu zamanla yeni yayınevleri, dernekler, Kur'an kursları ve günümüzde de medreseler takip etmiştir. 2002 yılından önce sadece bir yayınevi faaliyet gösterirken, 2002 yılından sonra dinî anlamda oluşan refah ortamından faydalanılarak yeni yayınevlerinin yanı sıra birçok dernek, Kur'an kursu ve medrese kurulmuştur. 2002 yılını bir dönüm noktası olarak niteleyen Vehhabîler, bu tarihten itibaren katlanarak büyümüşler ve büyümeye de devam etmektedirler. Vehhabîliğin davet ağına ekledikleri son kurum ise medreslerdir. 2014 yılı itibarı ile kurulmaya başlayan bu medreselerin, dernek sayısında olduğu gibi kısa zamanda birçok ili kapsayacağı tahmin edilmektedir. Vehhabîlerin kısa zamanda bu kadar gelişme kaydetmeleri ilerleyen yıllarda Türkiye'nin Selefi-Vehhabî düşüncesinin tesirinde kalacağına bir göstergesi olabilir.

Türkiye'de yoğun bir tercüme faaliyeti içinde bulunan Vehhabîler, klasik Selefi-Vehhabî eserlerinin yanı sıra günümüz Selefi-Vehhabî âlim ve davetçilerin eserlerini de tercüme etmektedirler. Muhammed b. Abdülvehhab'ın isminin Türkiye'de kötü bir etkiye sahip olması, Türkiye'deki Vehhabîleri onun eserlerini tercüme ederken birtakım uygulamalara sevk etmiştir. Muhammed b. Abdülvehhab'ın eserlerinin bir kısmında, tercüme edilirken yazar adında "Muhammed b. Abdülvehhab" yerine, "Muhammed et-Temîmî" tercih edilmiştir. Bu da bu kötü etkinin bir yansıması olarak düşünülebilir.

SONUÇ

Tarih boyunca insanların dini algılama ve yaşama şekilleri bölgeden bölgeye, dönemden döneme farklılık göstermiştir. İslam'ın farklı coğrafyalara yayılması ve gelecek asırlara taşınması, beraberinde farklı sorunları meydana getirmiştir. Hz. Peygamber'in vefatının hemen ardından imamet tartışmaları başlamıştır. Bu imamet tartışmaları Hz. Ali'nin halifeliği döneminde itikadî bir meseleye dönüşmeye başlamıştır. Bu tartışmalar çerçevesinde İslam tarihinde siyasî ve itikadî fırka ve mezhepler ortaya çıkmıştır. Bunlardan biri de Ahmed b. Hanbel ile ortaya çıkan Hadis geleneğidir. Hadis geleneği İslam'da ilk dönemdekiler (Hz. Peygamber, Sahabe, Tebe-i Tabiîn) gibi dini yaşama düşüncesinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. İbn Teymiyye ile bu düşünce bir ekol haline dönüşmüş ve Selefilik akidesi ortaya çıkmıştır. 18. yüzyılda ortaya çıkan Vehhabîlik hareketi, düşünce sistemi olarak İbn Teymiyye'nin ekolü ile benzeşmektedir. Muhammed b. Abdülvehhab ve taraftarları da bu düşünce sistemine binaen kendilerini Selefiyye olarak adlandırmaktadır.

Muhammed b. Abdülvehhab, davet çalışmalarına ilk başladığı sıralarda tepkilere maruz kalmıştır. Bu tepkilerden dolayı bulunduğu coğrafyalardan göç etmek durumunda kalmıştır. Kendisine ve fikirlerine sahip çıkacak siyasî bir güç arayan Muhammed b. Abdülvehhab, 1744 tarihinde Dir'iyye'de Muhammed b. Suud ile tanışmıştır. İbn Suud da faaliyetlerine dinî bir dayanak oluşturma gayesiyle bu tarihte Muhammed b. Abdülvehhab ile anlaşarak onun düşünce sistemini, kendi siyasî hareketinin bir ideolojisi haline getirmiştir. Başlangıçta dinî bir hareket olarak ortaya çıkan Vehhabîlik hareketi, İbn Suud ile anlaşmasının ardından siyasî bir harekete dönüşmüştür. Selefilik düşüncesi bu anlaşma ile siyasî bir yapının düşünce sistemi ve icraatlarının dayanak noktası haline gelmiş ve böylece Selefilik İslam tarihinde farklı bir boyut kazanmıştır. Vehhabîler kendilerini Selefi olarak isimlendirmişler; ancak Vehhabî olmayan âlim ve araştırmacılar onları, düşüncelerini bu şekilde siyasetle birleştirmelerinden dolayı Vehhabî diye isimlendirmişlerdir.

Muhammed b. Abdülvehhab'ın düşünceleri, Dir'iyye anlaşmasıyla teoriden pratiğe geçmiş, kısa sürede tüm Necd bölgesinde kabul görmeye başlamıştır. Vehhabîliğin kısa sürede bu kadar çabuk yayılmasının arkasında Vehhabîliğin bid'at,

emri bi'l-ma'ruf nehyi ani'l-münker ve cihad gibi konulardaki fikirleri yatmaktadır. Bu fikirler Necd bölgesinde yaşayan bedevîlerin yaşayış biçimine ve fitratlarına hitap ettiği için kısa sürede bu fikirleri benimsemişlerdir. Bedevîlerin de bu yeni harekete katılmasıyla Vehhabîlik militer bir yapı haline gelmiş, bid'at ve cihad fikirleri çerçevesinde izledikleri yayılımcı politikalarla Necd bölgesinin tamamına hâkim olmuşlardır. Necd bölgesinin coğrafi olarak dışa kapalı olması ve Arap Yarımadası'nın o dönemdeki hâkimi Osmanlı Devleti'nin içerdeki ve dışardaki siyasî hareketlerin etkisiyle zayıflamaya başlaması gibi nedenlerle bu hareketin büyümesi yaklaşık yüz yıl kadar geç fark edilmiştir. Osmanlı bu harekete birçok defa müdahale etmiş ancak içinde bulunduğu olumsuz şartlardan dolayı bu hareketin güçlenerek büyümesine engel olamamıştır. Osmanlı'nın I. Dünya Savaşı'nda Almanların yanında yer alması, İngilizlerle temas halinde olan Vehhabîlerin tepkisine maruz kalmıştır. Vehhabîler, savaş esnasında asırlardır Arap dünyasının hamiliğini üstlenen Osmanlı'ya karşı İngilizlere destek olmuştur. Osmanlı'nın savaştan yenik ayrılması ve Vehhabîlerin Osmanlı'ya karşı İngilizlerin safında yer almasının ardından Hicaz, Osmanlı'nın elinden çıkmış ve Arap Yarımadası'nda Vehhabîlere karşı siyasî bir güç kalmamıştır.

Suud ailesinin başına geçen Abdülaziz b. Abdurrahman (İbn Suud adı ile meşhurdur) Arabistan Yarımadası'ndaki bütün muhaliflerini bertaraf ederek 1932 yılında "Suudî Arabistan Kralı" unvanıyla bugünkü Suudî Arabistan Devleti'ni kurmuştur. Suud ailesi, 1744 yılında Muhammed b. Abdülvehhab ile yaptığı anlaşma ile Vehhabî doktrinlerini devlet politikası haline getirmiş, Muhammed b. Abdülvehhab ve diğer Vehhabî âlimlerin eserlerini devlet eliyle bastırıp çoğaltmıştır. Muhammed b. Abdülvehhab'ın eserlerine Vehhabî âlimler tarafından şerhler yazılmış ve bu eserler Suudî Arabistan'ın her bir köşesinde devletin eğitim politikası olarak okutulmuş ve okutulmaktadır.

1970'li yıllardan sonra Vehhabîlik dünyaya açılmış ve Selefi-Vehhabî doktrinler, Vehhabî davetçiler tarafından dünyanın dört bir tarafına yayılmaya başlamıştır. Selefi-Vehhabî davetçilerinden biri olan Abdullah Yolcu, 1986 yılında Irak-İran Savaşı'nda bir süre askerlik yaptıktan sonra ülkesinden kaçarak Türkiye'ye sığınmıştır. Yolcu, 1992 yılında Guraba Yayınevi'ni kurarak Türkiye'deki davet faaliyetlerine başlamıştır. Bu yayınevinde kitap telif ve tercüme faaliyetlerinde bulunmuş, yap-

tığı ders ve sohbetlerle talebe yetiştirmiştir. Bugün kendisi ve onun yetiştirdiği bu talebeler Türkiye'nin dört bir tarafında davet çalışmaları yürüterek Vehhabî doktrinlerini öğretmektedirler.

2002 yılı Vehhabîler için, kendi ifadeleriyle, Türkiye'de bir dönüm noktası olmuştur. Bu yılda Türkiye'de siyasî iktidarın değişmesi ile birlikte dinî anlamda bir refah ortamı oluşmuş, davet faaliyetlerine yayınevi ile başlayan Vehhabîler bu refah ortamında faaliyet araçlarına dernekleri, Kur'an kurslarını ve medreseleri eklemiştir. Bu tarihten itibaren Vehhabî kurumların sayısı her geçen gün artmış, Türkiye'nin birçok ilinde yayınevi, dernek, Kur'an kursları ve medreseler kurulmuştur. Bu kurumlarda Türkiye'deki ve dünyanın farklı yerlerindeki âlim ve davetçiler Türkiye'ye gelerek kadın ve erkeklere ayrı ayrı ders ve sohbetler vermektedirler. Vehhabî kurumlarında yapılan bu ders ve sohbetler, günümüzün en önemli iletişim ve etkileşim aracı olan internet sitelerinde yayınlanmaktadır. Bu bağlamda Türkiye'de onlarca Vehhabî internet siteleri bulunmaktadır.

Vehhabîlerin Türkiye'deki davet araçları, yayınevleri, dernekler Kur'an kursları medreseler ve bu kurumların internet siteleridir. 2002 yılına kadar davet çalışmaları Guraba Yayınevi vasıtası ile yapılmaktaydı. Bu tarihten itibaren oluşan dinî refah ortamının etkisiyle dernekler açılmış ve farklı illerde açılan derneklerle davet faaliyetleri geniş coğrafyalara yayılma imkânı bulmuştur. Bu açıdan baktığımızda 2014 yılı da Vehhabîler için ayrı bir dönüm noktası olabilir. 2014 yılında kurulan Kur'an kursu ve medreselerle Vehhabî davet faaliyetleri büyük bir ivme kazanacaktır. Çünkü kısa bir süre önce kurulan dernekler bugün Türkiye'nin dört bir tarafına yayılmıştır. Dernek sayılarında görülen bu artış kısa bir süre içerisinde Kur'an kursları ve medreselerde de görülecektir. Bu da Türkiye'de ilerleyen zamanlarda Vehhabî ekolu oluşacağının bir göstergesi olabilir.

KAYNAKÇA

- Abdullah b. Muhammed b. Hamis: **ed-Dir'iyye**, y.y., 1402/1982.
- Abdurrahim, Abdurrahim Abdurrahman: **ed-Devletü's-Suudiyeti'l-Ula**, Kahire, 1987.
- Abdurrahman b. Hasan: **Fethu'l-Mecîd Şerhu Kitâbi't-Tevhid**, Kahire, Matbaatü'l-Medenî, 1377/1957.
- Abdurrahman b. Nâsır es-Sa'dî: **Kitabu't-Tevhîd**, trc. Ebu Abdillâh el-Huseyn b. Sa'd el-Umudûmî, İstanbul, Guraba Yayınları, 2006.
- Abdülaziz b. Abdullah b. Abdurrahman b. Bâz: **Muhammed b. Abdilvehhab Da'vetuhû ve Siretuhû**, Riyad, 1995.
- Abdülhamid, Muhsin: **Min Eimmeti't-Tecdîdi'l-İslamî**, Rabat, 1986.
- Ahmed b. Abdülkerim Necîb: **Şeyh Muhammed b. Abdülvehhab'ın Selef Akidesi**, trc. Ebu Turab Murad b. Abdurrahman es-Sivasî, Kitab ve Sünnete Davet Yayınları, 2013.
- Ahmed b. Hacer Âl-i Ebû Tâmi: **eş-Şeyh Muhammed b. Abdülvehhab**, tsh. Abdülaziz b. Baz, Mekke, 1975.
- Ahmed er-Rumî el-Hanefî: **Akaid Risaleleri: Kabirler, Bid'atler ve Ölümü Hatırlama**, çev. M. Beşir Eryarsoy, İstanbul, Guraba Yayınları, 2013.
- Ahmet Cevdet Paşa: **Ma'rûzât**, haz. Yusuf Halaçoğlu, İstanbul, 1980.
- Ahmet Cevdet Paşa: **Tarih-i Cevdet**, VII-XI, İstanbul, 1309.
- Akdoğan, İsmail, Kalaycı, Rıdvan: "Suudî Arabistan'da İhyacı Hareketler Olarak Sahve ve Vehhabîlik", **Türkiye Orta-doğu Çalışmaları Dergisi**, c. I, sy. 1, Sa-

- karya, 2014, s. 155-184.
- Altundağ, Şinasi: “Mehmet Ali Paşa”, **İA**, VII, s. 566-578.
- Arslan, Ubeydullah: **“Tarikatların Tehdidi ve Bir Öneri”**, (Çevrimiçi) http://www.ubeydullaharslan.com/index2.php?sayfa_id=111&id=118&l=1, 25.11.2014.
- Avde, Selman b. Fahd: **“et-Tetarruf ve’t-Tetarrufü’l-Mudâd”**, (Çevrimiçi) <http://www.islamtoday.net/bohooth/services/saveart-28-384.htm>, 21.10.2014.
- Bayur, Yusuf Hikmet: **Türk İnkılâbı Tarihi III**, Ankara, 1957.
- Bilge, Mustafa L.: “Dir’iye”, **DİA**, IX, s. 374-375.
- Bilge, Mustafa L.: “Râbitatü’l-Âlemi’l-İslamî”, **DİA**, XXXIV, s. 179-380.
- Bodur, H. Ezber: “Vehhabî Hareketi ve Küresel Terör”, **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, sy. 2, 2003, s. 7-24.
- Bulut, Halil İbrahim: **Dünden Bugüne Siyasî-İtikadî İslam Mezhepleri Tarihi**, Ankara, Ankara Okulu Yayınları, 2012.
- Bûtî, Said Ramazan: **el-Cihad fi’l-İslam: Keyfe Nefhemuhu ve Keyfe Numarisuhu**, Dımeşk, 1993.
- Büyükçoşkun, Kudret: “Arabistan”, **DİA**, III, s. 248-252.
- Büyükkara, Mehmet Ali: “11 Eylül’le Derinleşen Ayrılık: Suudî Selefîyye ve Cihadî Selefîyye”, **İslamî Araştırmalar Dergisi**, c. 7, sy. 20, 2004, 205-234.

- Büyükkara, Mehmet Ali: “Günümüzde Selefilik ve İslamî Hareketlere Olan Etkisi”, **Tarihte ve Günümüzde Selefilik: Milletlerarası Tartışmalı İlmî Toplantı**, 8-10 Kasım 2013, İstanbul, Ensar Neşriyat, 2014, s. 485-524
- Büyükkara, Mehmet Ali: “Irak Sünnileri Harici IŞİD’e ne kadar tahammül gösterecek?”, (Çevrimiçi) <http://haber.stargazete.com/acikgorus/irak-sunnileri-harici-iside--7cne-kadar-tahammul-gosterecek/haber-899151>, 21.06.2014.
- Büyükkara, Mehmet Ali: **İhvan’dan Cüheyman’a Suudi Arabistan ve Vehhabîlik**, İstanbul, Rağbet Yayınları, 2010.
- Cinisi, Hüseyin: **Şirk Nedir, Müşrik Kimdir?**, İstanbul, Tevhid ve Sünnet Yayınevi, 2013.
- Cündî, Abdülhâlim: **el-İmam Muhammed b. Abdülvehhab: İntisaru’l-Menheci’s-Selefi**, Kahire, 1975.
- Cürcânî, Ali b. Muhammed es-Seyyid eş-Şerif: **Kitabu’t-Ta’rifât**, trc. Arif Erkan, İstanbul, Bahar Yayınları, 1997.
- Çağatay, Neşet: “Vehhabîlik”, **İA**, XIII, s. 262-269.
- Doğrul, Ömer Rıza: “Vehhabîlik”, **Sebülürreşad Mecmuası**, İstanbul, c. XXIV, sy. 617, h. 1343, s. 297-298.
- Dönmez, İbrahim Kâfi: “Farz”, **DİA**, XII, s. 184.
- Ebu Bekr Hüseyin b. Gannâm: **Tarihu Necd**, thk. Nasıruddin Esed, Beyrut, 1985.
- Ebu Umeyr b. Muhammed et-Turkî: **Günümüzde Selef-i Salihîn Gibi Nasıl Olursun**, Kitab ve Sünnete Davet Yayınla-

- rı, 2014.
- Ebu Umeyr b. Muhammed et-Turkî: **Tevhid İmamı Muhammet b. Abdülvehhab Hayatı, Daveti ve Hakkında Yapılan İftiralar**, Kitab ve Sünnete Davet Yayınları, 2014.
- Ebu Umeyr b. Muhammed et-Turkî: **Selefi Kur'an Meali: Selefi Salihin Menheci Işığında Kelimelerin Aslına Azami Uygun Türkçe Tercüme ve Açıklama**, Kitab ve Sünnet'e Davet Yayınları, (Çevrimiçi) <http://kitabvesunnet.blogspot.de/2014/11/selefi-kuran-meali.html>, 21.11.2014.
- Ecer, Ahmet Vehbi: **Tarihte Vehhabî Hareketi ve Etkileri**, Ankara, 2001.
- Elbânî, Muhammed Nâsıruddin: **İstikbal İslam'a Aittir: Selefi Davetin Zaferi**, derl. Ebu Cunejd b. Muhammed el-Muhacir, Kitab ve Sünnete Davet Yayınları, 2014.
- Elbânî, Muhammed Nâsıruddin: **Kur'an'ı Nasıl Tefsir Etmeliyiz**, trc. Ebu Abdullah, Kitab ve Sünnete Davet Yayınları, 2014.
- Elbânî, Muhammed Nâsıruddin: **Selefi Davet Usulü**, trc. Ebu Turab Murad b. Abdurrahman es-Sivasî, Kitab ve Sünnete Davet Yayınları, 2014.
- Emin, Ahmed: **Zuamau'l-İslah fi Asri'l-Hadis**, Beyrut, Daru'l-Kitabi'l-Arabi, 1979.
- Enis, Muhammed: **ed-Devletü'l-Osmaniyye ve's-Şarku'l-Arabî**, Kahire, 1985.
- Erdoğan, Ebu Muaz Seyfullah: **Bidatleri Tanımak**, y.y., t.y.

- Erdoğmuş, Ebu Muaz Seyfullah: **Kadın ve Erkek İhtilatının Hükümü**, (Çevrimiçi) <http://islah.de/terbiye&tezkiye.htm>, 05.12.2014.
- Erdoğmuş, Ebu Muaz Seyfullah: **Kitap ve Sünnet Işığında Sahih İlmihal**, Ankara, 2004.
- Erdoğmuş, Ebu Muaz Seyfullah: **Tasavvuf ile ilgili Fetvalar**, Ankara, 2005.
- Eyüp Sabri Paşa: **Mir'atü'l-Harameyn**, Kostantiniyye, 1306, III.
- Eyüp Sabri Paşa: **Tarih-i Vehhabîyan**, sdl. Süleyman Çelik, İstanbul 1992.
- Fayda, Mustafa: "Bedevî", **DİA**, V, s. 311-317.
- Fazlur Rahman: **İslam**, trc. Mehmed Dağ, Mehmet Aydın, Ankara, 2012.
- Fığlalı, Ethem Ruhi: **Çağımızda İtikadî İslam Mezhepleri**, 2. bs., İstanbul, 2000.
- Fığlalı, Ethem Ruhi: **Günümüz İslam Mezhepleri**, İzmir, 2008.
- Goeje, M. J. De: "Arabistan", **İA**, I, s. 380-386.
- Gölpınarlı, Abdülbâki: **Türkiye'de Mezhepler ve Tarikatlar**, İstanbul, İnkılap Kitabevi, 1997.
- Güner, Selda: **Osmanlı Arabistan'ında Kıyam ve Tenkil Vehhabî-Suûdîler (1744-1819)**, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2013.
- Gürler, Recep Tayyip, Özdemir, Ömer Behram: "el-Kaide'den Post-Kaide'ye Dönüşüm: İŞİD", **Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi**, c. I, sy. 1, Sakarya, 2014, s. 113-154.
- Halid b. Abdurrahman el-Cüreysî: **Kur'an ve Sünnetten Seçilmiş Dua ve Zikirler**, trc. Muhammed Şahin, (Çevrimi-

- Havâlî, Sefer b. Abdurrahman: ç) <http://islah.de/ibadet.htm>, 04.12.2014.
“Hitâb Meftûh ilâ`r-Reis Bûş”, (Çevrimiçi)
[http://s1065320.instanturl.net/index.cfm](http://s1065320.instanturl.net/index.cfm?method=home.showcontent&contentID=12)
?method=home.showcontent&contentID
=12, 13.10.2014.
- Haz'al, Hüseyin Halef eş-Şeyh: **Tarihü'l-Cezireti'l-Arabiyye fî Asri'ş-Şeyh Muhammed b. Abdülvehhab**, Beyrut, Daru'l-Kütüb, 1968.
- Hitti, Philip Khuri: **History of the Arabs**, London, 1986.
- Hodgson, Marshall G. S.: **İslam'ın Serüveni**, trc. İzzet Akyol, İstanbul, 1993.
- Hotinli, Rauf Ahmed: “Arabistan”, **İA**, I, s. 491-498.
- Hourani, Albert: **Arap Halkları Tarihi**, trc. Yavuz Alogan, İstanbul, 1997.
- Huart, Clement: **Arap ve İslam Edebiyatı**, trc. Cemal Sezgin, Ankara, 1944.
- Hüsnü, Hüseyin: **Necd Kıtasının Ahval-i Umumiyesi**, Konstantiniyye, 1910.
- İbn Ebi'd-Dünya: **Kitabu's-Samt ve Adabu'l-Lisan**, trc. Ebu Muaz Seyfullah Erdoğmuş, Ankara, 2004.
- İbn Kayyim el-Cevziyye: **Zâdü'l-Meâd**, İstanbul, Polen Yayınları, 2006.
- İbn Manzur: **Lisanu'l-Arab**, c. I, 3. bs., Beyrut, 1999.
- İbn Şatti, Muhammed Cemil b. **Muhtasarı Tabakati'l-Hanabile**, thk. Ömer el-Bağdadi: Fevâz Ahmed ez-Zemerlî, Beyrut, Daru'l-Kitabu'l-Arabi, 1986.
- İbn Teymiyye, Muhammed b. Ab- **Kitabu Mecmuati't-Tevhîd**, Kahire, Da-

- dülvehhab: ru'l-Yakîn li'n-Neşr ve't-Tevzî', 1993.
- İbn Teymiyye: **Allah Dostları ile Şeytan Dostları Arasındaki Fark**, trc. Harun Yıldırım, y.y., t.y.
- İbn Teymiyye: **Allahu Teâlâ Sünnete İttiba Edenleri Sever**, Ankara, İhya Yayınları, 2014.
- İkbal, Muhammed: **İslam'da Dinî Tefekkürün Yeniden Teşekkülü**, çev. Sofi Huri, İstanbul, 1999.
- İmam Acurrî: **Kırk Hadis Şerhi**, trc. Seyfullah Erdoğan, (Çevrimiçi) <http://islah.de/sunnet.htm>, 03.11.2014.
- İnayet, Hamid: **Arap Siyasî Düşüncesinin Seyri**, trc. Hicabi Kırılangoç, İstanbul, 1991.
- Karaman, Hayrettin: **İslam'ın Işığında Günün Meseleleri**, c. II, İstanbul, 1996.
- Kâsım, Cemâl Zekeriyâ: **el-Halicü'l-Arabî: Dirase li-Tarihi'l-İmarati'l-Arabiyye**, Kahire, 1966.
- Kırcıman, Naci Kaşif: **Medine Müdafaası: Hicaz Bizden Nasıl Ayrıldı**, İstanbul, 1976.
- Koca, Ferhat: "İbnü'l-Hümâm", **DİA**, XXI, s. 87-90.
- Koca, Ferhat: "Kâsânî", **DİA**, XXIV, s. 531.
- Kocaoğlu, Mehmet: "Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın İsyanı", **OTAM**, sy. 6, Ankara, 1995, s. 195-210.
- Kubat, Mehmet: "Selefi Perspektifin Tarihselliği", **İslamî Araştırmalar Dergisi**, c. 17, sy. 3, Ankara, 2004, s. 235-251.
- Kurşun, Zekeriya: "Suudi Arabistan", **DİA**, XXXVII, s. 581-584.
- Kurşun, Zekeriya: "Hicaz", **DİA**, XVII, s. 437-439.

- Kurşun, Zekeriya: “Necid”, **DİA**, XXXII, s. 491-493.
- Kurşun, Zekeriya: **Necid ve Ahsa’da Osmanlı Hâkimiyeti Vehhabî Hareketi ve Suud Devleti’nin Ortaya Çıkışı**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1998.
- Kûsî, Müfrih b. Süleyman: **Selefilik**, trc. Ahmet İyibildiren, İstanbul, Guraba Yayınları, 2013.
- Küçükaşcı, Mustafa Sabri: “Kinde”, **DİA**, XXVI, s. 37-38.
- Laoust, Henry: **İslam’da Ayrılkçı Görüşler**, çev. E. R. Fığlalı, S. Hizmetli, İstanbul, 1999.
- Lewis, Bernard: **Tarihte Araplar**, trc. Hakkı Dursun Yıldız, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1979.
- Lorimer, C. C.: **Delilü’l-Halîc**, Katar, t.y.
- Montagne, Robert: **Çöl Medeniyeti**, trc. Avni Yakalioğlu, İstanbul, 1950.
- Muhammed b. Abdülvehhab: **Keşfu’ş-Şubuhât**, Mekke, Matbaatü’n-Nehdati’l-Hadise, 1986.
- Muhammed b. Abdülvehhab: **Kitabu’t-Tevhîd**, Riyad, İdaretü’l-Buhusi’l-İlmiyye, 1995.
- Muhammed b. Abdülvehhab: **Tevhid**, çev. Harun Ünal, İstanbul, Tevhid Yayınları, 1996.
- Muhammed b. Abdülvehhab: **Dinde Üç Temel Esas ve Dedilleri**, trc. Kadir Mevlüd Değirmenci, (Çevrimiçi) <http://www.ulfetder.com/ekitap>, 25.05.2014.
- Muhammed Sultan el-Masumî: **İslam’da Mezhep**, trc. Ali Ebu Muhammed, (Çevrimiçi) <http://www.islah.de/menhec.htm>, 25.11.2014.

- Muhtar, Salâhuddin: **Tarîhu'l-Memleketi'l-Arabiyyeti's-Suudiye**, Beyrut, Dâru'l-Mektebeti'l-Hayat, t.y.
- Mütercim Asım Efendi: **Asım Tarihi**, Ceride-i Havadis Matbaası, c. I, t.y.
- Nedevî, Mesûd Âlim: **Muhammed b. Abdülvehhab**, Riyad, 1984.
- Osman b. Abdullah b. Bişr: **Unvanü'l-Mecd fî Tarihi Necd I**, thk. Abdurrahman b. Abdüllatif b. Abdullah Al-i eş-Şeyh, Riyad, 1982.
- Özel, Ahmet: "Alemgiriyye", **DİA**, II, s. 365-366.
- Özel, Ahmet: "İbn Âbidîn, Muhammed Emîn", **DİA**, XIX, s. 292-293.
- Paşayev, Yedulla: "Vehhabîlerin Görüşleri", **Bakü Devlet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İlmi Mecmuası**, sy. 6, 2006, s. 108-128.
- Paşayev, Yedulla: "Vehhabîlik", **Bakü Devlet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İlmi Mecmuası**, sy. 5, 2006, s. 118-142.
- Peskes, Esther: "18. Asırda Tasavvuf ve Vehhabîlik", çev. Mehmet Çelenk, **Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, c. 12, sy. 2, 2003, s. 413-429.
- Philby, H. S. B.: **Arabian Jubilee**, London, 1952.
- Piriş, Şaban: **Kur'an-ı Kerim Türkçe Meali**, (Çevrimiçi) http://www.islamhouse.com/968/tk/tk/books/Kur'an-ı_Kerim_Türkçe_Meali, 01.12.2014.

- Raymond, Jean: **Vehhabîler'in Ortaya Çıkışı**, çev. Ramazan Adıbelli, Adana, 2010.
- Reyhanî, Emin: **Tarihu Necdi'l-Hadis**, Beyrut, 1988.
- Said el-Kahtânî: **Kur'an ve Sünnet'in Işığında Hac ve Umre Rehberi**, trc. M. Beşir Eryarsoy, İstanbul, Guraba Yayınları, 2002.
- Said, Emin: **Tarihü'd-Devleti's-Suudiyye**, Riyad, t.y.
- Salih b. Fevzan: **Kelime-i Tevhid'in Tefsiri**, çev. Hüseyin Cinisli, Ankara, 2008.
- Salih b. Fevzân: **Bid'atın Tanımı, Çeşitleri ve Hükümleri**, (Çevrimiçi) <http://www.islah.de/sunnet.htm>, 03.12.2014.
- Salih b. Muhammed: **Başarılı Davetçilerin Vasıfları**, trc. Mehmet Ali Kara, İstanbul, Karınca Yayınları, 2006.
- Selman, Muhammed b. Abdullah b. Süleyman: **Da'vetü'ş-Şeyh Muhammed b. Abdülvehhab ve Eseruha fi'l-Alemi'l-İslamî**, Uneyze, 1420.
- Süleyman b. Abdullah b. Muhammed b. Abdülvehhab: **Teysîru'l-Azîzi'l-Hamîd fi Şerh-i Kitabî't-Tevhîd**, Beyrut 1989.
- Şeker, Fatih M.: **Osmanlılar ve Vehhabîlik: Hüseyin Kazım Kadri'nin Vehhabîlik Risalesi**, İstanbul, 2007.
- Şeker, Fatih M.: "Vehhabîliğin Osmanlı Mütefekkirleri Üzerindeki Akisleri", **Uluslar Arası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, c. 5, sy. 21, 2012, s. 329-358.
- Tâlibu'l-İlm: **er-Reddül-Mesâlî alâ'd-Duktûr Sefer el-**

- Havâfî**, (Çevrimiçi) <http://www.spubs.com/sps/sp.cfm?subsecID=NDV12&articleID=NDV120003&articlePages=1>, 14.10.2014.
- Taşpınar, Halil: “Kemaleddin İbnü’l-Hümmam’ın İslâm Düşünce Tarihindeki Yeri ve ‘El-Müsayere’ Adlı Eserinden ‘İman ve İslâm’ Örneği”, **Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, c. IX/2, Sivas, 2005, s. 137-168.
- Tevîm, Nasır b. İbrahim b. Abdullah: **eş-Şeyh Muhammed b. Abdülvehhab Hayatuhu ve Davetuhu fi’r-Ru’yeti’l-İstişrakiyye**, Riyad, 1423.
- Topaloğlu, Bekir, Yusuf Şevki Yavuz: **İslam’da İnanç Esasları**, İstanbul, 1998.
- Türkel, Rifat: “Etkileri Açısından Vehhabîlik: Suudi Arabistan Dışı Ülkeler Örneği”, **JASS**, c. 6, sy. 8, 2003, s. 699-718.
- Uludağ, Süleyman: **İbn Teymiyye**, (Çevrimiçi) <http://islah.de/siret.htm>, 05.12.2014.
- Useymîn, Abdullah Salih: **eş-Şeyh Muhammed b. Abdilvehhab Hayâtuhû ve Fikruh**, Riyad, 1992.
- Useymîn, Muhammed b. Salih: **Üç Esas (Allah-Din-Peygamber) ve Açıklaması**, çev. Mehmed Ün, İstanbul, Guraba Yayınları, t.y.
- Useymîn, Muhammed b. Salih: **Fıkıh Usûlüne Giriş**, trc. M. Beşir Eryarsoy, İstanbul, Guraba Yayınları, t.y.
- Useymîn, Muhammed b. Salih: **Hadis Usûlüne Giriş**, çev. M. Beşir Eryarsoy, İstanbul, Guraba Yayınları, t.y.

- Useymîn, Muhammed b. Salih: **Şüpheleri Yok Eden Tevhid Gerçeği: Keşfu's-Şubuhât Şerhi**, İstanbul, Guraba Yayınları, 2001.
- Useymîn, Muhammed b. Salih: **Tefsir Usulü**, trc. Muhammed Şahin, Riyad, 2009.
- Useymîn, Muhammed b. Salih: **Tefsir Usûlüne Giriş**, trc. M. Beşir Eryarsoy, İstanbul, Guraba Yayınları, ty.
- Uyanık, Mevlüt, Acımamatov, Zeylabidin: “Selefi ve Felsefi Üslup: Teori ve Pratik Uyumsuzluğu Üzerine İç Asya Merkezli Bir Okuma”, **Tarihte ve Günümüzde Selefilik: Milletlerarası Tartışmalı İlmî Toplantı**, 8-10 Kasım 2013, İstanbul, Ensar Neşriyat, 2014, s. 357-410,
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı: **Mekke-i Mükerreme Emirleri**, Ankara, 1984.
- Üçok, Bahriye: **İslamdan Dönerler ve Yalancı Peygamberler: Hicri 7-11. Yıllar**, Ankara, 1967.
- Üstün, Ahmet Sedat: **Kur'an-ı Kerim Sözlüğü**, y.y., 2011.
- Vasiliyev, Aleksî: **Tarihu Arabiyyeti's-Suudiyye**, Beyrut, 1995.
- Vedî' el-Bustânî: **Nübze Târîhiyye an-Necd**, Riyad, t.y.
- Voll, John Obert: **İslam Tarihinde Tecdid ve Islah: Güçlenen İslam'ın Yankıları**, çev. Erol Çatalbaş, İstanbul, 1989.
- Voll, John Obert: **İslam: Süreklilik ve Değişim**, c. I, trc. Cengiz Şişman, Cemil Aydın, İstanbul, 1991.
- Watt, William Montgomery: **İslam Düşüncesinin Teşekkül Devri**, trc.

- E. R. Fiğlalı, Ankara, 1981.
- Yaran, Rahmi: “Bid’at”, **DİA**, VI, s. 129-131.
- Yarbuzî, Muhammed Ebu Said: **Kitab ve Sünnete Göre Namaz**, Ankara, Kitab ve Sünneti İhya Yayınları, t.y.
- Yavuz, Yusuf Şevki: “Te vessül”, **DİA**, XLI, s. 6-8.
- Yıldırım, Harun: **Kur’an-ı Kerim Türkçe Meali**, (Çevrimiçi) http://www.islamhouse.com/869/tk/tk/books/Kur’an-ı_Kerim_Türkçe_Meali, 01.12.2014.
- Yıldırım, Ramazan: “Cemaatten Partiye Dönüşen Selefilik”, **SETA Analiz**, sy. 73, 2013, s. 1-24.
- Yıldırım, Suat: **Kur’an’da Ulûhiyet**, İstanbul, 1987.
- Yıldız, Hakkı Dursun: “Arabistan”, **DİA**, III, s. 252-258.
- Yıldız, Harun: **Din Siyaset İdeoloji: Haricilik Düşüncesinin Doğuşu**, Samsun, 1999.
- Yolcu, Abdullah: **Ehl-i Sünnet ve’l-Cemaat’e Göre İman**, trc. Ahmet İyibildiren, Mustafa Öztürk, İstanbul, Guraba Yayınları, 2014.
- Yolcu, Abdullah: “Irak’ta Neler Oluyor”, (Çevrimiçi) <http://www.guraba-der.com/makaleler/eserleri/391-irakta-neler-oluyor.html>, 27.10.2014.
- Yolcu, Abdullah: **Selef-i Salihîn Akidesi: Ehl-i Sünnet ve’l-Cemaat**, çev. Ahmet İyibildiren, Mustafa Öztürk, İstanbul, Guraba Yayınları, 2014.
- Yolcu, Abdullah: **Toplumun Cevheri Hanımlara**, İstanbul, Guraba Yayınları, t.y.
- Yörükan, Yusuf Ziya: “Vahhabilik”, **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, c. II, sayı I, 1953, s.

51-67.

Zirikli, Hayreddin:

el-Veciz fi Sireti'l-Melik Abdilaziz, Beyrut, 1988.

Ziynû, Muhammed Cemil:

Kur'an'ı Nasıl Anlayâlim: Tefsirin Çeşitleri ve Bazı Ayetlerin Açıklaması, çev. M. Beşir Eryarsoy, İstanbul, Guraba Yayınları, t.y.

İnternet Kaynakları

Akın, Mehmet Emin:

“Hakkımda”, (Çevrimiçi) <http://www.mehmeteminakin.com/hakkimda.html>, 12.11.2014.

Arslan, Ubeydullah:

“Hakkımda”, (Çevrimiçi) http://www.ubeydullaharslan.com/index2.php?sayfa_id=1, 17.11.2014.

Arslan, Ubeydullah:

“Anasayfa”, (Çevrimiçi) <http://www.ubeydullaharslan.com/>, 09.12.2014.

Arslan, Ubeydullah:

“Terbiye ve Tezkiye”, (Çevrimiçi) http://www.ubeydullaharslan.com/index2.php?sayfa_id=20&id=24, 25.11.2014.

Arslan, Ubeydullah:

“Siyer ve Tarih”, (Çevrimiçi) http://www.ubeydullaharslan.com/index2.php?sayfa_id=20&id=32, 25.11.2014.

Arslan, Ubeydullah:

“Davet”, (Çevrimiçi) http://www.ubeydullaharslan.com/index2.php?sayfa_id=20&id=33, 25.11.2014.

Arslan, Ubeydullah:

“Kitabu't-Tevhid”, (Çevrimiçi) http://www.ubeydullaharslan.com/index2.php?sayfa_id=10&id=51, 21.11.2014.

- Asr-1 Saadet Derneği: “Asrı Saadet Derneği”, (Çevrimiçi) <https://tr-tr.facebook.com/asrisaadetder>, 09.12.2014.
- Asr-1 Saadet Derneği: “Fotoğraflar”, (Çevrimiçi) https://www.facebook.com/asrisaadetder/photos_stream, 09.12.2014.
- Bulut, İlyas: “Kur’an-ı Kerim Tefsiri”, (Çevrimiçi) <http://www.taybeilim.com/index.php/sesli-dersler/ilyas-bulut-dersleri/44-kuran-1-kerim-tefsiri.html>, 21.11.2014.
- Bulut, İlyas: “Sesli Dersler”, (Çevrimiçi) <http://www.ulfetder.com/sesli-dersler/ilyas-bulut>, 21.11.2014.
- Cennete Davet: “Anasayfa”, (Çevrimiçi) <http://cennetedavet.blogspot.com.tr/>, 09.12.2014.
- Çağrı Derneği: “Anasayfa”, (Çevrimiçi) <http://cagri-der.com/>, 09.12.2014.
- Çağrı Derneği: “Çağrı-Der 2inci Kardeşlik Semineri Yaz Programı”, (Çevrimiçi) <http://cagri-der.com/makale/25-proje/141-car-der-2-inci-kardelik-semineri-yaz-proram.html>, 09.12.2014.
- Çağrı Derneği: “Facebook”, (Çevrimiçi) <https://tr-tr.facebook.com/pages/cagri-dercom/191544934274835>, 09.12.2014.
- Çağrı Derneği: “Fotoğraflar”, (Çevrimiçi) <https://www.facebook.com/191544934274835/photos/pb.191544934274835.-2207520000.1421082712./698849996877657/?type=3&theater>,

- 09.12.2014.
- Ebu Enes (Muhammed Çiftçi): “Amellerde Süreklilik”, (Çevrimiçi) <http://ilimvedavet.com/kategori/konular/ibadetler/>, 25.11.2014.
- Ebu Zerka: “Anasayfa”, (Çevrimiçi) <http://www.ebu-zerka.com/>, 20. 11.2014.
- Ebu Zerka: “İmam Ahmed Medresesi Açılıyor”, (Çevrimiçi) <http://www.ebuzerka.com/>, 10.12.2014.
- Ebu Zerka: “Ebu Zerka Dersleri”, (Çevrimiçi) <https://tr-tr.facebook.com/ebuzerkadersleri>, 20.11.2014.
- Ebu Zerka: “İmam Ahmed Vakfı”, (Çevrimiçi) <https://www.facebook.com/media/set/?set=a.784281908277336.1073741831.748034111902116&type=3>, 10.12. 2014.
- Gaziantep Davet Kulübü: “Başak Cafe Söyleşileri”, (Çevrimiçi) <https://www.facebook.com/gaziantepdavetkulubu>, 09.12.2014.
- Guraba Derneği: “Anasayfa”, (Çevrimiçi) <http://www.guraba-der.com/>, 06.12.2014.
- Guraba Derneği: “Abdullah Yolcu Kimdir”, (Çevrimiçi) <http://www.guraba-der.com/eyh-abdullah-yolcu/oezgecmii.html>, 10.06. 2014.
- Guraba Yayınevi: “Anasayfa”, (Çevrimiçi) <http://www.guraba.com.tr/vitrin/>, 06.12.2014.
- Guraba Yayınevi: “Hakkımızda”, (Çevrimiçi) <http://www.guraba.com.tr/vitrin/hakkimizda.html>,

- 20.11.2014.
- Habertürk TV: “Şok İŞİD Raporu”, (Çevrimiçi) <http://galeri.haberturk.com/diger/galeri/442395-sok-isid-raporu>, 21.09. 2014.
- İhya Derneği: “Değerli Müslümanlar”, (Çevrimiçi) <http://www.ihya-der.blogspot.com.tr/>, 10.12. 2014.
- İlim ve Davet Derneği: “Anasayfa”, (Çevrimiçi) <http://ilimvedavet.com/>, 09.12. 2014.
- İmam Ahmet Vakfı: “İmam Ahmet Vakfı”, (Çevrimiçi) <http://imamahmedvakfi.org/>, 19.11.2014.
- islah.de: “Anasayfa”, (Çevrimiçi) <http://www.islah.de/>, 09.12. 2014.
- İslam House: “Anasayfa”, (Çevrimiçi) <http://www.islamhouse.com/>, 01.12.2014.
- Kitab ve Sünnete Davet Yayınları: “Anasayfa”, (Çevrimiçi) <http://kitabvesunnet.blogspot.com.tr/>, 19.11.2014.
- Kitap Derneği: “Anasayfa”, (Çevrimiçi) <http://www.kitapder.com/>, 09. 12.2014.
- Kitap Derneği: “Abdullah Yolcu”, (Çevrimiçi) <http://www.kitap-der.com/abdullah-yolcu.html>, 24.10.2014.
- Kurugöllü, Emrah Orhan: “Keşfu’ş-Şubuhat Şerhi”, (Çevrimiçi) <http://www.ilim-der.com/tr/2-genel/32-emrah-orhan-kurugöllü-kesfus-subuhat-dersi>, 21.11.2014.
- Kurugöllü, Emrah Orhan: “Kavaidu’l-Erbaa Şerhi”, (Çevrimiçi) <http://www.ilim-der.com/tr/makaleler/51-kavâidu-l-erbaa-şerhi-emrah-orhan-kurugöl>

- lü, 21.11.2014.
- Sarı, Necmi: “Sahih-i Müslim: İman Kitabı”, (Çevrimiçi) <http://ilimvedavet.com/kategori/konular/hadisveilimleri/>, 21.11.2014.
- Sarı, Necmi: “Sesli Dersler: Necmi Sarı”, (Çevrimiçi) <http://www.ulfetder.com/sesli-dersler/necmi-sari>, 21. 11.2014.
- Sefer b. Abdurrahman el-Havâli: “Hitâb Meftûh ilâ’r-Reîs Bûş”, (Çevrimiçi) <http://s1065320.instanturl.net/index.cfm?method=home.showcontent&contentID=12>, 13.10.2014. (<http://www.alhawali.com>)
- Takva Haber: “İslam Devleti’nin Muhacir Savaşçıları”, (Çevrimiçi) <http://www.takvahaber.net/dunya/islam-devletinin-muhacir-savascilari-h8879.html>, 29.06.2014.
- Tevhid ve Sünnet İlimlerini Yayma Derneği: “Anasayfa”, (Çevrimiçi) <http://www.tevhidvesunnet.com/>, 08.12.2014.
- Tevhid ve Sünnet İlimlerini Yayma Derneği: “İman Mescidi”, (Çevrimiçi) <http://www.imanmescidi.com/>, 08.12.2014.
- Tevhid ve Sünnet İlimlerini Yayma Derneği: “Eş’arî ve Mâturidîlerden Kitâb ve Sünnet İlimlerine Hizmet Etmiş Âlimlere Karşı Tutumumuz Nasıl Olmalı?”, (Çevrimiçi) <http://www.imanmescidi.com/icerik/akide/295-esari-ve-maturidilerden-kitab-ve-sunnet-ilimlerine-hizmet-etmis-alimlere-karsi-tutumumuz-nasil-olmali>, 21.11.2014.
- Tevhid ve Sünnet İlimlerini Yayma Derneği: “Medrese”, (Çevrimiçi) <http://medrese.com.tr/>, 08.12. 2014.
- Tevhid ve Sünnet İlimlerini Yayma “İlim-Der”, (Çevrimiçi) <http://www.ilim->

- Derneği: der.com/tr/, 08.12.2014.
- Tevhid ve Sünnet İlimlerini Yayma Derneği: “Fetvalar”, (evrimii) <http://www.ilimder.com/tr/fetvalar>, 25.11.2014.
- Tevhid ve Sünnet İlimlerini Yayma Derneği: “Fotoğraflar”, (evrimii) <https://www.facebook.com/ilimderderneği/photos/pb.530031533703119.-2207520000.1421083526./810364959003107/?type=3&theater>, 09.12.2014.
- Tevhid ve Sünnet İlimlerini Yayma Derneği: “Yayınevi”, (evrimii) <http://www.tevhidvesunnet.net/>, 08.12.2014.
- Tevhid ve Sünnet İlimlerini Yayma Derneği: “Facebook”, (evrimii) <https://www.facebook.com/tevhidvesunnetderneği?ref=hl>, 08.12.2014.
- Tevhid ve Sünnet İlimlerini Yayma Derneği: “Twitter”, (evrimii) <https://twitter.com/tevhidvesunnet1>, 08.12.2014.
- Ülfet Derneği: “Anasayfa”, (evrimii) <http://www.ulfetder.com/>, 09. 12.2014.
- Ülfet Derneği: “Bayanların Dikkatine” (evrimii) <https://www.facebook.com/ulfetder/photos/a.294296343932589.85250.294102987285258/966375070058043/?type=1&theater>, 15.11.2014.
- Yaratılış Gayesi: “Anasayfa”, (evrimii) [http://www.yaratilishgayesi.com /](http://www.yaratilishgayesi.com/), 09.12.2014.

EK-1

ABDULLAH YOLCU İLE MÜLAKAT

Abdullah Yolcu ile 21.07.2014 tarihinde, 14:00-15:10 saatleri arasında, Guraba derneğinde bir mülakat yapılmıştır. Aşağıda yer alan metin bu mülakatın ses kaydından elde edilmiştir. Ses kaydı tarafımızca arşivlenmiştir.

Soru: 1986 yılında Türkiye'ye geldiniz, sizi buraya yönlendiren sebepler nelerdir?

Beni Türkiye'ye yönlendiren kaderdir. Ben Türkmen'im Irak-İran savaşında bizi askere çağırdılar. Irak'tan kaçıma mecbur kaldık. 6 yıl askerlik yaptıktan sonra kaçıma mecbur kaldık. Kaçmak için iki seçenek vardı: İran ve Türkiye. İran tarihi düşmanımız olduğu için orayı hiç düşünmedim. Mecburen Türkiye'ye gelmek durumunda kaldık. Savaşta kaçan Türkmenlere Türkiye'nin kapısını açtığı için Turgut Özal'dan Allah razı gelsin. Tehlikeli bir yol olan Kürtlerin kaçak yollarından Türkiye sınırına geldik, bizi orda asker karşıladı ve kamplara koydular.

Davetçi bir yağmur gibidir, düştüğü yeri faydalandırır. Ben planlı gelmedim beni Allah göndermiştir bir yağmur gibi. Ben memleketimde de davetçi olduğum için ilmimi medreselerde tahsil ettim, icazet aldım. Buraya geldim ve burada da aynı görevimi devam ettirdim. Ancak burası yeni bir piyasa olduğu için, davetçinin bir şartı vardır: "Her peygamber kendi diline gönderilir." Bizim de Türkçemiz var; ancak Kerkük şivesi, yani kırık Türkçe. Bu yüzden biz bu toplumu anlamıyorduk, nasıl düşünür, nasıl davranır, bunlar nasıl davet edilir bilmiyorduk. Bunun için iki sene davet yapmadım. Bütün toplumlara, cemaatlere girdim. Oralarda talebelik yaptım. Bütün nurcular Süleymanlılar hepsinin içine girdim. Sofilerin derslerine katıldım dinledim. Yani bir kontrol yaptım. Bu insanları düşünceleri nasıldır. Aynen doktor gibi hastalığı tespit, tahliller, araştırmalar... ondan sonra reçete yazarız.

İki sene sonra yavaş yavaş tebliğ başladık. Ancak sadece tebliğ ile olmuyor. Anlattığımız insanlar taassubu, at gözlüğünü bir kenara bırakıp dinliyor, inanıyor; ancak sonra kalpleri mutmain olmuyor. Sonra sormaya başlıyorlar: Bu kadar Osman-

lı âlimi, bu kadar insan bilmiyor da sen mi biliyorsun? Araplar kim? Biz Araplara beş yüz sene hâkim olmuşuz, Araplar da bize tabi, nasıl olur bu? Orda kanaat vardım ki kitap tercüme olması lazım, kaynak kitapların, eserlerin... İnsanların da hakkı var. Hz. İbrahim (a.s.) Allah'a: "Göster bana nasıl yaratırsın, dedi. Allah O'na inanmıyor musun, dedi. O da haşa inanıyorum ancak kalbim mutmain olsun istiyorum, dedi (Bakara, 2/260). Ben geldiğimde piyasada kitap yok maalesef. Kitap var ancak temel kitaplar değil. Hiç unutmam, bir yayın evinde tartıştık, birkaç hoca vardı orda, ben de yeni gelmiştim, Türkçem de kırık, 6 ay kadar olmuştu. Hanefî mezhebinde, şu anda meseleyi de unuttum, ben asıl Hanefî mezhebinde böyle var; ancak bazı görüşler var ama mecruhtur, racih değil, dedim. Yok dediler, sen bunu nerden çıkardın, sen kim-sin dediler, şivem de kırık, küçümsediler. Ben de getirin o zaman Hanefî kaynaklarını, noktayı koyalım, niye tartışıyoruz biz, dedim. O zaman getirin "Fetava Hindiyeye"yi dediler. Ben de o kaynak değildir, Hint âlimlerinin fetvalarının olduğu bir kitaptır dedim. Ben kaynak kitaptan bahsediyorum Hanefî fikhî. O zaman "İbn Abidin" getirin dediler. Ben de tamam İbn Abidin kaynaktır ancak eski kaynak değildir, en müteahhirdir karnaklardandır, dedim. Eski, İbn Hümmam'ın kaynaklarını, İmam Kassa'nî'nin kitaplarını, söyledim. Onlar burada yok, tercüme edilmemiştir, dediler. O zaman 1987 yılının kış aylarında şubat ayı gibiydi, çok soğuktu. Ben de hiç kusura bakmayın, Hanefîlerle tartışıyorum zannettim, siz Hanefî değilsiniz dedim. Kaynağınız yoktur, nasıl Hanefî oldunuz, dedim. Yani o zamanlar Türkiye'de kitap yoktu, olan kitaplar çok basitti. İslam'a nasıl davet edilir, İslam nedir, ilmihal gibi kitaplar vardı; ancak kaynak eserler yoktu. Adama imamı Hanife itikatta böyle diyor diyor-sun ancak adamın eline kitap veremiyorsun. Oradan ben, davet için kitaba gerek olduğu kanaatine vardım. Bundan dolayı 1992 yılında yayın evini kurdum.

Soru: Yayınevini kurmak için kaynağı nasıl temin ettiniz?

1990 yılında Saddam Kuveyt'e girmeden önce ben Türkiye'de Aksaray'da Guraba Dış Ticaret adında bir şirket kurdum. Arap âlimi olduğum için Araplarla ilişkim çok iyidir. Büyük bir şirket kurduk ve ihracat yaptık. 7-8 yıl kadar iyi çalıştık ve bayağı para kazandık orada. Bu arada 1992 yılında da yayınevini kurduk. Ticaretten çok fazla anlamam, ayrıca ticarete yalan vs. çok olduğu için yapmak istemedim ve ortağım da ayrılmıştı, bir süre sonra devrettim. Ancak eski müşterilerimle komisyon-

cu olarak yine çalışıyorum. Müşteri ile şirket arasındaki işleri bağlıyorum ve yüzde mi alıyorum. Guraba yayınevini kurduktan sonra 150 tane kitap çıkarttık. Kitaplarımızın konularının hepsi gerçek İslam'ı anlatıyor. Dört imamın izinde giden kitaplar bastık bunlardan biri de Seleflik adlı kitaptır.

Soru: Seleflik nasıl anlaşılmalıdır? Muhammed b. Abdülvehhab ve Vehhabîlik bunun neresindedir?

Seleflik dört imamın yoludur. Seleflik bugün Nurculuk, Süleymancılık, İhvan, Tebliğ gibi anlaşılmaktadır; ancak böyle değildir. Seleflik bir gurup değil, İslam'ın özüdür. Seleflik herhangi bir guruba atfedilemez. Bir yönüyle Selefîyiz demek de doğru değildir, çünkü bu durumda bir guruba indirgemiş oluyorsunuz. Seleflik bir guruptan daha büyüktür, asıl İslam'ın şemsiyesidir. Ancak Seleflik Türkiye'de tanınmadan batmaya başladı. Çünkü burada Seleflik denilince herhangi bir gurup akla gelmektedir. Bizim akidemiz Selefîliktir, yani itikatta Selefîyiz. Maturidi ve Eş'ari var; ancak biz Selefîyiz, dört imam da Selefîdir. Selefîyye Maturidiye, Eş'ariye ve kelama karşı demektir. Muhammed b. Abdülvehhab'la ilgili bizim hiçbir sorunumuz yoktur. Muhammed b. Abdülvehhab bazı şeylerde aşırı girmiş ancak bunu dönemin şartlarına göre değerlendirmek gerekmektedir. Allah bazı şeyleri aşama aşama yasaklamıştır. Ancak Muhammed b. Abdülvehhab ellerine imkân geçtiği gibi kabirleri kaldırmıştır. Şiddet kullanmıştır. Türbelerin üzerlerine yapılan binaları yıktılar. Ancak bunu İslam emrettiği için böyle yaptılar. Kabir üzerine türbe yapılmaz. Bunu dört imam icmaen naklediyorlar. Rasûlullah Hz. Ali'ye: "Seni göndereyim, ne kadar yüksek kabir varsa yerle bir et" diyor. İslam'da kabir yasaktır, kabristanlık olur, onun da üstüne işaret konur. Sonradan şeytanın vasıtasıyla kabir girmiş hatta şirke zemin hazırlamıştır. Bugün kabirleri tazimde çok ileri gidilmekte hatta şirke düşülmektedir. Muhammed b. Abdülvehhab bu konuda hızlı davranmıştır. Belki ben o dönemde olsaydım yavaş davranırdım. Bugün de IŞİD Irak'ta bazı bölgeleri ele geçirdiler ve ilk iş olarak kabirleri yıktılar.

Vehhabîliği bize beşinci mezhep diye tanıtırıyorlar, böyle bir şey yoktur. Bugün Suudî âlimler için Maturidi, Eş'ariye ve kelama karşı oldukları için Vehhabî'dir,

deniliyor. Bir de kabire karşıydılar; ancak kabiri bugün uygulamıyorlar. Şu anda Suud'da birileri kabir yıkmıyor.

Soru: İŞİD hakkında ne düşünüyorsunuz?

Onlar Vehhabî değildirler. Onların ismini Rasûlullah koymuş. Onlar haricidirler. İŞİD'in Vehhabî olarak yorumlanması cehaletten kaynaklanmaktadır. Osmanlı âlimleri Vehhabîleri halife ile savaştığı için tekfire kadar götürmüştür. Bir ara Osmanlı topraklarında Vehhabîler harici gibiydiler. Ancak onları bu şekilde yorumlamak yanlıştır. Onların da tespit ettiğimiz bazı hataları var; ancak bunları ayrı tutmak gerek. Vehhabîler harici değildirler; ancak şiddet kullanmıştır diyebiliriz. Hariciler Müslüman kanı dökmüşler; ancak Vehhabîler Müslüman kanı dökmemişler. Sadece halifeye karşı silah kullanmışlardır. Ancak Osmanlı evlatları da bunu yapmıştır. Emevilerin, Abbasilerin içinde de kavgalar olmuştur. Bunlar normal bir şeydir. Bunu böyle kabul etmek gerekir. Halifeye karşı çıkmıştır; ancak Müslüman kanını boş yere dökmemişler.

Vehhabîler, ben İslam'ı kendi kafama göre anlıyorum dememişlerdir. Tam tersine Vehhabîler, dört imamın yolundan çıkan sapıktır, demişlerdir. Biz Seleflik kitabında konuları anlatırken dört imamın yanında İbn Kayyim, İbn Teymiyye ve İbn Abdülvehhab'ın görüşlerini de koyduk. Ama takvim yaprağından, kulaktan duyarak, at gözlüğü takarak değil, gerçek kaynaklardan alarak koyduk.

Bizim hedefimiz şu anda Türkiye'de orta yolu yaymaktır. Orta yol nedir? Sahabe ve dört imamın yoludur. Yüz elli tane kitabımız var birinde bile reddiye yoktur. Ne Eş'arî ne Maturidî, ne Sufî... Bizim metodumuz; doğru İslam budur, akli olan seçer, diyoruz. Saldırmıyoruz... Mesela Ebu Hanife, Maturidî itikadı hatalıdır, demiyoruz. Ebu Hanife itikadı budur diyoruz. Ebu Hanife ile Maturidî arasındaki fark nedir, bak... doğruyu yanlışı sen ayırt et.

Selef akidesi (Vehhabîlik) benden önce girmemiştir Türkiye'ye. İlk ben bu müşerrefe nail oldum. Tek tük vardır belki; ama faaliyet yoktu. Faaliyet olarak ben canlandırdım, Medresesini kurdum talebeleri gönderdim Medine'ye, Pakistan'a. Ancak birçoğu geriye bozuk olarak döndü. Oradaki virüsleri aldılar ya tekfirci geldi ya

mürchie geldi ya da kralcı geldi son dönemde. Bunlar benim talebemdiler; ancak ben onlardan beriyim. Benim metodum böyle değildir. Benim metodum Türkiye'ye doğru İslam'ı yaymaktır, yani dört imamın yolunu yaymak. Ben "Dört imamın yolundan giden cennetin kapısında bulur kendini." diyorum.

Soru: Şu anda Guraba Derneği'nde ya da herhangi bir yerde talebe yetiştiriyor musunuz?

Şu anda öyle bir imkânım yok. Şirketim de kapandı, Irak'ta emlakım var; ancak bu gelirlerle sadece yayınevini geçindiriyoruz. Kitap ile para kazanmak zordur. Bunun için medrese kuramadık. Biz Türkiye'deki akıntının tersine gittiğimiz için Türkiye'deki zenginler de bize yardım etmedi. Bunun için medrese kuramadık. Ben şu anda tek başıma çalışıyorum. Guraba Derneği'ni de kurduk. Burada kitapları tebliğ ediyorum internette yaklaşık 1500 tane dersim var, fetvalarımız var. Buralarda doğru İslam'ı anlatıyorum. Evet, elimden gelse ben de bir medrese, Kur'an kursu kurmak isterim, insanlara itidal yolunu öğretirim.

Benim talebelerimden aşırıya gidenler bana kızıyorlar. Mesela sen Said Nursi'yi nasıl översin, şu filana nasıl doğru dersin, diyorlar. Ancak bizim görüşümüz dört imam yoludur. Biz âlimlerimizden de bunu öğrendik. İslam birleştiricidir. Bir de bu bid'attir bu şirk, küfürdür diyebiliriz; ancak kâfir ve mu'tedili birbirinden ayırmamız gerekir. Kendi kitaplarımda da bu kaideleri dört imamın çizgisinde öğretiyorum. Asıl Seleflilik budur, bunun dışındakiler Seleflilik değil şeytanın işidir.

Soru: Türkiye'de yetiştirdiğiniz öğrenciler kimlerdir?

İsim vermek istemiyorum; ancak Türkiye'de her kim Seleflilik ve davet adına bir şey yapıyorsa benden nemalanmıştır. İtiraf etsin ya da etmesin ben itiraf etmesini de istemiyorum; ancak hepsi benden nemalanmıştır. Benim sayacım Allah katında tıklıyor. Ne kadar Selefî varsa benim söylediğim tersini söylüyorsa o benim karşıt talebemdir. Ülfet Derneği, Kitap Sunnet Derneği, İlim Derneği gibi derneklerin hepsi benden türemiştir. Kaynaklarından hocalarına kadar hepsi benden nemalanmıştır.

Soru: Dernekte hangi faaliyetleri yürütüyorsunuz?

Dernekte haftada iki gün pazartesi ve perşembe derslerinin dışında maalesef hiçbir şey yapamıyoruz. Burada iman derslerini yapıyoruz, karşıda da arkadaşların tekelinde olan Kitap Derneği'nde Selef-i Salihîn derslerini yapıyorum. Bazen de güncel meseleler oluyor böyle durumlarda değişik dersler de yapıyoruz. Guraba yayınevi itidalın, orta yolun savunucusudur.

Soru: Türkiye’de davet çalışmalarını yapanlar (Vehhabîler) arasında bir birlik var mıdır?

Maalesef aramızda birlik yoktur. Türkiye’de cehalet üst seviyededir. Bir kişi bir hadis okusa kendisini şeyhülislam zannediyor. Benim yanımda bir şeyler öğreniyor, yanına iki adam topluyor sonra kendini cemaat lideri ilan ediyor. Şeytanın ters düş tanınırsın oyununa geliyorlar. Ben istesem şu an beni televizyonlar da gösterirler; ancak muhalefetle meşhur olmak şeytanın yoludur. Meşhur olmak, parmakla gösterilmek kendimden iyilikle bahsedilmesi için yıllarımı vermem gerekir. Türkiye’deki bütün Selefîler ki Selefîlik onlardan berîdir, bana bu yüzden karşıdılar.

Soru: Maddi kaynağı nerelerden temin ediyorsunuz?

İrşat yayın evinde bir Behram hoca vardı. Onunla iyi bir dostluğumuz vardı. Ona benim ve yayınevim hakkında “Abdullah Yolcu kimdir” diye sorarlardı. O da “Abdullah Yolcu Vehhabîdir” diyordu. Ama bu inanarak bir Vehhabîliktir, dört imamın yolunda bir Vehhabîliktir. Behram hocanın hiç aklına bile gelmemiştir bu adam bir yerlerden finans elde ederek Türkiye’de Vehhabîliği yayıyor. Çünkü Behram hoca benim finans elde etmek için böyle şeyler yapmayacağıma inanıyor, bana güveniyordu. Tarihe de bir bakın benim finans elde ederek böyle bir şey yaptığıma şahit değildir. Devlet de bizi bilir, şirketimiz var, emniyette belgelerimiz var vs. şirket zamanında bir banka hesabım vardı. Onda da ne nereden gelmiş hepsinin hesabı vardır. Bunun dışında bir banka hesabım dahi olmamıştır.

Soru: Diğer (Vehhabî) derneklerin ve oralarda faaliyet gösteren davetçilerin maddi kaynakları nelerdir?

Onların da herhangi bir dış kaynaktan maddi destek temin etmiyorlar. Kendileri zaten esnaftırlar. Esnaflardan topluyorlar. Ancak bir iki ay para verdikten sonra

esnaflar para vermeyi bırakıyorlar. Derneklerin resmi olarak bir mütevellî heyeti var; ancak bu sadece ad olarak var, faaliyet olarak bir destekleri yok. Maddi olarak büyük sıkıntılar çekiyoruz.

Bize gençler geliyor, büyük tacirler tüccarlar gelmiyor. Öyle olsa biz de Mahmut Efendi cemaati gibi, Nurcular gibi oluruz; ancak olmadı. Finans kaynağımız da olmadığı için yerimizde sayıyoruz. Kirayı ödemekte bile zorlanıyoruz. Kitaplarımız da Türkiye'deki fikirlerin tersi olduğu için çok satılmıyor. Ancak biz doğru İslam'ı anlatıyoruz. Gün gelecek bu sıkıntılar çözülecek. Allah katında biz doğru olanı yapıyoruz. Allah bana kaç adam yetiştirdin diye sormaz, adamları yetiştirmek için ne yaptın diye sorar. Kemiyet değil keyfiyet önemlidir. Az olsun öz olsun. Biz davetimizi yayınevi dernekler ve internet üzerinde yapıyoruz. Başka herhangi bir davet aracımız yoktur.

Soru: Yayınevini kurduktan sonra günümüze kadar davet adına ne gibi faaliyetler yürüttünüz?

Daha çok kitap işleriyle uğraştık, daha öncesinde fetva amacıyla telefonlara ve fakslara cevap veriyorduk. Diğer şehirlerdeki kardeşlerimizle oraları ziyaret ederek hangi kitapları okutacakları, nasıl bir davet metodu izleyecekleri hususunda istişareler yapıyorduk. Aslında AKP zamanına kadar pek bir şey yapamıyorduk. AKP iktidara geldiğinde önümüz açıldı.

Soru: Dini ve güncel meseleleri tartıştığınız bir istişare gurubunuz var mı?

Maalesef yoktur. Türkiye'deki bütün Selefler bizim ağzımıza bakıyor. Yetiştirdiğimiz talebeler bazı konularda danışmak için geliyorlar. İçlerinde kendilerini çok iyi yetiştirenler de var ancak burada istişare edeceğimiz kimse yok.

Not: Abdullah Yolcu Ataşehir'deki Tevhid ve Sünnet derneğinden kendisine bazı konularda danışmak için ziyarete gelen birkaç talebesi için kralcı oldular yakınlığında bulunmuştur. Eyyüp benim Selef-i Salihîn dersime üç sene katılmıştır ancak kendisini Hüseyin Cinisli'ye kaptırmıştır. Karşıda Tevhid ve Sünnet Derneği'ni açtı.

Hüseyin Cinisli 8 sene benim yanımda çalıştı. Erzurum'dan getirdim kendilerini. Geldiğinde hiçbir şey bilmiyordu, 8 sene sonra şeyhülislam oldu gitti.

Soru: Türkiye'de, başka illerde temsilcilikleriniz var mı?

Türkiye'de başka bir temsilciliğimiz yoktur. Ancak kitaplarımızı diğer yayınevlerine gönderiyoruz. Türkiye'de kim dernek açsa bize telefon açar ve kitap ister. Oralara da hediye ederiz. El kitaplarımız vardır bunları davet amaçlı 50-100 sayıya bakmadan böyle yerlere göndeririz. Amacımız adam toplamak değildir, bu daveti yaymaktır. Etrafımızda çok fazla insan yok; ancak binlerce bu davaya inanmış insan var Türkiye'de. Bence Fethullah hocayı da Cübbeli Ahmet hocayı da edindikleri bu şöhret bozmuştur.

EK-2

VEHHABÎ İNTERNET SİTELERİNDEKİ KİTAP VE MAKALELER

Aşağıda ismi zikredilen eserlerin hepsi Vehhabî internet sitelerinde PDF formatında depolanmıştır. Daha kapsamlı bir eser kataloğu için “www.islamhouse.com” ve “www.islah.de” internet siteleri ziyaret edilebilir.

TEVHİD VE AKİDE KONULARI

Eser	Müellif	Syf	Yaymevi
Selef-i Salihîn Akidesi	Abdullah Yolcu	336	Guraba
Hanefî Ulemasına Göre Şirk ve Sebepleri	M. b. Abdurrahman el-Humeyyis	26	Guraba
Dinde Üç Temel Esas ve Delilleri	Muhammed b. Abdülvehhab	12	islah.de
Dört Mezheb İmamının İtikadı	M. b. Abdurrahman el-Humeyyis	26	Guraba
Keşfu’ş-Şubuhât’ın Şerhi	Muhammed b. Salih el-Useymin	75	islah.de
İslam Tarihinde İtikadî Sapmalar	Ahmed Sa’d Hamdan	28	islah.de
İman Ve Küfür	Abdurrahman Abdülhâlık	42	islah.de
La ilahe illallah	Sâlih b. Fevzân	17	islah.de
Şirkin Çeşitleri	Guraba Yayınları	7	Guraba
Tevhidî Mes’eleler	Abdullah b. Abdurrahman	24	islah.de
Tevhidin Çeşitleri	Guraba Yay.	6	Guraba
Dinin Esası	Guraba Yay.	4	Guraba

Türbeler Size Muhtaç	Ma'ruf Yayınları	8	Ma'ruf
İslam İtikadında İsim ve Sıfat	Abdurrahman Abdülhâlık	25	islah.de
İmanın Şartları	Heyet	78	islah.de
Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat İtikâdı	Muhammed b. Salih el-Useymîn	101	islah.de
İslam'da Velâ ve Berâ Mefhûmu	Sâlih b. Fevzân	36	islah.de
Kıyamet	Rabva İslami Davet Bürosu	71	Rabva
Usûlu's-Sünne	İmam Ahmed b. Hanbel	9	islah.de
Ahirete İman ve Müslümanın Hayatındaki Etkisi	Guraba Yayınları	14	Guraba
el-Akîdetu'l-Vasitiyye ve Şerhi	Muhammed Halil Herrâs	157	Guraba
Şerh-u Akîdetu't-Tahaviye el-Muyessere	M. b. Abdurrahman el-Humeyyis	51	Guraba
Kabirler, Bidatler ve Ölümü Hatırlama	Ahmed er-Rûmî el-Hanefî	31	Guraba
Akîdede Sünnetin Yeri	İmam Suyûtî	19	islah.de
Rasûlullah Sevgisi ve Alâmetleri	Fadl İlâhî	35	Guraba
Peygamberimizin Ümmeti Üzerindeki Hakkı	Yahyâ b. Mûsâ ez-Zehrânî	41	Guraba
Üç Esas ve Şerhi	Muhammed b. Salih el-'Useymîn	86	Guraba
Sorulu Cevaplı İslam Akâidi	Hafız b. Ahmed el-Hakemî	92	Guraba
Soru ve Cevaplarla Tevhid İnancı	Dr. İbrahim b. Salih El-Hudayrî	70	islah.de

KUR'AN-I KERİM KONULARI

Eser	Müellif	Syf	Yayınevi
Tefsir Usûlüne Giriş	Muhammed b. Salih el-'Useymîn	37	Guraba
Kuranı Nasıl Anlayâlim	Muhammed Cemil Ziynû	96	Guraba
Selefi Kur'an Meali (Tamamı Hazırlanıyor)	Ebu Umeyr b. Muhammed et-Türkî	142	Kitab ve Sünnete Davet
Kur'an-ı Kerim Türkçe Meali	Şaban Piriş	606	islamhouse.com
Kur'an-ı Kerim Türkçe Meali	Harun Yıldırım	606	islamhouse.com
Kur'an Gönüllere ve Bedenlere Şifadır	Said b. Ali Vehf el-Kahtânî	24	Kitab ve Sünnete Davet
Kur'an'ı Nasıl Tefsir Etmeliyiz	Muhammed Nâsiruddin el-Elbânî	42	Kitab ve Sünnete Davet

SÜNNET KONULARI

Eser	Müellif	Syf	Yayınevi
Hadis Fihristi	Hüseyin Temel Alıcı	91	Kitab ve Sünneti İhya
Zayıf ve Uydurma Hadisler ve Bunların Ümmetteki Kötü Etkisi	Muhammed Nâsirudin el-Elbânî	102	islah.de
Sünnete Göre Hareket Etmek Vacip, Onu İnkâr Küfürdür	Abdülaziz b. Abdillâh b. Bâz	11	islah.de

Vahiy ve Bağlayıcılık Yönünden Sünnetin Değeri	Mustafa Dönmez	7	islah.de
Hadisin Kısımları	Heyet	15	islah.de
Kitap ve Sünnete Dönmenin Gerekliliği	Ali Haşşan	32	islah.de
Sünnet İnkârı ve Gayesi	Ali Sağır	5	islah.de
İslâm Dünyasında Hadis İnkârcıları ve Görüşleri	Mustafa Dönmez	9	islah.de
Hicri II. Asırdan Günümüze Kadar Hadis İnkârcıları Ve Görüşleri	Mustafa Dönmez	34	islah.de
Kandil Gecelerine Reddiye	Mustafa Dönmez	7	islah.de
Bid'atın Tanımı, Çeşitleri ve Hükümleri	Sâlih b. Fevzân	46	islah.de
Kırk Hadis Şerhi	İmam Acurri	115	islah.de
Hadis Usûlüne Giriş	Muhammed b. Salih el-Useymin	38	Guraba
Meşru Bid'at Tevessül Çeşitleri ve Hükümleri	Abdullah Yolcu	27	Guraba
Peygamber Evinde Bir Gün	Abdü'l-Melik b. Muhammed el-Kasım	38	Guraba
Sünnet ve Cemaat Kavramı	Nâsır b. Abdülkerîm	35	Guraba
Sünnet Müdâfâsı	Seyfullah Erdoğmuş (Ebu Muaz)	119	islah.de
Bid'atleri Tanımak	Seyfullah Erdoğmuş (Ebu Muaz)	149	islah.de
Sünnete İttibayı Emreden 40 Ayet ve Selefın Açıklamaları	Ebu Umeyr b. Muhammed et-Türkî	74	Kitap ve Sünnete Davet

Allahu Teâlâ Sünnet'e İttiba
Edenleri Sever İbn Teymiyye 15 İhya

İBADET KONULARI

Eser	Müellif	Syf	Yayınevi
Kitap ve Sünnete Göre Namaz	Muhammed Ebu Said el-Yarbuzi	166	Kitap ve Sünneti İhya
Namazda Elleri Kaldırma Risalesi	İmam el-Buhari	21	islah.de
Kitap ve Sünnet Işığında Sahih İlmihal	Seyfullah Erdoğmuş (Ebu Muaz)	527	islah.de
Fıkıh Usûlüne Giriş	Muhammed b. Salih el-Useymîn	45	Guraba
Kur'an ve Sünnet'in Işığında Hac ve Umre Rehberi	Saîd el-Kahtanî	66	Guraba
Mübârek Ramazan Ayı ve Rasûlullah'in Orucu	Guraba Yayınları	16	Guraba
Rasûlullah'in Abdest ve Namazı	Guraba Yayınları	13	Guraba
Sakal Dinen Gereklidir	Guraba Yayınları	8	Guraba
Namaz	Guraba Yayınları	8	Guraba
Tüm Detaylarıyla Namaz	Abdullah b. Muhammed et-Tayyar	211	Guraba
Hısnu'l-Muslim	Saîd el-Kahtanî	137	islah.de
Kur'an ve Sünnetten Seçilmiş Duâ ve Zikirler	Halid b. Abdurrahman el-Cureysî	198	islah.de
Çoraplar Üzerine Mesh	Muhammed Cemaluddîn el-	39	Kitap ve

	Kâsımî		Sünnete Davet
Sünnet'in İhyası Adına "Ceza-kallahu Hayran" Demek ve Günümüzdeki Cahillikler	Ebu Umeyr b. Muhammed et-Türki	11	Kitab ve Sünnete Davet
Ramazân Gecelerini Namaz Kılarak Geçirmenin Fazîleti	Nâsıruddin el-Elbanî	35	Kitab ve Sünnete Davet
Mevlid Kandilini Kutlamak Caiz midir	Nâsıruddin el-Elbanî	15	Kitab ve Sünnete Davet
İbadetlerin Temeli Nedir	İbn Teymiyye	16	Tevhid
Abdeste Dair 40 Sahih Hadis	et-Tirmizi, el-Elbanî	48	Kitab ve Sünnete Davet

DAVET VE MENHEC KONULARI

Eser	Müellif	Syf	Yayınevi
İslam'da Mezhep	Muhammed Sultan el-Mâsumî	52	islah.de
İbn-i Abbas'ın Haricilerle Münkaşası	Abdulkadir el-Muhacir	8	islah.de
Masih Tartışması	E. Abdurrahman Konyalı	9	islah.de
Muhammed Ebu Zehrâ'nın İddialarına Cevaplar	Sâlih b. Fevzân	42	islah.de
Tarikatta Rabîta ve Nakşibendîlik	Ferit Aydın	306	Süleymaniye Vakfı
Vahdetul Vucud	Aliyyul Kârî	50	islah.de

Nakşibendilik	Abdurrahman ed-Dimeşkiyye	46	islah.de
Resuller Tebliğde Vasıtaçılar	Muhammed Ebu Said el-Yarbuzi	16	islah.de
İslam Ümmetinin Dirilişinde Ana Prensipler	Abdurrahman Abdulhalık	34	islah.de
Vahdetul Vucud Risalesi	Sa'duddin Taftazani	66	islah.de
Mealci Mu'tezile Fırkasına Reddiye	Ma'ruf Yayınları	5	Ma'ruf
Tarikatçılar Nasıl Düşünüyor	Abdülaziz Bayındır	20	salaf.de
Şeyhlik ve Tarikatçılık	M. Emin Bozarlan	20	salaf.de
Şia Hakkında Bir Araştırma	Muhibbuddin Hatib	29	islah.de
Nur Risaleleri'ne Eleştirel Bir Yaklaşım	Abdullah Tekhafızoğlu	613	islah.de
Başarılı Davetçilerin Vasıfları	Salih b. Muhammed	42	Karınca
Selefilik Hakkındaki Yanılgılar	Ebu'l-Hasen el-Akdar (İbn el-İslam)	9	Kitab ve Sünnete Davet
Hizipçilik ve Allah'a Davette Olumsuz Etkileri	Guraba Yayınları	5	Guraba
On İki İmam ve Ehli Sünnet	Seyfullah Erdoğmuş (Ebu Muaz)	384	islah.de
Tasavvuf İle İlgili Fetvalar	Seyfullah Erdoğmuş (Ebu Muaz)	566	islah.de
Sahabiler Arasındaki Merhamet	Salih b. Abdullah ed-Derviş	73	İslah.de
Önce Tevhid	Muhammad Nasiruddin el-Elbanî	51	islah.de
İki Zıt Tablo	Ebu'l-Hasen en-Nedvi	149	islah.de
Şia Mensubuna Nasihat	Ebu Bekr el-Cezâirî	33	islah.de

Allah Dostları ile Şeytan Dostları Arasındaki Fark	İbn-i Teymiyye	191	islah.de
Câferî, Şîî ve Râfizîlerin İnanç Esasları	Abdullah b. Muhammad es-Sâlih	103	Yedi İklim
Meşhur Âlimlerin Ölüm Anında Selef Yoluna Dönüşü	İbn Teymiyye	17	Tevhid
Hüccetin İkamesi ve Anlaşılması	Nasıruddin el-Elbani	12	Kitab ve Sünnete Davet
Selefilik Nuh'un Gemisidir Ona Binen Kurtulur	Muhammed b. Ömer Bezmül	30	Kitab ve Sünnete Davet
Ne Zaman Sünnet Ehlisin ve Ne Zaman Bid'atçıdır	İbn Bâz - el-Elbanî - el-Useymin	56	Kitab ve Sünnete Davet
Günümüzde Selefi Salihin Gibi Nasıl Olursun	Ebu Umeyr b. Muhammed et-Türkî	23	Kitab ve Sünnete Davet
Selef ve Halef Yolu	İbn Teymiyye	22	Tevhid
Selefi Davetimiz	Nâsıruddin el-Elbanî	47	Kitab ve Sünnete Davet
Selefi Davetin Zaferi	Nâsıruddin el-Elbanî	144	Kitab ve Sünnete Davet
Selefi Davet Usulü	Nâsıruddin el-Elbanî	95	Kitab ve Sünnete Davet
Selefi Menhec Kurtuluşun Yoludur	Muslim b. Abdurrahman el-Muhacir	23	Kitab ve Sünnete Davet

Kurtulan Toplum Fırkayı Naciyye	Ebu Umeyr b. Muhammed et-Türkî	91	Kitab ve Sünnete Davet
İslam Ümmetinin Saadeti Nasıl Gerçekleşir	Abdülaziz b. Abdillâh b. Bâz	16	Kitab ve Sünnete Davet

SÎRET KONULARI

Eser	Müellif	Syf	Yayınevi
Muhammed b. Abdilvehhab	Abdülazîz b. Abdillâh b. Bâz	14	U.Ü. İlahiyat F. Dergisi
Takıyyuddin b. Teymiyye	M. Sait Şimşek	7	islah.de
İmam İbn Teymiye	Süleyman Uludağ	41	islah.de
Fıkhu's-Sîre	Ahmed Ferid	332	Guraba
Muhtasar Zâdu'l-Meâd	İmam İbn Kayyim el-Cevziyye	315	Polen
Saadet Asrından Hane Saadetine	Seyfullah Erdoğmuş (Ebu Muaz)	109	islah.de
Nurlar Bahçesinden Seçkin Peygamberin Hayatı	Safiyurrahmân Mubârakpuri	416	islah.de
Tasavvufçulardan Gazali Ve Selefilerden İbn Teymiyye Arasındaki Fark	Abdurrahman el-Vekil, Abdülaziz b. Muhammed el-Halife	27	Tevhid
İbn Teymiyye'nin İbn Kesir Üzerindeki Etkisi	Abdülaziz b. Muhammed el-Halife	13	Kitab ve Sünnete Davet
Raşid Halifeler Hakkında	İbn Teymiyye	15	Tevhid
Ebu Hureyre Hakkında	İbn Teymiyye	13	Tevhid

Tevhid İmamı Muhammed b. Abdülvehhab	Ebu Umeyr b. Muhammed et-Türkî	88	Kitab ve Sünnete Davet
--------------------------------------	--------------------------------	----	------------------------

AHLAK VE TERBİYE KONULARI

Eser	Müellif	Syf	Yayınevi
Allah'ın Dini'nde Kararlılık	Muhammed Salih el-Müneccid	32	islah.de
Son Sigarayı İşte Böyle Söndürdüm	Ahmed Sâlim Bâduveylân	15	islah.de
Toplumun Cevheri Hanımlara	Guraba Yayınları	31	Guraba
Peygamberlerin Davetinin Anahtarı	Abdülmelik el-Kâsım	75	islah.de
Allah Resulün'den 55 Vasiyyet	H. Muhammed Salih Accac	31	islah.de
Kadın Erkek İhtilatının Hükümü	Seyfullah Erdoğan (Ebu Muaz)	44	islah.de
Söylentiler Yayaralar ve İslam Tolumu Üzerindeki Olumsuz Etkileri	Guraba Yayınları	8	Guraba
Mutlu Bir Hayat İçin	Abdurrahman b. Nâsır es-Sa'dî	11	Guraba
Niçin Yaratıldın	Feyzullah Birşik	34	Karınca
Kitabu's-Samt ve Adabu'l-Lisan	İbn Ebi'd-Dünya	265	islah.de
Mutluluk Yolunda 25 Vesile	Dr. Abdurrazzak Ahmed Hasan	46	islah.de

MUHTELİF KONULAR

Eser	Müellif	Syf	Yayınevi
------	---------	-----	----------

Risaleler	Yahya b. İbrahim El-Yahya	67	islah.de
Giyside Şer'i Bir Ölçü	Guraba Yayınları	7	Guraba
İslam'da Resmin Hükümü	Guraba Yayınları	7	Guraba
Cinler ve Kötülüklerin'den Korunma Yolları	Abdulhamid b. Abdurrahman es-Suheybânî	39	Guraba
İslam'da Kâfirlere Benzemek ve Muhalefet Esastır	İbn Teymiyye, Nâsıruddin el-Elbânî	69	Kitab ve Sünnete Davet
İslam'da Tasvirin (Heykel, Resim, Fotograf) Hükümü	İbn Bâz, el-Useymîn	47	Kitab ve Sünnete Davet
Kabir Azabı Ve Nimeti	Hüseyin el-Avayşe	70	Kitab ve Sünnete Davet